

*0: EK
*1: 2010-2011
*2: 25
*3: WordXP
*4: 25ste vergadering
*5: Dinsdag 19 april 2011
*6: 10.15 uur
**

Voorzitter: Van der Linden

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Benedictus, Van den Berg, Van Bijsterveld, De Boer, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Flierman, Franken, Goyert, De Graaf, Hamel, Haubrich-Gooskens, Hendriks, Hermans, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Kneppers-Heijnert, Knip, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsmas, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Quik-Schuijt, Reuten, Russell, Schaap, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Staal, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Tiesinga, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld, Willems en Yildirim,

en de heer Rosenthal, minister van Buitenlandse Zaken, de heer Kamp, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en de heer Knapen, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Vedder-Wubben, Meindertsmas, Schuurman, Janse de Jonge en Putter, wegens verblijf buitenslands in verband met deelname aan de IPU-conferentie;

Biermans, wegens bezigheden elders.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Algemene Europese beschouwingen!

Aan de orde zijn **de algemene Europese beschouwingen in het kader van de Staat van de Europese Unie 2010-2011 (32502)**.

De **voorzitter**: Ik heet de minister en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken van harte welkom in de Eerste Kamer.

Het woord is allereerst aan de heer Eigeman.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Eigeman** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Het is mij wat vreemd te moede. Het is de zesde keer dat ik namens de fractie van de Partij van de Arbeid het woord voer in het debat over de Staat van de Unie, zoals we dat vroeger noemde. Tegenwoordig hebben wij het over de Algemene Europese Beschouwingen. Ik heb even teruggekeken wat ik nu zes keer aan thema's heb opgebracht. Ik kom daar later in mijn betoog op terug. Soms komt dan de vraag op: welke stappen hebben wij nu eigenlijk gemaakt in de afgelopen jaren? In mijn eerste bijdrage stond "geef Europa aan de mensen terug". Eigenlijk zou ik dat vandaag kunnen herhalen. Ik zal daar ook straks mee afsluiten.

Voorzitter. In de teksten van het kabinet-Rutte die betrekking hebben op Europa als waardengemeenschap en op de EU als politiek bestuurlijk vehikel ontbreekt het aan de innerlijke overtuiging. Die is wel broodnodig om een brug te slaan naar de twijfelende burger. De reactie van de regering op het WRR-rapport "Aan het buitenland gehecht" is een magere reactie op een rapport vol aanknopingspunten voor een buitenlandse politiek waarmee we gezien mogen worden, zeker ook waar het Europa betreft. Dat vraagt toewijding, zoals het WRR-rapport stelt, en die missen wij bij de regering. In het rapport wordt ook gesteld dat de afstand tussen Nederland en Europa de facto kleiner is geworden. Het rapport benadrukt de Europese lotsverbondenheid en het feit dat er werk van gemaakt moet worden, zodat die een gezicht krijgt. Dat kan aan de hand van een viertal begrippen die al eerder door de WRR zijn aangereikt: vertegenwoordiging, resultaat, verantwoording en identificatie. Het biedt een goed frame om te beoordelen hoe de regering haar werk doet, maar ook hoe wij zelf ons werk doen.

Er zijn voor dit debat een aantal vraagstukken waar ik in het bijzonder aandacht aan wil besteden, onder meer aan het vraagstuk van de soevereiniteit, het mensenrechtenbeleid, de verdere uitbreiding van de Unie en de economische uitdaging: de vrije markt waar het recht van de sterkste heerst of een Europa dat met waarden van rechtvaardigheid, sociale balans en een duurzame economie aan de slag wil.

De afgelopen jaren zijn voor de Europese politiek tropenjaren geweest, in meer dan één opzicht. Ik noem grote problemen met de euro, crisismaatregelen van ongekeerde omvang, moeizame besluitvorming over optreden in vraagstukken van wereldformaat en, last but not least, groeiende problemen bij het vasthouden van het draagvlak bij burgers. Er is cynisme bij de media en twijfel in het publieke debat. Politici behoren die niet te voeden. Het is al helemaal kortzichtig om te denken dat de politiek daarvan kan profiteren.

Het tweede perspectief is de realiteit dat de onderlinge lotsverbondenheid is toegenomen, onder meer door de instelling van een stabiliteitsfonds en

meer bindende afspraken over de omvang van en de controle op de nationale budgetten. Dat is een punt waar ook de Nederlandse regering zich voor heeft ingespannen. Met de komst van de permanente voorzitter van de Europese Raad, de heer Van Rompuy, heeft de EU een politiek orgaan van betekenis toegevoegd. De EU is op weg naar toetreding tot het EVRM, het proces van uitbreiding gaat traag maar gestaag door en bovendien neemt de invloed van het Europees parlement en van nationale parlementen op het beleid toe. Daar kunnen we kritisch over zijn. Ook in de afgelopen weken is daar in publicaties aandacht aan besteed, maar als je het uitzet over een termijn van tien jaar, is er wel degelijk sprake van een toenemende invloed vanuit parlementen. Dat moet bewaakt worden, maar het gaat door.

Als je daarenboven ontwikkelingen in het internationale bedrijfsleven beziet -- ik verwijs naar een artikel van Fennema en Heemskerk in de Volkskrant van vorige week -- en als je je realiseert dat het midden- en kleinbedrijf en veel zzp'ers steeds vaker zaken doen over de grenzen en veel jongeren in verschillende fasen van hun opleiding over Europa uitzwermen, dan ontstaat een veel positiever beeld.

De regering speelt te midden van deze ontwikkelingen een ongeïnspireerde rol. Ze buigt met regelmaat mee met opportunistische politieke winden en slaat geen acht op de harde feiten. Klimaatproblemen vallen mee, dus 130 km per uur is geen probleem. De multiculturele samenleving hebben we gehad, aanpassen en dimmen. Asielzoekers moeten vooral hun eigen problemen oplossen. Strenger straffen is altijd beter, ook als het niet werkt.

Als het om de samenwerking in de EU gaat, is dat allemaal een stuk moeilijker. Hier en daar vinden we nog wat rechtse grootspraak om de gedoogpartner wat van het lijf te houden. maar die kan niet verhullen dat het kabinet een koers volgt die nadrukkelijk anders is dan die de gedoogpartner zou willen. Het kabinet is echter nog steeds niet toe aan een echte plaatsbepaling. De afstand tot de gedoogpartner is groot, maar het is niet opportuun om dat hardop te zeggen. De crisisaanpak inzake een Europees noodfonds en de structurele aanpak van de problemen met een meer gecoördineerd optreden vragen een benadering zonder veel aarzelingen en staan haaks op de eurosceptische houding van de gedoogpartner PVV. Dat vraagt om lef en leiderschap. Die ontbreekt. Het kabinet praat te vaak met meel in de mond als het om Europa gaat.

De discussie over de soevereiniteit is hierbij cruciaal. In het WRR-rapport "Aan het buitenland gehecht" wordt een onderscheid gemaakt tussen soevereiniteit als status en de soevereine bevoegdheden van Nederland als natiestaat. De vraag dient zich aan hoeveel bevoegdheden je overdraagt en welke voorwaarden je daarbij stelt. Staatssecretaris Knapen schrijft in aansluiting hierop in Het Financieele Dagblad van 9 maart 2011 het opinieartikel "Voor een slagvaardig Europa". Dat is een mooie kreet. Ik citeer: "Inderdaad, als we meer samen doen, zullen we minder soeverein zijn.

Maar we krijgen er zeggenschap en invloed voor terug die we als soeverein landje anders nooit meer zullen hebben." Dat is heldere taal. Die horen we graag vaker. Wij kunnen hier nog geen reactie van de gedoogpartner PVV vragen, maar die kan ik wel raden. Het is bij uitstek het dilemma van dit kabinet in zijn Europese koers. Het belemmert het kabinet om duidelijk te kiezen. Schuurt deze opstelling niet met Nederlands belang?

Waar staat Europa op het wereldtoneel? We kunnen Europa beschouwen als een oud landgoed in de Global Village. Er gaat een zekere rust en waardigheid van uit. Sommige mensen zullen die typering associëren met een afgelegen soms wel belegen plek: je gaat er voor je rust naartoe, er staan hoge heggen en de toegankelijkheid is beperkt. Je kunt ook naar Europa kijken als een dynamisch bedrijf dat zich moet vernieuwen, dat koortsachtig op zoek is naar nieuwe productiemethoden.

Aan de grens van mijn stad Culemborg ligt de Heerlijkheid Mariënwaerd, een landgoed dat al eeuwen beeldbepalend is voor de streek. Het heeft voor- en tegenspoed gekend. Op dit moment heeft het landgoed een beheerder, een nazaat van een geslacht dat al sinds de zestiende eeuw de scepter zwaait over de ruim 900 ha land, die een koers bepaalt waarin biologisch-dynamische landbouw, moderne eetgelegenheden en een ruimhartig gebruik door heel veel mensen kernelementen zijn. Het gaat om een gebied dat met liefde en passie bestierd wordt, waarin oog is voor traditie en vernieuwing, voor een goede balans tussen behoud en verandering. Dat is zoals ik naar het landgoed Europa zou willen kijken. Dat biedt naar het oordeel van mijn fractie een goede basis voor het verder ontwikkelen van een Europese identiteit. Vaste waarden die variëren naar tijd en plaats, aansluitend bij de regionale behoefte aan identificatie.

Het is om die reden noodzakelijk om te investeren in het proces van identificatie. Daarbij gaat het ook over de vraag op welke wijze in het politieke debat de nationale soevereiniteit ter sprake wordt gebracht. Dat gaat meestal in termen van verlies en dat roept het sentiment op dat we onszelf kwijt raken. En er wordt niet ingegaan op de vraag, hoe wij juist in een Europese gemeenschap overeind kunnen blijven. Soevereiniteit en identiteit worden vaak gelijkgeschakeld. Verder meegaan in het proces van Europese eenwording is dan al snel een vorm van verlies van identiteit.

In mijn eerste bijdrage in de debatten over de Staat van Unie in december 2005 haalde ik de Canadese filosoof Taylor aan. Hij waarschuwt in zijn boekje "De malaise van de moderniteit" voor het gevaar van fragmentatie. Hij stelt: fragmentatie neemt toe naarmate mensen zich niet langer kunnen identificeren met hun politieke gemeenschap en fragmentatie wordt ook versterkt door de ervaring van politieke machteloosheid. Als remedie bepleit hij onder meer een revival van democratische krachten, een levend politiek activisme en veel aandacht voor decentralisatie en subsidiariteit. Willen wij Europa teruggeven aan de

mensen, dan kan dat alleen als we kansen bieden voor een actief burgerschap. Dat betekent dat de regering moet investeren in maatschappelijk commitment. Kan de staatssecretaris aangeven hoe hij daarnaar kijkt en wat de regering hier nu concreet aan wil doen?

Ik kwam onlangs op Schiphol aan en mijn oog viel op een spreuk van een grote Nederlandse bank met regionale roots: "Some see countries with borders, we see opportunities." In feite is Europa anno 2011 daarmee samengevat. Het is ook de typering van het ondernemerschap van de landgoedeigenaar op Mariënwaerd. Het zou, wat mij betreft, de leidraad moeten zijn voor het beleid van de Nederlandse regering. Beschouw Europa als een open community, waar diversiteit kwaliteit is, waar we een agenda van duurzaamheid willen voeren en waar een sociale koers gevaren wordt. Dat is een Europa dat voor gezamenlijkheid kiest in het industriebeleid en het sociaal beleid. Op dit moment is Europa de grootste koopkrachtige markt van de wereld. Europa heeft bijna 500 miljoen inwoners. Het aandeel van Europa in de wereldeconomie bedraagt ongeveer 25%.

Dat is overigens niet zonder zorg. Dat betreft bijvoorbeeld het feit dat de sociale dimensie er in Europa op dit moment zo bekaaid vanaf komt. Dat is een belangrijke reden voor de achterdocht van burgers jegens Europa. Europa is, ongenueanceerd gezegd, verlaging van de lonen door aanbestedingen en aanslagen op de pensioenen. Vrije handel en open grenzen leiden tot verlaging van de Vpb en tot lagere -- lees meer concurrerende -- lonen en minder pensioenpremie. Dat is ook al slecht voor de loonkosten. Als de kloof met de burger ook op dit punt niet gedicht wordt, is Europa een project met verontrustend weinig toekomst.

Er staan ons grote verschuivingen te wachten, zoals ook in de brief van 28 maart jongstleden over het Meerjarig Financieel Kader is aangegeven. Het economisch zwaartepunt verschuift meer naar Azië en Latijns-Amerika, we hebben te maken met klimaatveranderingen, er is toenemende schaarste aan grondstoffen, we zien politieke instabiliteit, bijvoorbeeld in Afrika, en daarmee samenhangende migratiestromen. Een Europa dat een counterstrategie formuleert in de vorm van Euro 2020 -- groei, werkgelegenheid en innovatie -- klinkt als perspectief. Je hoeft het niet met alle accenten eens te zijn, maar het gaat wel over vooruitgang. Om het in de termen van de schrijver van ingezonden stukken Knapen te zeggen: investeren in de vloot en niet in de muur.

Vervolgens kijken we naar de hoofdlijnen van de brief van 28 maart en zien we een boekhouding met centrale termen als begroting, lasten, sober, en effectief. We zien geen ambitie, laat staan een vertaling naar resultaat. Dat leidt naar het oordeel van mijn fractie tot beheersing en control zonder perspectief. Kloppen de boeken, zijn de juiste procedures gevolgd, handelen we volgens het boekje? Dat werkt dus niet! Natuurlijk groeien de bomen niet tot aan de hemel. Dat is overigens ook nooit zo geweest. Maar om één van mijn favoriete statements van Loesje aan te halen: "Wie

met beide benen op grond blijft staan, komt nooit een stap vooruit."

Als wij naar het landgoed Europa kijken, is de huidige omvang dan maatgevend? Als je naar de oudste stemmen in het publieke debat luistert, zou je het wel denken. Het is echter wel genoeg, als je het puur kwantitatief bekijkt. Maar is dat een goede manier van kijken? Wij denken van niet. De Balkan is onderdeel van Europa, de Balkan maakt deel uit van het landgoed en is niet een verdwaald stukje achtertuin. Het is hooguit een deel van het erfgoed waar je kunt verdwalen, maar dat kan op Sicilië, Sardinië en in de Ardennen ook. Als we het belang van veiligheid en vrede scherp definiëren, is juist de Balkan cruciaal. In het Europa van na 1945 is dat het gebied waar de grootste dreiging van uitging. Bosnië en Kosovo hebben daadwerkelijk een oorlog meegemaakt, die doorwerkt tot ver in West-Europa.

We kunnen dus niet alleen maar roepen dat de opnamecapaciteit van individuele burgers, van burgers in Capelle aan den IJssel, Venlo, Maasdriel en Almere, maatgevend is voor het bepalen van het Nederlands belang als het gaat om de uitbreiding. Dat belang reikt verder, het reikt ook verder dan een beperkt eigenbelang van de natiestaat Nederland. Uitbreidingsbesluiten vergen aldus leiderschap. Wat levert het op in casu wat is de resultaatbepaling nu en over 10 jaar? Weten we dat zeker? Welk risico nemen we nu en waarom doen we dat? We willen ons dus verantwoorden. Wat hebben wij met de westelijke Balkan te maken, wat maakt dit deel van Europa interessant voor ons? Wat draagt het bij aan traditionele waarden, waar dreigt afbreuk en wat biedt aangrijpingspunten voor identificatie? Zo moeten we met uitbreiding omgaan!

Dat geldt des te meer voor Turkije. Ik heb in meerdere bijdragen in de afgelopen jaren gewezen op het meervoudige belang van een goede relatie met Turkije, vooral ook van een zorgvuldige procesvoering. In 2012 praten we 50 jaar over aansluiting; 50 jaar verloofd, ik geef het u te doen! Natuurlijk, het kan zijn dat de verliefdheid over is, maar er is niks mis met een verstandshuwelijk. En voor Europa anno 2011 geldt nog steeds dat Turkije de moeite waard is: voor een deel van het publiek een band met een naburig landgoed, voor een ander deel een prachtig deel van het geheel waarin de brug met de exotische buitentuin staat voor binding. Als we de staat van ontbinding willen voorkomen, moeten we de brug in alle opzichten zien open te houden. Welke inspanningen getroost het kabinet zich op dit punt? Wat vindt de regering van de Turkse positie, mede in het licht van de prioriteiten van het buitenlands beleid?

Vanuit het oogpunt dat de Balkan belangrijk is als we de waarden van stabiliteit en veiligheid wegen, wekt het besluit om Kosovo uit te sluiten van de focuslanden voor ontwikkelings samenwerking bevreemding. Het land is één van de armste landen van Europa. Het inkomen per hoofd van de bevolking bedraagt zo'n €2100 per jaar. Het is een belangrijke schakel op de Balkan, derhalve in het proces van het organiseren van stabiliteit, vrede en rechtvaardigheid, en toch zegt Nederland: het is

genoeg geweest; wij hebben ons werk gedaan en wij zijn klaar, al is de klus niet geklaard.

Hoe verhoudt zich dat tot de brief van 28 maart jongstleden, waarin het Meerjarig Financieel Kader van de EU voor de periode na 2014 wordt gepresenteerd? Daarin stelt de regering het volgende. "Een moderne begroting draagt ook bij aan het versterken van de positie van Europa in de wereld. Nederland vindt dat in de financiering van het externe beleid scherpe keuzes gemaakt moeten worden en ziet als prioriteiten ten eerste nabuurschapbeleid, ten tweede armoedebestrijding in de armste landen en ten derde stabiliteit, veiligheid en crisisbeheersing." Hoe moeten wij in dat verband de keuze beoordelen om Kosovo te laten vallen als focusland? Valt het land niet onder het externe beleid? Is het dan al lid van de Unie? Ik kan geen andere conclusie trekken dan dat het land tussen wal en schip valt. Dat is een misser van de eerste orde. tenzij er in Europees verband een afspraak gemaakt is, waardoor niet direct een Nederlandse betrokkenheid aan de orde is, maar er wel een multilaterale inspanning gepleegd wordt waar Nederland zich medeverantwoordelijk voor weet. Ik hoor graag een reactie van de regering. Ik zie ook graag een suggestie hoe we dat nu verder gaan oplossen.

Als de brief van 28 maart spreekt over "justitie, asiel en migratie", dan is dat in te vullen aan de hand van de geboorneerde reflex van de unieke natiestaat die niks met anderen van doen wil hebben. Dat is overigens contrair aan alles waar de Europese idealen voor staan. Vrede, veiligheid, welvaart en een stabiele democratische rechtsorde hebben elkaar hard nodig. Daarom zijn we steeds meer samen gaan doen en breiden we nog steeds uit. Dat brengt mij bij het vraagstuk van de mensenrechten, hoeksteen van de democratische rechtsorde die we in de Europese gemeenschap willen verankeren en waar we inmiddels meer dan 50 jaar mee bezig zijn.

Wie over Europa spreekt, spreekt ook over de Raad van Europa. Deze instelling is na de Tweede Wereldoorlog gecreëerd met als centrale ambitie om democratie en mensenrechten te bevorderen en te beschermen. De verschrikkingen van de jaren daarvoor, waarin miljoenen de dood vonden door racisme en machtsmisbruik, mochten in Europa geen kans meer krijgen. Een unieke stap vooruit was dat de Europese landen de rechten en de fundamentele vrijheden in een verdrag neerlegden en zich aan de rechtsmacht van een door hen ingesteld internationaal hof onderwierpen. Thans zijn 47 landen lid van de Raad van Europa. Veel voormalige Oost-Europese landen, die deels nog volop bezig zijn zich aan hun communistisch verleden te ontworstelen, bezorgen de Parlementaire Assemblee, het Hof, de Commissaris voor de Mensenrechten, het Comité tegen foltering en slechte behandeling van gevangenen en het Comité tegen discriminatie handenvol werk. Democratie en erkenning van mensenrechten komen immers niet in een handomdraai tot stand. Daar is vasthoudendheid voor nodig.

Mijn fractie is er trots op dat zoveel Nederlanders prominent aan het werk van de Raad

van Europa bijdragen. Het is in dat verband niet vreemd dat wij nog steeds een uitstekende naam hebben in de bestrijding van schendingen van mensenrechten. Hier begint echter ook onze zorg. We stellen vast dat uit liberaalconservatieve hoek de afgelopen maanden de pijlen op het Hof gericht worden. Ik noem publicaties van Baudet, De Zwart en laatstelijk in de Volkskrant van 7 april 2011 van de liberale fractieleider in de Tweede Kamer, Stef Blok en zijn buitenlandspecialist Dijkhoff. Ik loop enkele zorgwekkende passages uit die laatste bijdrage na: "Het kan niet zo zijn dat de bevolking van nu en de door haar gekozen politici onherroepelijk gebonden zijn door een verdrag dat verre voorgangers hebben goedgekeurd." Zijn wij niet onherroepelijk aan wetten en verdragen gebonden totdat ze met wederzijds goedkeuren zijn veranderd c.q. opgezegd in het geval van verdragen? Die vraag stel ik de staatssecretaris.

Ernstiger nog is het feit dat gekozen volksvertegenwoordigers in de benadering van Blok en Dijkhoff een soort aureool van onschendbaarheid meekrijgen die hen boven alle machten laat uitstijgen. Terecht zegt Jenny Goldschmidt in de Volkskrant enkele dagen later: "De keerzijde van de macht van de meerderheid in de democratie is dat we de rechter hebben om de fundamentele rechten van minderheden wier belangen stelselmatig minder zwaar aan bod komen te beschermen. Daarom zijn mensenrechten en democratie onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wie aan het ene tornt, vernietigt ook het andere en dat is hier het geval. Dat politici menen dat zomaar te kunnen doen is meer dan zorgelijk." Mijn fractie deelt die zorg.

Wij kenden liberalen vroeger, en de liberalen hier nog steeds, als politici die meer op hadden met de burger dan met de Staat. Dat uit liberale hoek de omvang van de bescherming van mensenrechten ter discussie wordt gesteld, is echter een geheel nieuw geluid. En dat regeringen het Hof zouden moeten voorschrijven hoe ver de toepassing van mensenrechten eigenlijk mag gaan, is helemaal een uiterst triest novum. De bedoeling van het Hof was juist om de burger tegen regeringen te beschermen. De consensus in ons land over de centrale betekenis van de fundamentele rechten van de mens in de democratische rechtsstaat en de noodzaak om een onafhankelijk internationale instantie daarover rechtens gezag toe te kennen, lijkt daardoor op de tocht te worden gezet. Wij vragen ons af hoe de regering de opvattingen van Blok en Dijkhoff beoordeelt. Deelt de regering hun opvatting dat de grondrechten zoals in het EVRM verwoord verouderd zijn en toe zijn aan een herarticulatie? Geldt dat dan niet evenzeer voor de formuleringen van onze eigen Grondwet? Ik hoor graag een antwoord van de regering. Ik hoop op een antwoord waarin afstand genomen wordt van het dedain waarmee de aangehaalde Kamerleden over het EVRM en het Hof spreken.

Op 28 mei 2010 ontving het Hof voor de Rechten van de Mens de Four Freedoms Award. Premier Balkenende sprak bij die gelegenheid over het enorme belang van het Hof voor deze en

toekomstige generaties. Wat zegt deze regering in de brief over de mensenrechten over het Hof? Het noemt het Hof "een belangrijk instrument om in de landen met een nog beperkte mensenrechtentraditie -- met name in Oost-Europa -- structurele verbeteringen op mensenrechtengebied af te dwingen". En dan komt het: "Tegelijkertijd is Nederland van mening dat het Hof niet zijn eigen gezag moet verzwakken door uitspraken te doen over zaken die slechts op perifere wijze verband houden met mensenrechten. Daardoor kan jurisprudentiële inflatie optreden en het draagvlak voor het Hof afnemen. Voorkomen moet worden dat het Hof een automatische, vierde beroepsinstantie wordt voor niet aan mensenrechten gerelateerde zaken." Even verderop staat vervolgens: "Om de geloofwaardigheid van het Hof op de lange termijn te bevorderen, zal Nederland daarom bepleiten dat het Hof meer ruimte laat voor de 'margin of appreciation' van verdragspartijen bij de concrete invulling van standaarden die op meer afgeleide wijze samenhangen met het EVRM." Dat is andere taal dan vorig jaar gesproken werd bij de uitreiking van de Four Freedoms Award. Deze omslag in de beoordeling van het Hof vraagt om een weloverwogen onderbouwing. Welke zijn die uitspraken over perifere zaken waarmee het Hof zijn eigen positie verzwakt? Ik ken ze niet en nodig de regering uit om op korte termijn deze Kamer daarover in te lichten. Op welke wijze wil de regering de geloofwaardigheid van het Hof versterken, terwijl de regering zelf bezig lijkt te zijn om die te ondermijnen? Op welke wijze denkt de regering het Hof in zijn oordeel te kunnen beperken? Waar moet een bredere margin of appreciation worden gecreëerd? Dit onderwerp is te belangrijk om in een handomdraai af te doen. Mijn fractie is ten diepste geëngageerd aan de mensenrechten en de implementatie daarvan door ons land en zal zich met alle kracht verzetten tegen een aantasting daarvan en van pogingen om het Hof te beperken.

Vertegenwoordiging, resultaat, verantwoording en identificatie waren de framewoorden aan het begin van mijn bijdrage. Laat Nederland zien aan het Europese front als het gaat om sociale rechtvaardigheid en mensenrechten. Ga voor resultaat en wees daarin duidelijk over Europa 2020. Dat perspectief moet gaan leven bij burgers en bedrijven. Werk niet mee aan het voeden van scepsis en twijfel, maar versterk transparantie, verantwoording en onafhankelijke controle door rechters. Maak de burger tot bondgenoot door hem toegang te geven tot informatie en zijn recht op initiatief te versterken.

"Europa terug aan de burgers" vraagt om gevoel en verbinding. Ik opende mijn bijdrage op 6 december 2005 met de woorden van Stef Bos en Koos Kromhuis een lied van de cd Van Mpumalanga tot die Kaap. Ik eindig er vandaag mee.

"Als ik ooit alles achterlaat
Mijn taal, mijn stad, mijn huis, mijn haard
Dan nog is er een deel van mij
Dat in het noorden achterblijft

Al heb ik hier het leven lief
Al is mijn oude wereld ziek
Zelfingenomen en arrogant
Toch ligt mijn hart in het avondland".
Voorzitter. Om dat gevoel gaat het.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Het NOS-journaal berichtte gisteren over de opkomst van de anti-EU-partij in Finland, de afbetaling van de Griekse schulden, de toegang van Tunesiërs tot Frankrijk en de aardbeienplukkers uit Oost-Europa. EU-thema's zijn steeds meer een deel van ons dagelijks nieuws.

De beschouwingen dit jaar hebben de titel: Waarheen met Europa? Het is een kernvraag. De CDA-fractie is onomwonden voorstander van de EU. De toekomst van Nederland ligt in Europa. Nederland is niet voor niets een van de founding fathers van de EU. De vraag is wel: Welke EU? Voor de CDA-fractie is dat een relevante EU die, binnen de grenzen van haar bevoegdheden, heldere keuzes maakt over wat zij wel en niet doet en een EU die draagvlak heeft bij de burgers. Deze drie uitgangspunten houden intrinsiek verband met elkaar. Vanuit deze invalshoek gaan wij in op de EU-begroting en de financiële en economische crisis, het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, met name de positie van de Hoge Vertegenwoordiger, de reikwijdte van de Europese regelgeving en de verhouding van de EU tot de Raad van Europa. Dit laatste thema behandelt mijn fractiegenoot Marie-Louise Bemelmans.

Voorzitter. Wij beginnen met het financieel-economische deel. Op dit moment staat de EU-begroting voor de komende jaren centraal. Het Europees Parlement heeft zelf een commissie benoemd om de perspectieven voor de komende periode onder ogen te zien, de commissie SURE. Wij hopen ook dat zij zal leiden tot daadwerkelijke zelfdiscipline wat de eigen uitgaven betreft en doen ook een oproep aan het Europees Parlement ter zake. Voor het draagvlak voor de EU bij de burger is dit van belang. Een verhoging van het budget voor meer personeel bij het Europees Parlement zelf valt daarmee niet goed te rijmen. Wij zijn blij dat de Nederlandse Europarlementariërs hierin hun verantwoordelijkheid hebben genomen.

Wij vinden het ook van belang dat de uitgaven van de EU als geheel niet stijgen. Wij zijn het met het kabinet eens dat Europa net als de lidstaten de broekriem moet aanhalen. Naar onze stellige overtuiging moeten bezuinigingen gebaseerd zijn op een discussie over de vraag wat de EU eventueel meer moet doen en wat minder kan. Wij steunen de richting die het kabinet inslaat bij de inzet voor het Meerjarig Financieel Kader. Overigens hebben wij daarin de agentschappen gemist. Heeft het kabinet die in de beschouwingen betrokken? Denkt het kabinet draagvlak te kunnen vinden voor de opvatting over de begroting en voor de aangeduide prioriteiten? De praktijk blijkt immers altijd weerbarstiger dan de intenties. Welk perspectief is er dat activiteiten daadwerkelijk worden afgebouwd? Wij verwijzen in dit verband

ook naar de vorige week in deze Kamer aangenomen motie over het afslanken, omvormen en onder de Europese begroting brengen van het Europees Ontwikkelingsfonds. Wil de regering zich inzetten voor het standaard opnemen van een horizonbepaling in Europese subsidieregelingen? De bilocatie Brussel-Straatsburg blijft ons een doorn in het oog. Welk perspectief is er op het beëindigen daarvan?

De lasten in de EU moeten eerlijk worden verdeeld. Nederland behoort met andere landen zoals Duitsland, België en Denemarken tot het welvarendste deel van de EU. Gelet op de interne solidariteit binnen Europa zullen wij eerlijk tegen de burgers moeten zeggen dat deze lidstaten nettobetalers zullen zijn, maar dan wel gebaseerd op draagkracht. Pogingen van dit kabinet om dit laatste te bereiken, kunnen op onze steun rekenen. Daarbij zien wij graag dat de betekenis van het EU-lidmaatschap in een breder kader wordt gezien. De discussie in ons land gaat sterk over de vraag hoeveel Europa ons kost. Deze discussie wil het CDA zeker voeren, maar dan wel tegen een bredere achtergrond. De EU heeft ons vrede gebracht en welvaart. Dat is niet vanzelfsprekend; er moet permanent aan worden gewerkt. Ons land leeft voor een groot deel van de export. Verreweg het meeste gaat naar EU-landen. Duitsland is voor ons bijvoorbeeld een bijzondere partner, zoals het recente staatsbezoek van de Koningin heeft bevestigd. Wij zijn voor onze welvaart sterk afhankelijk van de ontwikkeling in de EU. Volgens ruwe berekeningen van het CPB heeft de EU elke Nederlander een dertiende maand opgeleverd. Mede vanuit deze gezichtspunten willen wij onze relatie met de EU beschouwen. Hoe komt het nu dat die bredere context niet "landt" in de discussie over de EU? Hoe ziet het kabinet de groeiende twijfel die er bij de burgers lijkt te zijn? Welke concrete plannen heeft het kabinet in dit opzicht? Moet de discussie geïntensiveerd worden, zoals een paar jaar geleden is afgesproken? Kan het kabinet in relatie tot de export een reactie geven op het bericht in Het Financieel Dagblad van gisteren met de strekking dat de exportpositie van Nederland in de gevarenzone komt volgens normen die worden genoemd door adviseurs van de ministers van financiën?

Wij kunnen op dit moment geen Europese beschouwingen houden zonder de euro ter sprake te brengen. Zowel in Europa als in de Verenigde Staten zijn de overheidsfinanciën uit het lood geslagen. De schulden zijn vergelijkbaar en het tekort in Amerika is groter dan gemiddeld in Europa. Californië is bijna failliet. Toch is er in Amerika geen discussie ontstaan over de dollar, terwijl dit wel het geval was bij de euro. Dit moet samenhangen met het geloof in de mogelijkheid van Europa om de problemen op te lossen. Kan en wil Europa de stabiliteit van de euro garanderen?

Vanaf het begin was op papier duidelijk dat het handhavingsmechanisme van het Stabiliteits- en Groeipact zwak was, namelijk politiek van aard. In de praktijk bleek dat ook. Het handhavingsmechanisme wordt nu versterkt. Gaat dit volgens het kabinet nu wel goed functioneren?

Waarom is het kabinet dit van mening? Kan het kabinet toezeggen zich bij de handhaving strak op te stellen? Naast het op orde houden van de overheidsfinanciën is de concurrentiepositie van belang voor het stabiliseren van de euro. Wat dat laatste betreft, lijkt meer coördinatie op Europees niveau gewenst zonder de bevoegdheden op nationaal niveau af te schaffen. Wij zien overigens niets in een Europees loonbeleid of een Europees pensioenbeleid. Dit laat wel voldoende mogelijkheden open voor een open coördinatiemethode. Graag horen wij op het punt van de concurrentiepositie de opvatting van het kabinet.

In de Tweede Kamer wordt op dit dossier veel gesproken over de onwenselijkheid van een overdracht van bevoegdheden naar Brussel. Tijdens een inleiding voor het CDA heeft oud-minister Ruding opgemerkt dat deze overdracht volgens de verdragen er al is. Er is immers sprake van een Economische én Monetaire Unie. Tot nu toe is alleen de monetaire kant uitgewerkt. Hoe ziet het kabinet dit?

De CDA-fractie steunt de tot nu toe genomen steunmaatregelen voor de lidstaten in problemen, inclusief de gestelde voorwaarden, met name het inschakelen van het IMF. Het saneren van de overheidsfinanciën in deze landen is noodzakelijk. Onlangs zijn afspraken gemaakt voor een permanent fonds van 440 mld., het Europees Stabiliteits Mechanisme. Het CDA kan hiermee instemmen. De bijdragen van andere lidstaten waaronder ons land is, gegeven de situatie waarin wij nu zijn beland, ook in ons eigen belang. Ook onze banken hebben veel vorderingen op andere landen. Ziet de minister mogelijkheden om dit standpunt beter naar voren te brengen in de richting van de samenleving?

Voorzitter. Ik kom nu te spreken over het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, een belangrijk onderdeel van de EU. Tijdens de beschouwingen van vorig jaar is de institutionele positie van de Hoge Vertegenwoordiger uitvoerig aan de orde geweest. De toebedeelde taken, waaronder de aansturing van het zogenaamde "EDEO", vormen een enorme opgave. Op papier is er al een welhaast onwerkbaar "span of control", maar daarnaast functioneert de Hoge Vertegenwoordiger ook in een ingewikkeld institutioneel krachtenveld. Vorig jaar was de grondtoon bij de Europese beschouwingen er één van de goede intenties en de noodzaak om eerst enige ervaring op te doen vooraleer verder te zien. Welnu, die ervaring is inmiddels opgedaan. Voor ons was de roep om democratische hervormingen in de Arabische landen een testcase. De conclusie is wat ons betreft dat als het erop aankomt de werkelijke kracht bij de Europese Raad -- lees: de toonaangevende regeringsleiders -- ligt. Zo hoorden wij zowel in Frankrijk en Duitsland als in Engeland de regeringsleiders de leiding nemen. Ook onze eigen premier liet zich niet onbetuigd. Statements van de Hoge Vertegenwoordiger kwamen pas later en brachten niet de visie en de energie die van de lidstaten zelf uitgingen. Zo ziet de burger dat natuurlijk ook. Ook in de aanloop tot de

totstandkoming van de VN-resolutie over Libië, met name op het punt van het militair ingrijpen, waren het vooral de andere actoren die de drijvende kracht vormden. Mogelijk zou nu niet voor zo'n hybride constructie zijn gekozen. Hoe ziet het kabinet de positie van de Hoge Vertegenwoordiger in relatie tot de Commissie en de Europese Raad?

Uiteraard is de ontwikkeling van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid een groeiproces. Het is echter nodig voor het aanzien van de EU en het begrijpen van de ontwikkelingen in het gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid dat ook de uiterlijke focus daar ligt, waar de reële besluitvorming plaatsvindt. Ziet het kabinet dit ook zo? Hoe denkt het in de toekomst hiermee om te gaan? Moeten de ambities van de EDEO naar beneden worden bijgesteld? In dit verband spreken wij overigens onze waardering uit voor de voorzitter van de Europese Raad, Van Rompuy, voor zijn weloverwogen optreden.

Ook voor deze Kamer is de wetgevende arbeid van de EU steeds meer een dagelijkse realiteit. Het gaat dan niet alleen om de behandeling van de implementatiewetgeving van Europese richtlijnen. Volgens de nieuwe Europese werkwijze van deze Kamer selecteren wij ook dossiers die potentieel voor toetsing en behandeling in aanmerking komen of waarvan grote implicaties voor Nederland te verwachten zijn. Om zicht te houden op dit geheel houden wij ons als Kamer op de hoogte van nieuw verschenen voorstellen en initiatieven. Steeds vaker komt de CDA-fractie tot het inzicht dat het nodig is om een heldere visie te ontwikkelen op wat de EU zou moeten doen en daarmee ook wat niet. Natuurlijk, er is altijd wel enig verband met de EU te leggen, maar dat is niet het criterium. Moet bijvoorbeeld een EU-Commissaris bij herhaling dreigen om een vrouwenquotum te verplichten in de top van het bedrijfsleven? Is het werkelijk zinvol dat de EU komt met een pakket van 40 "verbeterpunten" voor het verkeer? De aanhangige en -- naar veler oordeel -- gebrekkige conceptrichtlijn over de gelijke behandeling is ook een voorbeeld; nog afgezien van de vaagheid en de moeilijk te overziene wettelijke en financiële gevolgen, wordt op bepaalde, relatief kleine deelaspecten een Europees en grensoverschrijdend belang geconstrueerd, maar dat valt in het niet bij andere, reële, verschillen tussen lidstaten, zoals een vestigingsklimaat voor werknemers of bedrijven. De EU worstelt met dit soort zaken. Juist nu is het goed om na te gaan waar de Europese prioriteiten liggen. Is het kabinet het hiermee eens?

Het lijkt erop dat het grote aantal van 27 Commissarissen bijdraagt aan de omvang van de regelgeving. Zij moeten immers allen hun bestaansrecht bewijzen. Natuurlijk kan men zeggen, dat conceptwetgeving kan worden afgestemd. Onze indruk is echter dat dit niet veelvuldig gebeurt en dat voorstellen hoogstens gewijzigd worden vastgesteld. Kan het kabinet inzicht geven in wetgevende initiatieven die worden ondernomen en hoeveel daarvan (al of niet gewijzigd) worden vastgesteld en verworpen?

Uiteraard ligt hier ook op nationaal niveau een probleem, maar daar zijn nog countervailing powers die wij op Europees niveau minder hebben. Denk aan het ontbreken van kanalen om de Europese publieke opinie goed tot uitdrukking te brengen en het ontbreken van een soort mediarelatie met Europese parlementariërs, vergelijkbaar met die op nationaal niveau. Hoe ziet het kabinet dit en hoe ziet het zijn eigen rol daarin?

Het uitgangspunt op JBZ-terrein is goed: eerst goede uitvoering van bestaande wetgeving en daarna pas denken aan nieuwe. Maar daarmee zijn wij er natuurlijk niet. Een rigoureuze toepassing van het subsidiariteitsbeginsel is vereist. Nogmaals, niet om Europa dwars te zitten, maar om Europa aanzien en gezag te laten behouden. In een tijd waarin wij in Nederland de relatie tussen overheid en samenleving herijken, zou die discussie ook moeten worden aangegaan, niet alleen over de verhouding tussen de EU en de nationale overheden, maar ook die tussen de EU en maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Gebeurt dit? Hoe ziet dat er dan uit? Hoe staat het kabinet hierin?

Ik noemde zo-even de term countervailing powers. In dit verband moet ons over het subsidiariteitsbeginsel het volgende van het hart. Onze ervaringen met de reacties van de Commissie zijn wat teleurstellend. Meestal zijn die reacties tamelijk formeel, zelfs wanneer een groot aantal parlementen bezwaren heeft, zoals bij de ontwerprichtlijn over seizoenarbeiders uit derde landen. Hier willen wij graag gezegd hebben dat ook de regering tot taak heeft om voorstellen op subsidiariteit te toetsen. Ik wijs ook op de brief van 8 april jongstleden van de voorzitter van deze Kamer aan de minister-president over het tijdstip van publicatie van BNC-fiches en de kabinetsinzet bij Raadsonderhandelingen. Geeft het kabinet gevolg aan deze verzoeken?

Het gaat niet alleen om wat ik noem losse richtlijnen. Enkele keren hebben wij in deze Kamer gesproken over conceptrichtlijnen op het gebied van bijvoorbeeld het handelsrecht en het straf- of het strafprocesrecht. Je kunt nog heel veel andere voorbeelden noemen. Hoe zinnig deze regelgeving meestal inderdaad is, voor ons is het toch niet goed helder welke langetermijnvisie hierachter schuilgaat. Hoe ver wil de Commissie hierin gaan en waarom? Wij kunnen daarin zelf geen goede systematiek herkennen. Waarschijnlijk, ik zeg met nadruk "waarschijnlijk", gaat de EU hier op onderdelen soms verder dan sommige federaties, zoals de Verenigde Staten. Dat kan, maar daarvoor zijn wel een goede motivering en vooral een bepaalde visie nodig. Kan het kabinet hierop de eigen visie weergeven en dit eventueel doen met een vergelijking met het systeem van de Verenigde Staten? In dit stadium van de ontwikkeling vinden wij een reflectie op deze kwesties van groot belang. Met belangstelling zien wij de reactie van het kabinet hierop tegemoet.

*N

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Voorzitter. In het vorige kabinet was het mensenrechtenbeleid centraal thema en toetssteen in het buitenlands beleid. In de recent verschenen notitie Verantwoordelijk voor vrijheid: mensenrechten in het buitenlands beleid, geeft de regering haar visie op dit dossier. Daarin wordt de wenselijkheid van selectiviteit onderstreept. De CDA-fractie kan met het overgrote deel van de ambities van deze regering instemmen. Wij waarderen vooral de herhaaldelijk uitgesproken waardering voor de inzet van maatschappelijke actoren voor de mensenrechten, vaak met dramatische persoonlijke gevolgen. Wij horen de indrukwekkende getuigenissen daarvan regelmatig in Straatsburg tijdens de sessies van de Parlementaire Assemblée.

Het moet ook niet-ingewijden opvallen dat in het geheel van de notitie slechts een zeer klein tekstdeel toevalt aan de Raad van Europa, die oudste pan-Europese verdediger van de mensenrechten, de democratie en de suprematie van het recht. In die passage vallen de kwalificaties van het werk van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op. Zij contrasteren wel zeer sterk met de grote waardering, uitgesproken voor dat Hof bij de toekenning van de International Roosevelt Four Freedoms Award in 2010 bij het 50-jarig bestaan van het Hof.

Het regeringsstandpunt lijkt te samen te vallen met de verontrustende en soms ronduit ontluisterende discussie over het Hof, een vreemde discussie in een land waar vrijwel nooit meer een schending wordt vastgesteld. Er wordt plotseling een vreemdsoortig vijandbeeld opgeroepen van een al te activistisch Hof, waarin wij ons niet herkennen. Ook onze buitenlandse collega's is die discussie niet ontgaan en het doet de reputatie van Nederland geen goed. En ernstiger: een discussie die op deze wijze wordt gevoerd, ondergraaft de autoriteit van het Hof.

Het Hof dient de Conventie toe te passen én te interpreteren conform artikel 31 van de Vienna Convention on the Law of Treaties. Politici worden aan hun eigen beloften gehouden, maar de boodschapper met onwelkom nieuws heeft zich nog nooit over al te grote populariteit mogen verheugen. Dat alles verontrust de CDA-fractie, en niet alleen die fractie, zeer. Vandaar dat ik daarover in tweede termijn een motie zal indienen.

Wij hopen dat wij kunnen blijven rekenen op extra bijdragen van de Nederlandse regering aan het Hof, aan de Commissaris voor de Mensenrechten en de CPT, zoals dat momenteel het geval is. Nederland heeft een door de Raad van Europa zeer gewaardeerde positie te verliezen waar het gaat om de vrijwillige extra bijdragen, en de leden van de parlementaire delegatie zijn daar trots op!

Wij stemmen volmondig in met de kwalificering door de regering van de wezenlijke agendapunten in het Interlakenproces, met name daar waar de regering erop wijst dat de Raad van Europastaten de plicht hebben om de Straatsburgse vonnissen correct en tijdig ten uitvoer te leggen. Het overgrote deel van de uitspraken van het Hof heeft immers betrekking op een klein aantal

landen. Driekwart van de vonnissen had betrekking op structurele zaken waarover een solide jurisprudentie is opgebouwd door het Hof. De voorstellen van het Steering Committee for Human Rights, dat zich bezighoudt met de monitoring van de uitvoering van de Interlakenvoorstellen, zijn in dit licht dan ook positief te waarderen. Het komt er nu inderdaad op aan die te implementeren.

In het recente AIV-advies over het mensenrechtenbeleid wordt gesproken over de wenselijkheid van het "ontwerpen van een stevig en regulier mechanisme, inclusief doorzettingmacht, voor de betere afstemming van departementale reacties op kritische commentaren van internationale toezichhoudende organen op onderdelen van het mensenrechtenbeleid". Daar stemmen wij graag mee in.

In dat verband adviseert de AIV tevens, zoals dat nu al gebeurt voor het Straatsburgse Hof, overigens op initiatief en uitnodiging van deze Kamer, om jaarlijks aan het parlement te rapporteren over de uitspraken van het Luxemburgse Hof van Justitie, waarin het Handvest, het EVRM en fundamentele beginselen op de terreinen van asiel en migratie een rol spelen. De CDA-fractie vindt dat een goed voorstel en wij vernemen dan ook graag de reactie van de regering hierop.

In de notitie treffen wij vooral een oriëntatie aan op het mensenrechtenbeleid, zoals ontwikkeld en uitgedragen door de VN en, sinds Lissabon, door de EU. Er zijn echter hoegenaamd geen verwijzingen te vinden naar wat ik kortheidshalve het acquis van de Raad van Europa wil noemen. Hoe komt dat? Is dat desinteresse of onwetendheid bij bewindslieden? Wij vernemen graag de visie van de bewindslieden op de relatie tussen de Raad van Europa en de EU inzake de ontwikkeling van het mensenrechtenbeleid. Wat denkt de regering te kunnen en vooral te willen doen om die samenwerking te optimaliseren, gezien de wenselijkheid van complementariteit in plaats van doublure en overlap? Dit thema is al vele malen aan de orde geweest in dit huis en er zijn dienaangaande toezeggingen gedaan door de regering. Hoe staat het kabinet hiertegenover en wie ziet hierop toe?

De CDA-fractie hoort de minister en de staatssecretaris gaarne bevestigen dat zij de toetreding van de EU tot het EVRM actief zullen blijven bevorderen. Deze toetreding is eenvoudigweg noodzakelijk, niet alleen omdat ze een grotere bescherming biedt aan de rechten van het individu, maar ook omdat ze een grotere garantie biedt voor een coherent, Europabreed systeem van mensenrechtenbescherming en een versterking van de rechtszekerheid überhaupt. Het kan immers niet zo zijn dat de EU-instituties niet zijn gebonden aan het EVRM terwijl de EU-lidstaten, die substantiële bevoegdheden hebben overgedragen aan supranationale instituties, deze niet vergezeld doen gaan van de verantwoordelijkheden die voortvloeien uit het EVRM. Ook aangaande deze toetreding is een verzoek opgenomen in onze motie. Ook al zal de regering over de in onze motie genoemde

onderwerpen mogelijk nog geen definitief oordeel kunnen of willen geven in dit debat: deze onderwerpen zijn hoe dan ook van dusdanig belang en in dit huis in een reeks van jaren in debatten onderstreept, dat wij onze opvatting daarover in ieder geval aan de regering willen meegeven. Wat betreft de nog niet door Nederland getekende c.q. geratificeerde Raad van Europaverdragen danken wij voor het toegezonden overzicht. We zullen de afhandeling daarvan nauw blijven volgen.

De Eerste Kamerleden in de parlementaire delegatie naar de Raad van Europa zetten zich daar in Straatsburg, per traditie zou ik bijna zeggen, zeer in voor de mensenrechten, die fundamentele rechten waarvan het beginsel van de onschendbaarheid van de menselijke waardigheid de kern vormt. Zij deden dat steeds ook niet kritiekloos, maar wel fier op de goede Nederlandse reputatie en rol in de Raad van Europa. Zij willen dat graag zo houden.

*N

De heer **Peters** (SP): Voorzitter. Vorig jaar hielden we onze eerste Europese algemene beschouwingen, maar wel met een demissionair kabinet. Deze tweede editie houden wij met een missionair kabinet, dat wel een minderheidskabinet is, zeker als het om Europese aangelegenheden gaat. Gedoogpartner PVV, hier nog niet vertegenwoordigd, heeft een broertje dood aan Europese samenwerking. Wij niet. Socialisten zijn internationalisten en Nederland is geen eiland in Europa. Maar wij willen het liever ook geen provincie van Europa laten worden. Ook dit jaar dus in dit debat het SP-motto "Europa moet, maar dan wel goed ..."

Een hart heeft Europa nog niet. Vooral nog ligt het verstopt in het barre land, tussen donkere moerassen en bekruste heuvels. Want Europa bestaat voornamelijk uit continue beweging, uit improviseren, uit doorwerken en uit aanrommelen. Maar het werkt. Al is het maar, dat men niet op elkaar schiet, als je iets aan elkaar verkoopt. "Handel is een medicijn tegen de meest destructieve vooroordelen" wist Charles-Louis de Secondat, beter bekend als Baron de Montesquieu, zo'n 260 jaar geleden al.

Behoud van nationale soevereiniteit is ons, samen met de meeste Nederlanders, veel waard. Waar wij soevereiniteit met anderen delen, willen wij niet dat dit ten nadele van onze bevolking en onze democratie gaat. Wij dragen dit ook uit in alle Europese en internationale gremia, bijvoorbeeld in de Raad van Europa, waar het Europees Hof op grond van het EVRM rechtsmacht heeft over alle Europeanen, dus ook over de Nederlanders. Mijn collega Tiny Kox zal in zijn bijdrage ingaan op de kansen en gevaren op dit vlak.

Namens mijn fractie richt ik mij vooral op samenwerking in het verband van de Europese Unie.

De heer **Engels** (D66): Ik wil terugkomen op de opmerking van de heer Peters over de soevereiniteit. Hij zegt: wij accepteren de realiteit

van soevereiniteitsoverdracht, zeker in Europees perspectief, maar wij willen niet dat dit ten koste gaat van democratie en bevolking. Kan de heer Peters dit iets uitwerken, want wanneer wij internationaal samenwerken en in het kader daarvan soevereiniteit noodgedwongen overdragen, heeft die soevereiniteit in mijn visie toch betrekking op het gemeenschappelijke wat boven nationale staten uitstijgt. Ik proef in zijn woorden een soort spanning van soevereiniteit in internationaal perspectief, maar wel met een heel duidelijke grens met het nationale. Volgens mij is dat met elkaar in tegenspraak, dus ik hoor daarover graag iets nader.

De heer **Peters** (SP): Ik ga daarop dadelijk nader in, maar ik wil toch ingaan op deze uitdaging. De heer Engels zei "noodgedwongen". Ik denk dat wij dat allemaal voor ons zien. Hij zei "noodgedwongen overdracht van soevereiniteit".

De heer **Engels** (D66): Ik gebruikte dat woord om een beetje met de heer Peters mee te praten, want ik denk dat hij dat zo ziet.

De heer **Peters** (SP): Nee, zo gaan wij niet met elkaar om. Het is een kwestie van goed interpreteren. Soevereiniteit heeft als antithese waarschijnlijk het federalisme, het opgeven van soevereiniteit, zou je kunnen zeggen. In het hele proces dat wij meemaken, zijn er momenten waarop je meer en minder van je soevereiniteit zult moeten opofferen, maar wel duidelijk gemaakt aan de hele bevolking. Daarover gaat het. Ik ga daarop dadelijk nog dieper in. Ik hoor trouwens graag de mening van de heer Engels hierover. Ik neem aan dat dit in zijn betoog nog verder zal worden uitgewerkt.

Namens mijn fractie richt ik mij vooral op samenwerking in het verband van de Europese Unie en meer in het bijzonder op de voorstellen voor een Europees economisch bestuur. Samen met het europact leiden de zes wetsvoorstellen van de Europese Commissie op dit gebied, indien aangenomen, niet opnieuw tot verlies van nationale soevereiniteit, maar volgens de premier wel tot overdracht van bevoegdheden aan Brussel. Volgens iedereen beoogt het pact een versterkt economisch bestuur. Een spandoek met die tekst hing zelfs aan de gevel van het Europees Parlement.

Het europact -- inmiddels euroluspluspact omdat ook niet-eurolanden zich erbij wensden aan te sluiten -- is een stap in de richting van een Europese economische regering met ondermaatse democratische grondslag. Dit pact kwam tot stand onder zware druk van kanselier Merkel en president Sarkozy. Beiden werden daarbij geleid door spanningen in hun binnenlandse politiek, waar steeds meer kiezers vraagtekens zetten bij de effectiviteit van de Europese Unie. Kleine landen hadden goeddeels het nakijken, arme landen al helemaal. Voor hen was het slikken of stikken.

Dit is het moment om de mening van de regering te polsen. Bij een besturingssysteem van bijvoorbeeld een computer spreekt men over de kernel. Zien wij Frankrijk en Duitsland niet telkens optreden als de kernel, de supervisor van het

Europese besturingsstelsel? Of omgedraaid: wanneer iets niet door beide landen tezamen is doorgesproken en voorgesproken komt het dan niet in, laat staan door de Raad?

Hoe dan ook, Brussel krijgt invloed of zeggenschap over zaken die tot nu toe tot de nationale bevoegdheid behoorden, zoals de ontwikkeling van salarissen en pensioenen en de beslissing over aard en omvang van de nationale begroting. Na toezicht achteraf, waarin het Stabiliteitspact al voorzag, komt er nu ook toezicht vooraf door Brussel. Nog voordat wij ons als Staten-Generaal over de nationale begroting mogen buigen, zal er al een d'accord of een Gutachten uit Brussel op moeten staan. Waarom dat moet? In ons gesprek met EU-president Van Rompuy was hij duidelijk: "Zonder versterkte economische coördinatie kan de Europese monetaire unie niet functioneren." Met een mechanisme dat moet leiden tot vroegtijdige opsporing van onbalans, gekoppeld aan een boetestelsel voor landen die excessief economisch in onbalans zijn, denkt Van Rompuy dat de monetaire unie wel haalbaar is. En zo niet, dan zal het Europees economisch bestuur nog verder uitgebreid moeten worden. Economisch gezien geen vreemde gedachte -- muntunies zonder politieke unies zijn in de geschiedenis nooit langdurig succesvol geweest -- maar politiek een pad waaraan de meeste Europeanen nog lang niet toe zijn. De Verenigde Staten van Europa leven wellicht bij een klein gedeelte van de politieke klasse en een aanzienlijk deel van de economische elite, maar niet bij de burgerbevolking. Die vreest de dupe te worden van een te snel te machtig wordende en te gering democratisch ingebedde Europese Unie en een te snel onmachtig wordende provincie Nederland. Niet vreemd, nu de Unie ook nog voortdurend pogingen in het werk stelt om tot één buitenlandse en veiligheidspolitiek te komen, ook een zaak die tot dusver onder de nationale soevereiniteit viel.

Ik wil vandaag geen groot debat voeren over de voors en tegens van het zogenaamde versterkt economisch bestuur, maar wel over de vraag hoe wij daarover beslissingen nemen. Na de verwerping van de Europese grondwet door de kiezers in Frankrijk en Nederland, werd het Verdrag van Lissabon veiligheidshalve weggehouden bij de kiezers. De regeringsleiders, gesteund door een meerderheid in hun parlementen, vonden het beter de stem van de burger maar niet te horen. Nederland werd meegedeeld dat een tweede nee niet zou worden geaccepteerd en in Nederland werd daarvoor gecapituleerd. In Ierland, waar het wel gebeurde, zeiden de kiezers nee om vervolgens te horen dat ze verkeerd gestemd hadden en alleen een ja aanvaardbaar zou zijn. Nu wordt het nog gloednieuwe verdrag opnieuw aangepast en op een wezenlijk onderwerp. Maar opnieuw wordt alles in het werk gesteld om de kiezer buitenspel te zetten, bevreesd als men is voor een negatief oordeel over het europact. Een unie die voortdurend vreest voor haar eigen volk is een unie zonder overtuigingskracht. Wil de Europese samenwerking duurzaam beklijven, dan zullen de regeerders hun volk weer moeten gaan vertrouwen. Dat begint bij

beter communiceren en dus niet met het op de mouw spelden van zaken die niet kloppen. Daarom de vraag aan de regering: betekent de combinatie van het europact, de wetsvoorstellen van de Europese Commissie en de verdragswijziging een vermeerderd Europees economisch bestuur, zoals overal wordt beweerd? Zo nee, wat is er dan aan de hand in alle andere Europese hoofdsteden? Zo ja, wat is er dan aan de hand met onze minister-president? En daarom ook de vraag: waarom wordt deze verdragswijziging niet aan de kiezer voorgelegd? Welke motivatie ligt daaraan ten grondslag?

Een tweede referendum werd afgewezen met een verwijzing naar wat de Raad van State erover had gezegd. Het Verdrag van Lissabon zou niet wezenlijk verschillen van de Europese grondwet. Maar wat nu wordt voorgesteld, staat hoe dan ook niet in het Verdrag van Lissabon. Precies daarom moet het verdrag immers worden aangepast. Buitenparlementaire actie bent u van ons gewend, mijnheer de voorzitter. Daarom hier met gepaste trots de titel van de huidige en toekomstige publieksvoorlichting vanwege de SP: "Brussel, handen af van onze lonen en pensioenen, zorg en sociale voorzieningen!"

De volgende vragen stellen we vooral aan onze collega's hier. Waarom is met name het Europees Parlement, waar dan ook, tegen een referendum over deze verdragswijziging en waarom stelt het zichzelf tevreden met het geven van advies in plaats van het eisen van medebeslissingsrecht? Meer en meer gedraagt het Europees Parlement zich op cruciale momenten als dé fanclub van de Unie in plaats van als controlerend democratisch orgaan. Wat is er toch aan de hand met dat Europees Parlement? Is het door al het gereis tussen Brussel en Straatsburg de weg kwijt en het zicht op het doel van zijn bestaan verloren?

Wij willen wel een referendum. En wij zouden willen dat onze collega's zich er hier ook over uitspreken. In het verleden zijn verschillende partijen van positie gewisseld. Hoe hangt de vlag er nu bij, is onze vraag. Van de zijde van de regering horen we ook graag de argumenten voor en tegen een referendum en voorts de argumenten voor en tegen eventuele ratificatie met twee derde meerderheid: het gaat immers om een verdrag dat een bovengrondwettelijke strekking heeft.

Terug naar het pact en de wetsvoorstellen van de Europese Commissie. Niet alleen alle andere regeringen zeggen dat deze instrumenten leiden tot Europees economisch bestuur. Ook de vakbonden zeggen dat en ze zeggen dat ze daarop tegen zijn. In Brussel liepen al tienduizenden vakbondsmensen te hoop tegen de strekking van de voorstellen die met name ook de onderhandelingspositie van de vakbonden bedreigen als het over lonen en pensioenen gaat. Ook de FNV laat weten het oneens te zijn met de keuze van de Europese regeringsleiders. Hoe ziet de regering dat? Is het niet nogal dom om niet alleen de kiezer in het algemeen, maar ook nog de vakbonden in het bijzonder van zich te vervreemden? Je bent al een minderheidskabinet, je hebt al Europese problemen

met je gedoogpartner en dan jaag je ook nog de kiezer en de vakbond in de gordijnen. Zit daar een plan achter?

Alles wat uit Brussel komt, is niet per definitie slecht. Want zoals gezegd: Europese samenwerking is goed, beter gezegd, kan goed zijn. Bijvoorbeeld als het gaat om het ontwikkelen van een samenhangend en humaan Europees asielbeleid. Volgens Eurocommissaris Malmström is dat in de maak. Er wordt een beroep op nationale regeringen gedaan om de voorstellen in samenhang te zien en te beoordelen. Een voorstel dat ons zinnig lijkt. Maar dan moeten ook de nationale parlementen dat kunnen doen. Sinds het Verdrag van Lissabon gaan de geannoteerde agenda's niet meer vergezeld van beschikbare Raadsdocumenten. Dat maakt het voor deze Kamer en haar commissie moeilijk om vast te stellen hoe het met deze voortgang staat. De JBZ-commissie heeft daarom aan minister Leers gevraagd om nu eens een overzicht te geven van de stand van zaken en in te gaan op alle voorstellen voor verordeningen en richtlijnen die onderdeel gaan vormen van het gemeenschappelijk Europees asielstelsel. Indien wij dat op korte termijn krijgen, kan de Kamer op zijn minst meekijken en waar nodig meepraten.

Er bestaat de neorealistische en intergouvernementele these dat de nationale regeringen hun macht versterken via het EU-niveau. Ze kunnen dan volgens deze stelling de hete aardappel doorschuiven naar Europa, de nationale parlementen confronteren met een zogenaamd *fait accompli*, beslissingen nemen in de Raadsbijeenkomsten, waarbij stemmingen niet publiek zijn enzovoorts. Om dit beeld tegen te gaan, dient de regering het de Staten-Generaal mogelijk te maken haar te controleren met tijdige en volledige toegang tot alle informatie. Wij dienen te beseffen dat de bevolking verwacht dat de Europese Unie zich niet alleen bezighoudt met technische regelkwesties, gericht op verdere marktintegratie. De bevolking wil een sterk en sociaal Europa dat op een rechtvaardige manier middelen kan herverdelen, maar ook een democratisch Europa waarbij ook het Nederlandse parlement zijn controlerende taak volledig kan uitoefenen. Hoe staat de regering ten opzichte van de eerdergenoemde stelling?

Ook op andere terreinen is het vaak niet eenvoudig om als Kamer te zien wat via Brussel op ons afkomt. Essentieel is dus de informatievoorziening. Destijds beloofde minister Hirsch Ballin dat hij ervoor zou zorgen dat deze Kamer ook na Lissabon alle benodigde informatie zou krijgen. Was het niet via Brussel dan wel via Den Haag. In de praktijk loopt dat niet zo soepel. Raadsdocumenten zijn zeldzaam en reacties van ministeries langzaam. Aan de bewindslieden de vraag om toe te zeggen dat zij zullen bevorderen dat deze Kamer haar toch al moeilijke werk met betrekking tot uit Brussel afkomstige regelgeving naar behoren kan doen. Zonder tijdige informatie lukt dat zeker niet. De kop in de Volkskrant van afgelopen woensdag, 13 april, met een artikel hierover onderstreept dit alles en de inhoud van het

artikel met meer prangende voorbeelden vraagt om reactie van de regering.

Ook met tijdige informatie blijft het nog alleszins een uiterst zware klus, zoals ook de evaluatie van de commissie ESO laat zien, waarvoor overigens dank aan de commissie en haar voorzitter. Uit het onderzoek concluderen wij dat, ondanks alle inzet, ook deze Kamer de belofte niet kan waarmaken dat regelgeving uit Brussel hier wordt behandeld als was het Nederlandse wetgeving. Wij hopen dat deze Kamer in de nieuwe samenstelling blijft nadenken hoe in de nieuwe Europese verhoudingen de nationale democratische controle en de parlementaire rol als medewetgever zo goed mogelijk overeind kunnen blijven. Het moge duidelijk zijn dat ik mij hierover in deze zwanenzang grote zorgen maak. Het Huis van Thorbecke werd gebouwd toen over onze grens meteen het buitenland begon. Maar door het Verdrag van Lissabon zijn Brussel en de Unie met zijn 27 lidstaten, steeds minder buitenland en steeds meer binnenland geworden, of wij dat nu leuk vinden of niet. Wij moeten er hoe dan ook mee leven en er binnen de nieuwe kaders het beste van maken. Ook dat is een hele klus. Binnen mijn partij ontwikkelt zich een steeds betere samenwerking en afstemming tussen de fracties in de Tweede en de Eerste Kamer en in het Europees Parlement. Synergie is te bereiken als wij elkaar goed informeren en ieders bijdrage weten te waarderen. In plaats van vervreemding tussen nationaal en Europees Parlement kan er gaandeweg samenwerking ontstaan. Dat verkleint in ieder geval feitelijk het nog steeds bestaande democratische deficit in de Europese Unie.

Internationale samenwerking is nodig, zegt onze fractie, mits het goede samenwerking is. Wie kijkt naar wat er momenteel allemaal gebeurt, heeft daar twijfels bij. Natuurlijk, wij zijn realist genoeg om te begrijpen dat er af en toe ergens druk moet worden uitgeoefend. Onder druk wordt alles vloeibaar, wordt gezegd. Wij vinden het ook alleszins redelijk dat landen die meeprofiteren van internationale samenwerking, bijvoorbeeld in de Economische en Monetaire Unie, zich ook verplichten zo'n unie overeind te houden. Griekenland geldt als voorbeeld van wel de lusten willen maar niet de lasten. Maar te veel druk maakt verhoudingen niet vloeibaar, maar stuk. Een te dominant Brussel dat in de ogen van de mensen de baas speelt en hun nationale soevereiniteit steeds verder inperkt, kan leiden tot averechtse reacties. Nu al zijn er heel wat partijen op de rechterflank die daarop inspelen. Juist daarom wijst de SP erop om vooral zorgvuldig met de kiezers om te springen en niet te ver vooruit te lopen. Europese samenwerking is alleen dan duurzaam effectief als de bevolking er vertrouwen in heeft en dit vertrouwen rechtvaardigt omdat het voldoende is ingebed.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Gaat de heer Peters nog in op de kwestie van de soevereiniteit of zal de heer Kox dit doen? Er vond net een aardige gedachtewisseling plaats over de kwestie van de

soevereiniteit, waarin de heer Peters zei dat hij daarop nog zou terugkomen.

De heer **Peters** (SP): Ik ben erop teruggekomen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Dan wil ik u deze vraag voorleggen. Ik vond dit namelijk een interessant debat en de vraag zal vandaag vast vaker terugkeren. De WRR hanteert in het al genoemde rapport Aan het buitenland gehecht een bepaalde redenering over soevereiniteit. De raad zegt dat je een onderscheid kunt maken tussen soevereiniteit als status enerzijds en soevereine bevoegdheden die daarbij horen anderzijds. De soevereine status van Nederland is niet in het geding zolang Nederland zichzelf niet opheft. Anders is dit met de soevereine bevoegdheden. Die kunnen worden overgedragen aan de EU, zelfs zo ver dat deze organisatie meer bevoegdheden en competenties heeft dan de nationale staat. De heer Peters roerde dit aan. Is hij het ermee eens dat de EU zo veel bevoegdheden overneemt van de nationale staat, dus meer invloed heeft dan de nationale staat, terwijl je toch nog kunt spreken van de soevereine status van Nederland? Ik licht de achtergrond van deze vraag toe. Ik denk dat we dit moeten toetsen, want de vraag is natuurlijk: is het waar dat je bevoegdheden kunt overdragen en wel zo dat de soevereine status behouden blijft? De WRR stelt dat dit kan, zelfs als de soevereine bevoegdheden van de EU groter zijn dan van de soevereine staat. Ik betwijfel dat, maar omdat de heer Peters hierover sprak, zou ik graag zijn mening hierover horen.

De heer **Peters** (SP): Ik denk dat je niet in algemene termen kunt spreken over soevereiniteit ten opzichte van iets anders. Ik denk dat je een gedeelte van je soevereiniteit, mits in volledige overeenstemming en op een democratische manier ondersteund, kunt overdragen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Vindt u dan dat Nederland, om die soevereine status te behouden, meer soevereine bevoegdheden zou moeten hebben dan bijvoorbeeld de Europese Unie, om op geloofwaardige manier inhoud te kunnen blijven geven aan het uiteindelijke gezag waar soevereiniteit op doelt?

De heer **Peters** (SP): De soevereiniteit die u toekent aan Europa heeft nog niet die vorm gekregen van soevereiniteit waarbij wij zelf ons beschikkingsrecht hebben. Dat is een heel andere vorm van soevereiniteit.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Dat laatste zegt dat wij soevereiniteit delen in Europa met andere landen. Wij behouden zelf soevereine bevoegdheden. Ik zou zelfs willen zeggen: die zouden zo sterk moeten zijn dat soevereiniteit ook echt inhoud behoudt voor een nationale staat. Daarop komen wij ongetwijfeld later terug.

De heer **Peters** (SP): Dat laatste ben ik met u eens.

De heer **Engels** (D66): Ik laat dit thema liggen, ik kom daar straks zelf op terug. Ik heb nog twee vragen aan mijn goede collega. Hij zei dat de SP-fractie voor een samenhangend en humaan Europees asielbeleid is als voorbeeld van hoe Europa het goed kan doen. Mijn vraag is: is de SP-fractie dan niet voor een samenhangend en humaan sociaal beleid? En zo nee -- ik probeer toch een beetje te preluderen -- waarom dan niet?

De heer **Peters** (SP): Als je iets noemt, betekent dat niet dat je het niet eens bent met wat je niet genoemd hebt. Ik kan een rij opsommen van zaken waarmee wij het allemaal eens zijn, maar die ik vandaag niet heb benoemd. Ik heb aangegeven dat wij zelf graag de bevolking van ons standpunt op de hoogte brengen en ik heb de webpagina aangeduid. Daar zit het sociaal beleid ook in.

De heer **Engels** (D66): Ik stelde mijn vraag omdat u ook heel nadrukkelijk zei: handen af van zorg, sociaal beleid, sociale voorzieningen en pensioenen. Vandaar mijn vraag naar humaan en sociaal Europees beleid. Als je dat niet wilt, lijkt het mij lastig voor u om daaraan invulling te geven.

De heer **Peters** (SP): Iets niet willen is iets anders dan gedragen het samen wel willen.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. De nieuwe regeringsnotitie over mensenrechten in het buitenlands beleid begint met de mededeling dat "bevordering van mensenrechten naast het vergroten van veiligheid en welvaart, kerndoel is van het Nederlandse buitenlands beleid". Dat is niet nieuw, zegt de regering, de nieuwe notitie bouwt voort op de mensenrechtenstrategie van 2007. Verderop stelt de notitie dat "de Raad van Europa een essentiële rol speelt als toezichthouder op de mensenrechtensituatie in 47 Europese landen". Ook dat is niet nieuw.

Nederland heeft de Raad mede gegrondvest die voortvloeide uit de grote gedachte na de Tweede Wereldoorlog om de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens op ons continent daadwerkelijk deel van de internationale rechtsorde te maken. Dat gebeurde door het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens, met directe rechtskracht in ons land. Sindsdien kan iedere Nederlander zich beroepen op het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg. En, veel belangrijker, sinds het einde van de Europese deling na de val van de Berlijnse Muur geldt dat recht voor 800 miljoen Europeanen. Meer dan 100.000 Europeanen hebben momenteel een beroep lopen bij het Hof. Bij elke wetgeving in ons land wordt, evenals in andere Europese landen, de vraag gesteld of het wetsvoorstel wel "EVRM-proof" is. Daarmee zijn de bepalingen van het EVRM standaard voor de wetgeving in heel Europa geworden.

Dat is een uniek resultaat dat in de hele wereld als lichtend voorbeeld geldt van een

beschaafde rechtsorde boven een brute machtsorde. Het wordt zelfs nog sterker op het moment dat de Europese Unie, conform de verplichting daartoe in het Verdrag van Lissabon, straks toetreedt tot het verdrag. De onderhandelingen daarover zijn gaande. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa onderhandelt met de Europese Commissie. Aanvankelijk verliep dat voorspoedig, maar nu dreigt enige vertraging. Kan de minister uitleggen waarom? Wat is daar aan de hand?

De Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa onderhandelt met het Europees Parlement. Die gesprekken -- ik ben er zelf bij betrokken -- lopen goed. We moeten het eens worden over de vertegenwoordiging van het Europees Parlement in de Parlementaire Assemblée op de momenten dat de Assemblée nieuwe rechters voor het Hof kiest.

Vooraf ook dankzij mensen als Marie-Louise Bemelmans en Klaas de Vries wordt door het adviserende subcomité van de Assemblée bewaakt dat het Hof kwalitatief goede rechters houdt en dat er geen "politici in toga" in Straatsburg aantreden, wat volgens de hoofdredacteur van Elseviers Magazine juist wel het geval is.

En niet alleen volgens hem. Een recent opinieartikel in de Volkskrant van de fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer heeft eenzelfde teneur. Dat stelt teleur, omdat de VVD altijd voor Nederlandse steun aan het EVRM en het Hof was. Maar een van de vrijheden die het verdrag garandeert, is dat ieder zijn mening vrijelijk moet mogen uiten. Dat geldt dus ook voor VVD'ers.

Iets anders wordt het als ministers, in dit geval van de VVD, maar meer relevant, van het kabinet, gaan zeggen dat het Hof zijn eigen gezag verzwakt door uitspraken te doen over "zaken die slechts op perifere wijze verband houden met mensenrechten". Dat is geen mening maar een oordeel met gevolgen voor het beleid. De regering gaat immers bepleiten "dat het Hof meer ruimte laat voor de 'margin of appreciation' van verdragspartijen bij de concrete invulling van standaarden die op meer afgeleide wijze samenhangen met het EVRM", aldus de minister.

Daar moeten we het dus wel even met elkaar over hebben. Kan de minister uitleggen waarop hij zijn oordeel en beleidsvoornemen baseert? Welke perifere zaken bedoelt hij? En hoe en waar denkt hij zijn pleidooi voor een grotere "margin of appreciation" te gaan houden? Wil hij het er in het Comité van de Ministers over hebben of met de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa, die, zoals gezegd, eindverantwoordelijk is voor de keuze van de rechters van het Hof? Als hij vandaag ja zegt, beloof ik hem dat ik het er morgen meteen over heb met de president van de Assemblée. Wij zullen dan nog voor het einde van het jaar een mooi plekje voor hem in de agenda vinden.

De nieuwe stellingname van de regering wordt opgemerkt buiten onze grenzen door de secretaris-generaal van de Raad van Europa, door parlementariërs uit andere lidstaten en vooral door

landen waarvan de regeringen moeite hebben om de beslissingen van het Hof uit te voeren. Ze moeten van het verdrag de daad thuis bij het woord uit Straatsburg voegen, maar blijven te vaak ten onrechte in gebreke. Voor hen is de Nederlandse kritiek op het Hof koren op hun molen. En daarmee bevordert de Nederlandse regering precies dat wat ze volgens de notitie niet wil: de gebrekkige tenuitvoerlegging van vonnissen van het Hof door sommige lidstaten. Heeft de regering dat over het hoofd gezien?

Ik ben blij dat de regering zegt voort te bouwen op de eerdere mensenrechtenstrategie, maar dan moet de regering afstappen van haar oordeel over het Hof en haar voornemen van buitenaf te gaan bijsturen. Dat is slecht voor het imago van Nederland en heel slecht voor de bescherming van de mensenrechten in Europa. Ik hoop dat we die mededeling vandaag Kamerbreed aan de minister kunnen meegeven.

De minister vermeldt, voor zover ik kan zien, geen enkele maal de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa in zijn notitie. Je kunt ook niet alles weten. Kan gebeuren, denk je dan even mild, maar toch moet ik zeggen: dat had niet mogen gebeuren. De Assemblée is immers een van de belangrijkste organen van de verdragsorganisatie. Ze kiest niet alleen de rechters van het Hof, maar stelt ook de secretaris-generaal aan die de dagelijkse leiding voert.

Ik ben blij dat de minister in zijn notitie wel steun uitspreekt voor andere belangrijke organen zoals de Commissie voor de Preventie van Foltering en de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie. Ik zou ook zijn steun willen vragen voor het werk van de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa. Voorstellen daartoe van onze collega Tuur Elzinga zijn overgenomen door de Parlementaire Assemblée en de bestuursraad van de Ontwikkelingsbank. Maar Nederland onthield zich, samen met Zwitserland en Liechtenstein -- noem mij uw vrienden en ik zeg wie u bent -- van steun aan kapitaalsuitbreiding van de Ontwikkelingsbank, terwijl het geen cent extra hoeft te kosten. Wil de minister zich daar nog eens in verdiepen?

De minister roemt terecht het werk van de Venice Commission van de Raad van Europa. Die commissie heeft hulp geboden aan de transitieprocessen in Oost-Europa en biedt nu haar goede diensten aan voor vergelijkbare transitieprocessen in Noord-Afrika. Dat doen ook het Comité van Ministers, secretaris-generaal Jagland, en de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa. Die laatste onderhandelt momenteel met de parlementen van Marokko en Palestina over nauwere samenwerking met de Assemblée. Als rapporteur voor de Palestijnse aanvraag merk ik hoezeer er gehecht wordt aan nauwere samenwerking, zeker in deze tijden. Of Tunesië de volgende aanvrager wordt, hoor ik morgen of donderdag als ik met de vier andere fractievoorzitters van de Assemblée daarover in Tunis praat met de interim-president, de nieuwe minister-president en vertegenwoordigers van de

revolutionaire beweging die een einde maakte aan de dictatuur van president Ben-Ali.

Volgens de secretaris-generaal van de Verenigde Naties heeft de Raad van Europa een speciale taak bij de ondersteuning van de constitutionele en democratische hervormingsprocessen in de Arabische wereld. Mij lijkt dat ook een goed idee. Hoe kijkt de Nederlandse regering tegen die betrokkenheid aan?

De notitie van de regering meldt ook dat er meer werk gemaakt zou moeten worden van verkiezingswaarnemingen. Laat dat nu werk zijn dat vooral wordt gedaan door de Raad van Europa en de OVSE, waarin deze Kamer ook vertegenwoordigd is. Denken de bewindslieden aan verbetering van de ondersteuning van die missies of hebben zij iets anders op het oog?

Zoals gezegd vindt de regering de Raad van Europa essentieel als toezichthouder op de mensenrechten in de 47 Europese lidstaten. Wil de Raad van Europa zijn essentiële rol naar behoren kunnen vervullen, dan dient er ook boter bij de vis geleverd te worden. Wil de regering dat nog eens in het Comité van Ministers zeggen om te voorkomen dat mooie woorden holle repliek worden?

De minister was een van ons. Hij steunde het pleidooi om naast de Europese Unie ook steeds aandacht te hebben voor het werk en de mogelijkheden van die andere mooie Europese verdragsorganisaties. Wie zegt dat de mensenrechten in zijn beleid een centrale positie innemen, kan niet heen om de Raad van Europa, het EVRM, het Mensenrechtenhof en de verschillende organen van de verdragsorganisatie. Daarom ga ik er vooralsnog van uit dat hij zo meteen al onze zorgen zal wegnemen. Zo niet, dan hebben we een serieus probleem.

Tot slot. Wij hebben ook een ander serieus probleem en dat is het vertrek van Marie-Louise Bemelmans als voorzitter van de Nederlandse delegatie in de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa. Het is haar besluit en niet onze keus. Ik denk dat ik namens alle leden van de Nederlandse delegatie spreek als ik zeg: Marie-Louise, dank je wel, we hebben het erg met jou getroffen; het is jammer dat je gaat, maar we moeten het ermee doen. Dank!

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Toen wij vorig jaar in deze Kamer de algemene Europese beschouwingen hielden, was het Verdrag van Lissabon een paar maanden daarvoor in werking getreden. De crisis in Griekenland was pas enkele maanden oud en in de landen aan de noordkust van Afrika, de Arabische regio, was het nog relatief rustig. Ook de vreselijke aardbeving in Japan, gevolgd door de alles verwoestende tsunami met als gevolg grote zorgen over de zwaar beschadigde kerncentrale, had nog niet plaatsgevonden. Ik denk niet dat ik overdrijf als ik zeg dat afgelopen jaar voor Europa niet "business as usual" is geweest. Integendeel, en dat zal het voorlopig ook niet worden. Europa zag zich en ziet zich gesteld voor grote problemen. Het is de vraag of het lukt de

problemen het hoofd te bieden en er goede oplossingen voor te vinden. Daarbij is tevens de belangrijke vraag aan de orde of het ook lukt de inwoners van de lidstaten er blijvend van te overtuigen dat de gezamenlijke Europese koers uiteindelijk meer biedt dan een "Alleingang" van iedere lidstaat afzonderlijk.

Ik zal namens de VVD-fractie in het debat van vandaag met name aandacht besteden aan de financieel-economische ontwikkelingen in de Europese Unie en de toestroom van immigranten uit de Arabische regio. Mijn fractie wil juist aan deze twee onderwerpen specifiek aandacht besteden, omdat wij menen dat deze beide onderwerpen, liever gezegd de aanpak ervan, van cruciaal belang zijn voor de toekomst van de Europese Unie en voor de bereidheid van de burger om aan die Europese Unie bij te dragen, zowel politiek als financieel en maatschappelijk. Daarnaast zal ik ingaan op het buitenlands beleid van de Europese Unie, de uitbreiding van de Europese Unie en de Raad van Europa en de Europese Unie.

Allereerst de financieel-economische ontwikkelingen in de Europese Unie. Is een monetaire unie mogelijk zonder een economische unie? De ontwikkelingen hebben aangetoond dat het antwoord op die vraag moet zijn: nee, eigenlijk niet. Op het terrein van het concurrentievermogen, de werkgelegenheid, de houdbaarheid van de overheidsfinanciën en de financiële stabiliteit mogen er niet te grote verschillen ontstaan tussen de verschillende lidstaten. En zo die er zijn, moet erop worden ingezet om die verschillen weg te werken.

Ik zal in het kader van dit debat niet meer ingaan op de oorzaken van de penibele financieel-economische situatie waarin drie eurolanden, namelijk Griekenland, Portugal en Ierland, zich bevinden. Daarover is veel gezegd en geschreven. Dat zij zich in die situatie bevinden, is inmiddels genoegzaam bekend. Teneinde met voorstellen te komen om de problemen in de eurozone op te lossen die zich voor het eerst in Griekenland manifesteerden, is op 25 maart 2010 een taskforce onder leiding van de voorzitter van de Europese Raad, Herman van Rompuy, ingesteld. Deze taskforce heeft op 21 oktober 2010 gerapporteerd. Op 11 maart jongstleden vond er een top plaats van de staatshoofden en regeringsleiders van de eurozone. Uitkomst van deze top was dat er een tweesporenbeleid gevoerd zou worden. Ten eerste een versterking van het Stabiliteits- en Groeipact. Ten tweede de introductie van het zogenoemde pact voor de euro. Op de Europese Raad van 24 en 25 maart jongstleden is het pact voor de euro formeel aangenomen. Aangezien het pact ook openstaat voor niet-eurolanden, is de benaming nu "europluspact". Bulgarije, Denemarken, Letland, Litouwen, Polen en Roemenië hebben zich erbij aangesloten.

Het Pact biedt de landen die eraan deelnemen de mogelijkheid -- het is al zo vaak gezegd -- elkaar de maat te nemen en niet elkaar de wet voor te schrijven. "Peer pressure" dus. De vraag is natuurlijk: gaat het werken om elkaar wel

de maat te nemen, maar elkaar niet de wet voor te schrijven? Bij het Stabiliteits- en Groeipact lukt het wel om elkaar de wet voor te schrijven. Volgens de nieuwe normen van het Stabiliteits- en Groeipact moeten lidstaten hun schulden volgens een strak tijdschema terugbrengen tot 60% van het bruto binnenlands product. De Europese Commissie zal macro-economische onevenwichtigheden in de gaten houden en als een euroland uit de pas loopt, moet het desbetreffende land ingrijpen. Blijft een euroland uiteindelijk in gebreke en overschrijdt het de in het SGP nieuw vastgestelde normen, dan volgen boetes.

In het kader van het pact voor de euro zijn geen sancties voorzien. Zoals de minister en de staatssecretaris in het verslag van de Europese Raad van 24 en 25 maart jongstleden in Brussel schrijven: "De nationale zeggenschap met betrekking tot lonen, pensioenen en belastingen blijft behouden." Mijn fractie is daar positief over, maar vraagt zich desalniettemin af of het toch niet goed zou zijn wanneer de aantoonbaar zwakkere landen de wet voorgeschreven zou kunnen worden. Nederland hoeft zich per slot van rekening geen zorgen te maken over mogelijke inbreuken op haar soevereiniteit wanneer het pact elementen van afdwingbaarheid zou bevatten. Nederland doet het goed, dus daar hoeft niets te worden afgedwongen.

Is overwogen om voor de zwakkere broeders toch een vorm van afdwingbaarheid in te bouwen? Zou het niet in de rede liggen om politieke verplichtingen op te leggen aan landen op het moment dat zij om steun aankloppen? Ziet de regering voor een dergelijke aanpak mogelijkheden in het pact? Of is de overweging dat het opleggen van politieke verplichtingen of eventueel boetes aan zwakkere broeders, indien zij daarvoor in aanmerking zouden komen, eerder een negatieve dan een positieve uitwerking heeft omdat zij daardoor wellicht nog verder in de financiële problemen komen?

Voorzitter. Griekenland, Portugal en Ierland verkeren nu, op de korte termijn, in liquiditeitsproblemen. Die worden op dit moment opgelost met forse leningen van het IMF en het tijdelijke noodfonds de European Financial Stability Facility en later met leningen van het permanente noodfonds het European Stability Mechanism. Het echte probleem doet zich echter voor op de langere termijn. Ik heb het dan over de solvabiliteitsproblemen van deze landen. Het is de grote vraag of deze landen op de langere termijn in staat zijn om hun schulden af te lossen. Daarvoor is een onrealistisch jaarlijks groeipercentage noodzakelijk in de orde van grootte van minimaal 5% van het bruto binnenlands product! Vooral nog krimpt de Griekse economie 7% per jaar, Portugal doet het iets beter en voor Ierland wordt verwacht dat de economische groei dit jaar zal aantrekken na een krimp van 1% vorig jaar.

Zijn er economen die er vertrouwen in hebben dat de 5% groei per jaar gaat lukken? Kan de staatssecretaris mijn fractie op dit punt geruststellen? Is het toch niet zo dat er uiteindelijk geen ontkomen aan is om die nationale schulden te herstructureren? Met alle gevolgen van dien

overigens. Ik noem bijvoorbeeld het artikel in de NRC van vorige week donderdag waarin de precare situatie van regionale Duitse banken met grote hoeveelheden staatsleningen in Zuid-Europa wordt beschreven. Ook Nederlandse banken en pensioenfondsen hebben forse posities in Zuid-Europa.

De vraag die, alles overziende, boven de markt blijft hangen is: wat gebeurt er als de landen die steun krijgen er uiteindelijk niet bovenop krabbelen?

De heer **Kox** (SP): Dat wilde ik precies vragen. Mevrouw Broekers heeft het erover dat Griekenland failliet moet gaan of kan gaan. Herstructureren klinkt wel mooi, maar zij bedoelt: wat gebeurt er als Griekenland failliet gaat en zou dat een optie zijn in de ogen van de regering? Zie ik dat goed?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik vraag niet of dat een optie is, ik voorzie dat dat zou kunnen als die benodigde groei van 5% niet gehaald zou worden. Dan komen we in een herstructurering.

De heer **Kox** (SP): In een faillissement dus.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Nou ja, faillissement klinkt zo zwaar.

De heer **Kox** (SP): Bankroet dan.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik noem het maar herstructurering van de nationale schulden, daar blijf ik bij.

Ik ga verder met mijn betoog. Griekenland wil nu staatsbedrijven privatiseren, maar stel dat er geen kopers voor zijn? Wat dan? Waarom bouwen bedrijven als BMW en Rolls Royce bijvoorbeeld wel fabrieken in Thailand en niet in Griekenland? Valt daaraan iets te doen met het pact voor de euro of het aangescherpte Stabiliteits- en Groeipact? De vraag stellen is hem beantwoorden. Ik herhaal mijn vraag: wat gebeurt er als die landen er niet bovenop komen? Is er een worstcasescenario?

In het kader van de financieel-economische ontwikkelingen in de Europese Unie wil ik niet voorbijgaan aan de Europese begroting. De vraag is bepaald niet nieuw, maar zou de Europese begroting niet eindelijk eens op de schop moeten? Er wordt nog steeds een grote hoeveelheid geld rondgepompt. Drie kwart van de uitgaven betreffen de landbouw en de structuurfondsen. Ook de rijke landen ontvangen gelden uit die begrotingsposten. Tegelijkertijd is er geld nodig voor bijvoorbeeld innovatie. In de brief van 28 maart jongstleden stellen de minister en de staatssecretaris terecht dat een moderne EU-begroting veel sterker moet worden toegesneden op de Europa 2020-strategie.

De VVD-fractie onderschrijft dit. Ook wat de inkomstenkant van de EU-begroting betreft, is het tijd voor hervormingen. Nederland heeft nu nog de korting van 1 mld., maar wat is de stand van zaken na 2013? De VVD-fractie ondersteunt de opvatting van het kabinet dat een berekening van nationale afdrachten op basis van het bruto nationaal

inkomen tot een evenwichtiger inkomstenstelsel leidt. Is er zicht op dat dit wordt overgenomen?

Daartegenover staat de mededeling van de Commissie dat zij in het kader van het nieuwe Meerjarig Financieel Kader voorstellen overweegt om een Europese belasting te introduceren. Zelfs al zouden de effecten van een dergelijke belasting voor de Nederlandse afdracht aan Europa gunstig uitpakken, dan nog meent de VVD-fractie dat zo'n belasting met kracht moet worden afgewezen: één keer de Rubicon over en het eind is niet in zicht.

Dan vervolgens de immigratie uit de Arabische regio. Voorzitter. Wij kunnen allen de berichten in de krant lezen en de beelden op televisie zien van de grote toestroom van migranten uit de Arabische regio. Het zijn bijna zonder uitzondering economische vluchtelingen. De situatie op het Italiaanse eiland Lampedusa is nijpend. Ook Malta heeft te kampen met een grote toevloed aan migranten. Hoe moeten wij deze problemen oplossen?

De oplossing van de Italiaanse regering om de migranten een tijdelijke verblijfsvergunning te geven in de hoop dat ze vervolgens door zouden reizen naar Frankrijk, leidde tot grote problemen tussen Frankrijk en Italië bij de grensplaats Ventimiglia. Het kan ook niet zonder meer volgens Schengen. Vorige week mompelde de Italiaanse minister van Binnenlandse Zaken, Roberto Maroni, dat Italië uit de Europese Unie zou stappen, wat sinds het Verdrag van Lissabon mogelijk is, als de andere lidstaten niet bereid waren illegale migranten over te nemen.

Hoe het ook zij, er is een groot probleem en dat probleem wordt naar het oordeel van de VVD-fractie eerder groter dan kleiner. Hoe meer instabiliteit in het noorden van Afrika, en ook ten zuiden daarvan, des te meer problemen zijn te voorzien van toenemende stromen economische vluchtelingen. De financieel-economisch wat zwakkere landen in het zuiden van Europa zijn daar niet tegen opgewassen. De vraag dringt zich op: is de Europese Unie daartegen opgewassen? Zijn de Europese burgers daartegen opgewassen?

Hier en daar stellen verschillende lidstaten voor om opnieuw grensbewaking in te stellen. Kan de minister daarover meer informatie geven? Deelt de minister de bezorgdheid van de VVD-fractie over een mogelijk toekomstige grote toestroom van migranten en wat dit betekent voor de stabiliteit van de Europese Unie? Realiseert de minister zich dat de toch al zeer forse financiële lasten die gemoeid zijn met vreemdelingenzaken zoals opvang, rechtspraak, voorzieningen enzovoort nog zullen toenemen?

Commissaris Stefan Füle is recent met de suggestie gekomen om de interne markt van de Europese Unie open te stellen voor Noord-Afrikaanse landen als Tunesië en Egypte. Hoe beoordeelt de regering dit? Geldt het voorstel van Füle alleen voor industriële goederen of ook voor landbouwproducten? Zijn er verder nog ideeën voor oplossingen? Onderkent "Europa" dat er een visie moet worden ontwikkeld, teneinde te voorkomen dat het migratieprobleem de solidariteit en de stabiliteit van en in Europa ondermijnt?

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik wil een kanttekening plaatsen bij de opmerking dat het bijna uitsluitend economische migranten zijn die vanuit Noord-Afrika Italië bereiken. Er zitten in toenemende mate ook Libiërs tussen die het geweld van Libië ontvluchten en ook Somaliërs en Ethiopiërs. Ik neem aan dat mevrouw Broekers ook van mening is dat iedereen de mogelijkheid moet hebben om een asielverzoek in te dienen. Klopt dat?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Echte asielzoekers moeten een asielverzoek kunnen indienen. Ik heb het nu met name over de 25.000 hoofdzakelijk economische vluchtelingen. Bedoelt u Somaliërs die in Libië zaten of Somaliërs uit Somalië?

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Somaliërs die Somalië ontvlucht zijn en in Libië niet langer veilig zijn. U heeft het over echte asielzoekers, maar iemand die asiel aanvraagt, is een echte asielzoeker.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Een economische vluchteling is dat niet.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Onderschrijft u het Vluchtelingenverdrag en de Europese asielrichtlijnen dat iedereen de kans moet hebben om om bescherming te verzoeken? Moet een verzoek om bescherming niet altijd behandeld worden?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik probeer aan te geven dat wij onze ogen open moeten houden voor de enorme toestroom waarmee Europa nu al, maar zeker in toenemende mate, geconfronteerd wordt. Wij moeten ons goed realiseren dat zo'n instroom de solidariteit en stabiliteit van en in Europa kan ondermijnen. Wij hebben daar een grote vrees voor en dat is het enige punt dat ik wil maken.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik kom nu tot mijn kernvraag: bent u van mening dat de Dublinverordening eigenlijk nog wel strookt met het idee van Europese solidariteit? Zou die niet moeten worden herzien om te voorkomen dat de belasting voor de Europese zuidelijke lidstaten te groot wordt?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): U vraagt mij nu om heel diep in te gaan op het vluchtelingenbeleid. Dat was niet mijn bedoeling. Mijn bedoeling is om aan te geven dat er een groot probleem is. Over de vraag hoe wij dat moeten oplossen, moeten wij een ander debat voeren met de minister die daarover gaat, namelijk minister Leers.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U stelt wel een vraag aan deze regering hoe wij ermee moeten omgaan. Ik neem aan dat de VVD-fractie hierover wel een idee heeft.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik ben erg benieuwd naar het antwoord van de regering. Voorzitter. Burgers in verschillende landen van de Europese Unie, ook in ons eigen land, zijn

ontevreden over Europa. Zij keren zich af van Europa. Zij zien liever dat de regering van hun land de eigen bevolking helpt, geld in de eigen banken steekt, zie bijvoorbeeld Duitsland, dan dat er geld in de in hun ogen bodemloze put van bijvoorbeeld Griekenland of Portugal wordt gestoken. De Volkskrant kopte afgelopen zaterdag "Finse verkiezingen gaan over Portugal." Dat zegt genoeg en dat is bovendien inmiddels gebleken met de grote verkiezingswinst van de Ware Finnen. In Italië merkt minister Maroni terloops op dat Italië de Europese Unie zal verlaten als het probleem van de migranten niet wordt opgelost. Maar als een grote toevloed van migranten wordt toegelaten in andere lidstaten, ontstaan in die landen weer grote problemen en wordt de solidariteit wel heel erg opgerekt. Hoe vallen deze tendensen van een verkrummelend Europa te keren? Op welke wijze kan Nederland -- en in bredere zin de andere lidstaten en de Europese Unie zelf -- aan de bevolking duidelijk maken dat Europa veel meer voordelen dan nadelen biedt en dat een solo nationaal beleid in een gemondialiseerde wereld met grote opkomende -- of al opgekomen -- economieën in onder andere China en Brazilië weinig perspectief biedt, wellicht economische achteruitgang betekent, kortom een doodlopende straat is? Wordt hierop actie ondernomen? Het moet mij overigens van het hart dat een recent Europees voorstel om de maandelijkse onkostenvergoeding voor Europarlementariërs met €1500 per maand te verhogen, niet bepaald meewerkt om het enthousiasme van de burger voor Europa te verhogen. Dát blijft hangen en daarbij verdwijnen de vele positieve effecten van Europa in het niet.

Dan het buitenlands beleid van de Europese Unie. Sinds het Verdrag van Lissabon kent de Europese Unie een Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid die deze verantwoordelijkheid combineert met het vicevoorzitterschap van de Europese Commissie. Op dit moment bekleedt mevrouw Ashton die functie. Mevrouw Ashton is druk bezig om de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO) op te zetten en in te richten, naar wij begrijpen. Dat verklaart waarschijnlijk waarom de Hoge Vertegenwoordiger zo laat reageerde in de Libiëcrisis. Tijdens het jaarlijkse bezoek dat wij onlangs met een aantal EK-leden aan Brussel brachten, legde de heer Vimont, de secretaris-generaal van de EDEO, ons uit dat het niet makkelijk is om alle 27 lidstaten op één lijn te krijgen en dat dit de reden was waarom de Hoge Vertegenwoordiger wat vertraagd reageerde. Inmiddels hadden Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk allang hun mening gegeven. Bovendien kreeg de Hoge Vertegenwoordiger het kennelijk niet voor elkaar om de Europese landen in de Veiligheidsraad op één lijn te krijgen, getuige het afwijkende standpunt van Duitsland met betrekking tot de resolutie over Libië. Zo komen we er natuurlijk niet met de Hoge Vertegenwoordiger. De eigenzinnige opstelling van Duitsland geeft overigens reden tot bezorgdheid. Een dergelijke opstelling is niet bevorderlijk om tot een eenheid van optreden van de Europese Unie te komen. Is dit onderwerp van

bespreking geweest tijdens het recente staatsbezoek aan Duitsland?

Wat betreft de situatie in Japan na de aardbeving, vernamen wij dat de EDEO het tot zijn taak had gerekend om de samenwerking tussen de ambassades van de lidstaten te bevorderen. En er waren vergelijkbare voorbeelden van facilitaire diensten van de EDEO. Op zichzelf zijn dat te waarderen initiatieven. De indruk die althans bij de leden van de VVD-fractie is achtergebleven, is echter dat de Hoge Vertegenwoordiger met de EDEO meer een soort secretarisfunctie vervult dan dat zij het gezicht is van het Europese buitenlandse beleid. Kunnen de minister en de staatssecretaris wat meer licht laten schijnen op het functioneren van de Hoge Vertegenwoordiger? Wie heeft het voor het zeggen op het terrein van het buitenlands beleid: Van Rompuy, Barroso of Ashton of toch de ministers van Buitenlandse Zaken van de grote lidstaten?

Dan de uitbreiding van de Europese Unie. Ik maak slechts een korte opmerking over de uitbreiding. Naar het zich laat aanzien, haalt Kroatië bijna de eindstreep. In de brief van minister Rosenthal van 29 november jongstleden over de kabinetsappreciatie Uitbreidingspakket Europese Unie, schrijft de minister dat het kabinet een intensivering van Kroatië verwacht met betrekking tot de strijd tegen corruptie. Anders gezegd: daar valt nog heel wat te doen. Hoe staat het daarmee? Ik stel die vraag met name, omdat indertijd bij de toetreding van Roemenië en Bulgarije over die problematiek iets te gemakkelijk is geoordeeld. In *The Economist* van afgelopen week staat een artikel met de titel "From Bolshevism to backhanders. Corruption in eastern Europe". In dit artikel wordt een zorgelijk beeld geschetst van de corruptie in Oost-Europa. De conclusie van het artikel luidt dat corruptie het communisme vervangen heeft als de gesel van Oost-Europa. Is de corruptie in Oost-Europa werkelijk zo erg als de schrijver van het artikel ons doet geloven? Wat betekent dit voor de stabiliteit van de Europese Unie? Worden er op Europees niveau maatregelen genomen om de corruptie in te dammen? Heeft het zin om aan Kroatië eisen te stellen om de strijd tegen corruptie in dat land te intensiveren als de corruptie in Oost-Europa zo alles omvattend is? Is hier niet een derde bedreiging voor de stabiliteit van de Europese Unie naast de bedreiging van de financieel-economische crisis en de mogelijk toekomstige onbeheersbare en onhanteerbare toevloed van migranten? Mijn fractie ziet dus drie bedreigingen voor de stabiliteit van de Europese Unie.

Dan tot slot de Raad van Europa en de Europese Unie. Het zal de leden van deze Kamer niet geheel verbazen dat het geluid van de VVD-fractie iets anders zal luiden dan tot nu toe het geval was. Ik heb nog enkele vragen over de Raad van Europa en de Europese Unie. Hoe staat het met de toetredingsonderhandelingen van de EU tot het EVRM? Het is positief dat de Europese Unie als geheel toetreedt tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Toch zijn er bij mijn fractie enige gevoelens van bezorgdheid. Die zorgen betreffen niet de toetreding. Die zorgen betreffen

met name de soms verstrekkende en in een verdragsland diep ingrijpende uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Heeft dit de verdragsluitende partijen indertijd voor ogen gestaan? Is het de bedoeling geweest dat de "margin of appreciation" voor de verdragslanden slechts zeer weinig ruimte biedt, zoals thans het geval lijkt bij verschillende uitspraken? Hoe beoordelen de minister en de staatssecretaris dit? Hoe zal overigens de "margin of appreciation" worden ingevuld als het gaat om de toetsing aan het EVRM van EU-regelgeving en -besluiten?

Wanneer de onvrede over de soms diep ingrijpende uitspraken van het Hof toeneemt, kan er een moment komen waarop verdragslanden zich niet meer aan de uitspraak houden, waardoor het Hof zijn gezag verliest. Ik doel hierbij onder andere op de uitspraak waarbij het Verenigd Koninkrijk min of meer is opgedragen om stemrecht te verlenen aan gedetineerden. Het Verenigd Koninkrijk overweegt om die uitspraak niet toe te passen.

De heer **Kox** (SP): We moeten vooral "min of meer" zeggen, want onze Britse collega's maken iets heel erg groots van een specifieke uitspraak van het Hof. Maar daarover wil ik het niet hebben.

Wat zijn dan die diep ingrijpende besluiten die het Hof ten opzichte van Nederland treft? Meerdere sprekers hebben al gezegd dat ons land helemaal veilig zit als het over het EVRM gaat. Af en toe lopen we tegen een uitspraak aan. Nou ja, dan moeten we ons beleid bijstellen en meestal is dat een goede beleidswijziging. Als wij zeggen dat de marge van waardering opgerekt moet worden, zullen ze heel blij zijn in Moskou, in Kiev en in Ankara, want daar worden de vonnissen uitgesproken. Daar werkt het EVRM disciplinerend op de nationale regelgeving. Uit die hoek horen wij steeds: dat Hof is een westerse aangelegenheid; ze proberen alleen maar ons te disciplineren. En nu horen ze uit een land als Nederland, founding father van de EVRM, altijd voorop als het over het Hof gaat: ja, eigenlijk hebben jullie wel een punt. Hiermee bereiken we iets wat we niet willen. Dit zal in Turkije, in Roemenië en in Rusland ertoe leiden dat men zegt: als Nederland zegt dat die ruimte opgerekt moet worden, is het hoog tijd. Daarmee bereiken we precies wat de regering volgens de notitie niet wil bereiken, namelijk dat tenuitvoerlegging van vonnissen van het Hof niet serieus gebeurt. Dat probleem moet mevrouw Broekers toch zien.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De heer Kox vraagt in welk opzicht Nederland ermee te maken heeft. Nederland heeft daar onder andere mee te maken gehad bij het woonrecht, de krakersuitspraken. Dat zal hem niet onbekend zijn. Ik gaf zojuist het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk. Ik wijs op de uitspraak waarbij het Dublinprotocol niet werkte omdat de humanitaire omstandigheden voor opvang in Griekenland heel slecht waren. Dat is ook een van de voorbeelden. Als er in de West-Europese landen over bepaalde zaken te veel ergernis ontstaat, als te veel het gevoel ontstaat dat men uitspraken niet wil

opvolgen -- ik heb het niet over de kruisjes in de klaslokalen in Italië -- dan heeft dat een ernstig ondermijnend effect voor het Hof. Dan is het beter om bij dit soort ingrijpende zaken de "margin of appreciation" iets te verruimen dan dat je het laat gebeuren dat landen de uitspraken niet opvolgen. In 1948 werd door tien landen het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens gesloten als antwoord op de enorme genocide en verschrikkelijke humanitaire zaken die zich hadden voorgedaan in de Tweede Wereldoorlog. Daar is dit het antwoord op en dat is nog steeds ongelofelijk belangrijk. Daar hoort u mij niets anders over zeggen, maar het gaat mij juist om deze zaken die sommige West-Europese landen niet meer toe willen passen. Dan werkt het juist veel slechter. Daarmee wordt veel meer ondermijnd dan we gedacht hadden.

De heer **Kox** (SP): Mijn vraag ging erover dat het leeuwendeel van de uitspraken niet op West-Europa maar op Oost-Europa betrekking heeft. U hebt het zelf genoemd. In Oost-Europa is de ombouw van een autoritair communistisch regime naar een democratisch regime nog in volle gang. Daar zie je dat enorme probleem van de corruptie. Zij zijn vrijwillig toegestreden tot het EVRM en vallen daardoor onder de disciplinerende werking van het EVRM en het Hof. Als de ruimte daarbinnen opgerekt wordt, omdat wij in het Westen een aantal uitspraken hebben die ons niet bevallen, halen wij daarmee het EVRM onderuit. De voorzitter weet wel dat er in Straatsburg, waar we straks samen naar toe gaan, altijd gesproken wordt over double standards. Iets wat het Westen niet uitkomt, wordt dan maar aangepast en iets wat het Oosten niet uitkomt, moet maar doorgaan. Daarover gaat mijn vraag. Dit Hof is er nu voor die honderden miljoenen mensen die pas sinds 20 jaar lid zijn van het EVRM en die nu onder bescherming staan van het EVRM, die daar met honderdduizenden gebruik van maken om hun beklag te doen in Straatsburg. Tegen de regeringen die voor die schendingen verantwoordelijk zijn, zegt u: van ons mag u wel wat meer ruimte nemen omdat het ons beter uitkomt. Dat is toch een levensgroot gevaar? Dat moet u toch ook zien?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De heer Kox wekt de indruk dat alle uitspraken van het Europees Hof in de landen die hij noemt één op één worden uitgevoerd. Daar ben ik ook heel benieuwd naar.

De heer **Kox** (SP): Het grote probleem dat in de notitie wordt genoemd door de minister en de staatssecretaris, is dat het Hof uitspraken doet die ten uitvoer gebracht moeten worden, maar dat met name Rusland en Roemenië er een handje van hebben om te zeggen: we zijn bezig maar het duurt nog een tijd. En nu gaan we ook nog de marge oprekken. Nou, dadelijk gaat de vlag uit hoor, voor de VVD in Moskou, in Kiev en in al die Oost-Europese hoofdsteden waar men nu al de hand licht met de uitspraken van het Hof.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Deze interruptie van de heer Kox brengt mij ertoe voor te stellen dat het goed is om eens heel grondig te bestuderen hoe we daaruit kunnen komen. Mijn vrees is dat het helemaal fout gaat als de West-Europese landen de uitspraken niet opvolgen. Daar zit een probleem. Het probleem dat de heer Kox schetst, onderken ik ook volledig. Ik ben het helemaal met hem eens. Dan is het belangrijk om eens heel grondig te onderzoeken hoe we uit die spagaat kunnen komen.

De heer **Kox** (SP): Daar ben ik het geheel mee eens. Ik denk ook dat dit niet goed is onderzocht. Mevrouw Bemelmans zei daar ook iets over. Maar totdat dat is gebeurd, geldt het verdrag dat gesloten is. Daar moeten we die andere 46 landen aan houden. Dan kun je niet zeggen: als het niet uitkomt, moeten we de marge maar verruimen. We hebben die bevoegdheid aan het Hof gegeven en pas als uit onderzoek blijkt dat niet waar is wat ik zeg -- ik denk dat dit niet zal blijken, omdat er al veel literatuur over is -- kun je daarover spreken. Alle 47 landen mogen altijd praten over aanpassing van een verdrag. Dat is het recht van de overheden, van de regeringen en van de parlementen. Maar tot dat verdrag is aangepast, moet Nederland als founding father helemaal vooropstaan en zeggen: wij gaan niet aan het Hof morrelen als daar nog geen rechtsgrond voor is.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mijn fractie vindt dat, juist nu er toetredingsonderhandelingen plaatsvinden met de Europese Unie in het kader van het EVRM, dit eens heel grondig onderzocht moet worden en dan hoeven we niet meteen met een oplossing te komen. Dat is ook de vraag die ik nu aan de bewindspersonen stel.

Voorzitter. Ik heb zojuist gezegd dat als de onvrede toeneemt, er een moment kan komen waarop verdragslanden zich niet meer aan de uitspraak houden, waardoor het Hof zijn gezag verliest. Dat zal niemand wensen. Mijn vraag is dan ook: zijn er mogelijkheden om in de toetredingsonderhandelingen nadere kaders voor het Hof te stellen of anderszins afspraken te maken? Wanneer de Europese Unie toegetreden zal zijn tot het EVRM en een lidstaat van de EU houdt zich bijvoorbeeld niet aan een uitspraak die de bedoelde lidstaat betreft -- de situatie met het Verenigd Koninkrijk -- kan die lidstaat dan vervolgens met behulp van EU-recht -- en zo nodig het Hof in Luxemburg -- daartoe gedwongen worden, omdat de lidstaat deel uitmaakt van de EU en de EU als geheel is toegetreden tot het EVRM? Misschien is het antwoord op die vraag "nee", maar ik zou het wel interessant vinden als de regering een antwoord op die vraag geeft.

Voorzitter. Wij wachten met belangstelling de beantwoording van onze vragen af.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Deze jaarlijkse Europese beschouwingen houden we nadat het Verdrag van Lissabon ruim een jaar

geleden in werking is getreden. Dit verdrag biedt burgers handvatten om de Europese Unie weer iets terug te veroveren op hun nationale regeringen. De bevoegdheden van het Europees Parlement zijn versterkt, het Handvest voor de Grondrechten is juridisch bindend geworden, toetreding van de Unie tot het EVRM is mogelijk gemaakt en de jurisdictie van het Hof van Justitie is uitgebreid. Wij als nationale parlementen mogen een gekleurde kaart opsteken als we vinden dat de Commissie haar bevoegdheden overschrijdt. Mijn fractie juicht deze mogelijkheden van harte toe, maar constateert dat het nog te vroeg is om te beoordelen of ze voldoende worden of kunnen benut, en of het voldoende is om het draagvlak van burgers voor de Europese Unie te versterken. Een attitude, actieve betrokkenheid, is belangrijker dan verdragsrechtelijke bevoegdheden, zo blijkt steeds weer.

Het Europees Parlement en het Hof nemen hun rol en de nationale parlementen zijn druk bezig om hun rol nog beter te vervullen. Hoe kijkt de regering aan tegen het belang van betrokkenheid van nationale parlementen bij de Europese besluitvorming, mede gelet op het belang van draagvlak in de lidstaten, ook voor de implementatie van besluiten en voor de Unie als geheel? Welke randvoorwaarden gelden er voor een optimale betrokkenheid van nationale parlementen in de ogen van de regering?

Niet alleen een verdragswijziging beïnvloedt de Unie. Ook de financiële en economische crisis lijken de Europese samenwerking geen kwaad te hebben gedaan. Het bewustzijn van onze onderlinge afhankelijkheid heeft ons ertoe gebracht om meer verplichtingen tegenover elkaar aan te gaan. We hebben ingestemd met bevoegdheden voor een scherper toezicht op de bankensector, en een pakket aan voorgestelde wetgeving moet ons binden aan het voeren van een gezond financieel en economisch beleid. Is de regering van mening dat deze voorstellen voldoende waarborgen bieden dat alle lidstaten hun begroting binnen de perken houden? Of zou ze een stap verder willen gaan? Wij wel. Het sanctiesysteem is weliswaar aangescherpt, maar de Commissie krijgt niet de mogelijkheid van de lidstaten om automatisch sancties op te leggen. Lidstaten willen daar een vinger in de pap houden, en we hebben in het verleden gezien dat dit het systeem vrijblijvender maakt. Lidstaten vallen elkaar niet zo hard, want ze willen ook door een ander niet op de vingers getikt worden. Waarom geen garantie dat de slager niet zijn eigen vlees mag keuren?

Het Europees semester is bedoeld voor een verbinding tussen het financieel en economisch beleid. Als lidstaten hun jaarplannen voor de uitvoering van de Europa 2020-strategie en de begroting moeten overleggen, is beter te beoordelen of de maatregelen een gezonde financiële huishouding waarborgen. Maar ook hierbij stelt onze fractie de vraag of het afdoende is. Zijn er voldoende sturingsmogelijkheden om op deze tijdstippen bij te sturen ten aanzien van een bepaalde lidstaat, ofwel door de Commissie ofwel door de Raad?

Het beleidsplan 2020 is nogal algemeen geformuleerd en valt daarom naar eigen believen uit te leggen. Mijn fractie geeft de voorkeur aan een Europees economisch beleid waarbij de uitgangspunten van 2020 de leidraad zijn. Dat betekent niet dat we uniformiteit moeten nastreven, maar wel een nadere inkadering die ervoor zorgt dat alle lidstaten de juiste keuzes maken wat betreft een duurzame economie en scherpste op de uitgaven. Nu behouden we feitelijk het systeem van pas bemoeienis met het beleid als het is misgelopen in een lidstaat. En op zo'n moment kost het zo veel meer moeite om uit de crisis te geraken. Dat deze lidstaten dan nog een buffer hebben om naast het snijden ook nog de noodzakelijke investeringen te doen voor de toekomst, zoals een beter onderwijs, is een illusie. Welke mogelijkheden ziet de regering om Griekenland en Portugal deze ombuigingen te laten doen? Kan het structuurfonds daartoe worden aangewend? Daarvoor zou bijvoorbeeld de prioriteit moeten worden gewijzigd van infrastructuur naar sociale investeringen zoals onderwijs. Is dit wenselijk voor de regering? Zou dit voldoende zijn of moeten we denken aan andere mogelijkheden zoals een hogere lening, een latere afbetaling of een tijdelijk toestaan van een hoger tekort? Ook in deze crisis geldt voor ons dat een financieel beleid alleen gezond is als ook de economische maatregelen gericht zijn op een duurzame toekomst, en niet alleen op een sluitende begroting.

Dan de rechtsstaat. Ten aanzien van de toetredende lidstaten lijkt iedereen zich ervan bewust dat we de toetredingscriteria strikt moeten handhaven. We willen onze maatstaven binnen de Unie niet laten verzwakken, en sommige aspecten daarvan blijken zich lastig te laten sturen ten aanzien van de al toetredende lidstaten. In een te groot aantal lidstaten zijn fundamentele aspecten van een democratische rechtsstaat niet voldoende op orde. Bijvoorbeeld doordat er corruptie heerst, de rechterlijke macht niet onafhankelijk is of omdat de zittende regering te veel macht heeft. Op slechts enkele punten grijpt de Commissie in, zoals bij de Hongaarse mediawet, en ook daar lijkt ze zich nog redelijk snel tevreden te stellen met de aanpassingen. Maar welke mogelijkheden heeft de Commissie of hebben andere lidstaten om juist die rechtsstatelijke gebreken aan te pakken? Deze langetermijnprocessen zouden ook na toetreding nog aandacht en correctiemechanismen behoeven. Het interstatelijk vertrouwensbeginsel is van belang bij bijvoorbeeld strafrechtelijke samenwerking. De rapporten van de CPT van de Raad van Europa maken melding van grove schendingen van de mensenrechten in gevangenissen, wat een wederzijdse erkenning van straffen en overname van tenuitvoerlegging van vonnissen aanzienlijk bemoeilijkt. Wij kunnen pas spreken van een ruimte van veiligheid, vrijheid en rechtvaardigheid als dit vertrouwen gerechtvaardigd is en we genoeg instrumenten hebben om elkaar aan dezelfde rechtswaarborgen voor onze burgers en ingezetenen te houden.

Ten aanzien van onze buurlanden vormt de versterking van een democratische rechtsstaat in

elk geval wel een belangrijk aandachtspunt. De omwentelingen in de Arabische landen laten zien hoe belangrijk het is om het nabuurschap ook vorm te geven door te investeren in de civiele samenleving. In de meeste landen ontstond een gapende leegte na de val van de regerende dictator. Oppositiepartijen en mensenrechtenorganisaties hadden nauwelijks de kans om te gedijen. Nu komt het er voor hen op aan om ervoor te zorgen dat een transformatie naar een democratie snel en eerlijk genoeg verloopt om chaos of onderlinge strijd te voorkomen. Toch was versterking van de civiele samenleving één van de speerpunten van het nabuurschapsbeleid. Waarom merken we daar nu zo weinig van? Waaruit heeft dit bestaan en welke doelen zijn daarin behaald? Of zijn de ondersteunende programma's toch vooral via de heersende regimes uitgevoerd? En op welke wijze wordt het vervolgproces in deze landen ondersteund? Mijn fractie zou graag zien dat er ook voldoende oog is voor een regionale samenwerking binnen Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Zijn er lessen uit de actuele gebeurtenissen te trekken voor het nabuurschapsbeleid ten aanzien van de Oost-Europese buurlanden? Ook hier is het van cruciaal belang dat oppositiepartijen en mensenrechtenverdedigers fors worden ondersteund, denk aan Belarus en de Oekraïne. Is de regering bereid om in dit opzicht ook de Raad van Europa te benutten? Onze naburen zijn onze collega's binnen deze organisatie. De EU zou volop kunnen profiteren van deze samenwerking binnen de Raad van Europa.

De Europese reactie op het conflict tussen de opstandelingen en Kadhafi geeft aan dat het nationale prestige van de lidstaten prioriteit heeft boven een eenduidige Europese boodschap en actie. Welke conclusie trekt de regering hieruit? Dat het proces naar een gemeenschappelijk buitenlands beleid langzaam groeit en we geduldig moeten zijn? Of dat deze structuur niet werkt en we meer bevoegdheden naar het supranationaal niveau zouden moeten overhevelen?

Hoe beoordeelt de regering de positie en mogelijkheden van de Hoge Vertegenwoordiger voor het buitenlands en veiligheidsbeleid? Krijgt ze een reële kans om het initiatief te nemen en te houden en om de Europese Unie te steunen en vertegenwoordigen? Of vergt dat misschien toch een structuurwijziging? De Vertegenwoordiger onderdeel laten uitmaken van zowel de Commissie als de Raad was bedoeld als een versterking, maar pakt misschien uit als een verzwakking van haar positie. Graag een reactie.

Dan het Midden-Oosten. Duurzame vrede in het Midden-Oosten is nu nog meer van belang, ook voor een positieve stimulans van de democratische hervormingen in de Arabische landen en voor hun relaties met Israël. Niettemin heeft de spanning tussen Israël en Palestina weer een hoogtepunt bereikt. Opnieuw laat Israël zich niets gelegen liggen aan het internationaal recht of aan zijn internationale positie. Het gaat door met het bouwen van huizen in Oost-Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever en het dreigt met annexatie van nederzettingen als Palestina zou

worden erkend. Ondertussen worden pogingen van de Palestijnse volksvertegenwoordiging om haar werk te doen onmogelijk gemaakt, omdat volksvertegenwoordigers worden vastgezet door de Israëlsche regering of omdat zij niet mogen reizen, zelfs niet binnen de Westelijke Jordaanoever. Het lijkt erop dat Israël erop rekent dat president Obama Israël met rust zal laten. Dit lijkt een uitgelezen kans en ook een verplichting voor de Europese Unie om de positie in te nemen om het vredesproces in het Midden-Oosten te versterken.

Hoe stelt Nederland zich op ten aanzien van de toenadering van Abbas tot Hamas om te komen tot een effectief bestuur als eenheid en om de verdeeldheid ten aanzien van de gebieden en de bevolking te beëindigen? Wat doen de Unie en het kwartet in dit opzicht? Is de beschuldiging van Hamas juist dat de internationale gemeenschap Abbas van een samenwerking probeert te weerhouden? Graag een reactie.

We leren nog een andere les uit onze omgang met de gevolgen van het conflict in Libië, namelijk dat de Europese lidstaten nog niet in staat zijn om als eenheid te handelen als het gaat om vluchtelingen en illegale migranten. Een gemeenschappelijk asielsysteem is voorzien in 2012, maar een jaar daarvoor overwegen lidstaten de grenscontroles weer in te stellen en zeggen ze dat Italië zijn eigen problemen moet oplossen. Een gemeenschappelijk asielsysteem kan echter niet zonder onderlinge solidariteit. Hoe minder toeschietelijk de noordelijke lidstaten zijn om bij te dragen aan een verdeling van de verantwoordelijkheid, hoe groter de kans dat de zuidelijke lidstaten niet aan de asielrichtlijnen voldoen. Als een boemerang zal zich onze houding dan tegen ons keren, omdat we, gelet op de MSS-uitspraak van het mensenrechtenhof dan geen enkele asielzoeker meer kunnen overdragen aan de zuidelijke landen. Als wij de andere lidstaten willen dwingen de asielrichtlijnen na te leven, waarom zijn wij dan nog geen inbreukprocedure begonnen tegen Griekenland en Italië? Dat is de enige weg die ons te bewandelen staat en niet het laten afdwingen van het naleven van Dublinafspraken ten koste van het naleven van het EVRM. Graag een reactie.

De Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa heeft vorige week ondubbelzinnig opgeroepen tot solidariteit met de buurlanden van Libië, waar een half miljoen mensen inmiddels wordt opgevangen die uit Libië zijn gevlucht, en met de zuidelijke lidstaten van de Unie. Zij heeft opgeroepen tot mogelijkheden voor herziening van de Dublinverordening. Deze sessie was tevens de laatste die onder leiding van de voorzitter van de Nederlandse delegatie, mevrouw Bemelmans, is uitgevoerd. De bijdrage die zij zojuist heeft uitgesproken, illustreert ook haar toewijding aan de Raad van Europa. Daar wil ik haar hartelijk voor bedanken.

De regering heeft gemeend het mensenrechtenbeleid, dat in het vorige kabinet onder minister Verhagen is vastgesteld, met "eigen accenten" te moeten aanpassen. Het lijkt onze fractie rijkelijk snel na vier jaar, want het op de rails krijgen van een internationaal

mensenrechtenbeleid vergt een langere duur. In elk geval heeft zij aangegeven wel voort te borduren op die strategie. Mijn fractie heeft wel bedenkingen bij de nieuw voorgestelde verbinding van het economisch nationale belang en de mensenrechten, omdat dit het absolute karakter van de mensenrechten kan ondermijnen. Maakt de regering hierbij een afweging tussen het belang van naleving van de mensenrechten en het Nederlandse economische belang? Wat moet ik me hierbij voorstellen? Ook de selectieve benadering van de mensenrechten baart mijn fractie zorgen, alsof de regering hiermee een rangorde aanbrengt. En legt de regering ook deze rangorde aan bij het binnenlands mensenrechtenbeleid? Wij willen graag weten hoe het zit met de ratificatie van een aantal verdragen, zoals die van de Raad van Europa, maar ook bijvoorbeeld het VN-verdrag inzake mensen met een handicap en het facultatief protocol van het VN-verdrag inzake sociaal-culturele en economische rechten. We hebben hier verschillende keren naar gevraagd en we willen nu graag een klip-en-klaar antwoord.

Ook het recht op gezinshereniging lijkt in Nederland niet bepaald hoog in de rangorde te staan. Het Hof van Justitie heeft de regering inmiddels al teruggefloten voor de te hoge inkomenseis. Binnenkort buigt het Hof zich over de inburgeringseis in het buitenland in een zaak waarin het recht op gezinshereniging klip-en-klaar wordt geschaad: een analfabete, zieke moeder wiens man en zeven kinderen al in Nederland verblijven.

Als de regering het steeds zo bewust laat aankomen op een veroordeling, hoe geloofwaardig is haar missie dan in het buitenland? En draagt Nederland niet bij aan het ondergraven van het draagvlak voor de Europese Unie, nu het de naleving op zo veel punten overlaat aan de rechter? De indruk dat Brussel de Nederlandse politici knevelt, wordt daarmee weer bevestigd. Dat was toch niet de les die we uit het nee tegen de Grondwet hadden getrokken? Ook de expliciete aankondiging in het coalitieakkoord van tal van richtlijnen die moeten worden aangepast op dit punt, is een volkomen legitieme wens, maar draagt wel het risico in zich van het ondermijnen van draagvlak voor de Europese Unie. Als het straks niet blijkt te lukken, gaan wij toch weer naar Brussel wijzen dat het ons onmogelijk maakt om ons eigen beleid te voeren. Wij hebben echter met ons volle verstand ingestemd met het overdragen van de bevoegdheden naar dat niveau. Moeten wij dan ook niet uitdragen dat wij daar belang aan hechten?

Hetzelfde geldt voor de ambigue houding ten aanzien van het mensenrechtenhof in Straatsburg. De regering bepleit een betere naleving van de uitspraken door de zuidelijke en oostelijke lidstaten, maar bekritiseert tegelijkertijd de jurisprudentie die Nederland betreft. Mevrouw Broekers-Knol verwees zojuist naar de M.S.S.-uitspraak. Dat Griekenland het EVRM schond, was ons allang duidelijk. Toch prefereerden wij de afdwinging van de Dublinverordening boven het naleven van het EVRM. Dan vraag je er dus om, op het matje geroepen te worden. Dat heeft niets te

maken met een inperking van de margin of appreciation.

Nog geen jaar nadat onze premier het Hof de four freedoms award heeft toegekend, is de regering nu van mening dat het Hof uitspraken doet over zaken die slechts op perifere wijze verband houden met de mensenrechten. Wat bedoelt de regering daar precies mee? Het Hof toetst aan het EVRM; dat is zijn taak. Is het niet juist een van de kenmerken van een onafhankelijk Hof dat het dit in alle vrijheid doet en dat het geen prioritering aanbrengt in de soort van de mensenrechten? Wat bedoelt de regering precies met haar constatering dat de margin of appreciation wel wat ruimer zou mogen? Op welke punten acht de regering dat het Hof dit te nauw heeft opgevat? Wat bedoelt de regering met de waarschuwing dat het Hof niet automatisch een vierde beroepsinstantie is geworden? Het Hof verklaart 97% van de klachten niet-ontvankelijk. Ik zou deze strenge selectie geen automatische rechtsgang noemen. De vraag is veel meer hoe we het Hof kunnen ondersteunen bij deze screening.

Extra steun is hard nodig. De invoering van het veertiende protocol betekent weliswaar een verlichting en een reductie van de werklast met 20% tot 25%, maar zij leidt niet tot de oplossing om de bijna 150.000 zaken die op de plank liggen snel en zorgvuldig weg te werken. Een klacht die jaren op de plank ligt, dat lijkt onze fractie de geloofwaardigheid van het Hof aan te tasten. Mijn fractie neemt nog een andere bedreiging van de geloofwaardigheid van het Hof waar. Britse en Nederlandse politici lijken hun electoraat graag te bedienen met afkeurende uitlatingen over uitspraken die hen onwelgevallig zijn. Als politici het Hof te kijk zetten als activistisch en imperialistisch, waarom zouden burgers er dan nog autoriteit aan toekennen? Waarom zouden notoire schenders van de mensenrechten zoals de Russische federatie en Turkije zich dan wel veel gelegen laten liggen aan het Hof? Juist in die lidstaten ontbreekt het aan uitvoering van de uitspraken en verdere implementatie. Dat heeft een opstuwend effect op de werklast van het Hof.

Beseft de regering dat, als we ons als Nederland tegen enkele voor ons onwenselijke uitspraak verzetten, in andere landen de rechtswaarborgen van burgers ook in het geding raken? Practice what you preach. Dit geldt uiteraard ook voor nationale uitspraken. Mijn fractie wil graag opheldering over de vraag waarom de regering de uitspraak van de Hoge Raad in verband met de SGP-zaak niet uitvoert. Ze onderneemt geen stappen totdat het Hof in Straatsburg over de klacht heeft geoordeeld. Behandelt de regering op deze manier niet zelf het Hof als een automatische vierde instantie? Welke positie gaat Nederland als verweerder in deze zaak innemen? Zal het wel onvoorwaardelijk het standpunt van de Hoge Raad uitdragen? Mijn fractie acht de regering hiertoe gehouden.

Voorzitter. Een Europa van de burger heeft alleen kans als burgers ervan op aan kunnen dat de democratie en mensenrechten niet ononderhandelbaar zijn, dat de EU garant staat

voor een toekomstbestendige economie en dat het Europees en het nationaal belang samenvallen. Het is aan ons om ons daarvoor in te zetten, om dat voor te leven en om dat actief uit te dragen naar een breed publiek.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter. Ik spreek mede namens de fractie van de SGP. Dit zijn de eerste algemene Europese beschouwingen van dit kabinet. De Staat van de Unie, die wij in september jongstleden ontvingen, is nog het product van het vorige kabinet. De vraag is wat de Europavisie van dit kabinet is. Die vraag is al eerder gesteld. Waar gaan wij heen met Europa? Het regeerakkoord meldt dat Nederland bij Europa betrokken moet zijn en dat Europa belangrijk is voor welvaart, vrijheid en veiligheid, maar meldt ook dat gewaakt moet worden voor overdracht van verdere competenties aan Europa. Het is van belang dat wij vandaag kennisnemen van de Europavisie van dit kabinet. Mijn inzet is om daarover het gesprek te voeren.

Wij houden onze algemene Europese beschouwingen op een bijzonder kritiek moment. De financiële crisis heeft zwakten blootgelegd in de structuur van de Europese samenwerking die noodzaken tot verder ingrijpen teneinde greep te krijgen op nationale begrotingen. De schuldencrisis gijzelt vrijwel iedereen en brengt de rijkere Europese landen in de onaantrekkelijke positie van financiers van de schulden van armere landen aan de periferie: Griekenland, Ierland en Portugal.

Er wordt juist nu nagedacht over de versterking van wat sinds enkele maanden economic governance heet en die zal bestaan uit coördinatie tussen Europese regeringen met betrekking tot financieel-economisch beleid en misschien nog meer. De manier waarop dit gebeurt, staat echter wederom op grote afstand van de Europese burger en ook op zekere afstand van nationale parlementen. Steeds vaker komen burgers en nationale politici in een positie waarin zij achteraf ja kunnen zeggen tegen beleid dat al is afgestemd tussen Europese regeringen. Dit systeem leidt tot veel ondoorzichtigheid en onbehagen. Wij willen graag zien hoe in Europa "alles sich zum Ganzen webt", om Goethe nog maar eens te citeren, maar wij zien niet goed wie er hier aan de eindjes trekt. Dit systeem leidt tot veel ondoorzichtigheid en onbehagen. De Duitse filosoof Jürgen Habermas schreef op 8 april in de Süddeutsche Zeitung dat juist de nu genomen maatregelen alleen maar bevestigen dat Europa een eliteproject is en de afkeer van Europa bij burgers versterkt. Dat is de zorgelijke situatie. Hij had het over een grauwsliuier die over Europa ligt bij zo veel politieke ondoorzichtigheid.

Het moment is inderdaad kritiek. Na Griekenland en Ierland meldt zich Portugal bij het Europese noodfonds en enkele commentatoren menen nu al te weten dat Spanje zal volgen. Er zijn instrumenten in de maak, zoals het Europees stabiliteitsmechanisme (ESM), dat vanaf 2013 operationeel moet zijn. Inmiddels is er de European

Financial Stability Facility (EFSF), maar de vraag is of deze instrumenten toereikend zijn wanneer de crisis groter zal worden. Het is van belang, hierover realistisch en eerlijk te zijn. De term "worst-casescenario" is vandaag al gevallen. Moeten wij daarvan uitgaan? En als we daar van uitgaan, waar zullen we dan uitkomen? Is de regering ook bezig met het overdenken van de consequenties wanneer de schuldencrisis niet alleen enkele landen, maar heel Europa te machtig zal worden? Dat zou een heel ernstige situatie opleveren, waarin staten en dus ook de Unie niet meer aan hun financiële verplichtingen kunnen voldoen. De situatie waarin Europese landen hun handen van elkaar aftrekken en Europese solidariteit zich oplost of verkruint, is dan niet ondenkbeeldig meer.

Ik wil mijn bijdrage aan de algemene Europese beschouwingen beginnen met de financieel-economische crisis zelf en de problemen die deze heeft blootgelegd in Europa. Die raken ook de positie van de lidstaten en hun onderlinge samenwerking. Zie de boodschap van de verkiezingsuitslag in Finland. Ik zal niet alleen stilstaan bij de financieel-economische crisis, maar ook iets zeggen over de uitbreiding van de Unie om ten slotte een aantal opmerkingen te maken over de positie van Nederland en de rol van nationale parlementen. Ik beperk mij dus qua thematiek.

De Staat van de Unie is driekwart jaar geleden geschreven en opent nog met de constatering dat na jaren van discussie over de Europese instituties de steigers weg kunnen en Europa gewoon aan het werk kan gaan. Dat was wellicht nog het optimisme van toen. We zouden ons ten minste een aantal jaren verre moeten houden van institutionele vergezichten, zo werd opgemerkt. Ook het regeerakkoord meent nog dat we de komende jaren niet meer spreken over de overdracht van nationale bevoegdheden aan Brussel. De inkt van deze teksten was nog niet droog of we zijn beland in nieuwe institutionele discussies en de noodzaak om het Verdrag van Lissabon snel aan te passen. De financiële crisis dwingt daartoe. Ook Nederland zal gaan bijdragen om leen- en garantiecapaciteit op te bouwen voor landen die hun schulden niet kunnen betalen. Ook liggen er voorstellen over beleidscoördinatie die een discussie oproepen over de betekenis van het gecoördineerde beleid in de verschillende lidstaten. Ik zal het maar ronduit zeggen: onze fracties zijn hier ongerust over en voelen wederom dat Europese ontwikkelingen met ons op de loop gaan en onze sturingscapaciteit langzamerhand steeds verder beperken. Wij buigen maar weer het hoofd, omdat er geen alternatief lijkt te zijn, maar dit voelt niet goed.

Wat de financiële problematiek betreft hebben wij in dit stadium een aantal vragen te stellen. Nederland heeft zich aangesloten bij een riskant Europees beleid dat leencapaciteit beschikbaar stelt voor landen als Griekenland, Ierland en nu Portugal. Dat betekent dat schulden van arme landen worden betaald doordat rijkere Europese landen met hun grotere kredietwaardigheid zelf schulden maken; dat is het systeem. De EFSF bevat 440 mld. Daarbovenop

komt het ESM waarvoor 700 mld. nodig is en dat in 2013 operationeel wordt. Dit stabiliteitsmechanisme maakt verdragswijziging noodzakelijk, aangezien het Verdrag van Lissabon het lidstaten verbiedt, elkaar financieel te steunen. Mocht deze verdragswijziging er niet komen, wat is dan het lot van het ESM? Rest ons dan alleen nog de faciliteit van 440 mld? Wil de regering eens aangeven hoe groot de kansen zijn dat het ESM er echt komt, ook gezien de dynamiek in Europa en de reacties in verschillende landen, niet alleen in Finland, maar ook in Duitsland? Welke terugvalopties zijn er als deze er niet komt? De bereidheid bij burgers in Noordwest-Europa is niet eindeloos en het is denkbaar dat die 440 mld. ontoereikend zal zijn. Graag een reactie van de regering op dit punt.

Nog fundamenteeler is de vraag of de juiste koers wordt gevaren. Landen in de eurozone die door slecht beleid hun schulden niet meer kunnen betalen, kunnen leningen krijgen van andere landen. Europese leiders zijn nu bezig met de formulering van de voorwaarden die aan dergelijke leningen gesteld dienen te worden.

De heer **Peters** (SP): U had het over een ingreep in het Verdrag van Lissabon. Aan de overkant van het Binnenhof heeft uw partij er een tijd geleden op gewezen dat daarvoor een twee derde meerderheid nodig is. Is dat ook uw mening?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ja.

Het was de bedoeling dat Griekenland binnen twee jaar de begroting weer op orde zou hebben, gerekend vanaf 2010. De laatste berichten zijn dat dit onzeker is geworden door nieuwe begrotingsoverschrijdingen. Een herstructurering van de Griekse schulden wordt genoemd. Europa zit op de route dat nieuwe schulden worden opgevangen door weer nieuwe schulden, terwijl we nog geen afspraken hebben over schuldafname, begrotingsraamwerken en dergelijke. Hoogleraar René Tissen van Nijenrode heeft al in diverse publicaties aangegeven dat er een andere koers moet worden gevaren, analoog aan wat er in de schuldhulpverlening gebeurt. Eerst is een sanering nodig, daarna kan worden vastgesteld wat er kan worden betaald en dan de rest. Die volgorde wordt nu niet gehanteerd. Dit is al een tijd zo en dat maakt dat de landen die geld uitleenen op een glijbaan zitten. Zij zijn gevangen van een bepaald pad, padafhankelijk. Het kan niet doorgaan dat wij steeds weer schulden afdekken met nieuwe schulden. Graag hoor ik een reactie van de regering hierop.

Ten slotte wil ik in dit blokje spreken over de nieuwe beleidsinstrumenten; het plan Merkel-Sarkozy, of wat daarvan over is. Het is goed dat ons kabinet pal gaat staan voor nationale zeggenschap over pensioenen en lonen. Niettemin zijn het euroluspect en het plan om te komen tot meer "economie governance" wel weer stappen naar meer Europese zeggenschap. Het euroluspect is onder leiding van Herman van Rompuy tot stand gekomen en gaat in op Europese loonvorming, werkgelegenheid en belastingbeleid. Het is een nieuw instrument waarover nationale parlementen

eigenlijk nog maar slecht geïnformeerd zijn. Het zou weer een nieuw samenwerkingsverband tussen lidstaten introduceren onder regie van de Europese Raad. Is dit een vorm van economic governance dat onze regering kan steunen? De regering stelt dat zij alleen die zaken kan steunen die nodig zijn om monetaire stabiliteit in de eurozone te verzekeren. Hoort het europluspact er eigenlijk wel bij? Wordt hier niet iets in de steigers gezet waarvan we nu zeggen dat we dit niet willen, maar dat wij over enige tijd niet meer kunnen stoppen? Hoe moeten we de brief van de minister-president van 4 april zien waarin hij aangeeft welk Nederlands beleid zal vallen onder dit europluspact of daar in elk geval aan voldoet? Graag zou ik een heldere reactie willen van de kant van de regering.

Dan kom ik te spreken over de samenwerking van de Europese lidstaten en de positie van Nederland. De financiële crisis heeft problemen blootgelegd in de Europese samenwerking. Als steeds komen we opnieuw voor de vraag te staan waar die Europese samenwerking voor staat. Onze partijen zijn niet tegen Europese samenwerking; wij willen ons zeker ook niet verschuilen achter de dijken. Dit land dat zo veel dominees heeft opgeleverd heeft ook veel kooplieden opgeleverd en wellicht is dat niet geheel toevallig. Maar er is altijd scepsis geweest ten opzichte van Europa als politiek project. We hebben nooit ingezien dat het nodig zou zijn, mee te gaan in een federale droom om elkaar ten dienste te kunnen zijn als Europese landen. Wij hebben ook niet meegedaan met de soms modieuze beweringen dat de natiestaat ten einde zou zijn. Voor veel mensen is die natiestaat gewoon hun politieke en culturele horizon. Het is hun politieke gemeenschap en daar is ook niets mis mee. Haaks hierop staan uitspraken die raadsvoorzitter Herman van Rompuy hier en daar rondstrooit dat Europa en de euro politieke projecten zijn.

In een reactie op het WRR-rapport "Aan het buitenland gehecht" -- waar ik zo-even al bij interruptie uit citeerde -- meldt de regering dat zij zich niet conformeert aan beweringen in dat rapport over de "afnemende betekenis van de natiestaat". Daarop heeft het kabinet "een andere kijk", zo wordt in de officiële kabinetsreactie gemeld. Het kabinet heeft een andere kijk op de beweringen in het WRR-rapport over de afnemende betekenis van de natiestaat. Die andere kijk wordt echter niet vermeld, maar ik ben er wel razend benieuwd naar. Graag verneem ik wat die andere kijk van de regering is. Dit raakt aan discussies die wij zo-even kort bij interruptie hebben gevoerd. Ik geloof er niet in dat je eindeloos door kunt gaan met het weggeven van soevereine bevoegdheden en nog kunt zeggen dat het land een soevereine status heeft. Het houdt een keer op. Soevereiniteit heeft te maken met gezag. In het rapport staat dat de Europese Unie meer soevereine bevoegdheden heeft dan de nationale staat en dan kun je volgens mij niet volhouden dat de nationale staat een soeverein gezag heeft.

De heer **Peters** (SP): Ik ben het grotendeels eens met wat u zegt. Is het niet zo dat het overdragen

van soevereiniteit alleen dan kan plaatsvinden met behoud van de natie, wanneer die soevereiniteitsoverdracht terug kan worden genomen?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Kunt u dat herhalen?

De heer **Peters** (SP): Ik bedoel het volgende. Als je soevereiniteit overdraagt, kan het lijken alsof die voorgoed weg is. Wanneer je echter principieel de mogelijkheid hebt om die terug te nemen, blijft de natiestaat gegarandeerd.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik geloof dat dit in de huidige situatie nog het geval is. Europese staten geven uiteindelijk hun soevereiniteit, hun gezag niet weg. De landen willen zelf de voorwaarden voor het verdrag met andere landen kunnen bepalen.

De vraag is echter aan wie soevereine bevoegdheden worden overgedragen. Is "overdragen" wel het juiste woord? Is het niet beter te zeggen dat wij een hoger gezag erkennen, namelijk dat van de Europese Unie of van de Europese Raad? Daarmee krijgt een ander lichaam een bevoegdheid over ons.

De heer **Engels** (D66): Ik kom terug op het andere element uit de discussie, namelijk het begrip "nationale staat". Daar legde u veel nadruk op. U gaf ook aan dat de beleving van de nationale staat in Nederland nog zodanig is dat dit spanning oplevert richting Europa, om het even in mijn eigen woorden te zeggen. Het begrip "nationale staat" kan zeer verschillend ingevuld worden. Die invulling is medebepalend voor de visie op de verhouding tussen de nationale staat en Europa. Verwijzend naar het WRR-rapport, kan je stellen dat er nogal wat verschil van mening is over hoe je de verhouding met Europa moet zien, afhankelijk van de invulling van het begrip "nationale staat". Is niet een probleem in die discussie dat wij niet beschikken over een eenduidig concept en dat de opvattingen in ons land en in ons politieke stelsel daardoor worden beïnvloed? Het is dus niet zo eenduidig als ik meende te beluisteren in uw woorden.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Deze discussie is zeer relevant. De vraag is welke invalshoek je kiest. Als je de vraag stelt welke concepten van de nationale staat er zijn, kun je in allerlei definitiediscussies terecht komen. Ik ben altijd uitgegaan van de eenvoudige historische invalshoek dat er in Europa naties zijn die door een staat die daar het gezag over heeft, zijn verbonden tot een politieke gemeenschap. Binnen die politieke gemeenschap worden meerdere talen gesproken, worden meerdere godsdiensten aangehangen enzovoorts. Europa is een vlechtwerk van gemeenschappen. Die geleding is belangrijk. Wij die hier bij elkaar zijn, zijn gevormd door een bepaalde manier van denken. Vergist u zich niet. Wij spreken te gemakkelijk op een te hoog abstractieniveau over Europa en de nationale staat. Voor heel

gewone mensen is de nationale gemeenschap hun politieke huis. Wij reizen allemaal door Europa. Het verbaast mij nog steeds dat je op de luchthaven van Madrid of aan de grens met Tsjechië niet in het Duits of het Engels met mensen kunt praten. Op dat soort internationale plekken in Europa kan dat al niet.

De heer **Engels** (D66): Ik heb met mijn goede collega de heer Kuiper regelmatig over de term "politieke gemeenschap" gesproken. Hij weet dat ongetwijfeld ook. Is het perspectief op Europa als politieke gemeenschap voor hem uitgesloten, gelet op de relatie die hij legt tussen nationale staat en politieke gemeenschap?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik beschouw Europa ook als een politieke gemeenschap, maar wel een veel dunnere politieke gemeenschap in vergelijking met de nationale politieke gemeenschap. Wij moeten die gemeenschap ook niet dikker maken. Wij moeten niet doen alsof er een Europees volk is, ook niet door alle dingen die wij nu voorbij zien komen, zoals nieuwe aanpassingen van het verdrag en economic governance. Dat is voor de volken van Europa uiteindelijk geen begaanbare route, maar ik ben geen profeet.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Binnen de Europese politieke gemeenschap blijft de vraag naar de soevereiniteit interessant. Ik werd aangesproken door wat de heer Peters daarover zei. In het Verdrag van Lissabon heeft elke deelnemende staat het recht om zich terug te trekken uit de Unie. Dat betekent toch dat je het recht hebt om alle bevoegdheden terug te nemen? In feite blijft dan alle soevereiniteit bij de nationale staat. Formeel behoudt die alle rechten.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Formeel is dat zo, maar feitelijk zullen landen dat niet snel doen. Er zijn ook in ons land partijen die zeggen dat wij ons terug moeten trekken uit de EU, maar dat heeft een enorm hoge prijs. Dat is ook het geval als wij ons terugtrekken uit de euro. Landen zullen dat niet snel doen. Wij zien wel dat de Europese zeggenschap steeds meer toeneemt. Bevoegdheid is zeggenschap en is ook soevereiniteit. Wie heeft het uiteindelijk voor het zeggen? In het WRR-rapport wordt gesteld dat de EU meer bevoegdheden heeft dan de nationale staat, dat willen zeggen dat de EU meer zeggenschap heeft over wat er hier gebeurt dan onze regering. Willen wij dat?

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Soevereiniteit is vooral een formeel begrip. Het is heel moeilijk om aan te geven wie er de meeste bevoegdheden heeft, Europa of Nederland. Het zijn onvergeloofbare grootheden. Moet je dan niet terugvallen op het formele begrip dat de staat altijd gerechtigd is om de bevoegdheid terug te nemen?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Wat houdt dat in als de feitelijke soevereiniteit niet meer door de

staat wordt uitgeoefend hoewel zij die formeel nog wel heeft? Wat is nog de betekenis van soevereiniteit als de meeste bevoegdheden door andere organen dan de nationale staat worden uitgeoefend?

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De meeste bevoegdheden, dat blijft het punt. Het gaat altijd om praktische problemen, waarvoor praktische oplossingen gezocht worden. Op de achtergrond blijft het recht van de staat staan.

De **voorzitter**: Ik vraag de heer Kuiper, zijn betoog te vervolgen.
**

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik zie dat ik nog maar drie minuten spreektijd heb. Dat kunt u niet menen, voorzitter.

De **voorzitter**: U hebt nog vijf minuten.
**

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Dank u. Wij zijn beland in een breder proces van heroverweging. Mijn vraag aan de regering is, waar zij in dit proces staat. Bondskanselier Merkel heeft op 2 november jongstleden een lezing in Brugge gehouden. Dat zijn befaamde lezingen. Mevrouw Thatcher heeft die in de jaren tachtig ook gehouden. Mevrouw Merkel heeft daar positie gekozen in die discussie over de werking van de Europese instituties. Volgens haar moet er meer nadruk worden gelegd op de rol van de Europese Raad. Europa zou minder communautair moeten zijn; minder de logica van de gemeenschap en meer de logica van de Unie. Ze noemt dat de Uniemethode. De Europese Raad, de regeringsleiders, moeten ook leidend zijn binnen Europa. Mevrouw Merkel heeft vrij stevig stelling genomen voor de Europese Raad en voor een nieuwe methode van werken die zonder twijfel de Commissie op het tweede plan zet ten opzichte van de Europese Raad. Hoe staat de regering tegenover deze positiebepaling van de Duitse bondskanselier?

De centrale rol van de Europese Raad wordt onderstreept door de maatregelen van de laatste maanden. Doel van de introductie van het Europese semester is dat de Europese Raad beleidsaanwijzingen gaat geven met betrekking tot het te volgen budgettaire en macro-economisch beleid. In het verslag van de informele Ecofin in Budapest van enkele weken geleden wordt vermeld hoe het Europese dashboard met indicatoren gaat werken. Als er een rood lampje gaat branden en de Europese Commissie dit registreert, kan ze dit doorgeven aan de Europese Raad die vervolgens beleidsaanbevelingen kan doen. Hoe zal dit werken? Die beleidsaanbevelingen zullen heus niet vrijblijvend zijn. Dit zijn de eerste stappen op weg naar een Europees economisch bestuur. Het resultaat zal zijn dat nationale parlementen veel minder grip hebben op de ontwikkeling van Europees beleid. Een ander is hen al voor geweest. Ik meen dat collega Peters precies hetzelfde punt maakte. Dit systeem versterkt het onbehagen van

de Europese burger en vergroot de legitimiteitskloof van het Europees bestuur.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Maakt het voor u uit of het Europees Parlement meer te zeggen heeft? Op die manier heeft de burger toch een stem bij de beslissingen die worden genomen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Dat maakt voor mij zeker uit. Bij de behandeling van het Verdrag van Lissabon hebben wij het hierover gehad. In het hele systeem van instituties ontstaat er concurrentie tussen de Commissie en de Raad. De Raad gaat zich nu, gesteund door de Duitse Bondskanselier, zo positioneren dat hij uiteindelijk de beleidsaanbevelingen zal doen. Misschien zeg ik het te scherp als ik stel dat de Raad de Commissie en daarmee ook het Parlement kan overrulen. Dat is de ontwikkeling die nu gaande is en mijn vraag is of wij dit wel willen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Gaat uw voorkeur ernaar uit dat dit langs de nationale weg door burgers beïnvloed moet worden of op Europees niveau via het Europees Parlement?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Het gaat in dit geval over financieel-economisch beleid. Wij hebben het SGP. Zojuist werd in een andere bijdrage gezegd dat het in het verleden de bedoeling was dat dit ons de wet stelt. De Europese landen hebben het zelf laten lopen door begrotingsregels niet te handhaven die ons in dat SGP de wet stelden en die ons toen ook al de maat namen. De koninklijke weg was geweest dat wij ons hadden gehouden aan de afspraken van dat pact. Dan hadden we nu niet in de situatie gezeten dat wij daarnaast allerlei maatregelen bouwen, ook over economic governance praten, nieuwe instrumenten ontwikkelen die ook weer aangrijpingspunten worden van Europese machtsvorming. Die Europese machtsvorming komt in mijn analyse in handen van de Europese Raad. Nederland heeft dat nooit gewild. Nederland heeft, samen met andere kleine landen, altijd de Commissie belangrijker gevonden dan de Raad. Dat is wat wij samen hadden. De Raad wordt het podium waarop de grote mogendheden Duitsland en Frankrijk gaan acteren en andere landen de wet gaan voorschrijven.

Ik wil nog een opmerking maken voordat ik afsluit. Ik sla veel van mijn tekst over, ook een passage over de uitbreiding, die misschien nog in tweede termijn of in de discussie nog naar voren komt. Ik vind het belangrijk dat Nederland kleur bekent, dat het positie bepaalt. Als parlement hebben wij dat ook gezegd. Het Verdrag van Lissabon geeft aan de nationale parlementen een zwaardere positie. Enkele collega's hebben al opmerkingen gemaakt over de waardering daarvan. Het is in ieder geval de bedoeling dat we een bredere en diepere discussie hebben over algemeen Europees beleid. Ik zou het waarderen als ook de regering een helderder formulering geeft van Europees beleid. Dat is belangrijk. We hebben gesproken over de Staat van de Unie. Er zijn

kabinetsappreciaties en wetgevingsprogramma's. Veel zaken zijn vaak reactief, reagerend op Europees beleid dat eigenlijk al gaande is. Ik vind het belangrijk als we ons proactiever opstellen en ons Europabeleid gaan formuleren. Dat is een waardering van de samenwerking en van Europese solidariteit. Het moet echter ook een waardering zijn van de instrumenten van die samenwerken en de wijze waarop we daartegenaan kijken, zoals de rol van de parlementen, de Commissie en de Europese Raad. Je zit dan al gauw aan finaliteitsdiscussies. Ik heb al eerder gezegd hoe belangrijk dat zal zijn. Wij moeten weten waar we aan toe zijn. Als andere landen hun positie bepalen -- als Sarkozy dat doet, als Merkel dat doet -- zouden wij als founding father van de Europese Unie dat ook wel mogen doen. Als wij nu stellen dat het economisch belang het belangrijkste is in ons buitenlands beleid, ben ik er bang voor dat wij meegaan in een soort pragmatiek met betrekking tot Europa. Ik ben bang dat wij alleen kijken naar hoe ons belang gediend kan worden in dat hele spel van de grootmachten in Europa en dat wij niet bezig zijn met het formuleren van een eigen visie. De heer Habermas die ik zojuist aanhaalde, had het over een "normativ entkernte Politik". Dat is een politiek zonder normatieve kern. Als we het allemaal maar een beetje laten sudderen, naar de instituties kijken en instrumenteel worden, hebben we een normativ entkernte Politik. Mijn verzoek aan de regering is of zij kan komen -- kunnen wij hierover vandaag met elkaar spreken? -- tot een nota of hoe je het ook wilt noemen, waarin klip-en-klaar wordt uitgelegd wat het Europabeleid van Nederland is, te midden van al deze onzekerheden en nieuwe vragen.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Sinds de vroege jaren vijftig heeft de internationale rechtsorde een prominente plaats in het nationale beleid. Daaraan ligt zelfs een constitutionele opdracht ten grondslag. In Europees verband is inmiddels een stevige economische samenwerking op democratische en rechtsstatelijke grondslagen tot stand gebracht.

Een paradoxale ontwikkeling is dat de Europese integratie weliswaar de sleutel is geweest voor vrede, veiligheid en welvaart, maar dat het Europese perspectief niet meer vanzelfsprekend is. Zelfs in Nederland, dat als één van de founding fathers van de Europese samenwerking tot voor kort voorop liep in het integratieproces, is het tij gekeerd. Liever kijken we tegenwoordig eerst naar binnen, naar de vertrouwdeheid en eigenheid van onze typisch Nederlandse sociaaleconomische en sociaal-culturele kenmerken. We zien dat inmiddels terug in de Nederlandse politiek van vandaag. De al enige jaren toegenomen vormen van demagogie, populisme, rancune en revanchisme hebben in het nu zittende kabinet de overhand gekregen. Maatschappelijke angst en onzekerheid, en daarmee defensieve reflexen bepalen de politieke agenda, zowel in Den Haag als richting Brussel.

Voor de D66-fractie is deze ontwikkeling een gruwel. Juist in tijden van een economische crisis, financiële ontsporingen, de opkomst van nieuwe economische grootmachten in Azië en Zuid-Amerika, maar ook van internationale bedreigingen voor vrede, veiligheid, milieu, natuur en energievoorziening, is internationaal en zeker Europees denken en handelen het beste uitgangspunt. Alleen een gezamenlijke aanpak van de verschillende crises, met een meer gecentraliseerde besluitvorming, biedt perspectieven op vergroting van de concurrentiekracht, financiële stabiliteit en meer duurzaamheid. En de twijfelaars zouden zich kunnen afvragen in hoeverre Nederland met zijn open economie -- en daarmee voor bijna driekwart afhankelijk van inkomsten uit de Europese handel -- zich nog kan handhaven als wij niet meer voluit investeren in Europa.

Ik kom op het europuspact en Europees stabiliteitsmechanisme. Er worden op dit moment opnieuw enkele historische stappen richting een verdere economische integratie gezet in de EU. Als gevolg van de invoering van de euro en het overdragen van bevoegdheden naar de Europese Centrale Bank is Europa snel een monetaire eenheid geworden. De Europese schuldencrisis heeft ons echter geleerd dat een monetaire unie alleen niet genoeg is. Binnen de Economische en Monetaire Unie (EMU) moet een sterker accent op de economische ontwikkeling worden gelegd. De lidstaten kunnen de aan de ECB toegedeelde instrumenten als de rentestand en devaluatie van de munt niet meer zelf inzetten om de economie weer in evenwicht te brengen. Stimulering van de economie moet ook komen van het verhogen van de concurrentiekracht, ofwel door loonmatiging, dan wel door een verhoging van de productiviteit. In die zin verwelkomt de D66-fractie het programma van het Europees Semester en het Economische Governancepakket, waarin ook voornemens zijn opgenomen om vanuit de Commissie lidstaten vroegtijdig bij te sturen.

Een bijdrage aan de versterking van de concurrentiekracht beoogt ook het europuspact. Deze in de ogen van de D66-fractie verstandige afspraken richten zich gelukkig ook op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën en financiële stabiliteit. De D66-fractie verwelkomt ook het akkoord over een structureel noodfonds en de invoering van een Europees stabiliteitsmechanisme (ESM) ten behoeve van het behoud van een stabiele eurozone. Een ineenstorting van de eurozone zal immers verregaande gevolgen hebben voor onze economie.

Deze met elkaar samenhangende afspraken over het financiële en economische perspectief van de EU hebben een intergouvernementeel karakter. Het kabinet heeft daaraan echter snel en met nadruk de conclusie verbonden dat deze afspraken niet tot juridisch bindende verplichtingen leiden. Er worden formeel geen bevoegdheden overgedragen en daarmee zou van een inperking van de nationale soevereiniteit op het punt van een gezamenlijke aanpak van macro-economische onevenwichtigheden geen sprake zijn.

De vraag rijst of dit nu wel een juiste interpretatie van de werkelijkheid is. Het afgesproken maatregelenpakket bevat een vorm van stevige beleidscoördinatie, gekoppeld aan sancties. Die maatregelen hebben met andere woorden concrete nationale verplichtingen tot gevolg. Dat is ook niet zo vreemd, anders hoeft men aan dit type exercities niet te beginnen. Mijn fractie gaat er dus van uit dat het niet om vrijblijvende afspraken of inspanningsverplichtingen gaat. Het mag dan zo zijn dat ieder land verantwoordelijk blijft voor de eigen maatregelen om de economie te versterken, maar dat is een open deur. Als wij de andere lidstaten graag willen vastpinnen op een snelle sanering van hun overheidsfinanciën, zullen we onszelf ook aan de afspraken moeten houden. Graag hoor ik of mijn fractie en het kabinet hiermee op één lijn zitten.

Vanwaar overigens die dubbelzinnigheid van het kabinet: hard naar anderen, zacht voor onszelf? Is dat omdat het kabinet de typisch Nederlandse inrichting van onze stelsels van sociale zekerheid, belastingheffing, zorg en pensioenen niet in de waagschaal wil stellen? Of omdat de coalitie verzuimd heeft, de broodnodige hervormingen van bijvoorbeeld de woningmarkt en de arbeidsmarkt in gang te zetten, terwijl Europa op al die terreinen tot gecoördineerde hervormingen in het financiële, economische en sociale beleid wil komen? Ik hoor het graag van de bewindslieden.

Aanvullend nog een meer principiële vraag: wat is nu precies de betekenis van de in de Tweede Kamer en in de media opgeworpen soevereiniteitsvraag, waarachter een geruststellend bedoelde, maar enigszins mysterieuze, zo niet dubbelzinnige gedachtegang lijkt schuil te gaan? Probeert het kabinet, door te tamboureren op de stelling dat Nederland in de laatste Europese Raad niets van zijn soevereiniteit heeft prijsgegeven, te verbloemen dat Nederland niet alleen meedoet aan de maatregelen die goed uitkomen, maar ook gebonden is aan afspraken die niet in het regeerakkoord en vooral niet in het gedoogakkoord staan? Ook hierop verneem ik graag een reactie van het kabinet.

Mijn fractie meent vervolgens dat het kabinet in deze discussie wel helder moet blijven redeneren. De Nederlandse constitutie verwijst weliswaar niet nadrukkelijk naar de EU, maar de Grondwet zegt in artikel 92 dat bevoegdheden kunnen worden overgedragen aan internationale organen. De artikelen 93 en 94 impliceren bovendien de mogelijkheid van rechtstreekse werking van internationale rechtsregels. Het Hof van Justitie heeft vastgesteld dat de lidstaten met de introductie van het gemeenschapsrecht een deel van hun soevereiniteit hebben afgestaan. Dit vloeit voort uit de aard en de draagwijdte van de vrijwillig aangegane verdragsverplichtingen. Daarmee is in wezen sprake van dubbelzinnige soevereiniteitsafspraken, die van het gemeenschapsrecht of het Unierecht en die van de nationale constituties. Zij weerspiegelen als het ware de subtiele structuren en evenwichten binnen de Unie. Maar het is juist die dubbelzinnigheid die een verplichtende samenwerking en integratie van

soevereine staten in Europa mogelijk maakt. Ik ben benieuwd naar de opvattingen van de bewindslieden op dit punt.

Het Meerjarig Financieel Kader. Eén van de onvolmaaktheden van de EU is de ambitie om zich op te veel zaken ineens te willen richten. Een tweede gebrek is de ingewikkelde en verlengde financiering van de Unie. In de komende twee jaar besluit Europa over de uitgaven en de dekking van de EU 2020-strategie. Daarvoor is een begroting nodig die de afgesproken gemeenschappelijke aanpak van de financieel-economische crisis en investeringen in kennis, duurzaamheid en innovatie ondersteunt. Daarmee kunnen en moeten wij de grote problemen van deze tijd aanpakken: klimaat, biodiversiteit, energievoorziening, economische dynamiek en financiële houdbaarheid.

De D66-fractie vreest dat het huidige stelsel van nationale afdrachten weinig stimulerend is voor het realiseren van deze doelstellingen. Veel lidstaten zullen immers vooral kijken naar het geld wat ze krijgen of terugkrijgen uit Europa. Het daarmee opgeroepen onderhandelingsproces is niet geschikt voor het formuleren van prioriteiten voor een bestendige toekomst. Daar komt bij dat de begroting tot dusver onvoldoende de noodzakelijke prioriteiten aangeeft. Driekwart van de gelden gaat naar klassieke speerpunten zoals landbouw en regionaal beleid. In het komende decennium zullen wij echter gericht en substantieel moeten investeren in een duurzame kenniseconomie. Schaarse grondstoffen, consumentendruk en milieuwetgeving dwingen tot een schone, efficiënte en innovatieve productiewijze.

Om de extra middelen te genereren voor deze investeringen moet er in de eerste plaats minder geld naar structuur- en cohesiefondsen. Van deze 35% van de begrotingsgeldten profiteren vooral de rijkere lidstaten, die met deze bestedingen hun afdrachten deels proberen terug te halen. Hier regeert het opportunisme van het dogma "beleid volgt geld". Wat vinden de bewindslieden van deze gedachte?

Een tweede geldbron kan worden gevonden in een substantiële en structurele reductie van de landbouwsubsidies. Is het nu werkelijk nog reëel om voor minder dan 7% van de EU-bevolking -- voor Nederland is het 3% -- meer dan 40 mld. uit te trekken? Met deze inkomenssteun aan de food- en agribusiness worden inefficiënte en onrendabele bedrijven onnodig lang op de been gehouden, in plaats van dat de focus komt te liggen op innovatie, dierenwelzijn, ecologie en duurzaamheid. Graag hoor ik de reactie van de bewindslieden op dit punt.

Naast deze herschikking van middelen in de uitgavensfeer meent de D66-fractie dat ook aan de inkomstenkant hervormingen nodig zijn. Het bestaande contributiesysteem met al zijn uitzonderingen en compensaties is complex, raakt vanwege de koehandel tussen lidstaten steeds verder verwijderd van het draagkrachtprincipe en stimuleert kruideniersgedrag achter gesloten deuren. De Unie heeft wat ons betreft meer eigen middelen nodig. Dat maakt de gemeenschapsfinanciën transparanter en meer aansluitend bij conjunctuurbewegingen. Met

heffingen en douanerechten komen we er niet. Om van de Unie een meer politiek en democratisch lichaam te maken, kan -- op grond van het omgekeerde beginsel "no representation without taxation" -- gedacht worden aan een geïndividualiseerde bijdrage van de Europese burgers. Deze bijdrage zal eerlijk, betrouwbaar, lastenneutraal en eenvoudig te innen moeten zijn, bijvoorbeeld door een heffing op de btw. Hoe kijken de bewindslieden tegen dit vergezicht aan, zo vraag ik hen graag?

Intussen zet ook het kabinet in op een hervorming van de Europese begroting. Mijn fractie steunt op zichzelf genomen het streven naar een begroting die de nieuwe strategische doelstellingen beter moet weerspiegelen, naar meer accenten op innovatie en duurzaamheid, en naar een modernisering van de inkomsten van de Unie. Bijzonder jammer is echter dat het kabinet zich daarbij vooral concentreert op een vermindering van de Nederlandse afdrachten, op een gelijkblijvend budget voor het gemeenschappelijke landbouwbeleid, en op een hervorming van de inkomstenkant die zich uitsluitend richt op een andere berekening van de afdrachten, namelijk het bruto nationaal inkomen van de lidstaten. Zijn de bewindslieden het met mij eens dat dit nogal mager afsteekt bij het hiervoor ontvouwde vergezicht van de D66-fractie, en, zo neen, waarom niet?

De positie van de nationale parlementen. In relatie tot het in de laatste jaren toegenomen euroscepticisme is in het Verdrag van Lissabon voorzien in een versterkte positie van de nationale parlementen in de vorm van een kaartenprocedure ten behoeve van de subsidiariteitstoetsing. In Nederland is in de goedkeuringswet de figuur van het behandelvoorbehoud opgenomen. Voor de eurokritische partijen was dit vooral een middel om te proberen, Europese besluiten die niet overeenkomen met de eigen opvattingen over het Nederlandse beleid en de regelgeving tegen te houden.

Maar wat betekenen deze toegenomen nationale bevoegdheden nu in de Europese praktijk? Hoe groot is de parlementaire betrokkenheid bij Uniekwesties nu eigenlijk? De indruk bestaat dat maar zeer weinig landen, met name Denemarken en Finland, zich intensief met Brussel bemoeien. Ook de -- zoals zo vaak -- unieke en typische Nederlandse overlegstructuur en behandelprocedures hebben, zoals blijkt uit recent uitgevoerde evaluaties, waarvoor onze dank, niet of nog niet tot een grotere invloed op de Europese besluitvorming geleid.

Het is de vraag of dat erg is. Ik denk het niet. In veel gevallen is in het Europese voortraject al veel voorgekookt en afgeregeld. Bovendien zijn de Europese dossiers vaak dermate complex dat het nogal wat tijd en deskundigheid vraagt om de controlerende taak goed te kunnen uitoefenen. Met andere woorden: ondanks wellicht grote ambities lopen nationale parlementen toch vooral achter de feiten aan. Dat gegeven indiceert wat D66 betreft vooral een sterkere focus op het Europees Parlement als orgaan waar het uiteindelijk qua legitimatie en controle van zal moeten komen. Dat

parlement bevindt zich institutioneel in het hart van de Unie en beschikt in aanleg over de capaciteit, deskundigheid en bevoegdheden om de Europese besluitvorming daadwerkelijk te kunnen beïnvloeden.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het behandelvoorbehoud is niet alleen door eurokritische partijen bepleit, maar ook door partijen die nauw betrokken willen zijn bij de Europese besluitvorming. Zij vinden het belangrijk dat de debatten hier plaatsvinden. U geeft een aantal kritiekpunten mee aan de regering met betrekking tot haar inzet voor de begroting op Europees niveau. Heeft u zelf niet de behoefte om daadwerkelijk het standpunt van de regering op die punten te beïnvloeden in de richting van de wijze waarop u denkt dat een betere Europese samenwerking tot stand kan komen? Dat is een andersoortige beïnvloeding dan die het Europees Parlement kan uitoefenen, namelijk alleen van de gehele Raad als zodanig. Waarom geeft u dat weg?

De heer **Engels** (D66): Ik geloof in alle oprechtheid dat er geen sprake is van weggeven. De vraag is of in de al tientallen jaren bestaande normale constitutionele relatie tussen kabinet en Kamers, alle beschikbare controlebevoegdheden, ook ten aanzien van het Europese beleid, voluit ingezet zijn en nog kunnen blijven worden. Wij kunnen van mening verschillen, of fracties eurokritisch zijn of niet, over de vraag of er in dat licht behoefte is om daar bovenop in goedkeuringsverdragen extra instrumenten op te nemen om de positie van nationale parlementen te versterken in plaats van, zoals ik dat zie, meer in te zetten op een grote rol van het Europees Parlement. Dat is een verschil in appreciatie.

De **voorzitter**: Ik wijs de leden erop dat wij behoorlijk over de tijd heengaan. Ik vraag om zeer terughoudend te zijn met het plaatsen van interrupties. Ik geef de drie leden bij de interruptiemicrofoon de gelegenheid om nog één interruptie te plaatsen.

**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik constateer slechts dat de heer Engels zegt dat er geen nieuwe instrumenten nodig zijn, maar actieve betrokkenheid van de nationale parlementen bij de inzet van de regering in Brussel blijft u ondersteunen.

De heer **Engels** (D66): Als stelsel wel. Dit zal ook sterk afhangen van de attitude en de intenties waarmee met die controlemiddelen wordt omgegaan.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik zie de opmerkingen van de heer Engels over de parlementaire kracht die uitgeoefend kan worden in het Europese Parlement toch iets anders. Wij moeten ons goed realiseren dat het Europees Parlement niet zoals de nationale parlementen één regering tegenover zich heeft. Het heeft drie

organen tegenover zich die gecontroleerd zouden moeten kunnen worden. Dat maakt het al heel lastig. Bovendien zijn er andere mechanismen om daarmee om te gaan. Het is de Europese Commissie, het is de Europese Raad en het is de Raad van Ministers. Het is dus niet één regering. Dat alleen al maakt de positie van het Europees Parlement lastig. Ik heb al eerder gezegd dat het ongelooflijk belangrijk is dat de nationale parlementen in een vroeg stadium met de eigen regering in conversatie zijn over de onderhandelingsinzet in Brussel.

De heer **Engels** (D66): Ik heb daar niets aan af te doen. Ik beantwoord de interrupties liever een op een, voorzitter, als u het niet erg vindt, anders ben ik, maar dat komt mij ook wel goed uit, de vraag vergeten!

De **voorzitter**: Dat komt de voorzitter ook goed uit! Ik geef voor het plaatsen van een interruptie het woord aan mevrouw Van Bijsterveld.

**

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik heb een aansluitende vraag. Ik kan mij heel goed voorstellen dat er principieel verschillend wordt gedacht over de rol die nationale parlementen moeten spelen. De CDA-fractie denkt anders over de rol van nationale parlementen dan de heer Engels kennelijk doet. Ik maak uit zijn woorden van zojuist op dat hij stelt dat het voortraject al is voorgekookt, dat de deals eigenlijk al zijn gesloten en dat het allemaal zo complex is. Hij vraagt zich af wat de nationale parlementen eigenlijk zouden moeten doen, want dat heeft toch geen enkele zin meer. Heeft het een principiële kant dat hij stelt dat de nationale parlementen zich niet moeten bemoeien met wat er in Europa gebeurt of zegt hij: het zou misschien wel goed zijn, maar het heeft toch geen zin, want niemand luistert naar ons?

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden om geen interrupties meer te plegen in de eerste termijn.

**

De heer **Engels** (D66): Ik heb het gevoel dat vooral mevrouw Van Bijsterveld -- ik moet dat toch maar zo zeggen -- een beetje op de loop gaat met mijn verhaal. Men moet niet meer waarde hechten aan mijn bewoordingen. Het gaat er niet om dat ik hier beweer dat nationale parlementen stappen terug moeten doen. Ik heb het gehad over de tendens die mijn fractie waarneemt dat de nationale parlementen kennelijk de behoefte hebben om hun actieradius uit te breiden. Het gaat dan om de mate van ambitie en de attitude waarmee nationale parlementen naar Europa kijken. Er is geen enkele behoefte van mijn kant, noch principieel noch omdat ik vind dat het geen zin zou hebben, om dan terughoudendheid te betrachten ten opzichte van de nationale regering in de richting van Europa. Dat is niet aan de orde. Wij zijn tevreden met de middelen die het parlement op dit moment heeft. Wij zouden geen behoefte hebben gehad om de extra instrumenten in het goedkeuringsverdrag op

te nemen. Dat is niet meer, maar ook niet minder dan wat ik heb gezegd. Verderstreckende conclusies moeten daar niet aan worden verbonden, wat mij betreft.

Voorzitter. Ik heb uw waarschuwing goed begrepen en vervolg mijn betoog.

De **voorzitter**: U bent de vraag van mevrouw Broekers vergeten, geloof ik.

**

De heer **Engels** (D66): Ik wilde aanvankelijk tegen mevrouw Broekers zeggen dat ik eigenlijk nauwelijks iets op of af kan doen aan wat zij heeft gezegd. Wat ik tegen mevrouw Van Bijsterveld heb gezegd, is ongeveer ook wat ik tegen haar had willen zeggen.

De **voorzitter**: Vervolgt u uw betoog. Er is ook nog een tweede termijn.

**

De heer **Engels** (D66): Mijn laatste opmerking zou zijn geweest dat, vooral ook in het licht van wat er nog meer daarover is gezegd in interrupties, nationale parlementen wat mij betreft zich veel meer zouden kunnen en wellicht ook wel moeten richten op de verbinding van Europa met de nationale burgers -- in plaats van zich zo te focussen op het kabinet, hoe nodig dat soms ook is -- vanwege de gedachte dat de EU een Unie van staten en burgers is, zo zeg ik nog een keer, want dat heb ik iemand beloofd!

Voorzitter. Met de WRR -- het rapport "Aan het buitenland gehecht" is al regelmatig genoemd -- stelt de D66-fractie vast dat de vertrouwde afbakening binnenland/buitenland, en zeker die tussen Nederland en Europa verder vervaagt. Nederland werkt al vele decennia intensief samen met andere landen en internationale organisaties. Maar een groot deel van de bevolking oriënteert zich nog primair en geheel op de nationale context, en heeft bovendien de neiging, defensief op een voor hen onzekere buitenwereld te reageren. Blijkbaar bestaat onvoldoende inzicht in het feit dat een eendimensionale gerichtheid op de eigenheid van nationale culturen en structuren ten koste gaat van de in gezamenlijkheid met Europa bereikte welvaart en welzijn. Het nationale belang is in de huidige wereld per definitie een verlengd nationaal belang. Terecht wijst de WRR op twee perspectieven van waaruit Europa kan worden gezien. In de eerste plaats een gezamenlijke politieke arena waar regels en beleid worden gemaakt. Ten tweede een schakel naar internationale vraagstukken, om fundamentele Europese waarden en belangen te behartigen.

In zijn reactie op het rapport was het kabinet naar mijn oordeel nogal terughoudend. Vooral nog plaatst het kabinet Europa niet in een bijzondere positie ten opzichte van de nationale staat en de trans-Atlantische wereld. Blijven wij hiermee niet te veel in het verleden hangen, zo vraag ik graag aan de bewindslieden?

Mijn laatste onderdeel betreft de mensenrechten. In het licht van de grondwettelijke

opdracht voor de regering om de internationale rechtsorde te bevorderen, kan het kabinet naar de mening van D66 niet in vrijblijvende zin over internationaalrechtelijke mensenrechten spreken, om over de beleidsvoornemens van het kabinet om verdragen ter discussie te stellen om het eigen, wat mijn fractie betreft nogal kleingeestige, gelijk te halen nog maar te zwijgen. Graag herinnert mijn fractie het kabinet aan de in dit huis bij de jongste algemene beschouwingen aangenomen motie-Engels, die het kabinet vraagt, op dat punt pas op de plaats te maken. Helaas gaat minister Leers blijkens zijn vorige maand gepubliceerde position paper over het migratiebeleid onverdroten voort op het verkeerde pad, bang als hij is om opnieuw bij de gedoogpartner op het matje geroepen te worden.

Kunnen de bewindslieden -- met name ook in het licht van de eenheid van het regeringsbeleid -- deze opstelling rijmen met de kersverse mensenrechtennota Verantwoordelijkheid voor Vrijheid, waarin wordt bevestigd dat mensenrechten de fundamentele grondslagen van de democratische rechtsstaat vertegenwoordigen? Ik laat nu maar even in het midden dat deze nota niet altijd even consistent en evenwichtig wordt uitgewerkt. Zo wordt bij het opkomen voor minderheden vooral naar geweld tegen christenen gekeken, krijgt de bewaking van de vrijheid van godsdienst veel nadruk en richt het kabinet zich bij de bestrijding van discriminatie voornamelijk op de achterstelling van homoseksuelen en vrouwen. Maar dan heb je als kabinet in ieder geval geen discussie met de PW.

Ik wil vandaag vooral en alleen nog even stilstaan bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, ook voor het kabinet een centrale pijler van de Raad van Europa. Toch meent het kabinet dat het Hof meer ruimte -- margin of appreciation -- aan de verdragspartijen moet laten. In de nota wordt deze opstelling opgehangen aan een op zichzelf hartverwarmende bezorgdheid over een mogelijke aantasting van het gezag en de geloofwaardigheid van het Hof en risico's voor jurisprudentiële inflatie. Dat had ik zelf niet kunnen verzinnen, heel mooi! Het achterliggende echte motief staat echter in een opiniestuk in de Volkskrant van 7 april -- het is hier al genoemd -- van VVD-fractievoorzitter Blok in de Tweede Kamer.

Zelden heb ik zo'n slecht stuk gelezen. Als een student een dergelijke opdracht zou inleveren, zou hij of zij een zware onvoldoende krijgen en ofwel met een flinke boete langer moeten doorstuderen dan wel met een bindend studieadvies moeten uitstromen. De analyse van rechters als politici in toga deugt niet. De aan de theorie van de machtscheiding opgehangen argumentatie berust op een onjuiste uitleg van dat principe. De gehanteerde voorbeelden zijn nogal subjectief weergegeven, alleen een enkele bevriende wetenschapper wordt aangehaald en de conclusie dat in een democratie een meerderheid ongehinderd haar zin moet kunnen doordrukken, is zelfs gevaarlijk. Ik neem hier heel uitdrukkelijk stelling tegen dit type benaderingen. Hier regeert de arrogantie van de macht, op grond waarvan een

volstrekt monistisch opererende coalitie, met slechts een zeer geringe meerderheid, met in kreten als "het primaat van de democratie" verpakte kwantitatieve argumenten, en met partijdige wetgeving, de grondslagen van onze rechtsstaat worden aangetast. Onze rechtsstaat berust op principes van machtscheiding en grondrechten. Deze beginselen hebben als functie de democratie te beteugelen, zodat de in een eeuwenlang beschavingsproces ontwikkelde rechten van burgers niet als gevolg van democratische dwalingen worden geschonden. Wie de Grondwet van de Bondsrepubliek Duitsland bestudeert, begrijpt onmiddellijk de voorbeelden uit de geschiedenis die de gevaren van een puur formele democratie illustreren.

De verbinding of wederkerigheid van democratie en rechtsstaat impliceert een overheidsplicht om mensenrechten onverkort te handhaven en om de onafhankelijkheid van de rechter te eerbiedigen. Rechtspraak is per slot van rekening ook een overheidsfunctie. De machtscheiding impliceert dus allesbehalve dat niet rechters maar gekozen politici zelf de uitleg van wetten en verdragen bepalen. De rechter is immers net als de uitvoerende macht gebonden aan door democratische organen vastgestelde wetten en aan het recht. Verdragen verouderen wellicht, maar mensenrechten niet. Als wij gaan tornen aan mensenrechten, tornen wij ook aan de democratie. Democratie is niet bedoeld als formele legitimatie van ongebreidelde machtsuitoefening. Ik vraag de bewindslieden dringend om nog eens uitvoerig te reflecteren op het voornemen om de rechtsmacht van het Europese Hof aan banden te leggen.

Tot besluit geef ik het volgende citaat, naar aanleiding van de titel Waarheen met Europa? "Hoe komt een staat tot stand? Hoe richt je zoiets in? Waar houdt een staat op, waar trek je de grenzen? Hoe verwant, hoe lotsverbonden moet je zijn om een staatsverband te willen? Hoe betrekkelijk kan een staat zijn? Zulke vragen zijn herkenbaar eigentijds, nu een aantal landen met één been in een nieuw staatsverband staat, genaamd de Europese Unie, en net van plan is het andere been bij te trekken. (...)

Er is geen omljnd idee waar Europa heen moet. Is het er om alle lidstaten te integreren of om de diverse landen juist zoveel mogelijk tot hun eigen recht te laten komen in een steeds verwevenere wereld? Wie naar parallellen zoekt, kan verrassend veel leren van het ontstaan van de Republiek der Verenigde Nederlanden. (...) Ze waren de opstand (...) begonnen (...) juist om zo onafhankelijk mogelijk te blijven. Ze wilden gewoon zo veel mogelijk behouden wat ze hadden. Gaandeweg ontdekten ze dat ze veel moesten veranderen om te kunnen behouden - de Republiek is het kind van deze paradox. Met alle verschillen wordt Europa dat misschien ook wel. (...) Dat geeft context nu we opnieuw leven in een tijd dat de vertrouwde staat geen zekerheid meer biedt (...)" Dit zijn enkele citaten uit het boek De man en zijn staat uit 2005, een studie over Johan van Oldenbarnevelt geschreven door Ben Knapen. Deze passages geven goed weer dat er met de start van

de Europese Gemeenschap in de jaren vijftig een proces op gang is gekomen dat niet meer te keren is. Sterker nog, wij bevinden ons blijvend in een transitieproces naar een andere maatschappelijke en politieke orde. Daar doen de in de tijd van de Republiek al bespeurbare nationale conservatieve inborst en de hang naar eigen tradities niet aan af. Graag geef ik dit aan de bewindslieden mee bij de beantwoording van onze inbreng.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Dank u dat ik ondanks het late uur nog even de tijd krijg. Er is een hoop te doen voor de Europese Unie, daar is iedereen wel van overtuigd. En dat is mooi, want dat betekent dat de eurosceptis zoals die na het referendum over de Grondwet heerste, met een grondtoon van "Europa moet zo weinig mogelijk doen", toch wat weggeëbd is, ondanks de opkomst van populistische partijen. Dat betekent nog niet dat we terug zijn waar we tien jaar geleden waren, toen Nederland nog streefde naar een Europese federatie, niet intergouvernementeel, maar supranationaal, zoals België nu nog doet. Daar waren en zijn goede redenen voor, want intergouvernementeel betekent toch altijd dat grote landen ook de grootste mond kunnen en willen hebben. Zelfs met enig goed recht, want als ze dat niet doen, gebeurt er vaak niets.

Toen Merkel en Sarkozy de discussie over de euro vlot trokken, sprak iedereen over een "dictaat" en was er alom ergernis. Daarna kon er echter wel ineens besluitvorming plaatsvinden. Het model dat gekozen is in het Verdrag van Lissabon en dat grote verantwoordelijkheden legt bij de Raden en vooral bij de Europese Raad en natuurlijk bij de voorzitter, de president van Europa, blijkt in veel opzichten wel te werken, zij het wel eens wat traag. Waardoor werkt dat? Waarschijnlijk doordat zo nu en dan Duitsland en Frankrijk, zoals vanouds, de koppen bij elkaar steken, en ook doordat president Van Rompuy een goede keuze is geweest en veel klaar krijgt. De neiging van de lidstaten, en weer vooral de grote, om voor zichzelf te willen spreken, is in de praktijk waarschijnlijk het hinderlijkst als het om buitenlands beleid gaat; Hoge Vertegenwoordiger Ashton durft pas te spreken nadat de groten haar zijn voorgedaan. Juist dan zou één duidelijk geluid een verschil kunnen maken met de Poolse landdag die nu telkens dreigt te ontstaan als de ministers van Buitenlandse Zaken afzonderlijk hun stemmen verheffen.

Het oude ideaal van een supranationaal Europa, waar Europese beslissingen door een Europese executieve genomen kunnen worden in plaats van door een kruiwagen vol nationaal politiek denkende kikkers, zou kunnen worden opgepoetst, en niet alleen in het buitenlands beleid. Het zou bijvoorbeeld ook een zegen zijn als een sterke Europese Commissie aan zou kunnen geven hoe er solidariteit opgebracht moet worden als Italië overstroomd wordt met Tunesiërs. Dat zou natuurlijk meer helpen dan dat iedereen kwaad is op Italië en Italië op iedereen. Alhoewel door de Europese Raden uiteindelijk toch nog in

bewonderenswaardige eendracht oplossingen gevonden zijn voor de eurocrisis en voor de landen die daarbij geholpen moesten worden, heeft het natuurlijk wel erg lang geduurd voor die eendracht tot stand kwam. Ook hier had een sterke Europese Commissie eerder en beter beslissingen moeten kunnen forceren.

De keuze voor de verdeling van bevoegdheden tussen Commissie, Europese Raad en Raden, en Europees Parlement is gemaakt in het Verdrag van Lissabon en is voorlopig niet meer te veranderen. Een echte Europese federatie met een echte Europese regering is daardoor niet realistisch, natuurlijk ook doordat de Europese volken daar niet aan toe blijken te zijn. Het Verdrag weerspiegelt wat dat betreft datgene wat de Europese samenlevingen mogelijk maken. Toch lijkt het mij ook bij de huidige bevoegdheidsverdeling, dat er nog steeds een Nederlands belang ligt in een zo sterk mogelijke Commissie, die vanuit het collectieve Europese belang handelt tegenover de calculerende lidstaten waarvan de grootste altijd de sterkste zullen zijn. Ik besef dat de regering vaak en ook wel met succes haar best doet om met strategische bondgenootschappen haar belangen veilig te stellen en dus enthousiast meedoet in die Europese slangenkuil, maar ik zou van de minister en de staatssecretaris wel graag horen hoe zij hier nu eigenlijk over denken. De Europese Commissie dreigt te degraderen tot alleen maar uitvoerder van wat de Europese Raad heeft beslist. Die Raad wordt weliswaar zeer kundig door haar president bijeengehouden, maar is dit nu wel de bedoeling en is dat wel ons nationale belang? Daarmee stel ik dezelfde vraag als de heer Kuiper. Trouwens, is ons nationale belang het ultieme criterium of mogen ook idealen van eenheid en solidariteit een rol spelen in onze opstelling?

Ook al heeft Europa zijn glans van vredesbewaarder tussen de oude Europese erfvijanden Frankrijk en Duitsland intussen bij onze bevolkingen wel verloren, er gebeuren zo nu en dan toch zichtbaar grote dingen in Europa. Er gebeuren ook grote dingen niet, die eigenlijk wel zouden moeten gebeuren.

Wat is er wél gebeurd? Europa is erin geslaagd om de eurocrisis min of meer te bedwingen. Er zijn goede afspraken gemaakt voor de toekomst: er wordt gelet op begrotingssystematiek, op begrotingstekorten, op de hoogte van de staatsschuld, zelfs op onevenwichtigheden in de economische ontwikkelingen; dus een preventieve en ook een correctieve arm. Niet overal staan sancties op en de sancties die er wel zijn, worden niet automatisch toegepast, maar het systeem lijkt toch de Unie, en ieder geval de eurozone, aanzienlijk hechter aaneen te smeden en dat verdient lof. Maar het echt oplossen van de problemen die al ontstaan zijn, kan toch nog wel eens tegenvallen. Ook al is er nu een ESFS en komt er een ESM en worden Griekenland, Ierland en Portugal geholpen met leningen, daarmee is het eind van het probleem nog niet echt in zicht. Mede onder druk van Nederland worden hoge rentetarieven in rekening gebracht die bijdragen aan de lasten die de belastingbetalers in

die bijna failliete landen moeten worden opgelegd en die daardoor de economische groei in die landen zullen belemmeren. Nederland heeft in IJsland al ervaring opgedaan met wat voor effecten dat kan hebben. Trouwens, Europa heeft die ervaring ook al met de Duitse herstelbetalingen na de Eerste Wereldoorlog. Is het niet verstandiger om minder te denken in termen van straf voor de boosdoeners en meer uit te gaan van het zo snel mogelijk scheppen van gezonde verhoudingen waarin weer groei kan plaatsvinden? Is het daarvoor niet beter om te lenen tegen een juist zo laag mogelijke rente en ook om de schuld door afstempeling mede te verhalen op de houders van staatsobligaties, die toch zelf de risico's hebben genomen? Dit, ook al treft het West-Europese banken en legt het dus een, zij het beperkt, deel van het probleem bij onszelf, en vooral bij Duitsland. Waarom moeten degenen die risico's zijn aangegaan, net als de spaarders bij Icesave, hun hoge rente incasseren en verder uit de wind worden gehouden, ten koste van de zwaar getroffen bevolkingen, die misschien wel in zekere zin geprofiteerd hebben maar nu dan ook voor alles moeten opdraaien? Wat vindt onze regering daarvan, als ze eerlijk is? En trouwens, hoe moet dat straks als de VS een keer niet meer kunnen betalen en de dollar instort?

Wat is er niet gebeurd? Het meest schrijnend is waarschijnlijk het probleem van asiel en immigratie; ik stipte het al even aan. De goede voornemens van Europees beleid op deze terreinen lijken maar moeilijk in daden om te zetten. Er zijn grote verschillen in asielbeleid en ook grote verschillen in omvang van problematiek. Het zal wel zo wezen, zoals de minister zegt, dat ook Nederland zijn deel van asielzoekers en gelukzoekers krijgt, maar de mediterrane landen lopen wel erg veel grotere risico's, zeker in tijden van turbulentie. Dan blijkt dat van solidariteit weinig sprake is. Door het debacle met het armlastige Griekenland worden wij gedwongen de consequentie te trekken dat de Dublinakkoorden niet meer toegepast kunnen worden. Dat gebeurt niet vanuit solidariteitsgevoelens, maar doordat dit door de rechter is afgedwongen. En wat nu Italië overkomt met de Tunesiërs, is natuurlijk een Europees probleem. Had erkenning van die Europese verantwoordelijkheid de actie van Italië niet kunnen voorkomen, het uitdelen van Schengenvisa, die sprong van de kat in het nauw? En ligt de kwaadheid van onze minister over de Italiaanse actie niet opvallend in het verlengde van onze eerste reactie op de Noord-Afrikaanse volksoptstanden: ook angst voor massa-immigratie? Mensenrechtencommissaris Hammarberg constateert in de Deense krant Politiken een schrijnend gebrek aan solidariteit met Italië. Kan de minister nog uitleggen dat er wel Europese solidariteit is, of misschien dat die in zulke gevallen niet nodig is? Of misschien willen wij in Europa helemaal niet solidair zijn? Europa hoeft gelukzoekers geen toekomst te bieden, maar Europa zou wel de lasten van de noodzakelijke actie gezamenlijk op zich kunnen nemen.

Hierop voortbordurend, het is duidelijk dat aan de Noord-Afrikaanse revoluties risico's zitten.

Maar de meest fundamentele vraag is toch of wij bereid zijn om de uitkomsten van democratische ontwikkelingen te accepteren, hoe die ook uitvallen. Wij hebben al een precedent geschapen door de democratische verkiezingen in de Palestijnse gebieden niet te accepteren en Hamas te isoleren in plaats van bij te sturen. Hebben we daarvan geleerd en gaan we het, mocht het geval zich weer zo voordoen, anders aanpakken? Wat zegt de minister daarvan?

Nog enkele punten op het economische terrein; dat is toch de core business van de Europese Unie. Er ligt nu een voorstel van de Commissie om te komen tot een harmonisatie van de belastinggrondslag voor de winstbelastingen; niet voor alle ondernemingen, maar als keuzemogelijkheid, vooral voor internationaal opererende ondernemingen. Daar moet misschien nog wel het een en ander aan veranderen, maar de harmonisatie van de grondslag is wel een eerste stap die, als zij algemeen wordt toegepast en dus breder dan alleen als keuzemogelijkheid voor ondernemingen, de transparantie van de winstbelastingen in hoge mate zou verbeteren. Dat gaat al aardig verder dan wat de Commissie voorstelt, maar zelfs dan zou het niet echt de soevereiniteit van de landen op belastinggebied aantasten. Maar het Verenigd Koninkrijk gebruikt zijn belastingsovereiniteit om aan te kondigen dat de winstbelasting van 26% naar 23% gaat. Daarmee krijgt het de laagste belastingdruk van de G7, kondigt de minister trots aan. En VNO-NCW reageert al in het blad Forum dat -- ik citeer -- "het kabinet er in ieder geval voor moet zorgen dat de positie van Nederland niet verslechtert, een verlaging van de vennootschapsbelasting is een goede tegenmaatregel". Onze staatssecretaris van Financiën heeft trouwens ook al aangekondigd dat de vennootschapsbelasting van 25,5% naar 24% moet. Kort geleden gold 25% nog als de absolute ondergrens, waar beneden sprake was van belastingparadijzen. Wijst de praktijk hier niet uit dat we niet alleen grondslagen moeten harmoniseren, maar ook snel moeten komen tot een gemeenschappelijk verantwoord minimumtarief of een bandbreedte voor onze winstbelastingen om belastingconcurrentie, een race to the bottom, te voorkomen? De Code of Conduct Group, die op belastingconcurrentie moet letten, kan een steeds verdergaande trend naar beneden blijkbaar niet effectief voorkomen. Natuurlijk niet, dat kan alleen echte regelgeving. Vindt de regering ook niet dat hier meer level playing field, dat rust kan geven, te verkiezen is? En wil de regering eens proberen daar naartoe te werken?

Op onze defensie zal zwaar worden bezuinigd. Natuurlijk is het duidelijk dat meer Europese samenwerking kostenbesparend kan werken. Als bij het materieel ook voor Europa zou worden gekozen, kan dat de Europese economie ook nog sterker maken. Zeven Europese landen hebben deze maand getekend voor de verdere ontwikkeling van een militair transportvliegtuig, de A400M. Nederland was daar niet bij, en ik weet ook niet of wij zo'n vliegtuig nodig hebben. Maar voor de vervanging van de F-16's zijn ook Europese

alternatieven beschikbaar, goedkoper dan de JSF en misschien ook nog wel beter passend bij onze geamputeerde strijdkrachten. Een Europese keuze, liefst met meerdere landen, zou ons en de Europese economie helpen. Iets meer Europees denken, en dan maar iets minder Atlantisch, kon het Nederlandse belang op wat langere termijn wel eens het best dienen. In het westen ligt een goede oude vriend en een hele hoop zee, maar in het oosten en het zuiden, op dit en de aangrenzende continenten, liggen de landen die veel meer rechtstreeks van invloed zijn op hoe wij hier met elkaar kunnen leven. Daar horen wij bij, daar hebben wij medeverantwoordelijkheid voor en daar hebben wij het meest van te verwachten.

Voorzitter, Europa is niet "best belangrijk", het is van levensbelang voor ons om voor Europa te kiezen. Ik hoop dat de regering dat met mij eens is en dat ook wil uitdragen. Binnen de Benelux hebben wij dan aan België misschien een waardevolle bondgenoot, een buur en verwant, waar wij wat meer gebruik van zouden moeten maken.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.37 uur tot 14.15 uur geschorst.

De voorzitter: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De voorzitter: Ingekomen is een beschikking van de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal houdende aanwijzing van mevrouw Peters tot plaatsvervangend lid van de NAVO Parlementaire Assemblée.

Ik deel aan de Kamer mede dat het wetsvoorstel 32292, Wet implementatie richtlijn deelnemingen in de financiële sector, als hamerstuk kan worden afgedaan.

**

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet ter implementatie van Richtlijn 2009/44/EG van het Europees Parlement en de Europese Raad van 6 mei 2009 tot wijziging van Richtlijn 98/26/EG betreffende het definitieve karakter van de afwikkeling van betalingen en effectentransacties in betalings- en afwikkelingssystemen en Richtlijn 2002/47/EG betreffende financiëlezekerheidsovereenkomsten wat

gekoppelde systemen en kredietvorderingen betreft (PbEU L 146/37) (32457);
- **het wetsvoorstel Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en van de Wet rechten burgerlijke stand in verband met de goedkeuring van de op 10 september 1998 te Parijs tot stand gekomen Overeenkomst betreffende de afgifte van een attestatie de vita met bijlagen (Trb. 2004, 283) (31962);**
- **het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 10 september 1998 te Parijs tot stand gekomen Overeenkomst betreffende de afgifte van een attestatie de vita, met bijlagen (Trb. 2004, 283) (32028 (R1889));**
- **het wetsvoorstel Aanpassing van de Wet handhaving consumentbescherming en de Luchtvaartwet ter implementatie van Verordening (EG) nr. 1008/2008 inzake gemeenschappelijke regels voor de exploitatie van luchtdiensten in de Gemeenschap (PbEU L 293) (32481);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het financieel toezicht ter implementatie van richtlijn nr. 2007/44/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 5 september 2007 tot wijziging van Richtlijn 92/49/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2002/83/EG, 2004/39/EG, 2005/68/EG en 2006/48/EG wat betreft procedureregels en evaluatiecriteria voor de prudentiële beoordeling van verwervingen en vergrotingen van deelnemingen in de financiële sector (PbEU L 247) (Wet implementatie richtlijn deelnemingen in de financiële sector) (32292).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B
!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming over een aangehouden motie**, ingediend bij het beleidsdebat over **natuurbeleid**, te weten:
- de motie-Koffeman c.s. over het Kierbesluit (32500-XIV, 32500-F, letter G).

(Zie vergadering van 22 maart 2011.)

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die namens de regering aanwezig is bij de stemming, van harte welkom in de Eerste Kamer.

Hebben alle leden de presentielijst getekend? Dat is het geval.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

**
*N

De heer **Schaap** (VVD): Inhoudelijk kan deze motie rekenen op de sympathie van de VVD-fractie. Wij zijn ervan overtuigd dat het Kierbesluit

waterstaatkundig een goede ingreep is en dat dit het nodige zal bijdragen aan de ecologie in het stroomgebied achter deze kering. Bovendien maakt het Kierbesluit deel uit van internationaalrechtelijke afspraken. In die zin mag deze stemverklaring ook als een helder signaal aan de regering worden opgevat. Het voornemen van de regering rond het Kierbesluit maakt echter ook deel uit van het bezuinigingspakket dat is overeengekomen in het regeerakkoord. We willen de regering niet voor de voeten lopen om op een afgewogen wijze de verschillende aspecten die hiermee te maken hebben, mee te nemen in een uiteindelijk verantwoorde afweging. Daarom zullen wij tegen deze motie stemmen.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Onze fractie zal de motie-Koffeman c.s. niet steunen om procedurele en inhoudelijke redenen. Om procedurele redenen doen wij dat niet, omdat volgens onze informatie aan de Tweede Kamer door de regering een brief is toegezegd tegen de maand mei. Die Kamer is voornemens om vervolgens een debat over die brief te houden. Kortom, wij achten het thans niet het juiste moment om de knoop voor wat betreft de uitvoering van het Kierbesluit door te hakken. Onze inhoudelijke reserves betreffen de mogelijke schade voor land- en tuinbouw, als gevolg van verstoring van de zoetwatervoorziening.

*N

De heer **Tiesinga** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie zal de motie niet ondersteunen, om de procedurele redenen die net door de heer Holdijk zijn uitgelegd. Inhoudelijk zijn wij het wel eens met de overwegingen in de motie en we vragen de regering ook om deze overwegingen sterk bij haar afweging te betrekken. Een langjarige internationale onderhandeling die resulteerde in een afspraak en de uitvoering daarvan, waarvan de laatste stap het Kierbesluit is, kan niet zomaar aan de kant gelegd worden om ecologische of waterkwalitatieve overwegingen. De belangen van het land aan het eind van de Rijn zijn daarvoor te groot.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. De overwegingen in de motie waar blijkbaar vrijwel iedereen het volledig mee eens is, zijn voor mij ook reden om voor deze motie te stemmen. De overwegingen geven heel helder en correct de motieven aan: langjarige afspraken, nationaal en internationaal en miljoenen euro's die al geïnvesteerd zijn in een goede zaak.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de ChristenUnie, de PvdA, de PvdD, de OSF, D66, de SP, GroenLinks en de Fractie-Yildirim voor deze motie hebben gestemd en de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en het CDA ertegen, zodat zij is aangenomen.
**

*B

!Koopkrachttegemoetkoming oudere belastingplichtigen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Introductie van een regeling die het mogelijk maakt oudere belastingplichtigen een tegemoetkoming te verstrekken met het oog op compensatie van koopkrachtverlies als gevolg van beleidsmaatregelen (Wet mogelijkheid koopkrachttegemoetkoming oudere belastingplichtigen) (32521).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Mijn fractie heeft ingetekend voor twintig minuten spreektijd. Dat lijkt misschien wat veel voor dit wetsvoorstel, maar als ik u vertel dat ik het woord voer namens vier fracties, kom ik op vijf minuten per fractie en dat leek me wel verantwoord. Behalve namens mijn eigen fractie voer ik hier ook het woord namens de fracties van GroenLinks, Yildirim en de Partij voor de Dieren.

Voorzitter. In 2005 besloot het toenmalige kabinet tot een eenmalige compensatiemaatregel voor ouderen die last hadden van negatieve inkomenseffecten van het kabinetsbeleid. In gewoon Nederlands: de zogeheten netto-nettokoppeling die voor de sociale minimumuitkeringen gewaarborgd zou moeten zijn, bleef bij ouderen achter. Overwogen werd om dit effect te dempen door een verhoging van de ouderenkorting. Hiervan is afgezien, omdat ook die maatregel verkeerd selectief uitpakte. Er kwam dan ook per 1 januari 2005 een tegemoetkoming voor AOW-gerechtigden van €5 per maand. Daarnaast introduceerde het kabinet naar aanleiding van de motie-Verburg een extra tegemoetkoming voor AOW'ers. De tijdelijke regeling eenmalige tegemoetkoming AOW'ers 2005 voorzag hierin en zorgde voor een eenmalige tegemoetkoming voor AOW'ers van €40. Daarmee bedroeg de totale tegemoetkoming €100 bruto. Deze regelingen waren van tijdelijke aard, maar in de toelichting werd aangegeven dat in het kader van de besluitvorming over het inkomensbeeld 2006 zou worden gezien of er nogmaals een vergelijkbare regeling zou moeten worden getroffen of dat er zou worden gekozen voor een meer structurele tegemoetkoming in de AOW. Inmiddels -- ik citeer nu uit de memorie van toelichting uit 2005 op wetsvoorstel 30314 -- is geconcludeerd dat een structurele voortzetting van de tegemoetkoming gewenst is. Dit structureel maken is vormgegeven door een wijziging van de AOW, namelijk het opnemen in deze wet van artikel 33b dat nu ter wijziging voorligt, inhoudend dat degene die recht heeft op AOW, ook recht heeft op een tegemoetkoming. Hierdoor blijft -- en ik citeer nogmaals -- de sinds 1980 in de AOW formeel vastgelegde netto-nettokoppeling intact en wordt ook voor de toekomst een welvaartsvaste AOW

gewaarborgd. Wellicht ten overvloede, maar niet onbelangrijk in het licht van het wetsvoorstel dat vandaag voorligt, wordt nog opgemerkt dat deze tegemoetkoming ook ten goede zal komen aan gerechtigden die in het buitenland woonachtig zijn. Het uitgangspunt van de netto-nettokoppeling diende derhalve in de visie van het toenmalige kabinet ook geborgd te zijn voor AOW'ers in het buitenland. Tot zover de voorgeschiedenis.

In de Tweede Kamer wordt sedert enige jaren met een verbetering die een hogere zaak waardig is, gedebatteerd over socialeverzekeringssuitkeringen die over de grens worden verstrekt. Ik begrijp en deel met de regering dat iedere euro ten onrechte verstrekte uitkering er één te veel is, maar wie kennisneemt van de aantallen van vermoedelijke fraude met uitkeringen over de grens, kan zich niet onttrekken aan de indruk dat hier met een kanon op een mug wordt geschoten. Ik zeg dit omdat het wetsvoorstel dat de Eerste Kamer vandaag behandelt, door de regering ook in deze sleutel is geplaatst. In de memorie van toelichting worden twee argumenten aangedragen waarom het deel AOW dat krachtens artikel 33b wordt uitgekeerd, niet langer buiten de landsgrenzen verstrekt zou moeten worden, behalve aan diegenen die met hun inkomen geheel of nagenoeg geheel onder de Nederlandse belastingheffing vallen. Ik kom nog terug op dat criterium, dat lijkt te zijn toegevoegd om de maatregel in overeenstemming te laten zijn met het EU-coördinatierecht. Het zal de minister misschien verbazen, maar dit risico is niet eens het allergrootste bezwaar van mijn fractie tegen de maatregel, waarmee ik niet gezegd wil hebben dat het geen reëel risico is.

Sinds bekend is dat deze Kamer dit wetsvoorstel behandelt, worden wij -- en ikzelf misschien nog wat meer omdat ik me hierover op de Wereldomroep heb uitgelaten -- bestookt met brieven en mails van mensen die aandacht vragen voor hun benarde inkomenssituatie in het buitenland. Daar zijn schrijnende verhalen bij. Eén hiervan wil ik citeren, omdat dit afkomstig is van een organisatie die niet staat voor een enkeling, maar voor een flinke categorie ouderen. De Cliëntenraad verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen maakt ons deelgenoot van zijn zorgen over het effect van de maatregel voor in het buitenland wonende verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsslachtoffers. De raad wijst erop dat een substantieel deel van deze groep niet aan de 90% fiscaliteitsgrens voldoet en dat onze sociale wetten voor verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen geen compensatie zullen bieden voor de met dit wetsvoorstel voorziene inkomensachteruitgang. Dat laatste is ook niet zo vreemd, want ons sociale uitkeringsgebouw hanteert voor praktisch alle regelingen de 65 jaargrens. Daaronder biedt een bont palet aan regelingen minimumbescherming aan hen die om wat voor reden ook niet meer kunnen werken. Daarboven heeft men de nu nog geldende "rusttijd" bereikt -- om maar eens een klassieke term te gebruiken -- en neemt de AOW deze functie over.

Het komt mijn fractie voor dat dit uitgangspunt wordt verlaten, als de Kamer deze Rubicon overgaat. Wij dagen de minister uit om uit te leggen waarom dit niet het geval zou zijn. Uiteraard hebben wij kennisgenomen van de move die de regering met dit wetsvoorstel heeft gemaakt om artikel 33b van de AOW meer in de fiscale sfeer te trekken. Als dit het antwoord is op de vraag waarom het uitgangspunt van de koppeling niet wordt verlaten voor AOW'ers in het buitenland, overtuigt dit mijn fractie niet, temeer als wij het bezien in het licht van de totstandkomingsgeschiedenis. Wij willen onze vraag ter zake ten behoeve van het debat daarom wat nader concretiseren.

Is de minister het met ons eens dat in 2005 of 2006 is besloten tot de incorporatie van een tegemoetkoming in de AOW om de netto-nettokoppeling overeind te houden? Zo ja, betekent deze maatregel dan niet het afscheid van de koppeling voor ouderen die op enig moment zijn vertrokken of die na hun pensionering wensen te vertrekken naar een ander land, welk land dit ook is? Zo ja, wat is daarvan de rechtvaardiging? Waarom hoeft het uitgangspunt van een welvaarts vaste AOW niet langer te gelden voor 65-plussers die buiten onze landsgrenzen wonen, terwijl ze hun AOW wel in dit land hebben opgebouwd? Ik zeg nog maar voor alle duidelijkheid dat "buiten de landsgrenzen" een heel groot onbepaald criterium is. Hoe verhoudt de intentie van de regering zich tot haar recente mededeling aan de Tweede Kamer dat dit kabinet voornemens is voor de hele sociale zekerheid het woonlandbeginsel in te voeren met uitzondering van de AOW?

Mijn fractie acht vooral de sociale dimensie van dit wetsvoorstel onverteerbaar. Wij zien, kennelijk anders dan de minister, geen enkele aanwijzing voor het feit dat koopkrachtcompenserende maatregelen in de AOW minder nodig zijn voor mensen die deze uitkering in het buitenland ontvangen. Daarvoor is de categorie "buitenland" simpelweg te onbepaald. Navrant in dit verband is dat de categorie AOW'ers die het effect van de maatregel kunnen ontlopen, mensen zijn voor wie de sociale bescherming van de netto-nettokoppeling waarschijnlijk het minste nodig is. Ik doel op gepensioneerden met een stevig aanvullend pensioen, die door deze maatregel misschien voor het overwegend Nederlands fiscale regime zullen opteren. Of ze dat ook doen, valt niet te overzien. Zij zullen zich daarbij ongetwijfeld laten adviseren door ter zake kundige fiscale adviseurs om vervolgens de voor hen meest gunstige route te bewandelen. Maar voor degenen die door de maatregel werkelijk worden getroffen, valt er niets te kiezen. Dat is nu juist de categorie AOW'ers voor wie koopkracht compenserende maatregelen het meest noodzakelijk zijn.

Dit brengt me bij de juridische dimensie. Ik kan hier tamelijk kort over zijn en verwijzen naar de doortimmerde redenering van de Raad van State op dit punt. Naar mijn mening valt hier geen speld tussen te krijgen. Naar ons oordeel is de minister daar in zijn reactie ook niet in geslaagd. Eén

element wil ik hier nog uitlichten, aangezien dit waarschijnlijk het centrale verweer van de regering zal worden, mocht het op een procedure voor de rechter uitdraaien. Ik neem kennis van alle juridische messen die nu al rond dit wetsvoorstel geslepen worden, waardoor ik de kans dat er zo'n procedure komt uitermate groot acht. Dan druk ik me nog voorzichtig uit.

De regering geeft aan dat de tegemoetkoming indertijd in het leven is geroepen als compensatie voor koopkrachteffecten in Nederland en dat het haar om die reden vrijstaat hier het woonlandbeginsel op toe te passen. Als ik het verkeerd citeer, dan hoor ik dit graag van de minister in zijn reactie. Als ik het goed heb, kan de minister dan nog eens aangeven waar de toevoeging "in Nederland" precies op gebaseerd is? Ik heb dat namelijk nergens in het dossier bij wetsvoorstel 30314 kunnen vinden. Sterker nog, in de toelichting op dit wetsvoorstel wordt juist benadrukt dat een toets aan internationale verdragen achterwege kan blijven, omdat de tegemoetkoming ook toekomt aan in het buitenland woonachtige gerechtigden. Nu het wetsvoorstel het woonlandbeginsel voor artikel 33b AOW binnenhaalt, zal die toets wel moet worden uitgevoerd. Net als de Raad van State heeft mijn fractie ernstige twijfel over de positieve afloop van deze toets. Op zijn minst had de regering dit element op EU-niveau moeten borgen, alvorens de maatregel als wetsvoorstel aan het parlement te presenteren. Ook in dat opzicht vertoont dit wetsvoorstel sporen van veel te grote haast. Die haast heeft zich bij de wetsbehandeling in deze Kamer voortgezet. Dat begon al toen de minister er bij de Kamer op aandrang een wetsvoorstel, dat op 16 december 2010 door de Tweede Kamer werd aanvaard, binnen een week door te laten, zodat deze maatregel al per 1 januari van dit jaar zou kunnen ingaan. Het zet zich voort nu de minister aandringt op onmiddellijke stemming, zodat de inwerkingtreding per 1 juni kan plaatshebben. Wat is er gebeurd met de vaste tweejaarlijkse verandermomenten? Dat vroegen wij ons in dit verband af. Als 9 mln. het te verwachten besparingsverlies over één maand is, is dit werkelijk zo'n substantieel verlies dat dit een onmiddellijke afhandeling rechtvaardigt, zonder dat alle fracties in deze Kamer de gelegenheid krijgen om alle argumenten die vandaag gewisseld worden nog eens in alle rust te wegen? Het gaat tenslotte niet over niks.

Deze Kamer werkt doorgaans loyaal mee aan een voortvarende afhandeling van wetsvoorstellen waarbij een aanmerkelijk belang gemoeid is en die inhoudelijk redelijk onomstreden zijn. Voor dit wetsvoorstel geldt dit laatste zeker niet. De meeste Eerste Kamerleden zullen zich nog wel de route herinneren die de regering heeft moeten lopen om de Toeslagenwet geplaatst te krijgen op de lijst van prestaties die in de EU het predikaat "non-exporteerbaar" mochten dragen. Daarbij werden aan ons zicht de onderhandelingen om het zover te laten komen onttrokken. Nu ligt ter beoordeling een nationale wetswijziging voor, die een onderdeel van een exporteerbare uitkering

eenzijdig opwaardeert -- misschien moet ik in Europese termen "devalueert" zeggen -- tot non-exporteerbaar. Naar het oordeel van mijn fractie tart deze werkwijze alle verdragsrechtelijke relaties.

Ik rond af. Mijn fractie vindt deze maatregel sociaal niet te verkopen, in het bijzonder niet aan alle Nederlanders, of -- zeg ik er voor alle duidelijkheid maar bij -- aan de voormalige Nederlanders die voor de nationaliteit van hun nieuwe woonland hebben geopteerd, die ons land verlaten hebben in goed vertrouwen dat hun AOW-rechten inflatiebestendig zouden zijn. Als de regering besluit dat dit voor de AOW niet langer het geval kan zijn, soit. Daar moet dan een stevige, andere, robber over gevochten worden. Een uitselectie waardoor dat uitgangspunt alleen nog geldt voor "onze" AOW'ers, vinden wij echter onbegrijpelijk.

De heer **Terpstra** (CDA): Er was oorspronkelijk, in 2005, een niet-exporteerbare regeling. Daar heeft men een exporteerbare regeling van gemaakt, naar ik meen in 2006. Als een regering in welke EG-lidstaat dan ook dat eenmaal gedaan heeft, mag dat dan volgens mevrouw Westerveld nooit meer worden teruggedraaid?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Daar kan ik niet zomaar ja of nee op zeggen. Het hangt namelijk af van de aard van de uitkering. Het gaat ook niet zozeer om de vraag of een regering een uitkering al dan niet exporteerbaar verklaart, het gaat om de intentie van de maatregel die wordt getroffen. Met het structureel maken van deze tegemoetkoming door de regering in 2005-2006 is deze tegemoetkoming tot een intrinsiek onderdeel van de AOW gemaakt. De regering heeft haar laten opnemen in de AOW. Daarmee is de regeling niet zozeer tot al dan niet exporteerbaar gemaakt, maar tot een onderdeel van de sociale zekerheid. Mijn stelling is inderdaad dat, als de regering op een zeker moment een uitkeringsonderdeel onderbrengt in de sociale zekerheid en vervolgens eenzijdig verklaart dat dit uitkeringsonderdeel niet langer onderdeel is van de sociale zekerheid, zij EU-rechtelijk iets uit te leggen heeft.

De heer **Terpstra** (CDA): In het begin van haar antwoord zei mevrouw Westerveld dat zij het eigenlijk niet goed weet, maar aan het einde van haar antwoord zegt zij dat als de regering eenmaal deze maatregel heeft genomen, je er bijna niet meer vanaf kunt. Je kunt haar nooit meer terugdraaien, tenzij je geweldig veel redeneringen weet te bedenken.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mijn opmerking dat ik het niet zo goed weet, kwam voort uit de formulering van de heer Terpstra, die het had over wel of niet exporteerbaar verklaren. Ik preciseer het: het gaat er niet zozeer om of de regering een onderdeel al dan niet exporteerbaar verklaart, het gaat erom of de regering een bepaalde tegemoetkoming of een bepaalde inkomensvergoeding incorporeert binnen de sociale zekerheid of er bijvoorbeeld puur een fiscale

maatregel van maakt. Dat is een heel ander element. Mijn stelling is dat op het moment dat de regering een bepaalde tegemoetkoming structureel maakt en daarbij uitdrukkelijk aangeeft dat deze deel uitmaakt van de sociale zekerheid, deze daarmee onderdeel is geworden van de coördinatieverordening. Inderdaad, dan kan de regering er niet zomaar eenzijdig meer van afkomen.

Voorzitter. Als de regering besluit dat het niet langer inflatiebestendig maken van de AOW voor de gehele AOW het geval moet zijn, moet daar een andere, stevige robber over gevochten worden. Die zal ongetwijfeld dan ook gevochten worden, zowel aan de overkant als hier. Een uitselectie waardoor het uitgangspunt van de inflatiebestendigheid alleen nog geldt voor "onze" AOW'ers, vinden wij echter onbegrijpelijk. Wij hebben in dit verband ook met zorg kennisgenomen van het feit dat in dit wetsvoorstel het vaststellen van de hoogte van de tegemoetkoming weg is gedelegeerd naar het niveau van de AMvB en dat de regering ook geen gehoor heeft willen geven aan de wens van een groot, substantieel deel van de Tweede Kamer om daaraan een zware voorhang te verbinden.

Dat betekent dat de tegenstelling die dit wetsvoorstel zal kunnen gaan bewerken, nog sluipender en nog onzichtbaarder wordt. Het moment waarop dit gaat gebeuren, zou dichterbij kunnen zijn dan wij vandaag denken. Ik verwijs naar de vraag van de heer Plasterk vorige maand hoe de regering denkt te gaan acteren nu blijkt dat mensen met alleen AOW er volgens de prognoses veel meer in koopkracht op achteruit zullen gaan dan mensen met hogere inkomens. De minister antwoordde op deze vraag: wacht u rustig af, wij nemen dit punt mee in de latere besluitvorming. Als het antwoord van de minister in het kader van die besluitvorming wordt dat de regering dit effect gaat compenseren middels artikel 33b, wordt daarmee de verdere uitholling ingezet van een welvaartsvaste AOW voor mensen in het buitenland. Mijn voorspelling is bovendien dat dit effect in de toekomst alleen nog maar groter zal worden als wij dit op deze manier accorderen.

Mijn fractie vindt het wetsvoorstel juridisch uitermate kwetsbaar en anders dan kennelijk de minister, ziet zij de uitkomst van gerechtelijke procedures over deze maatregel met weinig vertrouwen tegemoet. Wel zijn wij erg benieuwd naar het antwoord van de minister op onze vragen.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Het is een wat verwarrend geheel: de tegemoetkoming die de AOW aanvult, wordt afgeschaft. In plaats daarvan komt er een tegemoetkoming voor in Nederland belastingplichtigen ouder dan 65 jaar. Daarna zal volgend jaar deze tegemoetkoming worden afgeschaft voor diegenen die geen of geen volledige AOW genieten, als ik het tenminste allemaal goed begrepen heb. Dus eerst valt een groot aantal in het buitenland wonende genietters van de tegemoetkoming af en komt er tegelijkertijd een

aantal in het binnenland of soms ook in het buitenland wonende belastingbetalers bij, en volgend jaar gaat het binnenlandse deel van die groep die er nu bij komt, plus nog een aantal deel-AOW'ers, er weer af.

Overzichtelijk en begrijpelijk is wel anders. De vraag is dan natuurlijk of dit niet anders had gekund: in één keer de zaak regelen in plaats van eerst te veel mensen wat geven en het dan weer afnemen. Bovendien rijst er bij zo veel onbegrijpelijkheid, die eigenlijk alleen verklaarbaar is vanuit de wens om tot bezuiniging te komen, ernstige twijfel aan de Europese houdbaarheid van deze kunstgrepen. Die twijfel is al geuit door de Raad van State en wordt natuurlijk hevig verder aangeblazen door de in het buitenland van hun AOW genietende 65-plussers, die in eerste instantie de dupe worden van de maatregel. Wijst ook de vreemde gang van zaken niet juist op de nauwe relatie tussen koopkrachttegemoetkoming en AOW?

Is de minister het met mij eens dat het probleem waarmee wij nu zitten, in feite ontstaat doordat wij AOW en belastingheffing niet als twee afzonderlijke, gescheiden dingen zien en hebben gezien, maar die twee in hun combinatie willen benaderen? En dat wij dan dus bij ontevredenheid over de uitkomsten aan beide kanten -- bij de AOW of bij de belastingheffing -- kunnen morrelen, zodat ook inderdaad eigenlijk niet meer is vast te stellen waar het wezenlijk om gaat: het gewenste niveau van basisinkomen voor ouderen of om belastingfaciliteiten die ook ten goede moeten komen aan degenen die geen belasting betalen?

Zou het uitgangspunt niet beter simpel kunnen zijn dat aan de ene kant de AOW een niveau dient te hebben dat wij verantwoord vinden als basisinkomen voor degenen die binnen onze Nederlandse gemeenschap hun werkzame leven hebben doorgebracht? Willen we daarvoor de bestaande netto-nettokoppeling met het minimumloon gebruiken, willen we het welvaartsvast houden of waardevast of willen we het nog anders regelen? Die AOW, zoals die dan wordt vastgesteld als verantwoord basisinkomen, kan dan uiteraard ook geëxporteerd worden, maar hoeft niet meer met extra fiscale faciliteiten aangevuld te worden. Aan de andere kant past daarnaast dan een fiscaal stelsel waarin keuzes gemaakt worden ten aanzien van belastingplicht en waarin natuurlijk gekozen kan worden voor een systeem van heffingskortingen voor degenen die wij willen ontzien. Daarbij passen dan echter geen tegemoetkomingen voor degenen die weliswaar te weinig verdienen om belasting te betalen maar wel het door de gemeenschap vastgestelde verantwoorde basisinkomen ontvangen. Dat moet immers voldoende zijn.

Anders gezegd: dat toeslagen worden verleend aan mensen die naar onze opvatting te weinig inkomen hebben, gelet op hun omstandigheden, kan verantwoord zijn. Toeslagen verlenen aan een groep die een AOW ontvangt die bedoeld is als volledig basisinkomen lijkt echter toch wat onredelijk. Of de AOW is te laag, of de toeslag is niet nodig.

De praktijk is hier, en trouwens vaak, natuurlijk anders dan een simpel denkende ziel zou wensen. Dat een fiscale tegemoetkoming ook gegund wordt aan AOW'ers die te weinig inkomen hebben om belasting te betalen, klinkt nog redelijk. Ik herhaal echter de vraag van daarnet: betekent dit dan niet dat wij de AOW te laag vinden? Dat een fiscale tegemoetkoming ook gegund wordt aan AOW'ers die te veel inkomen hebben om te kunnen profiteren van de heffingskorting, klinkt minder redelijk. Als wij dat echter toch zouden vinden, betekent dat dan niet dat de heffingskorting ook bij hogere inkomens verleend zou moeten worden? Er deugt dus iets niet, lijkt mij, met onze manier van ingewikkeld maken. Misschien kan de minister daar eens op reflecteren.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat, als het inderdaad de bedoeling van de AOW-tegemoetkoming was om ook degenen met te weinig inkomen om de heffingskorting te kunnen incasseren, daar toch van te laten profiteren, we wel een erg dure manier hebben gekozen om dat probleem op te lossen. En dan mag daar wel iets aan gedaan worden. Met het voorliggende wetsvoorstel doen we daar inderdaad iets aan, maar blijft het nog steeds een heel dure oplossing. Zelfs met de maatregelen die daarna nog komen blijft het duur, want AOW'ers die wel van de heffingskorting profiteren, blijven ook nog eens de tegemoetkoming erbovenop ontvangen. Degenen die te veel verdienen voor de heffingskorting, blijven ook profiteren, ook al wordt dat inderdaad, zoals de minister schrijft, wat minder door de belasting die daarop geheven wordt.

We zetten misschien wel een stap in de goede richting, maar het lijkt maar een kleine stap te zijn. Misschien kan de minister toelichten van hoeveel belang deze kleine stap nu feitelijk is. Dat het de schatkist 8 mln. per maand oplevert, maakt natuurlijk dat het financieel wel van enig belang is; dat is mij wel duidelijk. Daar is echter weer de vraag bij te stellen of die 8 mln. voor één maand reden genoeg is om af te wijken van het algemene uitgangspunt dat maatregelen alleen per 1 januari of 1 juli in werking treden. Ook daar zou ik van de minister een duidelijk antwoord op willen hebben.

Per saldo, voorzitter, is er voor mij reden genoeg om de beantwoording van de minister af te wachten om een oordeel te kunnen vormen. Daarbij besef ik overigens dat we wat de Europese houdbaarheid betreft niet van deze minister, maar pas van de rechter een duidelijke uitspraak kunnen verwachten.

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Het wetsvoorstel dat wij hier voor ons hebben, is volgens de SP-fractie een vreemd voorstel. Enerzijds wil de regering alle AOW'ers die in het buitenland wonen en die niet voor minstens 90% belastingplichtig meer zijn in Nederland, een tegemoetkoming voor AOW'ers afnemen. Anderzijds wil zij 65-plussers die in Nederland geen AOW krijgen maar wel belasting betalen een tegemoetkoming in de koopkracht voor oudere belastingplichtige inwoners geven, om

vervolgens die tegemoetkoming volgend jaar weer af te nemen.

De eerste groep betreft AOW'ers die sinds 2005 meegenieten van een structurele tegemoetkoming van koopkrachtreparaties die eerder, middels de ouderenkorting, via de fiscaliteit werden geregeld. Volgens de minister was het eigenlijk nooit de bedoeling dat de groep die eerder niet op koopkrachtreparaties kon rekenen, dat nu wel zou doen. Daarom ziet hij dit wetsvoorstel als een correctie op wat daar fout is gegaan. Een reparatie dus. In de considerans van de wet die de structurele tegemoetkoming in 2005 is gaan regelen, staat echter "dat het wenselijk is toekenning van tegemoetkomingen aan personen die een uitkering ontvangen op grond van de Algemene Ouderdomswet (AOW) of de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten bij wet te regelen". Er staat dus niet dat het wenselijk was geweest om een tegemoetkoming te geven via de fiscaliteit. Volgens die wet uit 2005 is de structurele tegemoetkoming expliciet wenselijk voor mensen met een AOW-uitkering en niet alleen voor 65-plussers die in Nederland belasting betalen. Dat was niet de letter, maar ook niet de geest van de wet. De memorie van toelichting is daarop al heel precies door senator Westerveld geciteerd.

Het is dus alleen met de visie van de regering anno nu, 2010/2011, dat de wet in 2005 een ongewenst effect had. Dat effect was toen, in 2005, echter niet onbedoeld. De rechthebbende ontvangers konden in de wet zelf lezen dat het wenselijk was dat zij deze tegemoetkoming zouden krijgen. Zij hebben deze tegemoetkoming dus rechtens ontvangen. Volgens de wetgever was dat ook de bedoeling. Het is nu dus niet de bedoeling iets recht te zetten, een fout te herstellen, maar het is nu kennelijk de bedoeling de regeling aan te passen met het oog op beperking van de doelgroep. Dit kabinet vindt het wenselijk om van een deel van de doelgroep iets af te nemen, waarvan het toenmalige kabinet in 2005 het wenselijk vond om het toe te kennen. Dat een slechte koopkrachtontwikkeling vóór 2005 voor deze groep via de fiscaliteit werd weggewerkt, betekent nog niet dat dit daarna ook altijd de bedoeling was. Of kunnen we, volgens de minister, andersom ook redeneren dat AOW eigenlijk bedoeld was om een welvaartsvast basispensioen te zijn en dat dan koopkrachtreparaties voor de groep AOW-gerechtigden helemaal niet nodig zouden moeten zijn geweest, noch in de aanvullende sfeer noch in de fiscaliteit? Als de AOW netjes de welvaartsontwikkeling had gevolgd, was de uitkering veel hoger geweest, misschien wel dubbel zo hoog. Laten we met terugwerkende kracht deze fout herstellen en niet alleen de AOW-tegemoetkoming maar ook de eerdere ouderenkorting terugdraaien ten gunste van een forse verhoging van de AOW. De heer Ten Hoeve wees ook al op zo'n hypothetische situatie. Wat vindt de minister van deze redenering?

Als de minister deze redenering niet wil volgen en uitgaat van bewust beleid van voorgaande kabinetten, inclusief af en toe een

beleidswijziging, moet hij deze wijziging als een zelfstandige wijziging verdedigen. Hij heeft daar zijn argumenten voor, zoals eerder het toenmalige kabinet in 2005 argumenten had om een maatregel uit de fiscaliteit te trekken en in de uitkeringssfeer te brengen. Het werd niet in de algemene AOW gebracht, vanwege de heffingsgrondslag en het aanvullend pensioen, maar het werd desalniettemin in de AOW gebracht via een AOW-tegemoetkoming. Het daar nu weer uit halen is dus wel degelijk een maatregel in de sfeer van de sociale zekerheid. Vandaar de bedenkingen door de Raad van State en veel van de vragen die in de schriftelijke ronde reeds aan de orde zijn gekomen.

De SP-fractie deelt de zorgen die ook door de Raad van State zijn geuit en die ook zojuist uitgebreid door de PvdA-fractie zijn verwoord. Daarnaast heeft mijn fractie grote zorgen over de gevolgen voor de mensen die het betreft, met name die AOW'ers in het buitenland die nu ruim €400 per jaar dreigen te moeten inleveren. Volgens de minister kregen zij dat in 2005 ineens terwijl daar geen goede grond voor was, maar eerder heb ik al geconstateerd dat het volgens de betreffende wet wel de bedoeling was dat zij dit kregen. Mijn vraag aan de minister is: als in de wet zelf staat dat het de bedoeling is dat alle AOW'ers een tegemoetkoming krijgen, moeten zij zich dan werkelijk afvragen of het wel voor hen bestemd is? Als zij dit rechtens krijgen, van incidenteel, sinds 2005, nu in een structurele regeling gegoten, dan moeten zij hierop toch ook kunnen bouwen? Ik vraag de minister of wij op structurele regelingen mogen kunnen bouwen. In elk geval hebben zij zes jaar een structurele regeling gehad en daaraan kunnen wennen. Bovendien -- dat zal de minister ook weten -- is inleveren een stuk lastiger dan er iets bij krijgen. Dit zal voor deze groep helemaal niet meevallen, temeer omdat het ook mensen met een klein aanvullend pensioen betreft en ook mensen die wonen in landen met een hoger prijspeil en misschien zelfs hogere inflatie dan Nederland.

Een omgekeerde verandering zit aan de andere kant van dit voorstel: waar AOW'ers die niet belastingplichtig zijn in Nederland met voorliggend wetsvoorstel nadeel hebben, hebben belastingplichtige 65-plussers zonder AOW-rechten een voordeel. Zij werden sinds 2005 niet langer gecompenseerd voor koopkrachtnadeel door ongunstige maatregelen in de fiscale sfeer. De koopkrachtreparaties werden immers via de AOW geregeld en daarop kon deze groep geen aanspraak maken. Dat wordt volgens de regering nu rechtgezet.

O ja? De minister kondigde op 14 december van het afgelopen jaar bij de behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer al aan dat de groep die geen recht heeft op AOW, net als de veel grotere groep met een onvolledige AOW, deze tegemoetkoming in de fiscale sfeer volgend jaar weer kwijt zal raken. Deze minister wil nu dus wel heel bewust een extraatje geven aan een specifieke groep mensen terwijl hij reeds weet dat hij dat straks weer wil afnemen. Deze minister schijnt er een groot genoegen in te scheppen om mensen iets

af te nemen. Daar wil hij zelfs eerst wel een cadeautje voor uitdelen. Vindt de minister dit zorgvuldige wetgeving? Mijn fractie vindt het eerder onfatsoenlijk, zo niet cynisch. In het buitenland kunnen ze er wellicht een grapje over maken: typisch Nederlands; je krijgt een cadeautje, maar niet echt.

In de positieve richting kunnen we dus van "reparatie" niet spreken. Hoewel ik de houdbaarheid van de aangekondigde maatregel voor volgend jaar om een belastingvoordeel van mensen met een niet-volledige AOW af te nemen nog betwijfel, is een eventuele positieve reparatie met dit voorstel in elk geval niet beoogd, niet voor de lange termijn. Het betreft dus een overheidsbezuiniging. Niets meer en niets minder. Kennelijk vormen de gepensioneerden die in het buitenland wonen voor dit kabinet een gemakkelijk doelwit om wat centen weg te schrapen. Met het verzet tegen deze maatregel zal het hier in Den Haag wel meevallen, zal het kabinet hebben gedacht.

Van de gepensioneerden heeft 30% een aanvullend pensioen van minder dan €300. Je kunt je voorstellen dat in elk geval voor deze groep een bedrag van €400 jaarlijks niet eenvoudig is op te hoesten. Of men nu in Nederland, Duitsland, België of Frankrijk woont of is gaan wonen, doet aan de omvang van bezuiniging op het huishoudboekje niet af. Het steekt mijn fractie dat er zelfs niet in een overgangsrecht is voorzien.

De bezuiniging moet zo snel mogelijk ingaan, aldus de minister, want elke maand wachten slaat een groter gat in de begroting. Elke maand eerder invoeren slaat echter een groter gat in de begroting van de getroffen groep. Voor de maatschappij als geheel betreft het alleen een verschuiving. Dat zal de minister toch beamen?

De minister heeft het verzoek aan de Kamer gedaan om dit wetsvoorstel vandaag nog in stemming te brengen, met het oog op invoering per 1 juni. Maar het tijdspad dat hij uitzet voor de argumentatie van zijn verzoek is strijdig met de sinds 1 januari 2010 geldende regels die de regering hieromtrent zichzelf heeft opgelegd in het kader van de aanpak van administratieve lasten. De regering heeft per brief van 11 december 2009 (29515, nr. 309) aan het parlement laten weten dat de systematiek van vaste verandermomenten en invoeringstermijnen zal gelden voor alle wetten, AMvB's en ministeriële regelingen. Was en is de minister daar niet van op de hoogte? Behoren ministers niet op de hoogte te zijn van de geldende regels en zich daar ook aan te houden?

Voor de goede orde: mijn fractie wil dit wetsvoorstel best vandaag wegstemmen, maar als het dan toch moet worden ingevoerd, dan is 1 juli vroeg genoeg.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. Als we de geschiedenis van dit onderwerp kort overzien, is het uitgangspunt van de overheid bij het treffen van fiscale maatregelen de bescherming van koopkracht van ouderen. Dit was vóór 2005 de

reden om een fiscale ouderenkorting te regelen. Die korting werd weer afgeschaft omdat het koopkrachtbehoud voor de ouderen niet aanwezig was. Ze konden er geen gebruik van maken, want ze betaalden geen of amper belasting. In de plaats daarvan werd een toeslag geïntroduceerd, die eerst tijdelijk was en daarna structureel werd. Deze toeslag werd gekoppeld aan de AOW en daarmee kwam deze toeslag onder het regime van het socialezekerheidsstelsel.

Nu wordt voorgesteld om de tegemoetkoming weer onder het fiscale regime te plaatsen. Mijn vraag aan de minister is dan ook of hij kan aangeven waarom indertijd gekozen is voor deze omschakeling van het fiscale naar het socialezekerheidsstelsel en waarom toen al niet is gekozen voor een regeling zoals die nu wordt voorgesteld. Het zou dan in ieder geval een consistente lijn zijn geweest.

De VVD fractie kan de gedachtegang en de argumenten van de minister volgen, met uitzondering van één punt. De vraag die nog steeds en volop ook bij de VVD fractie leeft, is of deze wijziging van de basis van het toeslagsysteem, namelijk van sociale zekerheid naar fiscale maatregel, wel werkt en of dit wetsvoorstel niet onderuitgehaald wordt door het Europese Hof. Gelet op de vele mailtjes die ik kreeg van in het buitenland woonachtige Nederlanders is het vrijwel met zekerheid te voorspellen dat iemand de gang naar het Hof zal maken. Niet alleen wordt door betrokkenen een beroep gedaan op de EU-verordening 883/2004, ook wordt gezegd dat deze regeling de vrijheid van vrij verkeer zou belemmeren enzovoorts. De VVD-fractie is altijd van mening geweest dat als het risico zeer groot is dat een wet door een Europese rechter terzijde wordt geschoven, je er maar beter niet aan kunt beginnen. Dan is een dergelijke wet namelijk in feite niet handhaafbaar. Reparatie ervan geeft dan weer een hoop wetgevingsgedoe met veel onzekerheid en frustratie voor de burger.

Als deze regeling inderdaad een fiscale regeling is, dan zijn naar de mening van de VVD-fractie de Europese regelingen niet van toepassing, noch de verordening, noch de vrijheid van verkeer et cetera, want ieder land heeft in beginsel de vrijheid om zijn eigen fiscale systeem te hanteren. De burger kan zich vrij vestigen in Europa maar zal dan ook het fiscale regime van het woonland moeten accepteren. Dat staat nog even los van de verdragen die gesloten zijn in het kader van de belastingheffing.

De enige echte vraag die dus voor de VVD-fractie overblijft, is of dit wetsvoorstel EU-proof is, in die zin dat het niet mag worden beschouwd als een regeling op het gebied van de sociale zekerheid. En dan moet je gaan afwegen. De tegemoetkoming is geen aanvulling meer op de AOW. Bekostiging geschiedt niet meer ten laste van het Ouderdomsfonds, maar uit de algemene middelen. De toeslag is geen inkomensafhankelijke regeling zoals huurtoeslag en zorgtoeslag. Iedereen die 65 is en tenminste voor 90% Nederlands belastingplichtig is, krijgt deze toeslag, zonder dat daar een beschikking door een overheidsinstantie

voor wordt afgegeven. De rechtsgang bij conflicten is die van de fiscale, dus in feite de gewone, rechter. So far so good. Het blijft echter een uitkering die beoogt het koopkrachtverlies van ouderen te compenseren. Dan gaat het dus in feite toch over inkomenspolitiek. In dit geval heeft het gewoon een nauwe relatie met de sociale zekerheid van de burger.

Last but not least. Tot nu toe valt dus de tegemoetkoming onder de sociale zekerheid. Daarom heeft de wetswijziging de schijn tegen zich dat zij geen fiscale regeling is. De VVD-fractie is het overigens niet eens met de PvdA-fractie dat de wijziging van het socialezekerheidsstelsel gelet op de Europese kaders niet zonder meer mogelijk zou moeten zijn. Dat moet wel kunnen, anders hadden we geen WIA of wat dan ook gehad. Het is vrij aan een nationale staat om de sociale regels conform hetgeen in dat land nodig is, te wijzigen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Even om een misverstand te voorkomen: uiteraard is mijn stelling niet dat Europa ons gaat voorschrijven hoe wij onze sociale zekerheid inrichten. Wat ik in mijn interruptie op de CDA-fractie heb aangegeven, is dat het lidstaten niet zomaar vrij staat om bepalingen wel of niet exporteerbaar te verklaren. Over een deels-socialezekerheidsuitkering die alleen nog maar wordt verstrekt in Nederland en niet binnen de EU, heeft de EU een heel wetgevend gebouw opgericht. Dat was de strekking van mijn opmerking, refererend aan wat we hier voorbij hebben zien komen met de Toeslagenwet.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Ja, maar het grote probleem is natuurlijk het volgende. Als je komt vast te zitten doordat je een maatregel neemt en weet dat je Europees gebonden bent, ga je naar een ander systeem kijken. Dan ga je bekijken of je in Europa nog wel vergaande dingen moet doen, omdat je anders nationaal klem komt te zitten. Dat is de keerzijde ervan. In beginsel zou men dus vrij moeten zijn. We hadden anders nooit een WIA gehad, bij wijze van spreken, omdat wij vinden dat we een activerend beleid moeten voeren.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Nogmaals: wij mogen een WIA invoeren en wij mogen de WW afschaffen. Wij mogen van alles doen zonder dat Europa zich daarmee bemoeit. Zodra onze sociale zekerheid echter iets te maken heeft met grensoverschrijdend verkeer, komt Europa om de hoek kijken. Dat weet mevrouw Swenker net zo goed als ik. Als wij besluiten dat een bepaalde uitkering die nauwe banden heeft met de sociale zekerheid, alleen in Nederland wordt uitgekeerd, dan vinden wij de Europese rechter op ons pad. Ik heb de Toeslagenwet genoemd; ik kan ook de Wajong noemen. Ook die wet is uitdrukkelijk op de lijst geplaatst van uitkeringen die niet exporteerbaar zijn. Daar is ook een procedure over gevoerd, die ging over de vraag of de wet terecht op de lijst stond. Mijn bezwaar tegen deze maatregel is dat de regering zelfs dat niet heeft geprobeerd. Er is niet gezegd: we gaan proberen

om de maatregel op de lijst te krijgen. Er is gewoon gezegd: wij kunnen dit zelf doen.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Omdat men andere uitgangspunten hanteert en dus weer naar een fiscaal systeem gaat.

Ik vervolg mijn betoog. Graag krijgen wij nogmaals een duidelijke uitleg van de minister hierover, met name over de vraag waarom hij denkt dat het risico verwaarloosbaar is dat het Europese hof deze regeling toch als een regeling op het gebied van de sociale zekerheid zal aanmerken.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Onze fracties hebben niet deelgenomen aan de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel, maar dat neemt niet weg dat wij het met belangstelling hebben gevolgd. Het betreft hier een wet die al tijdens de vorige kabinetsperiode was aangekondigd. De wet beoogt een andere uitvoering van een tegemoetkomingsmaatregel die in 2005, heel recentelijk dus, is geïntroduceerd, althans omgezet. Destijds is besloten om, vanwege negatieve koopkrachteffecten in Nederland, mensen met AOW een tegemoetkoming te doen toekomen. Deze is wettelijk verankerd. Was deze tegemoetkoming een voorziening die werd uitgekeerd boven op het ouderdomspensioen, nu wordt met dit wetsvoorstel besloten dit fiscaal te gaan regelen. De hoogte van de tegemoetkoming zal ongeveer gelijk zijn aan de huidige uitkering. Een consequentie is dat mensen die niet in Nederland belastingplichtig zijn, van deze tegemoetkoming worden uitgesloten. Mensen woonachtig in het buitenland die minstens 90% van hun inkomen uit Nederland ontvangen, worden hiervan echter niet uitgesloten. Niettemin zal het effect zijn dat de tegemoetkoming niet meer wordt uitgekeerd aan mensen die buiten Nederland wonen, die niet hier belastingplichtig zijn. Daarmee komt een einde aan wat wel de "export" van deze uitkering wordt genoemd.

Onze fracties, die van de ChristenUnie en de SGP, kunnen deze omzetting naar een fiscale tegemoetkoming volgen en we herkennen ons ook in de vraag van mevrouw Swenker, maar we erkennen dat dit een bezuiniging is die mensen kan treffen. Toch kunnen we deze nieuwe maatregel volgen, aangezien deze was opgezet als een tegemoetkoming voor koopkrachteffecten die zich in Nederland voordeden. Dat was de aanleiding voor de voorziening en daarop was de berekening gebaseerd. Het is daarom niet onbillijk, de tegemoetkoming te beperken tot mensen die in Nederland wonen en die hier belastingplichtig zijn. Mensen die in andere Europese landen wonen, hebben te maken met een ander belastingregime dat ook effecten heeft op hun koopkracht. Het is ondoenlijk, al die situaties mee te wegen. Toen de Tweede Kamer destijds om de compensatie vroeg, had ze niet die situatie op het oog, maar de situatie in Nederland.

Onze fracties hebben wel een aantal vragen aan de minister. Ten eerste: wij zouden graag een

duidelijker antwoord krijgen op de vraag of de maatregelen strijdig zijn met Europees recht. Daarover zijn vragen gesteld door de CDA-fractie. In de memorie van antwoord is verwezen naar reeds aan de Tweede Kamer gegeven antwoorden. Het lijkt me dat de vragen die door deze Kamer worden gesteld een meer rechtstreeks antwoord verdienen. De vraag is of er strijdigheid is met Europese verordening 833/2004, die gaat over gelijke behandeling. Ik kan me voorstellen dat er van strijdigheid met dit gestipuleerde gelijkheidsbeginsel geen sprake is, aangezien de tegemoetkoming geen recht, maar een voorziening is; zie ook artikel 33b van de AOW, waar wordt gesteld dat de tegemoetkoming niet beschouwd kan worden als onderdeel van het verstrekte ouderdomspensioen. Graag hoor ik op dit punt een reactie van de minister.

Ten tweede: de hoogte van de tegemoetkoming zal bij Algemene Maatregel van Bestuur worden bepaald. Daarover werd al gesproken door de Partij van de Arbeid. In de gegeven toelichting wordt aangegeven dat het de bedoeling is de fiscale tegemoetkoming op hetzelfde niveau te laten uitkomen als nu het geval is. Dit neemt niet weg dat de hoogte op den duur kan worden aangepast. Die aanpassing zou zich dan, wederom, moeten richten op negatieve koopkrachteffecten, doordat bijvoorbeeld andere kosten en afdrachten stijgen. Graag zouden wij van de minister willen weten wat het beleid van het kabinet is op dit punt. Het gaat er uiteindelijk om dat we een welvaartsvaste AOW behouden en dat tegemoetkomingen eraan bijdragen dat groepen ouderen hun koopkracht behouden.

Ten derde: de tegemoetkoming is generiek en wordt dus ook uitgekeerd aan huishoudens die zich prima zelf kunnen redden. De Raad van State heeft zich afgevraagd waarom deze maatregel dan niet inkomensafhankelijk kan worden gemaakt. Dat is ook onze vraag. Het kabinet antwoordt dat dit uitvoeringstechnisch lastig is, maar als de tegemoetkoming in de sfeer van de fiscaliteit wordt gebracht, hoeft dat toch niet zo moeilijk te zijn? De fiscus kan de hoogte van de tegemoetkoming bepalen aan de hand van inkomensgegevens, zoals dat met veel andere toeslagen en tegemoetkomingen gebeurt.

Ten vierde: nog een andere mogelijkheid is om de AOW-tegemoetkoming af te toppen. De ChristenUnie heeft voorgesteld -- dat staat in ons verkiezingsprogramma -- om dat te doen bij een brutohuishoudinkomen van €60.000 per jaar. Vanaf dat inkomen heeft een huishouden geen recht meer op een uitkering. Hoe denkt de minister over zo'n maatregel?

In een tijd van bezuinigingen is dit een van de maatregelen die, alles afwegende, getroffen kan worden om besparingen te realiseren. Er zullen mensen door getroffen worden -- dat is altijd het geval -- maar het is niet onbillijk, de tegemoetkoming te beperken tot de mensen die de koopkrachteffecten ook in Nederland zelf ondervinden. Wij zien uit naar de antwoorden van de minister.

*N

De heer **Terpstra** (CDA): Voorzitter. Vanmiddag behandelen wij een van de wetsvoorstellen die de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft geërfd van zijn voorganger of voorgangers. Graag horen wij van de minister hoeveel bezuinigingsgeld, alles bij elkaar, gemoeid is met alle geërfde voorstellen.

Veel van deze voorstellen, die op zichzelf niet erg sympathiek klinken, spelen een rol in het kader van de noodzakelijk geachte bezuinigingen. Zoals reeds vermeld in de schriftelijke stukken over dit wetsvoorstel, onderschrijft de CDA-fractie de noodzaak, de overheidsfinanciën op orde te brengen, ook nu het gelukkig weer iets beter gaat met de economie en daardoor ook met de overheidsfinanciën. Een van de lessen die het CDA heeft geleerd uit de economische crisis, is dat de meeste overheden in Europa -- ook wij -- te weinig buffers hebben opgebouwd in goede tijden, mede door steeds niet te bezuinigen als het ook maar even mee zat. Het lijkt ons niet verstandig hiermee door te gaan. Op grond daarvan steunen wij in grote lijnen de benadering van het kabinet om de bezuinigingen, zoals afgesproken, door te zetten.

De wetsvoorstellen op het terrein van sociale zekerheid ogen geen van allen erg sympathiek, zoals ik reeds heb gezegd. Dat komt voor een deel door de relatie tussen de burger en de schatkist. Bij de behandeling van het Belastingplan in december vorig jaar heeft de staatssecretaris van Financiën heel helder uiteengezet dat ongeveer 70% van de bevolking behoort tot de netto-ontvangers van de schatkist en 30% tot de nettobetalers aan de schatkist. Sommige partijen of groepen kiezen naar onze mening te gemakkelijk voor de weg van de minste weerstand door voor te stellen de genoemde 30% van de bevolking iets meer te laten betalen. Juist bij het huidige broze herstel van onze economie lijkt ons dit niet de meest juiste weg.

Op grond van deze gedachtegang aanvaarden wij dus ook bezuinigingen in het kader van de sociale zekerheid, niet omdat het leuk is, maar omdat het niet anders kan. Daar men juist de laagste inkomens niet meer kan bereiken met fiscale instrumenten is toentertijd besloten er een regeling in het kader van de sociale zekerheid van te maken. Bij de oorspronkelijke fiscale tegemoetkoming in 2005 kwam de compensatie alleen terecht bij degenen die ook getroffen werden door de genomen koopkrachtmaatregelen in ons land. De latere beslissing van de omzetting van de tegemoetkoming in een regeling in het kader van de sociale zekerheid is naar onze mening nooit genomen omdat men expliciet wilde bereiken dat ook AOW-gerechtigden in het buitenland de tegemoetkoming zouden ontvangen. Voor de betrokkenen was dit een niet bedoelde meevaller. Wij kunnen onszelf misschien verwijten -- dat geldt voor mijzelf als persoon, maar ook voor de CDA-fractie -- dat we toentertijd niet goed hebben opgelet.

Over deze zaak hebben we veel mails ontvangen. Op dit punt is de betrokkenheid met

Nederland zeer groot. Over deze reacties heb ik twee vragen aan de minister. Velen zijn bang dat Nederland de tegemoetkoming in de toekomst alleen nog maar zal verhogen, waardoor de AOW in het buitenland steeds minder waard wordt. Deze trend was er niet in het verleden. In het jaar 2009 was de tegemoetkoming hoger dan nu. Hoe ziet de minister deze verhouding in de toekomst?

Een argument om de oude situatie zo te laten, is de stelling dat de koopkracht ook in het buitenland kan dalen. De heer Moes -- ik ken hem verder niet -- heeft ons een mail gestuurd. Hij is een van de weinigen die heeft gemeld dat een bepaald brutopensioen in Duitsland en België netto veel meer waard is dan in Nederland. Nu wil ik dat helemaal niet gebruiken als argument om te zeggen dat wij op grond daarvan voor dit wetsvoorstel zijn, maar het geeft wel een aanduiding van het feit dat de landen om ons heen een heel verschillend voorzieningenniveau hebben. In het ene land betaal je veel belasting en krijg je veel voorzieningen; in het andere land betaal je minder belasting en krijg je derhalve ook minder voorzieningen. Daardoor kun je niet automatisch zeggen: als Nederland de koopkracht compenseert, zou je dat moeten doen voor alle landen ter wereld. Dat vinden wij geen goede benadering.

De vraag is nu, of het terugdraaien van een niet expliciet zo bedoelde compensatieregeling per definitie in strijd is met het EU-recht. Hierover zijn de meningen, in het land en in de Kamer, verdeeld. De Raad van State gebruikt onder meer als argument dat de regeling fictief fiscaal is omdat de Sociale Verzekeringsbank de regeling blijft uitvoeren. Deze redenering volgen wij niet. Toen de SVB een deel van de ABW ging uitvoeren, heb ik niemand horen opmerken dat hierdoor de aanvulling van de AOW via de ABW exporteerbaar zou zijn geworden omdat een socialezekerheidsorgaan de uitvoering op zich had genomen. Op grond van deze argumentatie kunnen wij de regering volgen en daarbij nemen wij bewust het risico dat rechters hier anders over zullen denken. Wij vinden het voorbarig om reeds bij voorbaat uit te gaan van strijdigheid met het EU-recht. Dat zou immers inhouden dat je een eenmaal genomen besluit om iets van de fiscus over te hevelen naar de sociale zekerheid, nooit meer zou kunnen terugdraaien.

Nu ik het toch over de SVB heb, heb ik nog één vraag. Bij de schriftelijke behandeling heb ik de vraag gesteld of de SVB ook advies heeft uitgebracht over de Europeesrechtelijke aspecten. Uit mijn tijd als voorzitter van de SVB -- ik was zelfs de laatste voorzitter -- weet ik dat de kennis bij de SVB op dit gebied zeer groot is. Ik zou graag zien dat de SVB in het vervolg ook op dit terrein door de minister om advies zou worden gevraagd. Al deze kennis kan toch niet zijn verdwenen doordat de SVB is genationaliseerd?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): De heer Terpstra was zo vriendelijk om mij te bevragen op mijn betoog. Ik zou hetzelfde willen doen. De heer Terpstra vroeg mij: betekenen uw woorden dat de regering hier nooit op zou kunnen terugkomen? Ik

heb in mijn inbreng aangegeven dat het destijds uitdrukkelijk de bedoeling was om met deze maatregel de netto-nettokoppeling vast te houden. Er zijn hier een paar termen voorbijgekomen, zoals "welvaartsvaste AOW" en "fiscale tegemoetkoming". De heer Terpstra heeft voorbeelden genoemd van landen om ons heen waar het fiscale regime toevallig positiever of minder positief uitpakt. Wat vindt hij van de stelling dat destijds een welvaartsvaste AOW is geïntroduceerd door het besluit om dit onderdeel in de AOW te incorporeren en dat je, door dit te beperken tot Nederland, in feite zegt dat je de welvaartsvaste AOW niet meer wilt garanderen voor mensen die naar het buitenland zijn vertrokken? Ik vraag dat met name aan de heer Terpstra als woordvoerder van de CDA-fractie omdat ik weet dat het herstel van de koppeling destijds op initiatief van zijn partij in de wet is opgenomen.

De heer **Terpstra** (CDA): Mijn redenering is op zichzelf vrij simpel. De netto-nettokoppeling is een goede zaak waar het CDA altijd voor heeft gestreden. Echter, zowel de tegemoetkoming in de sociale zekerheid als die in dit wetsvoorstel is volgens mij in strijd met de netto-nettokoppeling. Ik zou graag van de minister horen of dat zo is. Als wij een netto-nettokoppeling hadden gehad, zouden deze groepen de tegemoetkoming niet hebben gekregen, onder het oude regime noch onder het nieuwe regime. Er komt namelijk iets bovenop wat iemand onder de 65 of een werknemer met minimumloon niet krijgt. Dit is dus een netto-nettokoppeling-pluswet. Daarmee hebben wij ingestemd omdat hiermee wordt tegemoetgekomen aan ouderen met koopkrachtproblemen, maar zowel dit wetsvoorstel als de geldende wet is in strijd met de netto-nettokoppeling die mevrouw Westerveld in haar eerste termijn en zojuist heeft benadrukt. Deze regeling zorgt namelijk voor een extraatje voor een bepaalde groep. Wij zijn daar wel voor, maar je kunt een maatregel nooit verdedigen op grond van een principe waarmee deze in strijd is.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Betwist u dat dit onderdeel destijds is ingevoerd omdat was gebleken dat de netto-nettokoppeling voor de AOW niet langer geborgd was?

De heer **Terpstra** (CDA): Nee, want netto-nettokoppeling houdt in dat je netto sociale zekerheid koppelt aan de nettolonen. Deze wet geeft de gekoppelden echter een toeslag die de personen aan wie ze zijn gekoppeld, niet krijgen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voor de goede orde: dit is geen wet, maar een bepaling in de AOW, namelijk artikel 33b. Mijn stelling is dat dit artikel een correctie is, die is aangebracht omdat de netto-nettokoppeling in de AOW niet langer geborgd bleek door de manier waarop de hoogte van de AOW was vormgegeven.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik zie het als volgt. Deze wet, of hoe dat ding ook heet, regelt dat ouderen

meer krijgen dan ze zouden hebben gekregen bij een zuivere netto-nettokoppeling. Dit is namelijk een extraatje. Misschien kan de minister het verlossende woord spreken.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dan is het verlossende woord straks aan de minister.

De **voorzitter**: Ik zag de minister dit interruptiedebatje zeer zorgvuldig volgen. Dit is hem dus zeker niet ontgaan. Ik neem aan dat hij hierop terugkomt.

**

De heer **Terpstra** (CDA): Daar heeft onze fractie het volste vertrouwen in.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 15.25 uur tot 15.30 uur geschorst.

*B

!Algemene Europese beschouwingen!

Aan de orde is de voortzetting van **de algemene Europese beschouwingen in het kader van de Staat van de Europese Unie 2010-2011 (32502)**.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Rosenthal**: Voorzitter. Ik dank de woordvoerders in eerste termijn voor hun doorwrochte inbreng.

Wij kennen het oud Chinese gezegde, zo niet de vervloeking: May you live in interesting times. Wij weten ook dat wij vandaag de dag in een situatie zitten die lijkt op wat prime minister MacMillan ooit antwoordde toen een student hem vroeg: Prime minister, what is politics all about? Events, dear boy, events!

Wij zitten in een tijdsgewricht waarin de ontwikkelingen razendsnel gaan. Het is een cliché, maar het klopt. Dat geldt ook voor de Staat van de Unie. Op veel punten is nog steeds sprake van een financiële crisis. Wij kruipen nu uit het dal, maar het herstel is fragiel. Ik ga daarop nu niet in, collega Knapen zal dat uitvoerig behandelen.

Wij zijn ook getuige van radicale veranderingen in de Arabische regio, pal aan onze zuidflank. Ik heb al eens eerder gezegd dat de Westerse wereld in bepaalde opzichten lang met de rug naar de Arabische wereld heeft gestaan, zo van "out there", maar nu op zijn schreden moet terugkeren en de verbinding met de Arabische regio tot stand moet brengen. Daar eisen mensen en niet in de laatste plaats grote aantallen jongeren terecht vrijheid op voor zichzelf, zij willen respect voor de mensenrechten, zij willen vrijheid van meningsuiting ook op het internet en vooral uitzicht op een leven met perspectief en zonder armoede. Ik hoop dat wij lering trekken uit het feit dat wij moeten constateren dat regimes die hun bevolking

stelselmatig en langdurig onderdrukken, zichzelf op een bepaald moment tegenkomen: óf zij moeten het veld ruimen, óf zij worden om te overleven gedwongen tot diepgaande hervormingen.

Op het wereldtoneel zien wij de opkomst van nieuwe mogendheden. Bekend zijn de BRIC-landen, de New Eleven en de MIT. Bij die laatste afkorting denk ik nog altijd aan het Amerikaanse MIT, maar het gaat om een heel andere oriëntatie, namelijk Mexico, Indonesië en Turkije. Op dat punt is de wereld niet meer die van het Westen. Wij moeten oppassen te praten over opkomende mogendheden, omdat sommige landen en mogendheden al lang opgekomen zijn. Ik wijs op landen als China en Brazilië. Het moge duidelijk zijn dat wij een sterk Europa nodig hebben als wij aan die uitdaging het hoofd willen bieden. Ik kom daarop nog uitgebreider terug.

Voor institutionele kaders zoals de Europese Unie geldt dat het kabinet Europa benadert vanuit een constructieve doch kritische opstelling; constructief omdat wij ons niet in de laatste plaats inzetten voor een optimaal functionerende interne markt, ook voor digitale producten en diensten, en voor een stabiele Europese munt. Er is echter ook een kritische kant. Wij constateren dat wij in de afgelopen tijden weleens wat nonchalant zijn omgesproken met bijvoorbeeld toetredingscriteria voor nieuwe lidstaten. Daarom moeten wij nu de landen die aan de poort van Europa staan zeer zorgvuldig bejegenen. Wij kunnen dit samenbrengen onder de mantra van de Nederlandse regering die ik vaak hanteer wanneer ik spreek met collega's uit kandidaat-lidstaten: strikt en fair, ongeacht de kandidaat-lidstaat die voor ons staat.

Tijdens het debat dat wij vandaag met uw Kamer voeren, zullen college Knapen en ik de verschillende lijnen van constructief en fair proberen in te vullen. Ik zal ingaan op de bredere positie van Europa in de wereld, op het belang van het spreken met één mond op veel gebieden, op het uitbreidingsproces, op de positie van Europa in relatie tot de Arabische regio, op de mensenrechten, op de rol van de EDEO en op de rol van de Hoge Vertegenwoordiger EU barones Ashton.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. "Strikt en fair" klinkt goed maar roept een aantal vragen op. Begrijp ik goed dat de minister en de staatssecretaris nog terugkomen op wat dit precies betekent?

Minister **Rosenthal**: Zeker, ik ga ook in op de uitbreiding met Turkije en Kroatië.

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Misschien is het een beetje prematuur maar ik ben benieuwd of de minister nog ingaat op geluiden die de laatste tijd te horen zijn over toetredende landen. Ik herinner mij dat de laatste toetreding die wij in deze Kamer besproken hebben over Bulgarije en Roemenië ging. Ik kan mij herinneren dat de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Bot dat toen duidde als het strengste proces dat wij ooit

gekend hebben. Ik ben heel benieuwd naar de toelichting van de minister op "nog strikter en nog meer fair". Die behoefte heb ik wel, gelet op die uitspraken van minister Bot.

De **voorzitter**: Ik wil de leden voorstellen eerst de minister te laten spreken. Mochten er nog punten blijven hangen, dan kunnen zij daarover in tweede termijn of kort via interruptiemicrofoon vragen.
**

Minister **Rosenthal**: Voorzitter. Ik zeg meteen tegen de heer Eigeman dat de algemene ook door de Nederlandse regering gedeelde opvatting is dat wij bij Roemenië en Bulgarije wel erg snel zijn gegaan. Ik mag daarbij fluisteren dat ik daarbij betrokken was als lid van de Eerste Kamer en dat ik mij toen niet voldoende bewust geweest ben van het feit dat wij ons daarbij erg hebben laten leiden door wat vandaag de dag in Europese kringen wel "kalenderfixatie" wordt genoemd; dus fixeren op een bepaald tijdstip waarop een land moet toetreden, waardoor soms de kernpunten van die toetreding wat veronachtzaamd worden.

Voorzitter. College Knapen zal ingaan op de vraagstukken rondom de financieel-economische ontwikkelingen in en buiten de EU, op de EU-communicatie en op de thematiek van asiel en emigratie.

Dan kom ik allereerst bij de positie van de EU in de wereld. Een paar kengetallen mogen duidelijk zijn, maar ze zijn relevant om de positie te bepalen. We moeten constateren dat het moeilijk is het soortelijk gewicht van Europa onverkort overeind te houden, ook door de ontwikkelingen die buiten Europa gaande zijn. Het Europese aandeel in de wereldbevolking neemt sinds de jaren zestig af. Het Europese aandeel in de wereldeconomie gaat ook wat omlaag. Het is echt zaak te proberen het aandeel van 25% in de wereldhandel overeind te houden, maar de ontwikkelingen in met name Azië zorgen ervoor dat het de grootste moeite kost dat aandeel vast te houden. De concurrentie van opkomende landen is een sterke uitdaging voor Europa. Ik zeg met mevrouw Broekers-Knol: dat moet ons ook scherp houden. Het verplicht Europa dynamiek te tonen, zich te ontwikkelen en zich daarnaast te vernieuwen. Pessimisme is hierbij niet noodzakelijk en is ook niet gewenst. We moeten op dat punt niet in pessimisme verzeild raken.

Op veel punten heeft Europa natuurlijk, tot op de dag van vandaag, een mondiale aantrekkingskracht. Europa blijft een gebied van democratie, vrijheid en rechtsstaten. Op veel punten kan Europa ook cultureel een leidende rol spelen. Heel belangrijk zijn het hoogstaande onderwijs en het innovatief vernuft. Met betrekking tot de interne markt en de handel citeer ik graag de heer Peters, aan de hand van baron De Montesquieu: handel is een -- hij was nog voorzichtig, hij zei niet "het"-- medicijn tegen destructieve vooroordelen. Dat ik dat uit zijn mond mag horen, doet mij zeer veel deugd. De Europese Unie is inderdaad het grootste handelsblok en vormt de grootste interne markt. Zij is tevens de grootste monetaire unie.

Belangrijk is natuurlijk dat Europa met één stem spreekt, waar dat mogelijk en nodig is. Dat veronachtzamen we nog wel eens. Dat gebeurt al wel bij de onderwerpen waarbij de EU een exclusieve competentie toekomt en waarover met een gekwalificeerde meerderheid wordt besloten. Ik noem bijvoorbeeld de handelspolitiek. In veel domeinen zijn successen geboekt. Het is heel belangrijk dat de Europese Unie met één mond spreekt in de World Trade Organization. Daarin pleit de EU niet voor niets krachtig voor de afronding van de Doha Development Round. Het gaat om heel grote zaken en het is goed dat Europa daar met één mond spreekt. Ik moet wel toegeven dat er ook situaties zijn waarin er vanuit Europa verschillende geluiden te horen zijn. Het is hier al veel opgemerkt: dat blijkt bijvoorbeeld bij een aantal ontwikkelingen in de Arabische regio. Ik kom daar zo op terug, omdat ik deze Kamer hoop te overtuigen van het feit dat het beeld ook daar niet eenduidig is. Het is niet alleen maar kommer en kwel als het gaat om de wens tot eenheid van beleid.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De minister zegt het allemaal heel keurig. Hij spreekt over bepaalde ontwikkelingen in de Arabische regio en hij zegt dat er in de EU niet helemaal een eenduidig beleid is. Waarom zegt hij niet gewoon dat het met het buitenlands beleid nog niet zo gemakkelijk gaat? Dat klinkt namelijk wat gemakkelijker.

Minister **Rosenthal**: U mag dat ook zo zeggen. Dat klopt. Daarmee ben ik het eens.

Laat ik een paar punten noemen waarover ik niet tevreden ben en waarmee ik de afgelopen tijd ongelukkig ben geweest. Ik noem bijvoorbeeld de situatie in Libië. Vlak voordat wij met de ministers van Buitenlandse Zaken een maand geleden bij elkaar kwamen, kwam ineens vanuit het Élysée de mededeling dat Frankrijk de Transitional Council in Benghazi had erkend. Een navenant voorbeeld is dat Italië een paar weken later ineens hetzelfde deed. Dat zijn zaken die mij niet lekker zitten. Natuurlijk hebben we ook gezien dat er met betrekking tot Egypte afzonderlijke statements kwamen uit verschillende hoofdsteden.

Ik denk dat we ook weer niet te dramatisch moeten doen over deze zaken en alleen maar naar die verdeelde geluiden moeten kijken. Er gebeuren ook positieve zaken op dat vlak. Ik zal hiervan ook een concreet voorbeeld geven, anders blijft het zo gezellig abstract, of ongezellig abstract. Al in een vroegtijdig stadium hebben de raadsformatie Buitenlandse Zaken van de ministers van Buitenlandse Zaken en de Europese Raad van regeringsleiders stevige conclusies getrokken over de koers die men moet varen met betrekking tot de Arabische regio. Al heel vroegtijdig zijn de ankerpunten vastgesteld voor de zaken die de Europese Unie aan het hart gaan. De koers die is ingezet voor de Arabische regio richt zich op maatschappelijke en politieke hervorming, democratisering, vrije en eerlijke verkiezingen en niet in de laatste plaats opbouw van de rechtsstaat en eerbiediging van de rechten van de mens. Dat is

vrij snel al als een soort van mantra door de Europese Unie vastgelegd. Dat heeft geholpen.

Er is zeker verdeeldheid op een aantal punten met betrekking tot Libië. Toch kwam er al zeer snel een krachtig sanctieregime vanuit de Europese Unie. Daarbij werd boter bij de vis geleverd, door het bevriezen van de grote hoeveelheden assets van het Kadhafiregime. Ik wil niet als een soort handelsreiziger mijn producten aanprijzen, maar ik wijs toch op het feit dat we inmiddels vanuit Europa sinds 2003 meer dan twintig missies hebben gehad naar het buitenland. Daarbij noem ik de piraterijbestrijding in Somalië en de pogingen om de ontwikkeling van de rechtsstaat in Kosovo te bevorderen. Dat punt heeft de heer Eigeman ook nadrukkelijk aan de orde gesteld.

Dan kom ik bij een opmerking van de heer Kuiper over de relatie tussen de ontwikkelingen van de Europese Unie en de positie van de natiestaat. Collega Knapen zal overigens de vragen voor zijn rekening nemen die gaan over wel of geen soevereiniteitsoverdracht. Ik wil wel het volgende zeggen over het al dan niet afkalven van de natiestaat. De heer Kuiper refereerde aan het rapport van de WRR "Aan het buitenland gehecht". De positie van de regering is hierin als volgt. Zij zegt dat zij niet te maken heeft met een "zero-sum game", maar met een "variable-sum game". Het is en-en. Of we het leuk vinden of niet, we kunnen niet ontkennen dat in tal van opzichten de natiestaat of de hoofdzetel behoorlijk aan de bak probeert te komen, soms meer dan sommigen lief is. Als we een strategie willen voeren op Europees niveau, maar ook op mondiaal niveau, moeten we met die twee ontwikkelingen, die gezamenlijk op kunnen lopen, rekening houden. Aan de ene kant zien we de ontwikkeling naar multilateralisme, aan de andere kant zien we dat natiestaten proberen zichzelf overeind te houden, sterker nog, stevig aan bod willen komen in het internationale verkeer. Dat brengt met zich mee dat je je in je strategie niet alleen moet richten op jouw positie in die multilaterale verbanden, maar ook op je bilaterale lijnen richting andere natiestaten. Je komt dus ook terecht in ad-hoccoalities om bepaalde zaken te kunnen doorzetten.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De regering zegt dat zij het niet eens is met het WRR-rapport waar daarin wordt gesproken over de afnemende betekenis van de natiestaat. Bedoelt de minister dat de natiestaat als actor volop aanwezig zal blijven?

Minister **Rosenthal**: Ja.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): U hebt er dus een andere kijk op dan de WRR. Zal die andere kijk nog een keer worden ontvouwd?

Minister **Rosenthal**: Er komt nog een uitgebreide reactie van de regering op het WRR-rapport.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Nóg uitgebreider dan de vier pagina's die wij hebben gezien?

Minister **Rosenthal**: Ja.

De heer **Kox** (SP): Is de minister daarmee klaar met zijn reactie op de situatie in Arabische landen?

Minister **Rosenthal**: Nee, daar kom ik nog op terug. Ik heb het even aangekaart om aan te geven dat verdeeldheid en het spreken met meerdere stemmen zich bijvoorbeeld voordoet in de richting van de Arabische regio.

Ik kom op de uitbreiding. Mijn houding is constructief-kritisch, strikt én fair. Ik zeg nooit "strikt máár fair", maar "strikt én fair". Ik moet op mijn woorden letten. De uitbreiding is een van de meest succesvolle instrumenten van het externe beleid van de Europese Unie. Laten wij niet vergeten dat de val van de Muur nog maar twintig jaar geleden is. Midden-Europa moest naar ons toe worden gehaald om te voorkomen dat het zou terugvallen in datgene wat wij geen van allen welk land dan ook toewensen. Dankzij het perspectief op lidmaatschap is sinds 1999 de westelijke Balkan op het goede spoor terechtgekomen. Er blijven nog zaken te wensen over. Wij zijn er nog lang niet klaar mee.

Over Servië hebben wij in deze Kamer eerder van gedachten gewisseld. De volstrekt noodzakelijke voorwaarde voor een stap verder in het toetredingsproces is de volledige samenwerking met het Joegoslaviëtribunaal. De berichten van openbare aanklager Brammertz zijn op dit moment niet positief. Wij wachten op zijn rapport dat in juni zal verschijnen, maar of daarin volledige samenwerking met het Joegoslaviëtribunaal zal worden gepresenteerd, is zeer de vraag. De dialoog tussen Servië en Kosovo lijkt het ene moment echt de goede kant op te gaan, maar voor wij er erg in hebben, valt het weer terug. Wij zullen daar nauwgezet op moeten blijven toezien, wij zullen er voortdurend invloed op moeten blijven uitoefenen. Wij zijn er nog niet klaar mee.

De heer **Peters** (SP): Herinnert de minister zich de Duitse minister Genscher en zijn erkenning van Kroatië? Er was geen sprake van gelijktijdigheid. Ziet de minister rondom de toetreding van Kroatië en Servië zulke problemen?

Minister **Rosenthal**: De relatie tussen Duitsland en Kroatië is altijd bijzonder. Ik zet een stap in een wat andere richting en kom dan bij het mantra "strikt en fair". De afronding van de toetredingsonderhandelingen met Kroatië is binnen handbereik. In contacten met de Kroatische regering heb ik het gevoel dat men waarachtig de goede kant op stuurt en stuwt, maar Kroatië moet nog notoir doorpakken, in het bijzonder op het punt waar mevrouw Broekers-Knol terecht aandacht voor vroeg: het tegengaan van corruptie en het verder opkrikken van de kwaliteit van de rechtsprekende macht. Ik zeg daar iets bij. In de communicatie met autoriteiten uit Kroatië en uit Bosnië en Herzegovina en uit Servië moet steeds worden aangegeven dat het er niet om gaat dat EU-landen het die landen zo moeilijk mogelijk willen maken.

Nee, het gaat erom dat de landen datgene wat wij vragen voor hun kap nemen. Het is hun belang dat ze op een behoorlijk niveau van rechtsstatelijkheid en democratie kunnen opereren.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik kan dit helemaal volgen, maar er is een lastig punt. Ik heb verwezen naar het artikel in *The Economist* over corruptie in Oost-Europa. Landen als Polen en Letland, waar de gesel van de corruptie heerst, moeten mede oordelen over de toetreding van Kroatië. Als zij tegen Kroatië zeggen "wil je de corruptie alsjeblieft intomen", dan is het het uitdrijven van de duivel met Beëlzebub. Dat is erg lastig. Ik vraag mij af of het allemaal wel gaat lukken.

Minister **Rosenthal**: De Europese Commissie, die een cruciale rol in dit hele proces speelt, maakte in haar rapportage van oktober vorig jaar voor de eerste keer echt heel stevig duidelijk dat de bestrijding van corruptie, het opkrikken van de rechtsstaat, het zorgen voor een behoorlijk niveau van de rechterlijke macht en het openbaar ministerie en het inrichten van een ordentelijke politiezorg, voor de toetreding cruciaal is. Het was de eerste keer dat de Europese Commissie tegen bepaalde landen zei: even voorzichtig zijn.

Ik heb de woorden van mevrouw Broekers-Knol goed verstaan. Naast de financieel-economische kant en de problematiek van asiel en immigratie, is het hele complex van corruptie enzovoort een cruciale factor. Dat staat niet op zichzelf. De EU is ook een interne markt, waar handel moet worden gedreven en van waar handel moet worden gedreven. Handel kan een medicijn zijn tegen destructieve vooroordelen. Het moet duidelijk zijn dat wij de corruptie ook moeten bestrijden om het daarmee in de interne markt te houden op "afpraak is afspraak". Wij moeten op een betrouwbare manier handel kunnen drijven. Het is dus niet alleen een kwestie van corruptie in de relatie tussen overheid en burger, maar ook van voor je het weet welig tierende corruptie in handelsbetrekkingen en wat dies meer zij. Aan mij is die derde pijler van mevrouw Broekers dus wel besteed.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik ben blij om dat te horen van de minister, want de minister is waarschijnlijk ook op de hoogte van het bericht dat ik vanochtend hoorde, namelijk dat de pakketdiensten van TNT in Italië in handen zijn van de maffia. De Italiaanse regering gaat daar nu wat aan doen, maar het betekent dat de gesel van de corruptie zich niet alleen voordoet in Oost-Europa, maar op alle fronten, en ze is enorm gevaarlijk.

Minister **Rosenthal**: Dat is zo. Het enige probleem in de relatie met Italië is dat Italië lid is van de EU. Dat moet wel even worden vastgesteld.

De heer **Kox** (SP): Aansluitend op mevrouw Broekers: ik geloof de minister zonder meer als hij onderkent dat het een groot probleem is. Maar toen we hier het debat over Bulgarije en Roemenië

hadden, kwamen er erg veel argumenten op tafel om te zeggen: het deugt niet, maar we hebben het toch gedaan. Ik begrijp dat de minister aangeeft dat we daar inmiddels afstand van hebben genomen: het kwam door kalenderfixatie, en dat hadden we niet moeten doen. Maar we praten nu met Kroatië en Bosnië, waar niet eens meer een regering zit, en die komt er ook niet meer, voor zover we nu zien. In Kosovo is mede dankzij de Raad van Europa vastgesteld dat de regering langjarige, nauwe relaties met uiterst criminele verbanden heeft. Je kunt dus niet meer zeggen dat het niet zo best is gesteld met de corruptie, nee, het begint zich werkelijk in te vreten. Ik denk dat een verwijzing naar Italië ook niet vreemd is: het komt erg dichtbij. De vraag is hoe daarover in de EU met de collega's van de minister wordt gesproken. Ik denk namelijk dat het een fundamentele "rot" in de samenwerking kan zijn, die er toch op is gebaseerd dat je met elkaar kunt handelen, maar dan wel eerlijk. Als daar problemen mee zijn, waarmee ben je dan zaken aan het doen? Ik maak mij daarover met mevrouw Broekers erg veel zorgen. Hoe ernstig wordt het probleem onderkend? Een aantal deelnemers aan het gesprek zegt: nou ja, corruptie, corruptie, als je in Albanië bent, zie je dat iedereen in een Mercedes rijdt! Zij maken zich minder zorgen.

Minister **Rosenthal**: Dit punt komt stevig door. De reflectie van de heer Kox neem ik zeker op, maar niet mee. Nogmaals: op zichzelf was het in oktober/november een prettige bevinding dat de Europese Commissie, die nog wel eens een beetje blind wil stuwen naar "kom er zo snel mogelijk bij" toen voor de eerste keer echt rode strepen heeft gezet onder de hoofdstukken die betrekking hebben op corruptiebestrijding en wat dies meer zij. Ik ben heel tevreden dat het pleidooi wordt gedeeld om de corruptiebestrijding niet alleen in de relatie overheid-burger te zien, maar ook in het totale beeld van maatschappijen die kunnen verworden, door voortdurende onzekerheid en wantrouwen die er kunnen bestaan en ontstaan in de onderlinge betrekking, bijvoorbeeld handelsbetrekkingen.

Ik kom toe aan de positie van Turkije. Geen misverstand: ook in de richting van Turkije geldt het mantra "strikt en fair". Met Turkije zijn we afspraken op het punt van de procesgang aangegaan, en daar houdt Nederland zich aan. Het doel van de toetredingsonderhandelingen met betrekking tot Turkije is voor Nederland, anders dan bijvoorbeeld voor Duitsland, voor bondskanselier Merkel: lidmaatschap. Op een aantal punten is Turkije waarachtig aan zet. Dat betreft allerlei zorgen die wij hebben over de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van de media daarbij. Het betreft ook -- ik moet dat toch zeggen -- het feit dat de zaak volledig vastzit als het gaat om het openen van Hoofdstuk 8, handelend over de concurrentie, en wel op het vermaledijde probleem rond Cyprus. Zo is het. Ik merk in mijn contacten met Turkije voortdurend dat er op dat vlak geen schot in zit. Dat is heel erg jammer, want Turkije is een land dat we absoluut niet meer moeten zien als een opkomende mogendheid, maar het is allang

daar waar sommigen ook graag met dat land zou meegaan. Het potentieel van Turkije is enorm, en de jaarlijkse economische groei ligt tussen de 8% en de 11%. Turkije is een land dat, wat bepaalde bedrijfstakken betreft, in de totale regio van het Midden-Oosten zo ongeveer alles in handen heeft. Turkije innoveert heel snel, en exporteert veel. Kortom, dit is een land waar we op allerlei punten graag zouden zien dat we snel hoofdstuk 8 over mededinging kunnen openen, omdat dat simpelweg in het belang is van het Europese en ook het Nederlandse bedrijfsleven.

Volgend jaar zullen we 400 jaar bilaterale betrekkingen met Turkije vieren. Daar is met de Turkse autoriteiten -- ik heb dat zelf uitgebreid met mijn Turkse collega Davutoglu besproken -- overeengekomen dat we vooral de nadruk zullen leggen op de business-to-business- en people-to-peoplecontacten.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): U noemt het probleem van de ontvangst van Cypriotische schepen in Turkije. Maar zit het vastzitten van de kwestie Cyprus ook niet voor een heel groot deel bij de Grieks-Cyprioten, bij de Cyprische regering, die als enige lid is van de EU? Zou het niet mogelijk zijn om vanuit de EU op die kant van de affaire wat meer druk uit te oefenen? Ik heb de indruk dat dat weinig of niet gebeurt.

Minister **Rosenthal**: Er wordt ontzettend hard gewerkt, ook vanuit de Europese Unie, en op alle mogelijke manieren, formeel maar ook heel vaak informeel, dit alles om de zaak daar los te weken. De heer Ten Hoeve heeft natuurlijk gelijk: it takes two to tango. Het zijn niet alleen de Turken, maar natuurlijk de noordkant en de zuidkant van Cyprus, en tegelijkertijd. Daarin speelt niet alleen Turkije, maar ook Griekenland een belangrijke rol. In de tweede helft van 2010 zijn door het toenmalige voorzitterschap van de EU, België, alle mogelijke opties verkend om ter zake te komen. Het is simpelweg niet gelukt, ook niet op basis van bepaalde concrete voorstellen die in oktober 2010 van verschillende zijden zijn gedaan. Wat dat betreft, zijn we nog niet verder dan dat. Vorige week bleek mij nog in de NAVO-raad, toen we daar spraken over de samenwerking tussen NAVO en EU, dat ook daar de zaken heel moeizaam lopen, omdat Turkije lid is van de NAVO, en Cyprus van de EU. Dat levert continu impasses en een deadlock op. Het is niet anders.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Het is mooi dat er zoveel moeite voor is gedaan door het Belgisch voorzitterschap. Het gaat mij er niet om om in detail na te gaan wat er precies is gedaan, maar van buitenaf heb je de indruk dat de meeste hardnekkigheid in wezen bij de Grieks-Cyprioten, dus bij de EU-regering in Nicosia zit. Als de minister mij kan verzekeren dat dat niet het geval is, neem ik dat van hem aan.

Minister **Rosenthal**: Ik kan de heer Ten Hoeve alleen verzekeren dat ik tot nu toe heb

geconstateerd dat die hardnekkigheid aan verschillende kanten zit.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Minister Rosenthal heeft het over people-to-peoplecontacten met Turkije, wat heel zinvol klinkt. Daarvoor moet je elkaar kunnen ontmoeten. Turkije heeft al eerder de eis op tafel gelegd, ook in ruil voor het sluiten van een terugnameovereenkomst, dat het visabeleid moet worden geliberaliseerd. Hoe staat de regering daarin? Wat is het perspectief dat de EU kan bieden ten aanzien van Turkije?

Minister **Rosenthal**: Toen ik in Ankara was, heb ik met de Turkse autoriteiten vooral gesproken over de mogelijkheden -- dat geldt ook voor een paar andere landen -- om visafacilitatie mogelijk te maken voor specifieke categorieën van de Turkse bevolking. Het gaat inderdaad om mensen die voor specifieke doelen naar bijvoorbeeld Nederland komen, mensen uit het bedrijfsleven, professionals, wetenschappers, studenten enzovoort. Voordat er misschien een verkeerd beeld ontstaat, wil ik zeggen dat dit punt door de Turken zelf werd opgebracht. Zij zagen zelf de problematiek van het all-out openzetten van de deuren onder ogen en ook zij zagen de visumfacilitatie voor de komende tijd als optie voor specifieke categorieën van de Turkse bevolking.

Hiermee wilde ik het punt van de uitbreiding afgehandeld hebben. Ik wil wel nog één keer zeggen dat wij verre willen blijven van die kalenderfixatie en dat geldt overigens voor steeds meer collegae in de Europese Unie. Wij zeggen daarom: beter goed naar binnen, dan te snel en met allerlei hick-ups. Anders komen we terecht in de problematiek die we nu met Bulgarije en Roemenië hebben met betrekking tot het Schengenmechanisme en wat dies meer zij, en dat moeten we niet hebben. Men komt binnen en dan zit men er ook volwaardig en zonder nadere voorwaarden bij.

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Ik kan begrip opbrengen voor de positiekeuze van de minister met betrekking tot die kalenderfixatie; voorzichtigheid is geboden. Tegelijk hoop ik dat we het antwoord van de minister zo mogen begrijpen dat het belang van stabiliteit in de westelijke Balkan buitengewoon belangrijk is. Je kunt niet vanwege aarzelingen in nationale debatten altijd blijven teruggrijpen op begrippen als "kalenderfixatie". Daarbij komt het volgende. Ik ben het eens met wat is gezegd over het belang van aandacht voor de bestrijding van corruptie en criminaliteit; overigens niet alleen een probleem in Oost-Europa, maar een Europabreed probleem. Er is echter ook een samenhang met het economische beleid. In een land als Kosovo is 60% van de redelijk goed opgeleide jongere bevolking op dit moment werkloos. Daar is een enorme informele economie, die allerlei extra risico's meebrengt met betrekking tot corruptie. Er zit dus niet alleen een juridische kant, maar ook een economische kant aan. Dus als je het hebt over business-to-business en peer-to-peer met Turkije, zou je eenzelfde benadering

kunnen kiezen jegens de West-Balkan, zij het dat je daarbij extra moet opletten vanwege de gevoeligheid voor corruptie.

Minister **Rosenthal**: Ik neem kennis van deze reflecties van de heer Eigeman. Laat ik daar één punt aan toevoegen. In het geval van Kroatië hebben we, los van de corruptieproblematiek, ook te maken met het feit dat men daar de eigen markt nog op orde moet brengen, zoals met betrekking tot de staatscheepswerven. Daar speelt ook dat probleem.

Ik kom bij het punt waarop de heer Kox zat te wachten: de Arabische regio. Ik heb al gezegd dat de Europese Unie, net zoals lidstaat Nederland, vindt dat daar moet worden toegewerkt naar verregaande maatschappelijke, economische en politieke hervormingen en dat de politieke hervormingen hun beslag moeten krijgen in democratisering en vrije en eerlijke verkiezingen. Vrije en eerlijke verkiezingen zijn echter nooit een voldoende voorwaarde voor wat we op de langere termijn willen; voor je het weet, volgt namelijk de ene meerderheidstirannie op de andere. En dan is er ook nog het derde ankerpunt van de mensenrechten, de rechtsstaat en respect voor de rechten van minderheden. De Europese Unie zet hierop in en de Nederlandse regering stelt zich daar volop achter.

Laat ik dit nog even uitwerken, bijvoorbeeld vanwege de opmerking over de vermeende traagheid van de Europese Unie. Binnen vijf weken na de manifestatie van de "Arabische lente" -- zoals deze toen nog heette, maar we gebruiken, ik vrees terecht, nu wat voorzichtigere woorden -- lagen in Brussel plannen op de plank voor steun aan verkiezingen, desgevraagd aan de opbouw van constitutionele kaders en, aan de economische kant, het opvoeren van de leencapaciteit van de Europese Investeringsbank en het oprekken van het leenmandaat van de Oost-Europa Bank. Bovendien was er de versterking van Frontex voor de beheersing van de migratiestromen. Nederland heeft van meet af aan gezegd dat het wel aardig zou zijn om geld te brengen naar de Arabische regio -- vooral de zuidelijke lidstaten van de Europese Unie zijn daar altijd erg voor -- maar dat het voor de middellange en lange termijn veel belangrijker is om handelsmaatregelen te nemen die de markttoegang voor de Arabische landen eindelijk eens op een behoorlijk peil brengen. En in antwoord op mevrouw Broekers-Knol: dit geldt niet voor de industrieproducten, want die zijn er nauwelijks of in ieder geval te weinig, maar voor landbouwproducten. Ook zou moeten worden gezorgd voor de harmonisatie en versimpeling van de oorsprongsregels. In eerste instantie was dit een zaak voor Nederland en voor Denemarken, dat zich met andere noordelijke lidstaten hierbij aansloot, maar dit staat nu ook op de agenda van de Europese Raad. Dat is belangrijk, want op de middellange en lange termijn heb je daar meer aan dan aan nu eens hier, dan eens daar 1 mln. brengen.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik ben het met de minister eens. Schepen met geld sturen kan altijd nog, als je niks anders meer kunt bedenken. Maar dat van die schepen met geld hebben we in het verleden ook gedaan, evenals afspraken maken met wat later foute regimes bleken te zijn; regimes die we overigens op dat moment al als fout hadden moeten zien. De Europese Unie zou zich zeer moeten toeleggen op eerlijke handel met dat gebied. Handel kan welvaart ontwikkelen en een democratie heeft welvaart nodig om te kunnen bestaan.

Maar eerder zei de minister dat wij ons toeleggen op democratie, rule of law en mensenrechten. Dat is een mooi streven, maar wij moeten ons wel realiseren dat men aan de andere kant van het water denkt dat wij daarbij double standards hanteren. Wat dat betreft staat de Europese Unie -- niet zozeer Nederland, maar wel Frankrijk, Italië enzovoort -- er niet zo goed op in de Arabische wereld. Mijn idee was dat een beetje taakverdeling geen kwaad zou kunnen. Nederland is ook lid van de Raad van Europa. De Raad van Europa heeft geen schepen met geld, heeft geen macht, maar heeft wel ervaring en expertise op het gebied van constitutionele democratische hervormingen in Oost-Europa. Ik vraag de minister of het niet beter zou zijn als de Europese Unie vooral deed wat zij goed kan, namelijk zaken op het gebied van handel en economische samenwerking. De Raad van Europa is misschien wat minder besmet, ook omdat hij landen bevat die niet tot de Europese Unie behoren. Als men hulp nodig heeft, zou men die bijvoorbeeld van de Venice Commission kunnen krijgen.

Minister **Rosenthal**: Ik pak een apart blaadje om dit goed te noteren. Het is mij uit het hart gegrepen dat Europa ontzettend moet uitkijken met adviezen uitbrengen en hulp aanbieden, terwijl men aan de andere kant zegt: o, komt u ook nog eens kijken? Of: u had eerder kunnen komen, u had dit eerder en anders moeten doen. Dit is zonneklaar. De Europese Unie en de Hoge Vertegenwoordiger opereren dus behoedzaam. Het signaal met betrekking tot de geloofwaardigheid en de legitimiteit van de Raad van Europa is goed verstaan.

Eén punt in de relatie tussen de Europese Unie en de Arabische regio wil en moet ik nog met klem onder de aandacht brengen. De Europese Unie werkt met een partnership voor democratisering en hervorming. Daarbij staat steeds centraal wat nu al "intelligente conditionaliteit" wordt genoemd. Dat wil zeggen: je geeft steun aan en je doet je best voor de Arabische landen. Daar hoort van die kant dan echter ook bij dat men inderdaad stappen zet in de goede richting. Het bijvoeglijk naamwoord "intelligent" is vooral bedoeld om niet weer te vervallen in een toestand waarbij je boekhoudachtig een-op-een afvinkt of men het stapje heeft gezet, waar tegenover jij dan weer van jouw kant een stap zet. Wel zullen wij de landen in de Arabische regio voortdurend aanspreken op wat wij als ijkpunten zien, namelijk inderdaad maatschappelijke en

economische hervorming, democratisering, mensenrechten en rule of law.

Ten slotte ga ik nog in op de economische hervorming. Het simpele feit is -- simpel is het niet, het is ernstig genoeg -- dat veel van die landen laboreren aan een totale afwezigheid van een redelijk lopende private sector. De economie is in veel van die landen volledig verstatelijkt en zal ontstatelijkt moeten worden voordat men ook werkelijk aan de gang kan gaan. Ik voeg daaraan toe dat dit mutatis mutandis natuurlijk ook geldt voor de organisaties en instellingen van de civil society. Die kunnen nog wel een steuntje in de rug gebruiken. In sommige landen hebben ze zelfs een forse steun in de rug nodig.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U stond op het punt om de Arabische regio af te sluiten, in figuurlijke zin dan.

Minister **Rosenthal**: Ja, in figuurlijke zin, want we willen juist verbinden.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Precies. Daar ben ik ook heel blij mee. Ik ben heel blij dat de regering zo nadrukkelijk erkent dat de roep om meer democratie daar legitiem is en dat we die waar mogelijk moeten zien te ondersteunen.

Ik heb ook nog gevraagd wat wij in de afgelopen jaren hebben gedaan met dat nabuurschap tegenover de civiele samenleving. Dat was op papier en in de stukken altijd al een speerpunt. Ik vond de vraag van de heer Ten Hoeve heel relevant. Hoe kijkt de minister nu aan -- gelet op het belang ervan dat de democratische roep van de burgers serieus wordt genomen, maar ook de standpunten die zij uiteindelijk innemen -- tegen de houding die wij hebben aangenomen toen de Palestijnse mensen in meerderheid hebben gekozen voor Hamas? Wij hebben hun vervolgens geïsoleerd, met alle deadlocks die daarna zijn ontstaan. Welke lessen trekt de minister daar nu uit voor de komende verkiezingsprocessen die zich in de Arabische landen zullen ontwikkelen? Heeft de minister op dat punt al lessen getrokken en voornemens ontwikkeld?

Minister **Rosenthal**: Op deze vraag heb ik een voor mevrouw Strik waarschijnlijk weinig plezierig antwoord. Laat ik het maar veilig houden en zeggen dat ik, als het om de ontwikkelingen in de Arabische regio gaat en de wenselijkheden aldaar, niet voor niets voortdurend de nadruk leg op drie zaken die met elkaar verbonden moeten zijn. In dit geval gaat het met name om de tweede en de derde zaak. Ik heb al gezegd dat democratisering in de vorm van vrije en eerlijke verkiezingen geen voldoende voorwaarde is voor wat wij met elkaar willen. Je kunt namelijk ook na een vrije en eerlijke verkiezing, als die al volledig vrij en eerlijk zou zijn, best het risico lopen dat er situaties uit ontstaan die je helemaal niet wilt. Daarom staat daar gelijk het derde anker tegenaan, namelijk de rechtstaat, respect voor de rechten van de mens en respect voor minderheden, en dat alles gebaseerd op de Universele verklaring van de rechten van de mens.

Laat ik dat gezegd hebben. In de Palestijnse Gebieden c.q. Gaza heeft Hamas de zaak in handen en Hamas wordt door de Nederlandse regering beschouwd als een terroristische organisatie, waarmee de Nederlandse regering geen contacten onderhoudt noch wenst te onderhouden.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Maar het punt is ...

De **voorzitter**: Mevrouw Strik, heel kort graag, want ik zit ook naar de klok te kijken.
**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het punt is dat Hamas onmiddellijk na de uitslag in een geïsoleerde positie is geplaatst. Toen leken er zeker nog mogelijkheden te bestaan om te komen tot goede afspraken en tot stappen in het proces naar democratisering. Ik zou de regering willen oproepen om alstublieft niet te snel een bepaalde uitslag te verwerpen, maar om vooral te kijken waarom mensen op een bepaalde manier hebben gestemd en op welke manier wij de processen zodanig kunnen ondersteunen dat er toch recht wordt gedaan aan de behoefte die de kiezers hebben uitgesproken.

De **voorzitter**: Voordat ik de minister het woord geef, wil ik de leden erop wijzen dat wij voorzien hebben om vanaf 17.15 uur het volgende onderwerp te behandelen. Ik vraag u allen om uw interrupties beperkt en kort te houden.
**

Minister **Rosenthal**: Voorzitter. In reactie op de vraag van mevrouw Strik zeg ik wederom dat wij praten over conditionaliteit in wat wij vanuit de Europese Unie en ook vanuit de lidstaten in de richting van de Arabische regio doen. Die conditionaliteit ziet op de drie punten hervorming, democratisering -- dus ook vrije en eerlijke verkiezingen -- en ten derde, en daar zonder meer mee verweven, rechtstaat en eerbiediging van de mensenrechten en de Universele verklaring van de rechten van de mens. Verkiezingen alleen zijn dus niet voldoende.

Voorzitter. Ik kom bij de mensenrechten en het thema van de Raad van Europa. Ik zie dat ik niet meer veel tijd heb en zal proberen over dit belangrijke onderwerp kort een aantal opmerkingen te maken. In het mensenrechtenbeleid als zodanig -- en dus ook in onze verhouding tot de Arabische regio, waarin wij van onze kant veel willen investeren, bijvoorbeeld via het mensenrechtenfonds -- stellen wij een aantal punten echt centraal. Ik treed nu even buiten de kaders van de Staat van de Unie en heb het over de mensenrechtennotitie van de regering die net is uitgekomen. Daar zit een vijftal ijkpunten in. Dat is in de eerste plaats dat je een totale rode lijn trekt waar het de strijd betreft tegen mensenrechtenschendingen zoals de doodstraf op politieke gronden, buitenrechtelijke verdwijningen en martelingen. Verder treed je hard op tegen notoire mensenrechtenschenders in de wereld. Aan de andere kant kom je op voor en geef je steun aan

mensen die vaak met gevaar voor eigen leven de mensenrechten proberen te verdedigen, vaak in een omgeving waarin ze hun leven niet zeker zijn. In de vierde plaats is van belang het leggen van accenten, met name naar de vrijheid van meningsuiting, inclusief vrijheid op het internet, zie de Arabische regio, en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Dat is niet zomaar uit het niets gekomen. De vrijheid van godsdienst en levensovertuiging staat in grote delen van de wereld zwaar en in verontrustende mate onder druk. De vijfde pijler is -- ik kan u dat allemaal zo uit het hoofd even melden -- die van de International Labour Organization, in het bijzonder voor zaken zoals kinderarbeid, dwangarbeid, het tegengaan van de schending van vrouwenrechten en het verdedigen van de vrijheid van vakverenigingen. Dat zijn de ijkpunten voor het mensenrechtenbeleid. Ik sta ervoor om daarin vooral te werken vanuit de houding dat het resultaat moet tellen, dat je verschil moet zien te maken en dat je niet overal met je opgeheven vingertje moet rondlopen en dat je vooral niet overal achteraan moet lopen.

Ik ben ervan overtuigd dat er ten langen leste een positieve wisselwerking bestaat tussen aan de ene kant de verdediging van de mensenrechten en aan de andere kant een internationale rechtsorde waar ook de handel stevig aan bod komt en waar stabiliteit, veiligheid en vrede in de wereld verzekerd zijn. Het zwaartepunt ligt vooral buiten Europa, omdat de noden buiten Europa het hoogst zijn -- ik zeg het zoals het is -- en omdat de inzet van de Nederlandse regering daar vaak meer effect sorteert. Dat doet niets af aan het belang van de Europese Unie en de Raad van Europa op het gebied van de mensenrechtenbescherming. Ik zeg in alle duidelijkheid ook tegen de heer Eigeman, die het daarover had, dat Nederland zich natuurlijk volledig houdt aan internationale verdragen, ook de mensenrechtenverdragen. Dat staat ook in het regeerakkoord. Als we zaken daarin willen aanpassen, dan moet dit in overleg gebeuren en binnen de daarvoor bestaande kaders.

Ik ben het volledig eens met de vele woordvoerders die hebben gesproken over een aantal hoofdlijnen met betrekking tot het EVRM, het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en het belang daarvan voor de mensenrechtenbescherming over de afgelopen decennia. Sommige hebben andere fora, personen en aanpalende commissies genoemd, zoals het Europees Comité ter voorkoming van foltering, de Europese commissie tegen Racisme en Intolerantie, de Venice Commission en andere gremia. Ook de Parlementaire Assemblee wil ik in dit verband noemen. Vaststaat dat het Hof een belangrijke katalysator is voor de waarborging en de verdediging van de rechtsstaat en de mensenrechten in Europa. Dat is belangrijk voor burgers en ook, laat dit gezegd zijn in het goede gezelschap van de woordvoerder van de SP-fractie, voor het bedrijfsleven. Uitspraken van het Hof zijn van groot belang voor de begeleiding van nieuwe democratieën in Europa, vanaf 1989, op weg naar

de democratische rechtsstaat. Het EVRM is de ondergrens voor de goede waarborging van de rechtsstaat in landen in heel Europa.

Ik wil op dit ogenblik enigszins terughoudend zijn, omdat de Kamer nog een uitvoerig standpunt van de Nederlandse regering krijgt over het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en over de Raad van Europa. Dat standpunt komt niet alleen van mij, maar van de hele regering. Daarbij speelt mijn collega van Veiligheid en Justitie een grote rol. Ik refereer aan vorig jaar, toen over dit onderwerp in de Eerste Kamer is beraadslaagd in nadrukkelijke aanwezigheid van de toenmalige minister van Justitie. Bij al dat soort zaken volgt de regering de discussie over het Hof nauwgezet. Deze discussie is recentelijk weer opgeblaaid. Ik loop niet vooruit op deze discussie, maar wil nu wel een paar contouren schetsen.

De heer **Engels** (D66): Ik ben buitengewoon nieuwsgierig naar het standpunt van de regering. Als de regering nog met een uitvoerige notitie of visie over het Hof van Justitie komt, waarvan de minister zo meteen de contouren zal schetsen, is het dan niet buitengewoon betreuenswaardig dat de fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer daar kennelijk niet op wil wachten? Als een lid van de oppositie met een standpunt hierover zou zijn gekomen, dan was dat nog te begrijpen geweest. De fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer zet zo'n stevig standpunt neer dat het kabinet daarmee volgens mij buitengewoon in de problemen zou kunnen komen. Ik wil daarom graag weten hoeveel het helpt dat de fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer zijn opiniestuk heeft geschreven. Ik zou zeggen dat dit niet echt helpt.

Minister **Rosenthal**: De vraag van de heer Engels is mij twee weken geleden ook in de Tweede Kamer gesteld. Ik heb toen gezegd wat ik nu ook tegen de heer Engels zeg, namelijk dat ik het ontzettend druk heb. Als ik nu ook nog moet reageren op artikelen van Nederlandse burgers, c.q. Kamerleden, in welke krant dan ook, dan ben ik wel heel lang bezig. Dat doe ik dus niet op dat ogenblik.

De heer **Engels** (D66): Dat heb ik de minister ook niet gevraagd. Ik zou ook niet op iedereen reageren. Er wordt zoveel geschreven en gesproken. Ik lees zelf ook niet alles, maar hierbij gaat het om iemand die volgens mij toch een bijzondere positie inneemt in de politieke constellatie en binnen de huidige coalitie. Ik kan mij voorstellen dat als de fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer een zo geprononceerd standpunt inbrengt terwijl de minister nog bezig is om een verantwoorde visie naar voren te brengen, dit op zijn minst niet erg gelukkig is. Ik zou mij zelfs kunnen voorstellen dat de regering en de minister daar ongelukkig mee zijn. Het gaat mij dus alleen om de politieke appreciatie van de minister.

Minister **Rosenthal**: Ik ben er gelukkig noch ongelukkig mee. Ik uit mij hierover niet op dit

ogenblik. Ik heb daar geen behoefte aan. Ik houd mij bij de eerste, zeer beknopte contouren die ik nu kan meedelen. Dat doe ik zeer beknopt, omdat de regering hierover nog nader zal spreken en met een uitvoeriger standpunt naar de Tweede Kamer zal komen. Om iedere zorg weg te nemen, meld ik dat dit standpunt naar de Tweede Kamer zal gaan, maar ongetwijfeld ook de Eerste Kamer zal bereiken.

De **voorzitter**: Kan de minister toezeggen dat hij op korte termijn deze notitie over de mensenrechten aan de Staten-Generaal stuurt, waarbij de Eerste en de Tweede Kamer uiteraard gelijkwaardig behandeld dienen te worden? Dan kunnen wij het debat nu redelijk beperkt houden en krijgt de Eerste Kamer de mogelijkheid om er een vervolg aan te geven op het moment dat de regering haar notitie heeft uitgebracht.

**

Minister **Rosenthal**: Dat is een uitstekende lijn. Ik kan niet de precieze datum noemen waarop de ministerraad zal bevallen van de bedoelde uitvoerige notitie. Maar dat het niet eindeloos zal duren, moge duidelijk zijn. We zitten er namelijk al middenin.

De **voorzitter**: Dit zou kunnen betekenen dat de Eerste Kamer in deze samenstelling dit debat nog zou kunnen voeren. Dan heeft de regering nog ruim vijf weken de tijd om de Eerste Kamer deze notitie te doen toekomen. Als de minister op dat punt een inspanningsverplichting op zich kan nemen, dan zou dat zeer welkom zijn.

**

Minister **Rosenthal**: Een inspanningsverplichting neem ik altijd graag op mij. Of deze gelijkstaat aan een resultaatverplichting weet ik echter nog niet. Ik zal het signaal dat ik krijg nadrukkelijk in de ministerraad inbrengen.

De **voorzitter**: Als de voorzitter een inspanningsverplichting krijgt, kunnen de leden een resultaatverplichting van de minister vragen.

**

De heer **Kox** (SP): Ik ben het wel met de minister eens dat hij niet op alles kan reageren. Dat hoeft ook niet. Het EVRM geldt ook voor VVD'ers. Ik maak mij daar ook niet zoveel zorgen over. Ik zag de fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer bij de Matthäus Passion in de Sint-Jan. Ik heb hem toen ook gezegd dat als hij behoefte voelde om boete te doen, het moment daarvoor uitstekend geschikt was. Het leek echter niet alsof hij dit van plan was. Hij wilde net als ik liever naar de muziek luisteren. Ik maak mij echter meer zorgen over het standpunt dat de regering in haar notitie zal verwoorden. Ik ben blij dat de minister het allemaal nog moet uitwerken, maar wat er staat, is geen Spaans. Er staat dat het Hof zijn positie niet moet verzwakken door uitspraken te doen in de perifere sfeer enzovoorts. Dat is een conclusie die leidt tot een beleidswijziging. De

minister zegt namelijk dat hij de "margin of appreciation" wil oprekken. Daarover moet de minister ons naar mijn mening nu al iets meer vertellen, tenzij in de notitie iets anders komt te staan dan in deze zin.

Minister **Rosenthal**: Ik pak deze kleine handschoen op. Het Hof zelf is ook van mening dat hervormingen in deze context wenselijk zijn. Vele woordvoerders hebben al aan de orde gesteld dat het Hof zelf de mening is toegedaan dat het geen vierde beroepsinstantie moet zijn, nadat zaken eerst in eerste aanleg, daarna in hoger beroep en daarna nog eens bij de hoogste nationale instantie in Nederland, de Hoge Raad, aan de orde zijn geweest. Het Hof onderkent ook dat de nationale rechter veelal beter geëquipeerd is voor de vaststelling van feiten en voor het wegen van bewijs. Dit komt bij de kring van het Hof zelf vandaan. De Nederlandse regering bedenkt dit dus niet op een blauwe maandag.

Ik wil nu niet in casuïstiek vervallen, maar ik constateer ook dat het Hof uitspraken heeft gedaan over zaken waarbij de vraag gerechtvaardigd lijkt of het Hof zich daarmee had moeten bezighouden. Sommige zaken van het Hof gaan over een zeer gering materieel belang, zonder dat er belangrijke rechtsvragen aan de orde zijn. Dat is bedoeld met het voor de heer Kox vermaledijde woord "perifeer". Soms zou het Hof inderdaad de nationale "margin of appreciation" beter kunnen respecteren. Voorlopige maatregelen leiden nogal eens tot veel ophef en tot onnodige vertraging. Dat is het kader van waaruit wij werken.

Afrondend betekent dit dat het stelsel van checks and balances goed moet worden bekeken, dat lidstaten voldoende margin of appreciation moeten houden bij de interpretatie van het EVRM en dat het Comité van Ministers, dat ik binnenkort in Interlaken zal zien, daarbij een actievere rol zou moeten spelen. Ik wil dat het Hof zich buigt over zaken die van fundamenteel belang zijn voor de staat van de mensenrechten in Europa. Ik deel deze wens waarschijnlijk met de hier aanwezige woordvoerders. Dat is het verhaal voor dit moment.

De heer **Kox** (SP): Volgens mij is de eerstvolgende vergadering in Izmir. Ik zeg het maar, om te voorkomen dat de minister afreist naar Interlaken ...

Het Hof zelf, de Raad van Europa en het Comité van Ministers willen dat het Hof beter gaat functioneren, daar heeft de minister gelijk in. Hij mag zich alles afvragen. Wij moeten ons alles afvragen; daar ben ik het erg mee eens. Waar het echter veel leden in deze Kamer om gaat, is dat de regering al een conclusie heeft getrokken, namelijk dat er uitspraken zijn die om allerlei redenen niet bevallen en niet passen en dat daarom de waarderingsmarge van een land moet worden opgerekt. Die vaststelling heeft in Europa, en met name in het oostelijk deel van dit continent, meteen geleid tot het stilletjes uithangen van de vlag. Daar wordt namelijk voortdurend gezegd dat het Hof veel te politieke uitspraken doet. Tot nu toe

was Nederland in zo'n geval een van de leidende landen die zeiden: "Sorry, maar u hebt het verdrag getekend. Het Hof gaat over het proces. Het beslist over elk onderwerp. Dat het soms onwelgevallige uitspraken doet, is all in the game." Onderzoek dus alles, maar zeg niet van tevoren al wat de conclusie is. Zo moet de minister de zin in de notitie relativeren.

De **voorzitter**: Mevrouw Bemelmans-Vidéc heeft een aanvullende vraag.

**

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Ik heb een aanvullende vraag bij het standpunt dat door de heer Kox al zeer eloquent is verwoord. Begrijp ik de minister goed dat zijn toch tamelijk opvallende oordelen over het Hof en de jurisprudentie voorlopige oordelen van de regering zijn? Klopt het dat in de nadere notitie die wij straks te zien krijgen maar die wij eigenlijk nu al hadden willen zien -- het is moeilijk discussiëren wanneer je weet dat het precieze standpunt nog moet komen -- het voorlopige oordeel inzake de competentie en het feitelijk waarmaken van de rol van het Hof gesubstantieerd wordt, toegelicht wordt en onderheid wordt met duidelijke casuïstiek, zodat wij niet over algemene stemmingsbeelden spreken maar over een onderheide stellingname? Ik denk dat het Hof dat op zijn minst verdient.

Minister **Rosenthal**: Ik ga op dit moment niet in op casuïstiek. Het antwoord op de vraag of wij in de notitie die wij aan de beide Kamers sturen wel zullen ingaan op casuïstiek, houd ik nog even bij mij. Ik kan daar op dit ogenblik geen toezegging, of meer, over geven. Ik wil vooral tegen deze Kamer zeggen dat de margin of appreciation en de positie van het Comité van Ministers de centrale punten zijn die volgens de regering spelen. Dat komt al tot uitdrukking in de notitie over de mensenrechten, waarin ik het over de Raad van Europa heb -- hoewel dit volgens sommigen niet voldoende is -- en waarin de zaak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens aan de orde komt. Ik kan niets meer daarover zeggen in de compacte schets van de contouren dan ik tot nu toe heb gedaan.

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Ik stel vast dat de minister een voorlopig oordeel heeft. Hij heeft dat opgeschreven in een notitie die ons als beleidsnotitie is toegezonden. De onderbouwing van dat oordeel volgt straks.

Minister **Rosenthal**: Nee, het is geen voorlopig oordeel. Wat in de mensenrechtentotitie namelijk hierover staat, staat er. Het is alleen een heel beknopt verhaal dat betrekking had op de context van de mensenrechten in de wereld. Ik heb daarnet al gezegd dat wij ons niet uitsluitend moeten oriënteren op Europa. Ik heb al eerder gezegd -- zo was de mensenrechtentotitie ook bedoeld -- dat bij de waarachtige mensenrechtenproblematiek in de wereld voor de Nederlandse regering het resultaat telt. Je wilt verschil maken. Primair ligt voor de Nederlandse regering de focus op landen,

continenten en regio's buiten Europa, niet in de laatste plaats op de hier al veel gememoreerde Arabische regio. De Europese Unie en de Europese situatie zijn niet de absolute nummer een.

De heer **Engels** (D66): Ik vind het heel fideel dat de minister bij de mensenrechtentotitie blijft en zegt: er staat wat er staat. Bovendien geeft hij ook nog een aantal contouren die in de visie terugkomen. Dit roept wel twee concrete vragen op. Ik zal het niet over de casuïstiek hebben, maar over de lijn. Ten eerste. De minister zegt dat bepaalde uitspraken van het Hof de vraag rechtvaardigen of het Hof er niet beter aan gedaan zou hebben om ook oordelen niet te geven. Ik wil er toch op wijzen dat in de juridische wereld over alle rechterlijke uitspraken debat en discussie mogelijk zijn, en dat daartoe kanalen zijn. Deze zijn heel gebruikelijk, namelijk in de wetenschap en onder rechters en andere Beteiligter in het juridische proces zelf. Er is ook zelfreflectie en zelfcorrectie. Er is echter één groot gevaar, namelijk dat vanuit de executieve hierin actie wordt ondernomen of in ieder geval een debat gestart. Ik blijf erbij dat ik dat buitengewoon zorgelijk vindt. Ten tweede. De minister zegt dat we de checks and balances nog eens goed moeten bekijken. Ik schrik daarvan. De theorie van de scheiding der machten en de checks and balances is op zich helder. Voorop staat daarin onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Dit is van belang ten aanzien van het Hof. Als er vanuit de executieve en in het Comité van Ministers door alle regeringen gesproken wordt over de checks and balances, weten we allemaal dat het slechts over één punt gaat, namelijk in principe een begin van een aantasting van de onafhankelijkheid. Er zijn heel veel discussiepunten tussen mijn fractie en het kabinet, maar het zou mij een lief ding waard zijn als wij over dit soort punten geen discussie krijgen.

Minister **Rosenthal**: Als de heer Engels de zaak in een breder verband plaats, wil ik dat ter afronding nu ook doen. Wij hebben voortdurend discussies over de democratische rechtsstaat en de ontwikkeling die sommigen zien -- sommigen vinden die mooi anderen minder mooi -- naar een zogeheten rechtersstaat. Dat zou je ook internationaal kunnen doen. We hebben het ook altijd over de vraag over de bronnen van het recht en of het uitsluitend rechtersrecht zou moeten zijn. Ik hoor de heer Engels spreken over het wetenschappelijk discours en het discours onder rechters. Ik kan mij ook een discours voorstellen waarbij de bevolking en zelfs politici betrokken zouden zijn. Op het punt van de democratie in de wereld, ook in de Europese Unie en in het rechtsgebied van het EVRM, geldt voor mij in elk geval dat democratie altijd bestaat uit drie met elkaar verbonden beginselen: ten eerste het respect van de minderheid voor de meerderheidsbeslissing, ten tweede het respect van de meerderheid voor de minderheid, die nooit volledig weggespeeld mag worden want dan krijg je meerderheidstirannie en ten derde het respect voor de individueel grondrechten van de mensen in een rechtsgebied. Ik hoop dat we het daarover in elk

geval eens kunnen zijn, welke notitie er ook komt van de regering.

*N

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Veel dank aan alle sprekers voor hun bijdragen van vanochtend en vanmiddag. Dit huis heeft een reputatie waar het belangstelling voor en kennis van Europa betreft. Het is voor mij bijzonder om daar vandaag deelgenoot van te mogen zijn. Ik waardeer dat zeer. Ik zal proberen om een drietal grote thema's kort aan te stippen en zal vervolgens ingaan op enkele wat meer specifieke vragen. Zojuist heeft de minister al gesproken over de visie op Europese samenwerking. Wij hebben een positieve houding jegens Europa. We beschouwen de Europese Unie, de instellingen, als van wezenlijk belang voor de toekomst van Nederland op zich en van Nederland binnen Europa. De minister gebruikte de woorden "constructief" en "kritisch", "constructief" om de zojuist genoemde redenen en "kritisch" omdat we de Europese instellingen ook buitengewoon waarderen. Als dat niet het geval zou zijn, hadden we kunnen zeggen dat we constructief en onverschillig zijn, maar we zijn constructief en kritisch omdat we ons zeer betrokken voelen en daarbij uiteraard voor de belangen van Nederland willen opkomen.

De heer Kuiper citeerde uit een artikel van de heer Habermas uit de Süddeutsche Zeitung waarin hij de verzuchting "man kann nicht mehr entdecken warum es geht" slaakte: men ziet niet meer waar dit allemaal heen gaat. Voor een filosoof en een geëngageerd waarnemer van Europa is dat een heel begrijpelijke verzuchting. Als je het artikel leest, prikkelt dat ook om er zelf over na te denken. Als we nu even de film terugdraaien: er is natuurlijk heel veel onzekerheid over Europa, over waar het heen gaat en over wat het vermog. Wie had echter twee jaar geleden durven voorspellen dat we in maart 2011 een pakket op tafel zouden kunnen leggen waarin wij ons serieus bezighouden met preventie van crises en met crisismanagement voor het geval dat het misgaat en waarin overigens ook nog vergaande afspraken staan over de wijze waarop we elkaar scherp houden als het gaat om groei en concurrentiekracht? Niemand had dat twee jaar geleden zo durven voorspellen, maar nu hebben we een discussie over de vraag of we het goed vinden en of de modaliteiten kloppen. Dat is iets heel anders dan het afzetten van deze situatie tegen het moment dat de financiële crisis begon. Er gebeurt ondertussen, te midden van de dagelijkse besognes, problemen, argwaan en aarzelingen, heel wat. Het is goed om dat te markeren voordat we het debat verder ingaan.

Ik wil bij een drietal grote onderwerpen stilstaan. In de eerste plaats zal ik stilstaan bij de soevereiniteit en de bevoegdheden. In de tweede plaats zal ik, uitgaande van de vele opmerkingen over het totaalpakket, stilstaan bij de financieel-economische voorstellen die nu geleidelijk aan op tafel komen te liggen. In de derde plaats zal ik iets zeggen over iets wat de heer Eigeman "actief burgerschap" noemde. Het gaat daarbij om de

communicatie en de vraag hoe wij omgaan met Europa in de richting van de kiezers, de bevolking. Tot slot zal ik ook nog een aantal specifieke vragen proberen te beantwoorden.

Allereerst de bevoegdheden. De heren Eigeman, Engels en Peters hebben in het kader van soevereiniteit al gerefereerd aan een rapport van de WRR. "Soevereiniteit" is een ongetemd begrip. Het is ongetemd in de zin dat het enerzijds absoluut en finaal is en anderzijds relatief, omdat het ook gaat om handelingsvaardigheid. Toen we in het verleden nog niet de euro hadden maar de gulden, hadden we, in absolute zin, meer bevoegdheden inzake de monetaire positie. De praktijk was dat de omstandigheden ons dwongen om op donderdagmiddag om 13.00 uur te kijken wat de D-mark deed in Frankfurt en vervolgens ongeveer zes seconden ervoor uit te trekken om diezelfde handeling te verrichten. Nu hebben we de gulden niet meer, maar zitten we aan tafel in Frankfurt en discussiëren we mee over de vraag wat we moeten doen met de euro. Er zit een spanningsveld tussen het absolute karakter van soevereiniteit en de praktische invulling wat betreft bevoegdheden. Sommigen hebben het over overdracht van bevoegdheden. In een aantal gevallen kun je spreken van het -- ik weet zo snel niet een Nederlands woord daarvoor -- poolen van bevoegdheden, het poolen van soevereiniteit. In die begrippen zit al een zekere zoektocht naar enerzijds het absolute, onaantastbare begrip, dat inderdaad is terug te vinden in artikel 50 van het Verdrag van Lissabon, waarmee het mogelijk wordt gemaakt om uiteindelijk eruit te stappen. Anderzijds gaat het om het relatieve karakter daarvan omdat de handelingsvaardigheid ook een rol speelt bij soevereiniteit. Handelingsvaardigheid materialiseert zich in de positie die wij innemen in de instituties. Over dat spanningsveld kunnen we nog een heel interessante discussie opzetten, maar ik zal proberen om het toch enigszins praktisch te houden.

In het Stabiliteits- en Groeipact zoals het nu naar het Europees Parlement is gegaan en zoals het straks aan de lidstaten en de parlementen zal worden voorgelegd, is duidelijk sprake van overdracht van bevoegdheden. Het stabiliteitspact wordt aangescherpt met extra bevoegdheden om sancties op te leggen, met een meer automatische besluitvorming en met juridisch afdwingbare nationale begrotingsregels. Als u zich daar uiteindelijk in kunt vinden, is dat wat er gaat gebeuren.

Bij het europluspact -- de naam verandert iedere maand, maar ik vermoed dat deze weleens een tijdje kan blijven -- ligt het heel anders. Dat is geen juridisch afdwingbaar mechanisme, maar een politieke afspraak waarmee geen bevoegdheden worden overgedragen. Lidstaten nemen zelf de verplichting op zich. Sancties zijn dus ook niet mogelijk. Om misverstanden te voorkomen, dit houdt niet in dat deze samenwerking geheel vrijblijvend is. Sowieso zijn wij allemaal verdragsrechtelijk al verplicht om bij te dragen aan een goede werking van de Economische en Monetaire Unie. Zoals vanochtend is gezegd, is die

afkorting niet voor niets EMU: Economische en Monetaire Unie.

De procedure voor de macro-economische onevenwichtigheden bevindt zich tussen deze twee uitersten in. Deze procedure is niet zo strak als in het stabiliteitspact, maar biedt wel de mogelijkheid om sancties op te leggen als het economische beleid van een lidstaat de stabiliteit van de EMU in gevaar brengt. Het is goed om aan te geven waarmee daar precies op wordt bedoeld. De sancties hebben niet het karakter van "u moet dit doen met uw pensioenen of met uw lonen", maar het is wel mogelijk dat bepaalde parameters verplichtend worden opgelegd, zoals het tempo waarin de staatsschuld moet worden gereduceerd. Het is de beleidsruimte van een lidstaat of hij dat doet door handeling A, B of C te verrichten.

De heer **Peters** (SP): De staatssecretaris zei: daarover beslist u. Komt de staatssecretaris nog te spreken over de procedure waarin een besluit wordt genomen en over wie -- ik begrijp dat dit het parlement is -- dat besluit neemt?

Staatssecretaris **Knapen**: Ik kom daar nog op terug.

Voorzitter. Ik ga in op de vraag hoe het zit met de bevoegdheden met betrekking tot de noodfondsen. De noodfondsen, de EFSF en later het Europees stabiliteitsmechanisme, brengen natuurlijk voor alle deelnemende landen juridische verplichtingen met zich, zoals het stellen van garanties. Er worden geen bevoegdheden overgedragen, maar de lidstaten nemen wel verplichtingen op zich. Voor lidstaten die steun aanvragen, ligt het weer anders. Zij leveren vrijwillig een deel van hun handelingsvrijheid in omdat zij die steun alleen kunnen krijgen als ze voldoen aan strikte beleidscondities waar we gezamenlijk over afspreken dat we daaraan hechten. De beantwoording van de vraag of we te veel bevoegdheden inleveren, hangt dus grotendeels af van de appreciatie, van de politieke overtuiging van de waarnemer. Het gaat misschien niet zover als mevrouw Broekers had willen zien wat betreft het bindend aanpakken van economisch minder goed presterende lidstaten. Wij hadden dat graag ook wat strakker gezien. Het gaat echter ook weer niet zover als de heer Peters en mevrouw Van Bijsterveld suggereerden of zeiden te vrezen. In die zin is het ook, zoals zo vaak in Brussel, een compromis.

Ik heb zelf een lichte voorkeur voor een genuanceerde benadering van dit onderwerp. Wij zijn nu eenmaal heel nauw met elkaar verbonden in de interne markt en in de gezamenlijke munt. We zijn dus niet volledig vrij om te doen wat we willen. Zoals gezegd was dat in het verleden soms niet anders, alleen in een andere architectuur. Op kernterreinen van nationale bevoegdheid, met name het sociaaleconomische domein, wordt de nationale beleidsvrijheid echter niet direct geraakt door nieuwe afspraken. Hiermee reageer ik ook op mevrouw Van Bijsterveld, die de heer Ruding aanhaalde. De heer Ruding zegt vele wijze woorden in het artikel over de Staat van de Unie dat hij

recentelijk heeft gepresenteerd. Hij zegt dat wij reeds in belangrijke mate soevereiniteit aan de Unie hebben overgedragen. Ik zou liever spreken over bevoegdheden; de Franse grondwet spreekt ook over "compétences" en niet over "soevereiniteit". Zeker is de EMU niet enkel een monetair instrument; zij is ook economisch van aard. Juist daarom is er sprake van een breed totaalpakket, dat moet bijdragen aan economische stabiliteit in Europa. Er is respect voor de nationale beleidsruimte, maar het doel, de economische stabiliteit en daarmee het vermijden van te grote onevenwichtigheden tussen de diverse aangesloten staten, is evident.

De heer **Engels** (D66): Mijn complimenten voor het betoog tot dusver over het ingewikkelde vraagstuk van soevereiniteit, binding, bevoegdheden enzovoorts. Ik wil nog een aanvullende vraag stellen, want ik heb het antwoord goed begrepen. Hoe apprecieert de staatssecretaris het dat buiten het kabinet toch steeds de suggestie wordt opgeworpen in het kader van het europluspact dat er sprake zou zijn van aantasting van nationale soevereiniteit dan wel het wellicht overdragen van dwingende en gesanctioneerde bevoegdheden?

Staatssecretaris **Knapen**: Dat zou bijna leiden tot speculaties, waarmee ik voorzichtig wil zijn op deze plek. Feit is wel dat in het politieke debat over Europa "soevereiniteit" een containerbegrip is geworden met een zware psychologische lading. Niet voor niets volgt op het woord "soevereiniteit" heel vaak het woord "inleveren". En "inleveren" is een werkwoord dat negatiever klinkt dan "krijgen". Zelden spreken wij over "soevereiniteit krijgen". We hebben het altijd over "inleveren", over iets wat we willen vasthouden, maar wat we kwijtraken. In die zin begrijp ik ook wel dat "soevereiniteit" als psychologisch begrip een zekere lading heeft. Daarom vind ik het zuiverder en genuanceerder om het af te pellen tot waar je het precies over hebt: of het gaat om juridische verplichtingen die je bewust op je neemt, bevoegdheden die worden overgedragen of het poolen van competenties. Opdat duidelijk is dat het weliswaar een gecompliceerd vlechtwerk is, maar wel een vlechtwerk waaraan wij zelf mee vlechten en waarbij het niet zo is dat het ons allemaal alleen maar overkomt. De winst van deze hele discussie, ook over het totaalpakket, is dat je weliswaar heel veel compromissen ziet langskomen en dat weliswaar de dingen niet volmaakt zijn, maar dat je voortdurend deel van het vlechtwerk uitmaakt -- soms wat meer en soms wat minder -- waardoor het ook gemakkelijker is om uiteindelijk te staan voor wat is afgesproken.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De staatssecretaris sluit het blok af; ik stel dus nog één vraag hierover. We hebben ooit gesproken over een "Kompetenzkatalog" in Europa. Dat was de discussie die we hiervoor voerden. De gedachte daarachter was dat nationale staten volledige zeggenschap hielden over bepaalde beleidsterreinen. Ik kan best met de

staatssecretaris meegaan als hij zegt: laten we een en ander zien als competenties, als bevoegdheden. Wij zijn evenwel niet de enige actor. Wij zitten in het vlechtwerk. Dat betekent dat vanuit de Europese Commissie en de Europese Raad allerlei stappen worden gezet die wel degelijk de competenties raken en inperken. Ik zie in de loop der jaren de ontwikkeling dat die inperking groter wordt. Een aantal jaren geleden zeiden we nog dat de sociaaleconomische sector eigenlijk helemaal de competentie was van de nationale staat. Inmiddels praten we, niet omdat wij daarom hebben gevraagd maar omdat de ontwikkelingen in Europa daartoe kennelijk nopen, over maatregelen die wel degelijk de bevoegdheid op dit gebied verder inperken. De staatssecretaris zei het zelf zojuist ook in die woorden. Dit is nu juist waar burgers onrustig van worden; Habermas duidde daar ook op. Ik vind dat we het probleem eigenlijk niet goed te pakken krijgen. Wij blijven maar doorschuiven in dat verbonden en verweven zijn met elkaar. De zeggenschap zal toch op den duur steeds kleiner worden. Deelt de staatssecretaris dat perspectief?

Staatssecretaris **Knapen**: Dat is een vraag met een verstrekkend gehalte, waar ik mijzelf gemakkelijk aan zou kunnen vertellen. Globalisering en grensoverschrijdende verbanden, activiteiten en verplichtingen worden steeds nadrukkelijker van karakter. Vijftien jaar geleden kon je nog accountancyregels opstellen in Nederland. Dat kan allang niet meer, want dan werken ze niet. Dan kun je de grens niet over. Vroeger hadden de Fransen nog gele koplampen, weet u nog? Dan zag je: dat is een Franse auto. Dat kan allang niet meer. Die koplampen zien eruit zoals hier, in Duitsland en in Zweden; die zijn allemaal hetzelfde geworden. Het suikergehalte van een blik doperwten is tegenwoordig in elk Europees land hetzelfde. Dat was vroeger niet zo. Als wij al die dingen optellen die te maken hebben met internationale verwevenheden binnen Europa, is uiteindelijk de vraag: op welke wijze geeft wie waar vorm aan? Ik zie dat proces wel op ons afkomen; dat is natuurlijk in volle gang.

Dat gezegd zijnde, is het aan het eind van de dag zaak om de burgers in hun democratische manifestatie in dit proces een stem en een rol te blijven geven. Daar zijn regeringen en parlementen aan gehouden. Wij zullen voortdurend moeten zoeken naar een evenwicht tussen de krachten aan de ene kant en de noodzaak van dat laatste aan de andere kant.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Als het de ontwikkeling is dat wij bevoegdheden delen met anderen, zou ik daar nog wel in mee kunnen gaan. Wij delen soevereine bevoegdheden met anderen. Dat betekent echter in concreto autonomieverlies. En dat is wat burgers wel degelijk voelen en merken. Door mee te gaan in het gezamenlijke proces van het delen van bevoegdheden, waarbij zeggenschap over wat hier gebeurt meer en meer toeneemt, verliezen wij autonomie en zeggenschap. Dat raakt ook ons politieke leven.

Staatssecretaris **Knapen**: Zeker.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Het raakt ook onze democratie.

Staatssecretaris **Knapen**: Dat is de ene kant van het verhaal: autonomieverlies. De andere kant van het verhaal is de mogelijkheid om mede vorm te geven. En daartussen, tussen autonomieverlies en de mogelijkheid om mede vorm te geven, waar de monetaire unie een goed voorbeeld van is, hebben wij te opereren.

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik neem enige afstand van de woorden van collega Kuiper op dit punt. Ik ben namelijk juist heel erg blij met de helderheid die de staatssecretaris nu verschaft. Ik vind het ook van enige dapperheid getuigen. Zijn betoog is genuanceerd. In feite zegt hij -- ik citeer mezelf -- dat wij moeten ingaan op de wijze waarop wij dit in Europa gezamenlijk overeind kunnen houden. Ik vind het poolen van soevereiniteit buitengewoon interessant. De staatssecretaris heeft zelf net gezegd dat "soevereiniteit" een containerbegrip is geworden met een grote psychologische connotatie; die frase zal ik onthouden. Het is dus van belang dat wij in het debat aan de ene kant dit blijven benadrukken en aan de andere kant het overeind houden van onze soevereiniteit in de Europese Gemeenschap durven blijven benadrukken. Dat gaat verder dan slechts het delen van soevereiniteit: het betekent af en toe soevereiniteit weggeven en autonomie opgeven, om daar uiteindelijk samen beter van te worden.

Staatssecretaris **Knapen**: Nu ga ik in op het financieel-economische aspect. Er staat het nodige op de rol en er zal het nodige gebeuren de komende maanden. Dat bestaat grosso modo uit drie grote blokken. Preventie is een Nederlandse prioriteit. Het is verstandig dat er stevige maatregelen worden genomen in Europa om toekomstige crises te voorkomen. Het is ook noodzakelijk om draagvlak te houden voor Europese steunmaatregelen aan landen in ernstige problemen. Het belangrijkste element is daarom preventie: een stevig Stabiliteits- en Groeipact. Daarnaar vroegen mevrouw Van Bijsterveld en mevrouw Strik. Vroeger ging het vooral om een begrotingstekort, nu focussen wij ook veel meer op overheidsschuld. Wij hebben daar vanaf het begin op gehamerd. Afgesproken is nu dat excessieve schulden volgens een vaste rekenregel worden afgebouwd; het gaat om een een twintigste deel per jaar. Bovendien is de besluitvorming van meer automatismen voorzien dan aanvankelijk leek. Sancties worden vanzelf opgelegd, tenzij een gekwalificeerde meerderheid van de Raad ertegen is, de reversed qualified majority. De drempels voor politieke inmenging zijn op deze manier hoger geworden.

Bovendien is de afspraak dat de Raad in beginsel een aanbeveling van de Commissie volgt, het "comply or explain"-principe. Eerder is gesproken over de positie van de Commissie. Voor Nederland is in dit soort situaties een sterke rol van de Commissie van wezenlijk belang. Dat is altijd

een afweging die gemaakt wordt. De afspraak tussen de Fransen en de Duitsers in Deauville ging helemaal in de richting van de Raad. Wat ons betreft is er nu een compromis uitgekomen: semiautomatische sancties, niet helemaal automatisch, maar semiautomatisch en omgeven met een aantal formuleringen die een heel eind gaan in de richting die wij hadden gewenst en waar wij heel goed mee kunnen leven. Die afspraken gelden uiteraard voor iedereen, ook voor Nederland; dit zeg ik vooral tegen de heer Engels.

Natuurlijk hadden wij wel verder willen gaan -- daarover sprak mevrouw Strik -- maar wij hebben simpelweg compromissen moeten sluiten. Wij zijn buitengewoon tevreden over het resultaat. Het is niet precies zoals wij het hadden geschetst, maar dat is nooit het geval als je met een aantal landen bijeenkomt. Wellicht scherpt het Europees Parlement, dat er nog naar moet kijken, de voorstellen nog wat aan, want de teneur in het Europees Parlement is meer in onze dan in de andere richting. Dat is even afwachten.

Het gaat niet alleen om budgettaire toezicht, maar ook om de aanpak van macro-economische onevenwichtigheden. Mevrouw Van Bijsterveld vroeg in dit verband of de exportpositie van Nederland niet in het geding komt. Vorige week in Gödöllö hadden de ministers van Financiën een eerste discussie over een soort scorecard van macro-economische indicatoren. Daar werd gesproken over een grenswaarde voor een handelsoverschot. Strikt academisch klopt dat natuurlijk wel. Als je zoekt naar een evenwicht en er zijn landen die grote tekorten hebben waaraan dringend iets moet gebeuren, moeten er ergens landen zijn die grote overschotten hebben, want anders klopt het rekensommetje niet. Een handelsoverschot kan echter niet een absoluut leven gaan leiden. Het is één indicator in een hele reeks indicatoren die samen leiden tot een conclusie over hoe het daarmee gaat. Als er eentje gaat branden, komt er logischerwijs een kwalitatieve analyse. Voor ons zou dat voor het handelsoverschot uitwijzen, gegeven het feit dat we zo'n belangrijke doorvoerfunctie hebben, dat dit past bij de parameters waaraan je Nederland meet. Voor de positie van Nederland en het karakter van de Nederlandse internationale economie is dat geen element dat de stabiliteit van de EMU ondermijnt. Dat lag anders voor Griekenland, omdat je daar een aantal parameters in zo'n scorecard bij elkaar kon optellen. Als er dan van de negen of tien die nu worden genoemd, zes rood zijn, begint de vraag hoe de indicatoren zich tot elkaar verhouden geleidelijk aan een rol te spelen. Dan zou het ook iets te maken kunnen hebben met arbeidsproductiviteit, concurrentievermogen et cetera. Overigens moeten al deze wetsvoorstellen nog door het Europees Parlement. Wij gaan ervan uit dat het Parlement zich zal houden aan zijn voornemens; dan zou het in juni moeten zijn afgerond in het Parlement.

Dan kom ik op het europluspact. Voor ons is de kern hiervan dat de best presterende landen de norm zijn. Het is peer pressure op het hoogste politieke niveau, want het komt in de Europese

Raad aan de orde. Het is peer pressure: je neemt elkaar de maat en je schrijft elkaar de wet niet voor. Een goed functionerende interne markt is van groot belang voor het herstel van de Europese concurrentiekracht. Wij hebben dat om allerlei redenen nodig.

Nu ga ik in op het crisismanagement. Wij hebben gezien dat ook maatregelen nodig zijn voor het geval het misgaat. De oprichting van een crisismechanisme is noodzakelijk gebleken als laatste redmiddel. Veel Kamerleden hebben daarover gesproken. Tot 2013 functioneert het tijdelijke mechanisme, het EFSF en een klein stuk EFSM, dat gedekt wordt uit de Europese begroting. Er lopen nog onderhandelingen om de leencapaciteit van het tijdelijke mechanisme volledig operationeel te maken. De leencapaciteit was oorspronkelijk bedoeld voor een bedrag tot 440 mld., maar door de noodzaak om de triple A-status te behouden, is dat niet helemaal te benutten. Het zijn voornamelijk betrekkelijk technische onderhandelingen.

Belangrijker is wat nu al is geregeld: het permanente crisismechanisme. Wij gaan ervan uit dat het in 2013 in werking kan treden. Daaruit moet in totaal zo'n 500 mld. kunnen worden geleend, inclusief de nog uitstaande EFSF-leningen. Beide overeenkomsten, ESM en EFSF, zijn intergouvernementeel. Ze zullen gereed zijn in juni. Daarna volgt een ratificatieprocedure en komen de overeenkomsten naar het parlement.

De heer Kuiper vroeg: wat doe je als het niet in werking treedt? Ik zal daarover niet speculeren. In de Europese Raad heeft iedereen elkaar aangekeken en heeft men vastgesteld dat men die ratificatieprocedures in 2012 zal afronden. De Kamer zal daarover in mei, als ik mij niet vergis, nog overleg hebben met minister De Jager.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg of het kabinet meer kan doen om de burgers te doordringen van het belang van deze noodmechanismen voor Nederland en de Nederlanders. Collega De Jager heeft hier weliswaar al veel energie in gestoken, maar vanzelfsprekend moeten we dat blijven doen. Het is van wezenlijk belang dat duidelijk wordt waarom de noodmechanismen worden ingesteld. Men moet inzien dat de alternatieven veel riskanter zijn en dat de maatregelen tot een soepele overgang kunnen leiden naar een stabielere situatie dan de huidige.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik ben natuurlijk heel blij met deze opmerking van de staatssecretaris en ik denk dat de meesten van ons de noodzaak van de maatregelen heel goed inzien. Dit is heel erg urgent. De kwestie is echter hoe je dat duidelijk maakt. Het is heel makkelijk om hier te zeggen dat het van belang is dat we dit heel duidelijk voor het voetlicht brengen en daartoe zijn al pogingen gedaan, maar hoe gaat het gebeuren? Kan de staatssecretaris een paar schoten voor de boeg geven?

Staatssecretaris **Knapen**: Mag ik hier straks nog even op terugkomen, wanneer ik het onderwerp

communicatie aan de orde stel? Daarbij is dit een belangrijk element.

De **voorzitter**: U spreekt over straks, maar hebt u enige indicatie hoelang u nog nodig hebt?

**

Staatssecretaris **Knapen**: Ik denk een klein halfuurtje.

De **voorzitter**: Twintig minuten?

**

Staatssecretaris **Knapen**: Ja. Ik zal snel doorgaan en niet bij alles stilstaan. Daarbij neem ik het risico op de koop toe dat de Kamerleden iets zullen missen. Dat kunnen zij mij dan verwijten. Wellicht komen we daar dan in tweede termijn op terug.

Het lijkt me goed om nog iets over verdragswijziging te zeggen. De "enabling clause" die het mogelijk maakt om de versterkte samenwerking deze vorm te geven, heeft met name op verzoek van Duitsland geleid tot een besluit tot een beperkte verdragswijziging. Die is bedoeld om een mogelijke spanning tussen EU-verdragen en intergouvernementele overeenkomsten te vermijden. Het gaat om een "ultima ratio" die vooral nodig is in verband met het Duitse hof in Karlsruhe, maar het gaat op zichzelf om een kleine, technische wijziging. Overigens bereidt het kabinet een verzoek voor tot wijziging van het EU-Werkingsverdrag. Dat verzoek komt de Kamer zo spoedig mogelijk toe.

Door diverse Kamerleden is gesproken over de financiële perspectieven. Eind juni zal de Europese Commissie doen voor de Europese meerjarenbegroting vanaf 2014, het Meerjarig Financieel Kader. Vroeger noemde men dit de financiële perspectieven. De Kamer heeft enkele weken geleden een brief gekregen met de inzet van het kabinet in deze onderhandelingen. Daarbij gaat het in de eerste plaats om soberheid. Als overal de broekriem moet worden aangehaald, kan dat de Europese instellingen niet ongemerkt voorbijgaan. Daarnaast moeten er keuzes worden gemaakt. Bovendien dienen de uitgaven van de EU toekomstgericht te zijn. Onderwerpen als innovatie en concurrentiekracht spelen daarbij een belangrijke rol. Uiteraard moet er ook een eerlijke verdeling van de lasten zijn. In ons voorstel hebben wij die vertaald in "afdrachten naar rato van het bruto nationaal inkomen". Dat geeft de meest overzichtelijke, eerlijke verdeling.

Verder willen wij vooral bezien wat wezenlijk is en wat niet. De heer Engels sprak over het GLB. Wij vinden dat dit nominaal bevroren kan worden. Overigens zou het wijs zijn om te bekijken of we in de sector kunnen overstappen van directe inkomenssteun naar meer doelgerichte steun voor het leveren van diensten die maatschappelijk, milieutechnisch of innovatief van betekenis zijn. Daarnaast hechten wij eraan dat de cohesiefondsen beschikbaar worden gesteld voor de armste regio's van de armste landen. Wij willen vermijden dat er alleen maar geld wordt rondgepompt.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik heb de staatssecretaris horen zeggen dat Nederland heeft voorgesteld om af te dragen op basis van het bruto nationaal inkomen; alle Kamerleden hebben hier in eerste termijn bij stilgestaan. Ik zou graag concreet antwoord krijgen op de vraag: gaat dat lukken? Welke opvattingen hebben andere landen hierover? We weten allemaal wat er in de brief van de staatssecretaris staat, maar ik wil graag weten of er kans op succes is.

Staatssecretaris **Knapen**: Het zou wat curieus zijn om nu te antwoorden met de mededeling "we denken het niet". Zo zien we het ook niet. We hebben echter getracht om de eerste inzet niet geheel vol te hangen met tactische zetten voor het eindspel. In de discussie met alle lidstaten die de EU intussen heeft, is het goed om allereerst te weten welke verwachtingen alle landen hebben over de inrichting van de begroting. Daarbij moeten we rekening houden met de verschillen tussen landen, zoals de verschillen in inkomen en in de duur dat men lid is van de EU. Vervolgens beginnen de onderhandelingen, maar eerst moeten we wachten op de voorstellen die de Commissie doet nadat alle lidstaten de eerste ideeën hebben aangeleverd.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Laat ik het dan anders vragen: zijn er medestanders voor ons standpunt?

Staatssecretaris **Knapen**: Er zijn medestanders voor ons standpunt. Er zijn geen medestanders in die zin dat ze onze voorstellen van a tot z overnemen, maar ik kan de Kamer ervan verzekeren dat geen van de door alle lidstaten ingediende voorstellen een-op-een op een ander voorstel past. Dit is dus niet rampzalig.

Voorzitter. Er zit in mijn betoog nog een lang stuk over de nieuwe Europese werkwijze ten aanzien van de fiches. Ik zou dat onderwerp ook schriftelijk kunnen behandelen.

De **voorzitter**: Dat stel ik zeer voor. Ik heb de regering hierover namens alle leden van de Kamer een brief geschreven. Ik zou het op prijs stellen als de staatssecretaris die brief, met de hier gestelde vragen, schriftelijk kon beantwoorden. Dan kan dit door de commissie voor ESO en de andere vakcommissies worden opgepakt.

**

Staatssecretaris **Knapen**: Dat doe ik graag. Dit verdient ook een uitvoerige beantwoording. Dat past bij hetgeen ik in mijn inleiding zei: gezien de wijze waarop de Eerste Kamer zich bezighoudt met Europa, moet hierover geen misverstand bestaan.

Ten slotte zal ik iets zeggen over de relatie tussen de elite en de burger, zoals de heer Peters het noemde. De communicatie over Europa is een onderwerp dat zich niet leent voor gemakkelijke antwoorden. Het marketen van Europa door de overheid werkt buitengewoon goed, maar precies averechts. Europa verkopen is dus niet de methode, maar wat werkt wel? Ik zal hierover een paar

dingen zeggen en beperk me tot rudimentaire opmerkingen, want we werken aan een notitie over dit onderwerp. Dit is namelijk een buitengewoon belangrijk onderwerp waar u en ik in het dagelijks leven allen mee worstelen. In plaats van Europa te behandelen als een product of een vergezicht, meen ik dat wij Europa moeten gaan beschouwen als onze vanzelfsprekende arena. Wij kunnen vaststellen dat er voor ons als deelnemer in deze arena grote voordelen liggen. Wij moeten niet uitstralen dat deze arena alleen maar geld kost, want dat is niet zo. Er zijn grote voor- en nadelen. Dat hoort bij een arena waarin verschillende standpunten en belangen spelen. Het is de natuurlijke omgeving van een groot aantal onderwerpen van de diverse departementen. Er zitten natuurlijk nadelen aan het feit dat wij leven in een wereld waarin compromissen gesloten moeten worden. In een aantal gevallen kunnen wij simpelweg niet onze zin krijgen. Dat zegt echter heel weinig over de vraag of je pro of contra Europa bent, want wij moeten acteren in de Europese arena vanwege een groot aantal thema's dat ons allemaal in ons dagelijks leven raakt. Na het Europese referendum in 2005 kwam de AIV (Adviesraad Internationale Vraagstukken) met een rapport waarin gepleit werd voor politisering van Europa. Dat zou de oplossing zijn.

Voorzitter. Ik heb de indruk dat dit volop gebeurt. Europa is gepolitiseerd dan ooit. Of dat elke dag een onverdeeld genoeg is, is een andere vraag, maar daar moeten wij niet over zeuren. Er wordt volop gedebatteerd, Europa doet ertoe! Men schuwt ook niet dilemma's te benoemen. Wellicht hebben wij hier allemaal nog wat te leren. Uitbreiding bijvoorbeeld is zo'n dilemma. Het is historisch en politiek evident dat er lidstaten bij gekomen zijn die vroeger onder het juk van het Oostblok gebukt gingen, maar het is ook een dilemma. Mevrouw Strik sprak over een interstatelijke vertrouwensrelatie. Het is logisch dat lotsverbondenheid met lidstaten die voor ons historisch gezien een stuk verder weg zijn, een dilemma geeft. Het gaat niet zomaar. Het kost tijd en het kost inlevingsvermogen. Wij hoeven daarover niet gecompliceerder te doen dan het is. Er zijn dilemma's: enerzijds worden zij lid, anderzijds is de sociale en psychologische verwerking van zo'n lidmaatschap een stuk moeilijker dan iedereen misschien heeft willen zien. Dat maakt identificatie met de instellingen ook lastiger. Het Europese Parlement is door de komst van al die nieuwe lidstaten van karakter veranderd. Dat is logisch. Daar werken andere mechanismen. Het is een andere cultuur. Niet alleen voor Nederland maar ook voor andere lidstaten is het een extra horde die je moet nemen om je daarmee te kunnen identificeren. Als wij hier zeggen: wij moeten voluit gaan voor maximale bevoegdheden van het Europese Parlement, of: wij moeten voortdurend op de rem trappen want dat Europese Parlement is een Fremdkörper, klinkt dat aangenaam, maar de werkelijkheid ligt simpelweg een stuk genuanceerder. Dat moeten wij onder ogen durven zien, want wij zitten er middenin.

De Fransen hebben volgens mij een aardige term voor het volgende punt. Ik weet echter niet of het kabinetsbeleid is, maar daarop kunnen wij eventueel nog terugkomen. Als de Fransen de slogan voor Europa gebruiken, spreken zij over "L'Europe qui protège", het Europa dat beschermt. Ik weet wel dat wij bij het woord *protège* denken aan protectionisme en dat moeten wij natuurlijk niet hebben. Ik zou het ook niet op die manier willen vertalen. Het woord "*protège*" heeft meer betekenissen. Het gaat om het gevoel dat Europa je ook beschermt, dat je mensen meeneemt in dat proces, dat je de scepsis serieus neemt en niet behandelt als een attitude van mensen die het nog niet helemaal begrepen hebben. Dat is wezenlijk om in Europa stappen verder te kunnen komen. Ik denk dat dit een van de grote lessen is van het referendum van 2005 waarmee wij ons voordeel kunnen doen.

Ik zou dit deel van mijn antwoord willen eindigen met een geruststellende gedachte. Bijna nergens in Europa zijn mensen zo overtuigd van het belang van Europa als in Nederland. De cijfers wijzen dat iedere keer opnieuw uit. Maar bijna nergens in Europa zijn mensen zo negatief over "Brussel" als in Nederland. Met die discrepantie hebben wij te wirtschaften. Die discrepantie moeten wij niet wegpoetsen door "Brussel" prachtiger te maken dan het is of door "Brussel" vreselijker te maken dan het is, maar zoals de minister-president onlangs nog zei, misschien moeten wij "Brussel" een beetje beschouwen als een worstfabriek. Mensen zijn vaak dol op worst maar willen niet per se weten hoe die worst gemaakt wordt. De onderwerpen waarover wij hier spreken, raken alle bewindspersonen en alle departementen want Europa zit in al die departementen. Het is onze taak om hierin de rode draad te bewaken en als wij die kwijt zijn, die te gaan zoeken.

De heer **Peters** (SP): Voorzitter. Ik wil even terug naar mijn vroegere beroep als hoofdinspecteur van de volksgezondheid, met name op het gebied van de Keuringsdienst van Waren. Het maken van een worst is een heel interessant fenomeen. Daarbij hoort echter wel dat degene die de inspectie moet uitvoeren, exact weet wat erin gaat, welke temperatuur wordt gehanteerd, hoe het allemaal gebeurt en zelfs hoe de worst smaakt, hoewel dat laatste niet hoort tot de taak van de hoofdinspectie van de volksgezondheid.

Als iets al of niet in beslotenheid gebeurt, is het belangrijk dat degenen die daarover mee moeten beslissen, inzicht hebben in de processen die plaatsvinden. Daarover heb ik de staatssecretaris nog niet gehoord en dan heb ik het nog niets eens over de communicatie. Het proces horen wij hier te kunnen volgen; wij moeten daarover zo snel mogelijk informatie krijgen, anders kunnen wij het vergeten.

De **voorzitter**: In de brief van de voorzitter zijn twee elementen genoemd: tijdige informatie en terugkoppeling naar de Kamer over wat de regering in Brussel heeft gedaan met de opvattingen van de Kamer.

**

De heer **Kox** (SP): Dat gaat de staatssecretaris beantwoorden.

De **voorzitter**: Ik probeer alleen maar tijd te winnen.

**

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Wij zullen zeker zorgen voor die brief. Wij rapporteren aan de Tweede Kamer. Wij doen verslag van de bijeenkomsten van de Raad, van onze inzet, van de afspraken die gemaakt worden over de inzet die wij moeten betrachten. Er vindt dus terugkoppeling plaats. Voor de Raad Buitenlandse Zaken en de Raad Algemene Zaken doen wij dat steeds zo goed mogelijk. In discussies met de Tweede Kamer heb ik gemerkt dat het zaak is dat wij onze collega's zoveel mogelijk achter de vordden zitten om ervoor te zorgen dat zij beide Kamers zo precies mogelijk van hun inzet op de hoogte stellen, zodat de Kamers de processen stap voor stap kunnen volgen, ook op die vele andere terreinen. Zoals gezegd, kom ik daarop graag terug. De eerstverantwoordelijke bij verslaglegging blijft natuurlijk altijd de verantwoordelijke minister zelf. Wellicht was de brief daarom ook gericht aan de minister-president. Ik heb echter goed nota genomen van het punt van de heer Peters.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik kijk uit naar de brief en ik hoop dat u de vakministers ervan kunt overtuigen dat het niet nodig is koudwatervrees te hebben voor ons. Wij willen alleen maar graag erbij betrokken zijn. Dat komt uiteindelijk de implementatie ten goede.

U noemde ook het punt van het wijzen naar Brussel. Het is heel interessant dat er gelukkig wel draagvlak is voor Europa, maar dat Brussel de boosdoener is. Wij als politici hebben daarin natuurlijk een belangrijke verantwoordelijkheid. Wij moeten voortdurend laten zien dat wij onderdeel zijn van de onderhandelingstafel in Brussel. Men kan ons aanspreken op wat daar wordt besproken.

Verschillende vragen zijn nog niet beantwoord, maar daarop komt u misschien zo nog. Anders kom ik erop terug in tweede termijn. Een punt sluit aan bij wat u net zei over het rechtsstaatgehalte van de lidstaten. Ik bedoel niet de toetredende lidstaten, maar de lidstaten die al zijn toegetreden. Dat raakt ook aan zaken als corruptie of detentieomstandigheden in de lidstaten. Het interstatelijke vertrouwen moet wel voldoende gefundeerd zijn. Kunt u concreet aangeven welke instrumenten de Commissie of de Raad heeft om voor een wenselijk niveau te zorgen? Dat is volgens mij een belangrijk kernpunt om burgers vertrouwen te geven in de Europese Unie.

Staatssecretaris **Knapen**: Mevrouw Strik vraagt mij concreet te worden. Het meest concrete voorbeeld dat ik in de herinnering kan roepen, is de mediawetgeving in Hongarije. De Commissie heeft daar bevoegdheden en heeft op grond van die bevoegdheden geacteerd. Wij hebben in de Raad

Algemene Zaken en de Europese Raad het onderwerp aan de orde gesteld. Dit had het karakter van peer pressure. Het is uiteraard bekend dat Hongarije op dit moment voorzitter is van Europa. Hongarije heeft er dus belang bij dat niet alle andere lidstaten vanwege de mediawetgeving het feest komen bederven. Ik zeg het even onparlementair. De optelsom van die twee zaken heeft geleid tot een aanpassing van de wetgeving in Hongarije. Sommigen zeggen dat er te weinig is aangepast. Daarover valt te discussiëren. Het geeft wel aan dat we kunnen interveniëren als wordt vastgesteld dat er fundamentele rechten in het geding zijn.

De **voorzitter**: Ik wil afronden. We gaan over de tijd heen en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wacht al. Ik verzoek de staatssecretaris zo snel mogelijk af te ronden.

**

Staatssecretaris **Knapen**: Ik heb ongeveer zeven of acht losse vragen die ik nog even wil behandelen, om recht te doen aan de urgentie ervan.

De heer Peters sprak over de betekenis van de Frans-Duitse as. Wij hebben daarin een overzichtelijk standpunt. Wij houden er niet van, maar soms is het echt nodig. Natuurlijk prefereren wij dat er geen dingen worden afgesproken tussen twee staten die vervolgens een eigen leven gaan leiden, zodat wij daarna weer een tijd bezig zijn daarop invloed uit te oefenen. Frankrijk en Duitsland zijn wel in de kern van Europa de twee belangrijkste staten, in Schengen, in de Europese Unie et cetera. Als zij het eens zijn, betekent dit dat het noordelijke en het zuidelijke blok bewegen. Als zij het niet eens zijn, is het heel moeilijk zaken op gang te brengen. Wij moeten ervoor zorgen goede contacten en intensieve betrekkingen te hebben met Frankrijk en Duitsland, zodat wij zo weinig mogelijk worden verrast en zo vaak mogelijk invloed kunnen uitoefenen. Dan kan deze constructie Europa soms een stapje verder brengen, al is zij voor een klein land niet ideaal. Het is echter de realiteit.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg zich af of Europa scherpere prioriteiten kan stellen. Daarmee zijn wij het eens. In het regeerakkoord staat dat de EU zich dient te beperken tot de kerntaken, die gericht zijn op welvaart, vrijheid en veiligheid. Ik ben het met mevrouw Van Bijsterveld eens dat wij met betrekking tot de subsidiariteitsvraag niet alleen moeten kijken of een lidstaat het beter kan doen dan de Unie, maar ook moeten kijken of andere actoren, het maatschappelijk middenveld, de civil society en de private sector, hierin een rol moeten spelen in plaats van een publieke institutie.

De heer Kuiper en de heer Ten Hoeve vroegen of de regering de uitspraken van mevrouw Merkel deelt over de Uniemethode. Ik heb de uitspraken van mevrouw Merkel niet geïnterpreteerd als een aanval op de communautaire methode. Ik heb ze geïnterpreteerd als een poging een brug te slaan tussen communautair en intergouvernementeel. De Europese Raad is bij uitstek het forum waarin het

mogelijk is de verzoening tussen die twee elementen vorm te geven. Dat is tenslotte in de crisisaanpak ook gebleken.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg hoeveel Commissievoorstellen worden vastgesteld, al dan niet gewijzigd, of verworpen. Het gebeurt zelden dat een verordening of een richtlijn ongewijzigd de eindstreep haalt. Heel incidenteel komt het voor dat een richtlijn helemaal wordt afgekeurd, bijvoorbeeld de richtlijnen arbeidstijden uit 2008 of 2009. Ik ben het eens met mevrouw Van Bijsterveld dat we goed moeten blijven toezien op subsidiariteit. Dat is natuurlijk ook een taak voor de Kamer, maar wij hebben daaraan natuurlijk ook onze bijdrage te leveren.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg ook naar de verschillen tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten. Dat is een prachtig onderwerp en eigenlijk te mooi voor de klok.

De **voorzitter**: Ik adviseer u toch even naar de klok te kijken.

**

Staatssecretaris **Knapen**: Een belangrijk verschil is dat er in de Verenigde Staten maar in één taal wordt gesproken. Daarnaast zijn de Verenigde Staten veel mobieler. Er zijn natuurlijk heel veel verschillen. De verleiding is groot hierover een verhandeling te beginnen, maar laat ik het houden op het feit dat er veel verschillen zijn.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg ook waarom er geen inbreukprocedure is geweest tegen Griekenland voor de slechte omstandigheden van asielzoekers. Het is aan de Commissie om een inbreukprocedure te starten. Zij is op de hoogte van gebreken in bepaalde lidstaten. Dat blijkt ook uit de ondernomen stappen met betrekking tot bijvoorbeeld het nationale actieplan in Griekenland. Gezien de huidige discussie in de JBZ-raad is het nu niet meer nodig de Commissie verder aan te sporen om naar die inbreukprocedure te kijken.

De heer Eigeman vroeg hoe het zit met de uitfasering van de Nederlandse bilaterale hulp in Kosovo. Kosovo is bij uitstek een land waarvoor de financiering door de Europese Unie een meerwaarde heeft boven bilaterale steun. Het gaat ook om de leverage en het gaat om de vraag: is er zodanige bilaterale steun mogelijk dat we ten opzichte van andere actoren echt een verschil kunnen maken? Dat is het uitgangspunt geweest bij deze keuze. De Unie geeft gemiddeld 70 mln. per jaar aan Kosovo. Er is geen land dat per capita zoveel EU-steun ontvangt, namelijk ongeveer €40 per inwoner. En dat terwijl het een land is met een inkomen per hoofd van de bevolking van boven de €2000. De EU geeft niet alleen ontwikkelingssamenwerkingssteun aan het land. Met EULEX hebben wij daar de grootste civiele missie ter wereld. Er is een speciale vertegenwoordiger. De Unie is daar werkelijk de regisseur van een 3D-beleid. Juist daarom hebben wij in het kader van die werkverdelingsagenda een besluit genomen. Gegeven al deze activiteiten en de coherentie ervan is de meerwaarde van specifiek Nederlandse steun moeilijk meer te vinden,

gegeven het feit dat die meerwaarde al niet zo groot was.

De heer Ten Hoeve vroeg naar de invoering van een geharmoniseerde grondslag voor de vennootschapsbelasting. De Kamer heeft hierover vorige week een BNC-fiche ontvangen met het standpunt van de regering. Wij staan zeer kritisch tegenover het voorstel. Wij betwisten niet dat er voordelen zitten aan een gemeenschappelijke aanpak, zeker voor het bedrijfsleven. Dan hoeft je niet alle belastingen te harmoniseren, maar dan zou je kunnen kijken naar het harmoniseren van de grondslag. Daar kan het bedrijfsleven voordeel bij hebben. Het positieve welvaartseffect van de EU is in dit voorstel zo beperkt, dat het niet opweegt tegen de negatieve consequenties voor een groot aantal lidstaten. Voor Nederland zou volgens een eerste impact assessment van de Europese Commissie het bruto nationaal product met 1,7% kunnen dalen. Het laat de mogelijkheid open van naast elkaar bestaande systemen. Ik wil en durf niet in specifieke details te treden, maar wij zijn grotelijks tegen dit voorstel. Wij zijn niet principieel tegen de gedachte om te kijken naar de mogelijkheid om grondslagen te harmoniseren.

De **voorzitter**: Ik zie dat de heer Ten Hoeve wil interrumpen, maar dat laat ik niet toe. Wij gaan behoorlijk over de uitgetrokken tijd heen.

**

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Ik heb in grote lijnen alle vragen beantwoord. Een enkel punt dat wellicht is blijven liggen, komt in de tweede termijn nog aan de orde. Ik hoop dat mijn bijdrage voldoende materiaal biedt om een vruchtbare tweede termijn te hebben.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Koopkrachttegemoetkoming oudere belastingplichtigen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Introductie van een regeling die het mogelijk maakt oudere belastingplichtigen een tegemoetkoming te verstrekken met het oog op compensatie van koopkrachtverlies als gevolg van beleidsmaatregelen (Wet mogelijkheid koopkrachttegemoetkoming oudere belastingplichtigen) (32521).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Ik dank de woordvoerders, die zich in de materie hebben verdiept en mij de gelegenheid geven om daar nu met hen over van gedachten te wisselen. Het wetsvoorstel dat wij bespreken, regelt dat de AOW-

tegemoetkoming wordt afgeschaft en wordt vervangen door een koopkrachttegemoetkoming op grond van de Wet mogelijkheid koopkrachttegemoetkoming oudere belastingplichtigen. Dat laatste is zo'n ingewikkeld begrip, dat ik het zou willen afkorten tot mkob. Als de voorzitter het goed vindt, zal ik die afkorting in het vervolg van mijn bijdrage gebruiken. Die AOW-tegemoetkoming die wat ons betreft zou moeten worden afgeschaft, herzien nadat het kabinet in 2005 bij de behandeling van het Nederlandse koopkrachtbeeld oordeelde dat onder meer voor ouderen met een laag inkomen negatieve inkomenseffecten beperkt moesten worden. Een aantal sprekers heeft de vraag opgeworpen hoe het precies zit met de verhouding tussen de AOW-tegemoetkoming en de mkob. Mevrouw Westerveld, de heer Ten Hoeve, de heer Terpstra, de heer Elzinga en de heer Kuiper hebben naar voren gebracht dat die AOW-tegemoetkoming nodig zou zijn om de netto-nettokoppeling in stand te houden. Mevrouw Westerveld heeft er passages uit de memorie van toelichting bij gehaald. Ik sluit niet uit dat die geïnterpreteerd kunnen worden zoals mevrouw Westerveld dat doet. Ik kan mij dat zelfs voorstellen, maar het is niet de bedoeling geweest. Ik wil in mijn eigen woorden aangeven wat de bedoeling wél is geweest.

Die netto-nettokoppeling staat op geen enkele manier ter discussie. Zij is vastgelegd in artikel 9 van de AOW. Als de lonen in ons land omhooggaan, dan gaat het wettelijk minimumloon mee omhoog. Als het wettelijk minimumloon omhooggaat, gaat ook de AOW omhoog. Die netto-nettokoppeling is vastgelegd en wordt gehandhaafd. Die AOW-tegemoetkoming heeft daar indertijd niets aan toe- of afgedaan. En dat geldt ook voor deze mkob. De AOW-tegemoetkoming had indertijd een andere achtergrond. Het ging niet om het nader kunnen invullen of garanderen van de netto-nettokoppeling, het ging erom dat je, als je eenmaal dat traject had gehad, als gevolg van fiscale maatregelen vervolgens toch ongewenste koopkrachteffecten kon hebben. Die ongewenste effecten kon je met andere fiscale maatregelen compenseren. Het nadeel daarvan is dat je dan een deel van de mensen, in het bijzonder de mensen voor wie wij extra aandacht hebben, de mensen met een lager inkomen, niet kunt bereiken. In ons jargon heet dat het verzilveringsprobleem. Met een fiscale maatregel kun je wel iets bereiken voor de mensen met middeninkomens en hogere inkomens, maar niet voor de mensen met lagere inkomens. Daar heb je iets anders voor nodig. Naast de fiscale maatregelen en naast de netto-nettokoppeling hebben wij nog een derde instrument in het leven geroepen: het instrument van de AOW-tegemoetkoming. Daarmee kun je iedereen bereiken. Het is indertijd gedaan met een brutobedrag voor iedereen. De mensen aan de onderkant bereik je dan met bijna het hele bedrag. Naarmate de mensen een hoger inkomen hebben en meer belasting betalen, hebben ze netto minder aan die tegemoetkoming. De netto-nettokoppeling - de koppeling van de AOW aan de Wet op het minimumloon en aan de ontwikkeling van de lonen

in de markt -- de fiscale maatregelen en de AOW-tegemoetkoming gaven ons de mogelijkheden om gewenste effecten te bereiken en ongewenste effecten tegen te gaan. De tekst in de memorie van toelichting, waaraan mevrouw Westerveld refereert, is niet ondubbelzinnig, en kan worden uitgelegd zoals zij doet, maar dat is niet bedoeling geweest. De bedoeling is geweest zoals ik het net heb geformuleerd.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik heb geboeid geluisterd naar de toelichting van de minister, maar ik merk dat ik hier grote moeite mee heb. Als dit een toelichting zou zijn op een tekst die voor meerdere uitleg vatbaar is, kan ik me nog voorstellen dat deze interpretatie de leidende is. Dat is namelijk wat de regering zegt. Maar wat de minister nu eigenlijk doet, is het volgende. Door het vorige kabinet is een maatregel getroffen, die wordt toegelicht in de memorie van toelichting, waarmee een stuk parlementaire geschiedenis wordt geschreven. Vijf à zes jaar later gaan we dan zeggen: er staat niet helemaal wat er staat, het is anders bedoeld. Ik heb daar zoveel moeite mee, omdat wij allemaal weten dat boven de parlementaire behandeling van deze maatregel van vandaag de schaduw hangt van een mogelijke rechterlijke toetsing. Ik denk dat ook een rechter zal zeggen: we gaan terugkijken naar de ondubbelzinnige teksten. Misschien is dit niet zozeer een vraag, als wel een hartenkreet. Deelt de minister mijn mening dat het niet aan de regering is om de parlementaire geschiedenis van zes jaar geleden te herschrijven?

Minister **Kamp**: Ik vind niet dat mevrouw Westerveld iets verkeerd doet. Zij kijkt heel kritisch naar de tekst en haalt daar een passage uit, die zij beoordeelt en interpreteert. Dat mag zij zeker doen. Maar minstens even belangrijk, en misschien wel belangrijker, is dat je kijkt waar we met die woorden eigenlijk mee bezig waren. Wat was de bedoeling van wat we op papier hebben gezet? Ik doel niet alleen op deze ene passage, maar op het geheel van wettekst, toelichting en besprokene in Tweede en Eerste Kamer. Wij wilden de netto-nettokoppeling, en die blijft in stand. Ongewenste koopkrachteffecten willen we met fiscale maatregelen kunnen compenseren. Als een gedeelte van de mensen niet kan worden bereikt vanwege het verzilveringsprobleem, hebben we daarvoor een aanvullend instrument nodig, de AOW-tegemoetkoming. Dat was de bedoeling van het geheel. Ik betreur het als er een bepaalde tekst is waarvan redelijkerwijs de conclusie kan worden getrokken: als je dit zo ziet, kun je het ook zo zien. Ik hoop dat ik met mijn toelichting heb aangegeven wat destijds de bedoeling was en wat destijds uit de discussies die daar destijds zijn gevoerd, duidelijk naar voren is gekomen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De minister noemde mij in het rijtje mensen dat had gezegd dat de netto-nettokoppeling zou zijn verlaten, als conclusie uit de memorie van toelichting uit 2005. Ik moet zeggen dat ik die conclusie uitdrukkelijk niet heb

getrokken, omdat ik inderdaad van mening was dat de betrokken passage in de memorie van toelichting onduidelijk, voor tweemaal uitleg vatbaar was.

Minister **Kamp**: Het spijt me dat ik dat wat te kort door de bocht heb samengevat. Ik had nog op een aantal andere punten in willen gaan, onder andere de punten die de heer Ten Hoeve naar voren heeft gebracht. Ik denk dat zijn weergave van zijn eigen woorden beter is dan wat ik daarover in samenvatting heb gezegd. Dank voor die correctie.

In 2005 hebben we de fiscale maatregelen genomen om de destijds onderkende ongewenste koopkrachteffecten van andere fiscale maatregelen te compenseren. We hebben toen de ouderenkorting in de loon- en inkomstenbelasting verhoogd. We zaten dus met dat verzilveringsprobleem, waaraan wat moest worden gedaan. Daarvoor hebben we destijds deze AOW-tegemoetkoming in het leven geroepen. Je kunt vaststellen dat het wordt gezien als onderdeel van het AOW-pensioen, waarmee het wordt gekwalificeerd als sociale zekerheid. Destijds is gekozen, toen het ging om de invulling van wat men wilde bereiken, voor deze vorm: een AOW-tegemoetkoming waarbij de doelgroep werd verbreed, waardoor iedereen die AOW kreeg werd gecompenseerd voor fiscale maatregelen. Voor mensen die in het buitenland wonen die helemaal niets met het Nederlandse fiscale stelsel te maken hebben, en die met het fiscale stelsel van het woonland te maken hebben, waar soms voor ouderen een lager belastingtarief geldt en waar soms bepaalde maatregelen worden genomen om ongewenste koopkrachteffecten voor ouderen te compenseren, is het helemaal niet nodig dat je ook nog vanwege de Nederlandse fiscale maatregelen, die hen dus helemaal niet raken, compensatie geeft. Dat was een ongewenste, niet-beoogde verbreding van de doelgroep, waartoe destijds wel is besloten. Dat is op de koop toe genomen. Er is voor een eenvoudige, snel in te voeren regeling gekozen, om het verzilveringsprobleem op te lossen. Daarmee schoot de regeling ook deels haar doel voorbij. Je bereikt dan namelijk mensen in het buitenland die die compensatie helemaal niet nodig hadden; mensen in het binnenland die geen AOW-uitkering hadden, maar die wel 65-plus waren, hier leven, inkomen hadden en last hadden van die fiscale maatregelen, kregen die compensatie niet. De oplossing die we toen hebben gekozen, was vrij ruw. Ik denk dat het verstandig is om, in het licht van de financiële problematiek, waardoor wij gedwongen zijn om alles goed onder de loep te nemen en te gaan kijken waar dingen verbeterd en gecorrigeerd kunnen worden, de verbetering door te voeren zoals wij die hebben voorgesteld.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Als voortzetting op de woordenwisseling van zo-even: de minister zegt dat die mkob ook toekomt aan mensen die niet in Nederland wonen, wat eigenlijk onbedoeld en niet nodig is. Het is niet alleen besloten, het wordt in de memorie van toelichting uitdrukkelijk benoemd als bedoeld met dit wetsvoorstel. Dan kom je toch echt

op een en-en-ensituatie, dat we wel heel veel zaken kunnen gaan benoemen die niet de bedoeling waren, maar ik wil de minister erop wijzen dat de toelichting op dit onderdeel helemaal niet zo vreselijk groot is: één A4'tje. Daarin wordt tak-tak-tak-tak aangegeven wat er met die regeling wel en niet wordt bedoeld. Dan wordt het toch buitengewoon ingewikkeld om vijf à zes jaar later te zeggen: er was eigenlijk iets heel anders bedoeld? Er staat uitdrukkelijk: het geldt zowel voor mensen in Nederland als voor mensen in het buitenland, zodat er niet hoeft te worden getoetst.

Minister **Kamp**: Dat was niet het bedoelde effect. Ik moet mevrouw Westerveld op één punt corrigeren. Naast de AOW-tegemoetkoming die we in 2005 hebben vastgesteld, is er nu het voorstel om die AOW-tegemoetkoming af te schaffen en door iets anders te vervangen, namelijk de mkob.

Destijds is echt onder ogen gezien dat je, los van die netto-nettokoppeling, als gevolg van fiscale maatregelen kunt zien dat er iets misgaat met de koopkracht. Een voorbeeld. Een paar jaar later hebben wij de oorspronkelijke regeling voor aftrek van bijzondere kosten, waarbij bijzondere uitgaven in mindering konden worden gebracht op het inkomen, in het leven geroepen. Op een gegeven moment werd vastgesteld dat vrijwel alle ouderen voor die regeling in aanmerking kwamen, wat nooit de bedoeling was. Die regeling is toen gewijzigd. Voor een bepaalde groep had dat ongewenste koopkrachteffecten, en toen is er iets anders bedacht om dat voor die groep te compenseren, waardoor de AOW-tegemoetkoming, die op dat moment al bestond, in één keer is verdubbeld. Het ging echt om een fiscale maatregel -- het afschaffen van de mogelijkheid om buitengewone uitgaven af te trekken van je belastbaar inkomen -- die ongewenste koopkrachteffecten had. Daarom is de AOW-tegemoetkoming toen enorm verhoogd.

Mensen die in het buitenland wonen en in het buitenland belasting betalen, hadden echter helemaal niets met de aftrek van de buitengewone lasten in Nederland te maken. Het was ook heel raar dat zij in een keer, zomaar, een verdubbeling van de tegemoetkoming kregen. In de memorie van toelichting is ook niet gesteld dat het de bedoeling was om mensen die in het buitenland wonen en niets met het Nederlandse fiscale systeem te maken hebben, desondanks een compensatie te geven, die ze helemaal niet nodig hadden en waarop ze helemaal geen recht hadden. Dat is dus nooit de bedoeling geweest; dat is destijds op de koop toe genomen. Het ging erom, een regeling te treffen voor die grote groep. Aan de randen had dit een aantal ongewenste effecten, zoals voor een deel van de mensen in Nederland, 65-plussers met een inkomen maar geen AOW, die wel last hadden van de fiscale maatregelen, maar niet konden profiteren van de tegemoetkoming; terwijl mensen in het buitenland, die met de fiscale maatregelen hadden te maken, deze tegemoetkoming in de schoot geworpen kregen. Dat was dus niet de bedoeling, maar een ongewenst effect. Nu kunnen we teruggaan naar de oorspronkelijke opzet, die

ook eigenlijk was bedoeld. Om wie ging het? Om de mensen die worden getroffen door fiscale maatregelen in Nederland. Dat zijn alle 65-plussers in Nederland en die krijgen allemaal de nieuwe mkob. De mensen in het buitenland die nog wel onder het Nederlandse belastingstelsel vallen, en wel voor 90%, krijgen die mkob ook. Ik denk dat we hiermee een heel zuivere maatregel nemen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. De minister doet nu net alsof uitsluitend mensen die in Nederland wonen door fiscale regimes worden getroffen. Het mag zo zijn dat die tegemoetkoming is ingesteld om fiscale effecten te compenseren of wat dan ook, maar ik heb geen enkele onderbouwing gezien voor de impliciete stelling dat zoiets absoluut niet nodig is voor mensen die niet in Nederland wonen; en dat terwijl zo'n duidelijke parallel worden getrokken met die netto-nettokoppeling. Het buitenland is namelijk heel groot. Als bij iedere tegemoetkoming vanwege een verandering in het fiscale regime in Nederland wordt gezegd dat een brok AOW niet naar het buitenland hoeft te gaan, wordt eigenlijk gezegd dat de AOW hoger wordt gesteld voor Nederland dan voor het buitenland. Ik kan dit niet mooier of leuker maken dan het is.

Minister **Kamp**: Ik misschien wel, of ik ga het in ieder geval proberen. Stel, men woont in het buitenland, bijvoorbeeld in Portugal, en men krijgt AOW uit Nederland. Als in Nederland de lonen stijgen, gaat elk jaar het AOW-bedrag uit Nederland omhoog. Belasting over die AOW betaalt men niet in Nederland, maar in Portugal. Portugal heeft een eigen belastingstelsel, misschien met een speciaal tarief voor ouderen dat lager is dan in Nederland. Misschien nemen ze in Portugal allerlei maatregelen vanwege de koopkrachtontwikkelingen. Die Portugese maatregelen zijn ook van toepassing op de mensen die een AOW-uitkering uit Nederland ontvangen. Dat is allemaal prima, maar als in het Nederlandse fiscale regime iets verandert waarvan alleen de mensen iets merken die onder het Nederlandse fiscale regime vallen, is het raar om die tegemoetkoming te geven aan iemand die woont in Portugal en niets met dat Nederlandse fiscale regime heeft te maken. En we praten niet over kleine bedragen: ik heb net het voorbeeld genoemd van de aftrek van buitengewone uitgaven, die met zo'n tegemoetkoming gewoon verdubbelt. Op dat moment was het dus bedoeld voor fiscale maatregelen; het wordt gebruikt voor fiscale maatregelen. Wij wilden dat niet alleen mensen met een middeninkomen of een hoger inkomen van die fiscale maatregelen zouden kunnen profiteren, maar ook mensen met een laag inkomen; vandaar dat die tegemoetkoming destijds is ingevoerd.

Wij willen nu die mkob in stand houden, maar alleen voor de groep waarvoor deze is bedoeld: de mensen die onder de Nederlandse fiscaliteit vallen. Welnu, de relatie met de Nederlandse fiscaliteit is in dit wetsvoorstel nog eens glashelder gemaakt. Om die reden, en ook vanwege het feit dat het bezwaar en beroep juridisch onder het fiscale regime zijn gebracht, is

het duidelijk dat het niet gaat om sociale zekerheid, maar echt om een maatregel van compensatie in de fiscale sfeer voor mensen met lagere inkomens. Het gaat dus niet over sociale zekerheid, het is duidelijk wat anders. Daarom zei ik tegen mevrouw Swenker dat deze heldere lijn in de sociale sfeer, dus geen onderdeel van de sociale zekerheid, ons het vertrouwen kan geven dat deze maatregel in stand blijft. Wij mogen deze maatregel nemen; redelijkerwijs zouden wij hem ook moeten nemen. Hij is ook zodanig onderbouwd dat hij de toets der kritiek kan doorstaan, ook bij de Europese beroepsinstanties.

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Ik heb de minister in het laatste interruptiedebatje, maar zeker ook daarvoor, meermalen horen herhalen dat het niet de bedoeling was dat ook AOW'ers in het buitenland zouden worden gecompenseerd voor gevolgen van fiscale maatregelen in Nederland. Ik kan die redenatie uitstekend volgen, maar als dit niet de bedoeling was, waarom staat in de memorie van toelichting dan met zoveel woorden dat alle AOW'ers ervan zouden profiteren, ook degenen die in het buitenland wonen? In de considerans staat namelijk dat dit voor alle AOW-gerechtigden wordt geregeld. Dat is toch op zijn minst zeer verwarrend? Wat moeten mensen niet denken als ze dit gewoon in de wetteksten kunnen lezen?

Minister **Kamp**: Het is zo weergegeven, omdat het zo is. Als je de feiten goed wilt weergeven, moet je inderdaad zeggen dat een gevolg van deze maatregel is dat ook mensen in het buitenland die niet onder het fiscale regime vallen en die de compensatie dus eigenlijk niet nodig hebben, deze wel krijgen. Dat is toen gewoon als feit gezegd, niet als iets wat werd beoogd; de wetgever beoogt natuurlijk nooit om iemand een compensatie te geven voor een schade die hij niet heeft geleden. Maar dit effect is wel een feit, als gevolg van de gekozen vorm, en vervolgens is dit ook zo verwoord in de memorie van toelichting. Op zich vind ik dat terecht. Ik heb tegen mevrouw Westerveld al gezegd dat ik haar interpretatie van de tekst begrijp, maar ik hoop dat zij van mij wil aannemen dat het destijds zo is gegaan: wat was toen de redenatie, wat was de bedoeling, hoe is het opgezet? Dat was zoals ik het zonet weergaf en ik denk dat we nu de mogelijkheid hebben om het te verbeteren.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Voor de verheldering nog het volgende. De minister heeft het over schade die wordt geleden en zegt dat het niet de bedoeling is om mensen daarvoor te compenseren. Bedoelt hij met de schade die wordt geleden dat als er in het fiscale regime in Nederland iets verandert, dat moet worden gecompenseerd? Is de impliciete veronderstelling daarachter niet dat AOW'ers die in het buitenland zitten, nooit te maken zullen krijgen met schade die in het buitenland ontstaat en waarvoor zij niet zullen worden gecompenseerd omdat het land waarin zij wonen dat niet wil doen voor mensen die hun uitkering overwegend uit Nederland betrekken,

maar alleen voor de mensen die van dat land zelf hun pensioen krijgen? Met andere woorden: krijgen we juist in dat geval niet de gaten in de coördinatie waarvoor we zo bang zijn, namelijk dat twee landen zeggen dat het eigen land dit maar moet doen?

Minister **Kamp**: Nee, er is maar één land dat het recht heeft om belasting te heffen en dat is in de regel het land waar men woont. Daarop zijn uitzonderingen, bijvoorbeeld Duitsland, waarmee we een belastingverdrag hebben gesloten. Dat betekent dat mensen die vanuit Nederland een AOW-uitkering krijgen of een uitkering van het ABP, daarover in Nederland belasting betalen. In de meeste andere landen valt men onder het andere fiscale regime en als men daar woont, kan men profiteren van alle fiscale maatregelen die daar worden bedacht, zoals lagere tarieven voor ouderen -- dat is in Duitsland overigens zo, maar ook in andere landen -- of koopkrachtcompensaties. Maar het is toch raar als je kunt profiteren van de fiscale maatregelen van daar en ook die van hier, terwijl het fiscale stelsel van hier helemaal geen effect op jou heeft. Het is veel zuiverder om ervoor te zorgen dat mensen die onder het Nederlandse fiscale regime vallen, worden gecompenseerd vanuit Nederland; mensen die onder een ander regime vallen, moeten vanuit dat land worden gecompenseerd.

Die nieuwe tegemoetkoming is dus ook bedoeld voor ouderen die in het buitenland wonen. De groep van in het buitenland wonenden die onder het Nederlandse fiscale regime vallen, bestaat volgens mij uit ongeveer 15.000 personen. Deze groep zal dus ook deze mkob geëxporteerd krijgen en er dus van kunnen blijven profiteren, zoals hij dat in het verleden kon doen van de AOW-tegemoetkoming; naar mijn mening terecht, omdat hij nu eenmaal onder het Nederlandse fiscale regime valt.

Dan is er in Nederland een groep van 12.000 personen die in Nederland wonen, die 65-plus zijn en die wel een inkomen hebben, maar geen AOW. Die personen krijgen op dit moment geen AOW-tegemoetkoming, terwijl ze wel door fiscale maatregelen van Nederland kunnen worden getroffen in hun koopkracht. In het nieuwe regime wordt dat verbeterd en krijgt deze groep ook de mkob. Enkele sprekers hebben gezegd dat het raar is dat wij dit nu eerst gaan invoeren en dat we het dan volgend jaar weer gaan afschaffen. Het is niet zo dat het voor alle 12.000 mensen wordt afgeschaft, maar voor een deel van die mensen geldt dat ze naast hun AOW -- en dat is dan een onvolledige AOW -- nog een aanvullende bijstandsuitkering hebben. Tot op dit moment is het zo dat je je gedeeltelijke AOW krijgt en je aanvullende bijstandsuitkering, en daar bovenop krijg je de AOW-tegemoetkoming. Daarmee zit je boven de netto-nettokoppeling. Als je de sociale zekerheid wilt garanderen, is het onze bedoeling om alleen het sociale minimum breed over de hele linie te garanderen. Als er een samenloop is van AOW en bijstand, betekent dit dat bij de middelentoets ook de mkob wordt meegenomen. Dat betekent dat het sociale minimum, de WML

gekoppeld aan het uitkeringsniveau, ook het niveau is dat in de toekomst voor deze groep van 65-plussers geldt. In de nieuwe situatie komt dus niet bovenop dat sociale minimum nog de AOW-tegemoetkoming en in nieuwe gevallen de mkob.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Dat betekent dus concreet dat wie nu gaat profiteren van de tegemoetkoming, die volgend jaar ook houdt en dat een en ander alleen effect heeft voor de toekenning van de bijstand?

Minister **Kamp**: Het zit zo. Je hebt -- ik noem maar een bedrag -- €500 aan AOW. Het sociale minimum waar je als 65-plusser recht op hebt, is €1200. Dan krijg je dus bovenop die €500 nog €700 bijstand. Daarbovenop krijg je in de huidige situatie nog afgerond €40 per maand aan AOW-tegemoetkoming. In de nieuwe situatie valt het bedrag van €40 onder de middelentoets. Dat betekent dat die €500 AOW plus die €40 worden opgeteld, dat is €540, en dat je daarnaast nog €660 krijgt aan bijstand. Dat betreft dus niet de hele groep van die 12.000 mensen. Het betreft van die groep van 12.000 mensen slechts 1750 personen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Juist, maar de conclusie is dus dat de groep die profiteert van de tegemoetkoming, niet verandert.

Minister **Kamp**: De groep die profiteert van de tegemoetkoming verandert niet?

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De groep die de tegemoetkoming toegekend krijgt.

Minister **Kamp**: Voor de grote massa, 95% of meer, gaat de AOW-tegemoetkoming om in de mkob. Over de mensen in het buitenland hebben we het gehad. Dat hebben we net uitgesproken. Voor de mensen in Nederland is het zo dat een bepaalde groep op dit moment de AOW-tegemoetkoming niet krijgt. Voor die groep wordt die tegemoetkoming nu wel geregeld, maar voor een deel van die groep valt die weer weg. Ik denk dat het is zoals u zegt. Die groep had het in het verleden niet en zal het in de toekomst ook niet krijgen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Die groep krijgt het nu in eerste instantie wel, maar dat wordt straks teruggedraaid.

Minister **Kamp**: Ja. Dat is inderdaad zo. Voor die 1750 mensen zit daar één jaar tussen. U stelt dat scherp en terecht. Dat is niet fraai, maar dit is een wetsvoorstel dat al in 2009 in procedure is gebracht. Het andere wetsvoorstel is een uitwerking van het regeerakkoord. Dat zijn dus twee aparte trajecten die gegaan moeten worden en daar zit een nadelig effect in. De grote groep van 12.000 profiteert, inclusief de 1750, maar voor die 1750 is het eenmalig. Zo zit het in elkaar.

De heer **Elzinga** (SP): Als het nieuwe voorstel te zijner tijd ook deze Kamer bereikt, komen we

hierover ongetwijfeld nog uitvoerig te spreken. Ik vind het een beetje vreemd dat iets wat in de plaats komt van wat vroeger de ouderenkorting was en wat in de visie van de regering tijdelijk wordt opgelost via een AOW-tegemoetkoming, niet geldt voor andere mensen die ouder zijn dan 65 jaar. Mensen die aanvullende bijstand hadden, profiteerden immers ook van de ouderenkorting. Maar goed, daar komen we op terug. Ik heb nu even een vraag. De minister zegt ...

Minister **Kamp**: Vindt u het goed dat ik op dit eerste punt iets zeg, of wilt u liever dat ik even wacht tot u uw vraag op een ander punt hebt gesteld? U zegt dat het vreemd is, maar het is een onderdeel van de techniek. Als je met dit soort regelingen aan de gang gaat, dan ben je altijd ook bezig met techniek. Dat kan niet anders. Dan is hetgeen je wenst wel eens technisch moeilijk, zodat je een iets andere oplossing kiest. In de techniek zitten altijd discutabele dingen. Dat hoort er nu eenmaal bij. Ik ben het wel helemaal eens met wat u zegt, namelijk dat dit nog in de Tweede en in de Eerste Kamer moet komen. De Kamer krijgt nog de gelegenheid om daarover te oordelen, maar dankzij de interventie van de heer Ten Hoeve is in ieder geval duidelijk geworden dat het om een verbetering gaat voor de groep. Voor het grootste deel van de groep is het een blijvende verbetering en voor 1750 mensen is het een eenmalige verbetering. Bedankt voor de gelegenheid om daarop te reageren.

De heer **Elzinga** (SP): Daar komen we dan inderdaad nog uitgebreid over te spreken. Mijn vraag betrof uw opmerking dat er voor een kleine groep een situatie ontstaat voor een jaar die vervolgens weer wordt teruggedraaid, omdat dit voorstel al in 2009 in procedure was gekomen. Wat bedoelt u met het begin van die procedure? Het wetsvoorstel is pas in de zomer van 2010 naar de Raad van State gestuurd.

Minister **Kamp**: De bewindspersoon beslist om een voorstel voor te leggen aan de ministerraad. U kent dat hele traject beter dan ik. Dat hele traject is in 2009 opgestart. Ik kan hier misschien nu meteen meenemen dat de afspraak is gemaakt om twee keer per jaar aanpassingen plaats te laten vinden, op 1 januari en op 1 juli. Die afspraak is gemaakt voor alles wat vanaf 1 januari 2010 ging lopen en dit was, net zoals een aantal andere wetsvoorstellen, toen reeds in procedure. Vandaar dat wij gekeken hebben wanneer we het volgens het oude regime zo spoedig mogelijk kunnen invoeren. Er is al door sprekers aangegeven dat het de bedoeling was om het nog eerder te doen, maar nu proberen we het in ieder geval zo snel mogelijk te doen, omdat wij ook de dure plicht hebben om het huishoudboekje van de overheid op orde te krijgen. Zeker in de sector van sociale zaken en werkgelegenheid zijn er grote problemen. Een bedrag van 8 mln., 9 mln. per maand dat ik dreig kwijt te raken, is voor mij een belangrijk gegeven, een groot bedrag. Ik stel dus liever niet uit tot 1 juli wat ik op 1 juni al ingevoerd kan krijgen en

waardoor ik mijn begrotingsproblemen voor dit jaar nog enigszins kan beperken.

De heer **Elzinga** (SP): Ik heb begrip voor uw begrotingsproblemen. Ik snap dat u die het liefst zo snel mogelijk wilt oplossen, hoewel ik denk dat een bedrag van deze omvang geen heel grote gaten slaat. Ik snap dat het idee misschien al geboren was op het ministerie. Het geldt ongetwijfeld voor een heleboel zaken die in de komende jaren nog als nieuwe wetgeving naar ons toe komen, dat er ergens al een discussie over is gestart en dat je zou kunnen zeggen: het begint al veel eerder. Toen de wetstekst geschreven was en voor het eerst werd voorgelegd aan de Raad van State, was het halverwege 2010. Er stond ook niet voor niets keurig 1 januari als invoeringsdatum in het oorspronkelijke voorstel. Het was de bedoeling om het per 1 januari te doen ingaan. Ik zou niet weten waarom we het dan nu toch ergens tussendoor zouden moeten gaan invoeren, terwijl we in de tussentijd hebben afgesproken dat we ons aan vaste veranderingsmomenten houden.

Minister **Kamp**: Ik probeer de regel recht te doen dat nieuwe zaken per 1 januari of per 1 juli ingaan en ik probeer dat ook in dit geval zo goed mogelijk uit te leggen. Ik zal kijken of ik in de loop van mijn betoog nog op een nadere specificatie kan komen met betrekking tot dit wetsvoorstel. Misschien kan ik ook de heer Elzinga nog overtuigen. Laat ik kijken of dat nog iets kan opleveren.

Naar de SVB is eveneens door enkele sprekers verwezen. De heer Terpstra zei dat er bij de SVB veel juridische knowhow zit. Hij hoopt dat die niet verdwenen is en meent dat we die ook in dit geval hadden kunnen gebruiken. Ik heb veel waardering voor wat er allemaal bij de SVB zit. Ik denk dat dit een van de best functionerende overheidsinstanties in Nederland is, ondanks de langdurige betrokkenheid van de heer Terpstra. Het laatste bedoel ik niet serieus, mijnheer de voorzitter. De Sociale Verzekeringsbank heeft de juridische knowhow, maar het is de taak van de wetgevingsjuristen op mijn ministerie om dit soort zaken te analyseren. Ik ben ervan overtuigd dat ze de contacten met hun collega's bij de Sociale Verzekeringsbank daar ook voor zullen gebruiken. Dat lijkt me heel verstandig. De Sociale Verzekeringsbank betaalt de koopkrachttegemoetkoming uit.

Bij de schriftelijke voorbereiding is gevraagd of dit niet bewijst dat deze regeling in de sfeer van de sociale zekerheid zit, want ook met de mkob zal dit het geval zijn. Ik geloof niet dat dit het geval is, want de Sociale Verzekeringsbank doet ook andere dingen en zal in de toekomst zeker nog meer dingen gaan doen. De Sociale Verzekeringsbank voert nu al niet-socialezekerheidsregelingen uit en kan ook regelingen voor derden gaan uitvoeren. We zijn op dit moment overheidsbreed aan het bekijken wat de verschillende sterke punten zijn van de Dienst Toeslagen, van de dienst die voor de studiefinanciering en voor de financiering van de scholen zorgt, van het UWV en van de SVB en hoe

we deze sterke punten maximaal kunnen benutten voor de hele groep. Dit betekent dat het UWV mogelijk dingen gaat doen die nu nog op het terrein van de SVB liggen en andersom. Dit zijn mogelijkheden, maar dit speelt zich af in de uitvoerings sfeer van de uitkeringsinstanties in Nederland. Het zegt niets over het karakter van de regeling zelf.

Mevrouw Westerveld sprak over het woonlandbeginsel. In dit geval is het woonlandbeginsel niet aan de orde. Ik heb net geprobeerd om dit nader uit te leggen. Hoewel ik begreep dat mevrouw Westerveld en ik het niet helemaal eens zijn, hoop ik dat de toelichting op mijn standpunt voor haar verduidelijkend is geweest. Volgens Mevrouw Westerveld is er een risico dat belastingplichtigen zullen opteren voor een binnenlandse belastingplicht. Voor iemand in het buitenland zal €400 bruto niet de overwegende factor zijn om te opteren voor de Nederlandse belastingplicht. Als je voor een Nederlandse belastingplicht opteert, zijn daar allerlei andere gevolgen aan verbonden. Deze kunnen de ene keer meevallen en de andere keer tegenvallen. Bovendien zal een bedrag van €400 bruto voor mensen die zich belastingadviezen kunnen veroorloven, nog geen €200 netto zijn. Voor een goed fiscaal advies ben je al snel het tienvoudige kwijt. Ik denk, met alle respect voor mevrouw Westerveld, dat dit meer een theoretische optie is.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik heb niet zozeer een vraag, als wel een verduidelijking. Ik ben natuurlijk niet zo naïef dat ik denk dat de mensen die deze tegemoetkoming in het buitenland krijgen, massaal naar Nederland zullen terugkeren vanwege de tegemoetkoming. Ik deel volstrekt de mening van de minister in dezen. Ik heb in mijn inbreng aangegeven dat er een aanzienlijke groep AOW'ers is voor wie er helemaal niets te kiezen is. Dit zijn over het algemeen de AOW'ers die helemaal geen belasting meer betalen, doordat ze van een heel schamel inkomen moeten rondkomen. Dit is nu juist de groep die getroffen wordt en die dit soort afwegingen helemaal niet kan maken. Ik heb een tegenstelling willen laten zien tussen mensen die de mogelijkheid misschien nog wel hebben en mensen voor wie de tegemoetkoming in de eerste plaats bedoeld was en is. Ik neem namelijk wel aan dat de minister mijn mening deelt dat de tegemoetkoming in eerste instantie bedoeld was om te voorkomen dat mensen onder het sociale minimum zakken.

Minister **Kamp**: De tegemoetkoming was destijds bedoeld om te bewerkstelligen dat mensen van wie de koopkracht als gevolg van fiscale maatregelen verslechterde, wel van fiscale correcties zouden kunnen profiteren. Juist mensen met lage inkomens verdienen namelijk extra onze aandacht. Daarom is de regeling in het leven geroepen, waardoor je deze fiscale effecten ook voor deze mensen met een verzilveringsprobleem zou kunnen oplossen. De constructie die we uiteindelijk aannemen, als de Kamer ons wetsvoorstel accepteert, betekent dat iedereen die onder de Nederlandse fiscaliteit valt en door Nederlandse fiscale maatregelen getroffen

wordt, hier de mkob voor krijgt, of hij nu in Nederland woont of in het buitenland. Hiermee maken we de zaak zuiver.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik val misschien in herhaling, maar als dit de bedoeling was geweest van het wetsvoorstel dan was die tegemoetkoming zodanig vormgegeven dat ze ten goede kwam aan mensen die belasting betalen. Dat is nu juist niet bedoeld en niet gebeurd. De tegemoetkoming is een onderdeel geworden van de AOW en zij is verstrekt aan alle AOW'ers, ongeacht of zij belasting betaalden of niet.

Minister **Kamp**: Zeker. Hopelijk zeggen wij nu met elkaar dat het raar is als je mensen die niet getroffen worden door fiscale maatregelen toch een compensatie geeft. Wij gaan dit nu terugdraaien. Wat veroorzaakt is in de fiscale sfeer en wat onderkend is als een probleem in de fiscale sfeer, lossen we voor de meesten op in de fiscale sfeer, met fiscale maatregelen. Er is echter een groepje dat we niet kunnen bereiken doordat het een verzilveringsprobleem heeft, terwijl wij deze groep ook willen compenseren. Dat gaan wij nu op een correcte manier vormgeven. Ik denk dat wij, toen wij hierover het besluit namen, dachten dat wij het op de best mogelijke manier deden. Inmiddels is echter het inzicht doorgebroken dat het toch wat te ruw is geweest, dat een groep in Nederland die we hadden moeten bereiken, niet bereikt is en dat er een groep in het buitenland wordt bereikt die we niet willen bereiken en die ook niet bereikt hoeft te worden. Nu zien we de mogelijkheden om dit te corrigeren. Die mogelijkheden moeten wij ook benutten.

Ik heb de vraag van de heer Elzinga over de groep van 1750 mensen al beantwoord in mijn antwoord op de vraag van de heer Ten Hoeve.

De heer Kuiper heeft gezegd dat de regeling ook inkomensafhankelijk zou kunnen worden, door er een top in te zetten van €60.000. Mensen die meer dan dit bedrag verdienen, komen niet in aanmerking voor de mkob, terwijl mensen die minder dan dat bedrag verdienen er wel voor in aanmerking komen. Dit is allemaal denkbaar. Een nadeel is echter dat een inkomensafhankelijke regeling technisch altijd bewerklijker is. Een ander nadeel is volgens mij dat als er een probleem in de fiscale sfeer speelt, dit probleem niet speelt voor mensen met middeninkomens en hogere inkomens. Ook de groep met een inkomen van €65.000 mag compensatie krijgen als er een fiscale maatregel wordt getroffen waardoor deze groep naar het oordeel van iedereen onaanvaardbaar in de koopkracht wordt aangetast. Onze eerste aandacht hoeft niet uit te gaan naar de middeninkomens en de hogere inkomens, maar we hoeven ze ook niet te negeren. Een inkomensafhankelijke regeling kan best gehandhaafd worden in een totaalbestel met veel inkomensafhankelijkheid. Wij houden bijvoorbeeld ook de kinderbijslag in stand, een inkomensafhankelijke regeling. Naar aanleiding van de opmerking van de heer Kuiper meld ik bovendien dat wij de mkob-uitkering net als de AOW-tegemoetkoming bruto uitkeren. Als je alleen

maar AOW hebt, krijg je bijna een bedrag van €400 netto, terwijl je netto minder dan €200 krijgt als je een hoog inkomen hebt. Daarmee is er toch sprake van een zekere inkomensafhankelijkheid. We hebben dus niet ten principale ook dit onderdeel willen veranderen. We vonden namelijk dat we al een behoorlijke wijziging doorvoeren met wat wij nu aan het doen zijn. Ook vinden wij dat er argumenten zijn tegen het voorstel van de heer Kuiper. Deze argumenten heb ik zojuist proberen te geven.

Ik kom op het onderwerp van de verenigbaarheid met Europees recht. Ik hoop dat ik in mijn antwoord aan mevrouw Swenker voldoende heb kunnen duidelijk maken dat wij zijn teruggegaan naar de basis van het probleem. We hebben daar destijds weliswaar een oplossing voor gevonden, maar zijn nu tot de conclusie gekomen dat er een betere oplossing is. Wij passen deze oplossing consequent toe, zowel in eigen land als in het buitenland. Wij zorgen er ook voor dat de rechtsgang in het fiscale regime blijft. Ik denk dat we hiermee vanuit de sociale zekerheid duidelijk waarneembaar in het fiscale regime terecht zijn gekomen, waarmee wij voldoen aan de voorwaarden, zodat wij naar mijn inschatting zullen zien dat deze maatregel ook bij een Europese toetsing in stand blijft.

De **voorzitter**: Kunt u een indicatie geven hoelang u nog denkt te spreken?

**

Minister **Kamp**: Ik ben bijna klaar, voorzitter.

De heer Elzinga heeft een opmerking gemaakt over het proces. De start van het proces was de nota die in september 2009 werd uitgebracht. Daarin werd voor het eerst naar voren gebracht dat er een probleem was dat moest worden opgelost. Dat zien wij als het begin van het wetgevingsproces: op het ministerie wordt een probleem onderkend, je legt dat probleem vast in een nota die wordt besproken met, in dit geval, de Tweede Kamer. Vervolgens werk je dat uit in een wettekst die via het ministerie naar de ministerraad gaat, vervolgens naar de Raad van State en daarna wederom naar de ministerraad. De start van dat gehele project was in september 2009. Vandaar dat wij hebben gezegd dat, hoewel nu de regel is per 1 januari en per 1 juli, wij in dit geval de nadruk moeten leggen op het feit dat we per 1 juni al een besparing kunnen bereiken die voor de begroting van SZW van belang is. Het betreft een begroting die onder druk staat. Ik zou graag het bedrag willen veiligstellen per 1 juni, om te zorgen dat ik niet op andere plaatsen andere maatregelen hoeft te nemen, want die moet ik toch al volop nemen, kan ik u verzekeren.

De **voorzitter**: Dank u wel. We zijn toegekomen aan de tweede termijn van de Kamer. Ik wil de Kamerleden informeren dat we nu de tweede termijn van de Kamer afhandelen en dan de beantwoording door de regering. Daarna wordt er tot 20.00 uur geschorst voor de dinerpauze. Direct na aanvang van de werkzaamheden zal afhandeling

van dit wetsvoorstel plaatsvinden. Dat wil dus zeggen om 20.00 uur.

Het woord is aan mevrouw Westerveld.

**

Voorzitter: De Vries

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dank u, voorzitter. Ik houd een vervreemd gevoel over aan dit debat. Als ik het met enkele woorden mag samenvatten: er staat niet wat er staat. Ik heb de minister een aantal naar mijn idee klip-en-klare toelichtingen van een maatregel voorgehouden. Hij herschrijft vervolgens de geschiedenis. Hij zegt: dat staat er wel, maar eigenlijk was er iets anders bedoeld en als ik uitga van wat eigenlijk was bedoeld, stel ik vast dat het effect, dat ik nu ga repareren, raar is. Tja. Dat moge zo zijn; het effect is slechts raar als we onder de maatregel van destijds de bedoeling leggen die de minister ons nu voorhoudt. Ik kan die bedoeling er echter met de beste wil van de wereld niet in lezen. Dit heeft twee gevolgen die heel problematisch zijn. Uiteraard zal ik niet mij hele betoog in eerste termijn herhalen, maar eigenlijk zijn dit de twee gevolgen die ik toen ook al noemde.

Het eerste punt is dat deze kronkel, waarbij een maatregel getroffen wordt, toegelicht wordt, in reikwijdte heel helder neergelegd wordt en door een kabinet dat later aantreedt, herschreven wordt onder het motto: dat was destijds niet de bedoeling, heel lastig uit te leggen is aan de mensen die het betreft. De minister houdt ons voorbeelden voor van mensen die onterecht extraatjes krijgen. Ik wil hem echter ook voorhouden dat er mensen zijn die in het buitenland zitten, die alleen AOW ontvangen, die in de loop der tijd merkten dat die enigszins toenam en die niet zoveel te maken hebben met het fiscale regime van het land waarin zij wonen. Zij hebben echt niet het gevoel dat zij dubbel bevoordeeld worden, maar merken nu dat hun iets wordt afgenomen, zonder dat zij snappen waarom dat gebeurt. Dat valt gegeven de wetsgeschiedenis ook niet uit te leggen.

Het tweede punt is voor de Eerste Kamer erg belangrijk. Het wetsvoorstel wordt Europeesrechtelijk ontzettend kwetsbaar. Het feit dat er in de regimes voor sociale zekerheid stelsels zijn die volledig fiscaal worden gefinancierd en dat stelsels in verschillende lidstaten verschillend in elkaar zitten, is een gegeven waarmee we in de EU hebben om te gaan. Het Europees Hof kijkt bij de beoordeling naar de strekking van de maatregelen en naar wat er is gebeurd. Dan zal die ene pagina tekst die wij hier vandaag besproken en gewisseld hebben, ongetwijfeld een grote rol spelen. Ik denk dat de bevreemding die ik er al over uitsprak, op dat niveau gedeeld zal worden en dat de maatregel die de minister nu middels dit wetsvoorstel voorstelt en die ik niet anders kan bestempelen dan "we gaan dit stukje tegemoetkoming beperken tot ingezetenen in Nederland en iedereen die over de landsgrenzen woont, is er voortaan van

uitgesloten", in het licht van de verordening Europeesrechtelijk heel kwetsbaar wordt.

Ik kan eigenlijk alleen maar vaststellen dat de twee grondbezwaren die ik tegen dit wetsvoorstel geuit heb, niet zijn weggenomen. Mijn fractie zal dan ook tegen dit wetsvoorstel stemmen.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik begrijp de juridische en wethistorische moeilijkheden van mevrouw Westerveld. Stel echter dat deze er niet zouden zijn. Zou zij er dan wel voor zijn om koopkrachtreparaties in Nederland ook uit te betalen aan Nederlanders in het buitenland? Heeft zij alleen het bezwaar van de wetsgeschiedenis en de EU-rechter, of vindt zij in principe dat als Nederland koopkracht repareert, dat ook aan mensen in het buitenland zou moeten worden betaald, of vindt zij dat dat in principe niet hoeft, maar dat we er in dit geval, gelet op de historie en op het feit dat het sociale zekerheid is geworden, toevallig aan vastzitten?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik vind het onderscheid dat men steeds probeert aan te brengen tussen koopkrachtreparaties en koppeling heel erg gekunsteld. Als je terugkijkt naar de grondslag van de koppeling, kun je zeggen dat een koppeling aan de loonontwikkeling in feite een heel pakket van koopkrachtreparaties is. Het basisidee achter de koppeling is dat je de koopkracht borgt van mensen die jarenlang van een uitkering leven. Als er één categorie is die langjarig afhankelijk is van een sociale uitkering, is dat de categorie der AOW'ers wel. Het borgen van de koopkracht van AOW'ers is de basisgedachte achter de koppeling. Ik vind het onderscheid dat wordt gemaakt dus erg gekunsteld.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik vind dat juist helemaal niet. Als je namelijk de netto-nettokoppeling rücksichtslos toepast, koppel je het loon van iemand die iets verdient op de arbeidsmarkt aan de sociale zekerheid. Deze wetten, zowel deze regeling, de mkob, als het oude systeem, zijn een toeslag op de koppeling. Het is gewoon iets extra's. Ik ben het met de minister eens dat dat helemaal los staat van de netto-nettokoppeling.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): De heer Terpstra kan dat met de minister eens zijn, maar het staat dus niet in de toelichting. In de toelichting op deze maatregel is gesteld dat deze maatregel getroffen is om de koppeling intact te laten. Dat staat met zoveel woorden in de toelichting op deze bepaling. Door deze vormgeving blijft de sinds 1980 in de AOW formeel vastgelegde netto-nettokoppeling intact. Dat is de toelichting geweest achter deze maatregel. Het is dus een tegemoetkoming die getroffen is en die op zeker moment ook structureel is gemaakt om te borgen dat de netto-nettokoppeling voor AOW'ers overeind blijft.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Cruciaal voor mij was de vraag of in de AOW de netto-

nettokoppeling voortdurend gehandhaafd is, of dat deze bereikt moest worden via de toelage die eraan toegevoegd werd. Dat laatste is volgens de minister uitdrukkelijk niet het geval. Het was mijn vraag, juist doordat ik de stukken uit 2005 daarover had gelezen en ik daarin geen duidelijk antwoord kreeg op deze vraag. De stukken waren onduidelijk. Het antwoord van de minister is echter heel duidelijk: de netto-nettokoppeling is in de AOW gehandhaafd. Wat erbij is gekomen, is extra.

Als de netto-nettokoppeling gehandhaafd is, betekent dit dat de AOW in principe het basisinkomen is dat we met elkaar hebben vastgesteld. Dat betekent ook dat er in principe geen noodzaak of verplichting is om daar extra tegemoetkomingen aan toe te voegen. Er kan wel een goede reden zijn om er toch een tegemoetkoming aan toe te voegen, zoals koopkrachteffecten die door fiscale maatregelen ontstaan. In dat geval heeft de minister gelijk dat er enige redelijkheid achter ligt dat het effect dat in Nederland ontstaan is, in Nederland wordt gecompenseerd. In die zin kan ik de redelijkheid van het wetsvoorstel billijken.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik begrijp dat de heer Ten Hoeve zegt dat de minister het hem volstrekt duidelijk heeft gemaakt. De heer Ten Hoeve heeft net als ik de tekst uit 2005 erbij gehaald. Hij stelt dat hij die niet duidelijk vindt. Ik houd hem die tekst voor, die begint met de paragraaf Invulling structurele basistegemoetkoming. Er staat in: "Het structureel maken van de tegemoetkoming wordt vormgegeven door een wijziging van de AOW, inhoudende dat degene die recht heeft op een ouderdomspensioen op grond van de AOW, tevens recht heeft op een tegemoetkoming. Door deze vormgeving blijft de sinds 1980 in de AOW formeel vastgelegde netto-nettokoppeling intact." Daar is toch geen woord Spaans bij?

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Dit is te interpreteren op de wijze waarop mevrouw Westerveld dat doet. Ik heb mij echter gerealiseerd dat de interpretatie ook zou kunnen zijn dat juist de AOW sec daarmee gehandhaafd werd en er toch een mogelijkheid was om de koopkrachttegemoetkoming, de vergoeding voor fiscale koopkrachtveranderingen, daarnaast toe te kennen zonder daarmee de netto-nettokoppeling van de AOW als zodanig sec te veranderen. Zo kan de tekst naar mijn gevoel ook gelezen worden. De minister zegt dat dit de interpretatie moet zijn. Ik geloof hem dus onmiddellijk.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dat zou suggereren dat de netto-nettokoppeling gewoon overeind is gebleven en dat de toen ingevoerde tegemoetkoming daar iets bovenop was.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ja.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dat staat er niet.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Nee, maar de interpretatie is dat je de tegemoetkoming gewoon bij de AOW had kunnen doen. In dat geval was de AOW niet meer aan de netto-nettokoppeling gebonden, maar daarboven uitgestegen. Dat heeft men niet gewild. Men heeft de AOW aan de netto-nettokoppeling willen binden. Wat men daar extra bij wilde doen, heeft men daar bovenop als extra tegemoetkoming vormgegeven. Zo kon de tekst naar mijn gevoel gelezen worden en zo moet hij blijkbaar ook gelezen worden.

Voorzitter. Enkele zaken maken dit enigszins bezwaarlijk. Allereerst is het een tweetrapsraket. Nu kennen wij de mkob aan een aantal mensen toe. Van hen moet een aantal die weer inleveren. Dat maakt het niet fraaier. Ik heb echter begrip voor de achtergrond daarvan.

Ik vind het op zich ook niet fraai dat de regeling moet ingaan per 1 juni, waarmee uitdrukkelijk wordt afgeweken van de regeling die wij proberen algemeen toe te passen. Ik heb wel enig begrip voor de budgettaire problemen van de minister. Het is inderdaad waar dat het budgettaire probleem van dit land zo goed mogelijk opgelost moet worden. Als dit daaraan bij kan dragen, heb ik daar op zich vrede mee.

Over de Europese bezwaren durf ik geen eindoordeel uit te spreken. Ik heb de neiging om de minister voorlopig maar te vertrouwen en er met hem van uit te gaan dat dit goed zal komen. Dan kan ik dus wel akkoord gaan.

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Mijn fractie is niet overtuigd. Allereerst staat voor ons wel vast dat wat er nu afgeschaft zou moeten worden, onder sociale zekerheid valt. Eveneens staat vast dat het daarbij expliciet de bedoeling is om alle AOW'ers te bereiken, en wel om de netto-nettokoppeling intact te laten. Dat was destijds de bedoeling; daar ben ik echt van overtuigd. Het is misschien niet expliciet bedoeld om speciaal de in het buitenland wonende AOW-gerechtigden te compenseren voor iets waar zij eerder niet voor werden gecompenseerd, maar ook zeker niet om hen daarvan uit te sluiten. Mijn fractie is nog niet overtuigd dat de mkob, uitgevoerd door de SVB, de Sociale Verzekeringsbank, niet eveneens aangemerkt zal worden als sociale zekerheid en is dus ook niet overtuigd van de juridische houdbaarheid van het wetsvoorstel.

Mijn fractie begrijpt de maatregel om koopkracht te repareren voor de 65-plussers die wel in Nederland belastingplichtig zijn maar niet AOW-gerechtigd, heel goed. Wij vinden het een goed argument om daar iets aan te doen. Daarentegen vinden we het weer helemaal niet goed dat dit voor iemand die daarvoor ook deels op de bijstand is aangewezen, volgend jaar weer zal moeten worden afgeschaft. Daar snappen we op dit moment helemaal niks van, maar als dat voorstel aan de orde is, hebben we de argumentatie breder gezien en kunnen bestuderen. We komen er dan nog wel uitgebreid over te spreken.

Tot slot kom ik te spreken over de vaste verandermomenten. Ik wil aannemen dat het in die nota in 2009 gestart is. Als er voor 1 januari 2010 een herkenbare aankondiging is geweest van iets wat moet leiden tot een nieuw wetgevingsproces, kan formeel gezegd worden dat de vaste verandermomenten nog niet per se gelden. Ik begrijp alleen niet waarom die in dit geval niet zouden moeten gelden als overheid, ministerraad en ministeries hebben gezegd dat het wenselijk is om vast te houden aan de vaste verandermomenten en als zelfs het wetsvoorstel nog geschreven moest worden. Het kon dus nog prima. Het wordt algemeen wenselijk geacht en het kan heel gemakkelijk. Er is alleen een budgettaire argument, dat overigens niet extreem groot is, om het niet te doen. In de toekomst zal dit vermoedelijk nog heel vaak gelden. Dat is precies een van de redenen waarom er daarvoor altijd op heel verschillende momenten nieuwe wetgeving moest gelden. De regering heeft toen gezegd dat dit niet wenselijk is en dat zij duidelijkheid daarin wilde verschaffen. Zij vond het mede omwille van de administratieve lasten onwenselijk. Zij wilde het daarom op twee vaste momenten per jaar doen. Ik begrijp dus niet waarom er in dit geval vrijwillig voor wordt gekozen om het niet te doen, aangezien het makkelijk mogelijk is om er één termijn voor te kiezen.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. De VVD kan heel kort zijn. Wij danken de minister voor zijn antwoord. Wij kunnen ons in feite aansluiten bij het verhaal van de heer Ten Hoeve over de uitgangspunten en de argumenten, in het verlengde van wat de minister heeft gezegd.

Wij hebben respect voor het optimisme van de minister over de toetsing door het Europese Hof en daarmee de juridische houdbaarheid van het voorstel. Omdat wij het eens zijn met de gedachtegang van de minister en omdat in feite alle verdere relevante argumenten de revue zijn gepasseerd, denk ik dat wij bereid moeten zijn om de minister in zijn optimisme te volgen bij dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Ook onze fracties kunnen kort zijn. Wij hebben gezegd de redenering goed te kunnen volgen dat deze maatregel, die was opgezet als een tegemoetkoming voor koopkrachteffecten die zich in Nederland voordeden, op deze manier wordt getroffen.

We hebben een aantal vragen gesteld. Een vraag betrof de verhouding tot het Europees recht. Ik heb het als volgt gereconstrueerd. De tegemoetkoming was een extra bovenop de AOW en wordt nu gefiscaliseerd. Dit houdt in dat deze buiten de reikwijdte komt te liggen van de Europese verordening 833/2004. Dit zal, denk ik, de redenering zijn van de minister. Ik zou daar graag een bevestiging van willen hebben. Met andere

woorden: merken de mensen er niets van? Hoe blijft het op termijn?

Ook wij zouden het fraaier vinden als de invoeringsdatum 1 juli zou zijn en we ons dus houden aan de vaste verandermomenten. Wij zouden er echter, gelet op de argumenten van de minister, geen punt van willen maken als het een maand eerder is. Daarmee sluit ik me aan bij hetgeen de heer Ten Hoeve hierover heeft opgemerkt.

*N

De heer **Terpstra** (CDA): Voorzitter. Ondanks het feit dat onze enige vraag niet is beantwoord, zijn wij buitengewoon dankbaar voor de eerste termijn van de minister, omdat wij zijn visie op alle onderdelen steunen. Omdat mevrouw Westerveld het weer niet verstandig vond om het eens te zijn met de minister, wil ik ten aanzien van de netto-nettokoppeling zeggen dat wij ons kunnen vinden in wat de heer Ten Hoeve zei.

Ten aanzien van de eventuele strijdigheid met het EU-recht volgen wij mevrouw Swenker. Wij kunnen ons in principe vinden in het standpunt dat de regeling wordt gebonden aan degenen die onder het Nederlandse fiscale regime vallen.

De ene vraag die ik had, ging over de mails van mensen die bang zijn dat de toeslag steeds groter wordt en de AOW steeds kleiner. Dat was mijn enige vraag. Mag ik het debat tot nu toe zo interpreteren dat wij ervan blijven uitgaan dat de normale AOW gekoppeld blijft aan de netto-nettokoppeling en dat de mkob louter een fiscale koopkrachtcompensatie blijft?

Ik ben het ook met de minister eens dat hij de suggestie van een inkomensafhankelijke regeling afwijst. Die is namelijk zeer ingewikkeld. Ook blijkt de regeling in de uitvoering te leiden tot grotere foutenmarges.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Ik begin bij de laatste woordvoerder, de heer Terpstra. Hij vroeg van mij de bevestiging dat de mkob uitsluitend is bedoeld voor de fiscale compensatie en dat daarnaast apart de netto-nettokoppeling in stand blijft. Het is precies de bedoeling zoals de heer Terpstra het zegt. Ik kan dat bevestigen.

Dat geldt ook voor wat de heer Kuiper zei. Door de regeling conform de oorspronkelijke bedoeling vorm te geven in de fiscale sfeer en daarmee, naar mijn overtuiging, ieder misverstand uit te sluiten, is het geen sociale zekerheid. De uitleg van de heer Kuiper van de Europese verordening waarop dit betrekking heeft, is ook mijn uitleg.

Ik kan hierbij meteen ook betrekken wat de heer Ten Hoeve zei. Hij gaf een interpretatie van een tekst die voor meerdere uitleg vatbaar is, zoals ook in deze discussie is gebleken. De uitleg van de heer Ten Hoeve is ook mijn uitleg. Ik denk dat die uitleg ook wordt ondersteund door wat ik heb gezegd: wat was de achtergrond, wat wilden we en wat was de logica? Met die logica en die redenering

probeer je de beste teksten te maken. Er is toch een onduidelijkheid, een interpretatieverschil ontstaan. Uiteindelijk is hetgeen de heer Ten Hoeve heeft geformuleerd, gebaseerd op de logica, op de juiste uitleg.

Tegen mevrouw Westerveld zeg ik dat het niet de bedoeling is om de geschiedenis te herschrijven. Het is juist de bedoeling om te bekijken wat die geschiedenis was. Waarom zijn we hieraan destijds begonnen? Waarom hebben we gezegd dat de netto-nettokoppeling niet genoeg is en er wat extra's moet zijn in de fiscale sfeer om een en ander fiscaal te compenseren? Een bepaalde groep bereiken we dan niet, dus we gaan het zo doen en dan nemen we bepaalde dingen op de koop toe. Het was niet zo dat we destijds in het stuk hebben vastgelegd dat het het bedoelde effect was om mensen in het buitenland die niet getroffen worden, toch een compensatie te geven. Het was gewoon een van de bijkomende effecten van de vorm waarvoor toen is gekozen. Ik denk dat dit toen op de koop toe is genomen. Nu nemen we het niet meer op de koop toe; nu proberen we het zo zuiver mogelijk vorm te geven voor de groep waarvoor het was bedoeld.

De heer Elzinga heeft mijn verklaring geaccepteerd voor wat betreft het begin van het wetgevingsproces. Hij zegt: ik blijf het niet fraai vinden, want u had het ook anders kunnen uitleggen en het, gezien de bedoeling van 1 januari en 1 juli, toch op 1 juli kunnen laten ingaan. Vanwege het feit dat wij een budgettaire problematiek hebben en vanwege het feit dat dit proces nu eenmaal is gestart voor 1 januari 2010, hebben wij gemeend dat het uit oogpunt van zorgvuldig beheer van overheidsmiddelen nodig was om deze wijziging zo snel mogelijk in te laten gaan, en daarmee te voorkomen dat we een besparingsverlies weer op een andere manier binnen de SZW-begroting zouden moeten compenseren.

Mevrouw Swenker zegt dat zij hoopt dat ik in mijn optimisme gelijk krijg. Tegen mevrouw Swenker zeg ik: als optimisme is gebaseerd op oprechte overtuiging, mag je een optimist zijn. Ik ga ervan uit dat dit door anderen begrepen en gehonoreerd zal worden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Hiermee zijn we gekomen aan het einde van de behandeling van het wetsvoorstel. Zoals de Voorzitter zojuist heeft meegedeeld, zullen we tot definitieve afhandeling komen om 20.00 uur vanavond.

**

De vergadering wordt van 19.05 uur tot 20.00 uur geschorst.

Voorzitter: Van der Linden

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Mijn fractie overweegt dat de AOW-toeslag was bedoeld als invulling van het intact houden van de netto-nettokoppeling en dat deze toeslag precies daarom onderdeel van het exporteerbare AOW-pensioen behoort te zijn. De rechten erop zijn immers opgebouwd. De gevolgen voor de AOW-gerechtigden in het buitenland zijn sociaal onwenselijk. De regering treft geen overgangsregeling en wil zelfs geen maand wachten op een meer logisch invoeringsmoment. Daardoor wordt de kale bezuinigingsdoelstelling des te schrijnender duidelijk. Daarom stemt de SP-fractie tegen het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de ChristenUnie, de SGP, het CDA, de VVD en de OSF voor het wetsvoorstel hebben gestemd en de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP, D66 en de PvdA daartegen, zodat het is aangenomen. De fracties van de Partij voor de Dieren en de Fractie-Yildirim zijn afwezig.

**

*B

!Algemene Europese beschouwingen!

Aan de orde is de voortzetting van **de algemene Europese beschouwingen in het kader van de Staat van de Europese Unie 2010-2011 (32502)**.

De **voorzitter**: Wij zijn toegekomen aan de tweede termijn van de Kamer. Ik geef het woord aan de heer Eigeman.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Ik ben mijn eerste termijn begonnen met het plaatsen van vraagtekens bij de plaatsbepaling door het kabinet en de wat ongemakkelijke positie waarin het verkeer door de wijze waarop de gedoogpartner van het kabinet met Europa omgaat. Wij zijn op dat punt niet zo heel veel opgeschoten. Ik snap dat wel. Ik heb er begrip voor dat er niet verder op wordt ingegaan. Ik moet wel zeggen dat ik op een aantal momenten aangenaam getroffen werd door de bijdrage van de staatssecretaris. Er werd spirit in gestoken. Af en toe dacht ik: het zou interessant zijn geweest als de PVV hier nu had gezeten, want dan hadden wij eens wat vragen kunnen stellen. Er sprak een zekere Europese spirit uit, die mij bevalt. Ik heb dat ook al bij een interruptie laten blijken.

Ik wil nog kort ingaan op drie punten. Ten eerste is dat de soevereiniteit, de uitbreiding, de bestuurlijke laag waarmee wij te maken hebben. Ten tweede zal ik nog iets over de mensenrechten zeggen. Ten derde wil ik ingaan op de visie op en

het belang van Europees burgerschap, actief burgerschap als motor voor Europese ontwikkeling.

Ik heb het al vaker gezegd. Soms komt de oude gemeentebestuurder in mij omhoog. Ik heb lang samengewerkt in intergemeentelijk verband. De Wet gemeenschappelijke regelingen is volgens een aantal collega's een crime, maar volgens veel mensen in de praktijk is het een wet waarbij je moet roeien met de riemen die je hebt. Heel vaak is de conclusie over intergemeentelijke samenwerking: wij willen het eigenlijk niet, het kan niet en het zou niet moeten mogen, maar ja, de prijs om ermee op te houden is zo hoog, dat wij gewoon doorgaan. Dit is niet goed voor wat je aan resultaten kunt behalen; heel veel redenen hebben immers te maken met het behalen van resultaten. Wees nou helder over wat het je kost en wat het je oplevert.

Ik laat de WGR nu los, want in het geval van de Europese Unie spelen nog veel zwaardere belangen een rol. Onze geldstelsels zijn redelijk met elkaar verstrengeld; de economische verweving is groot. Op korte termijn het proces van opheffen inzetten en ermee stoppen zou de meest consequente oplossing zijn. Dat is volstrekt strijdig met mijn idealen. Het betekent gewoon bankroet; ik meen dat collega Kox dat ook al heeft gezegd. Er zit helderheid in dat woord. Als je daar niet voor kiest, moet je de dingen durven te benoemen die wel en niet goed zijn. Dat is een kwestie van leiderschap en staan voor gezamenlijkheid. Probeer dan gezamenlijk invulling te geven aan een sociale koers. Wat mij betreft is dat niet: Brussel, handen af van onze sociale verworvenheden! Ik snap de onrust die daaruit spreekt. Ik ben het daar ook mee eens; ik deel die zorg.

Tegelijkertijd denk ik dat wij moeten zoeken naar de opbouw van een Europees sociaal stelsel, zodat ook anderen daarvan kunnen profiteren. Dat kost tijd, waardoor wij met een Europa van verschillende snelheden te maken hebben. Het betekent niet dat wij onze dingen moeten laten vallen, zeker niet waar het de zwakkere broeders en zusters in onze samenleving betreft. Wij moeten onze dingen zien vast te houden, maar er moet volgens mij wel een ombouw, een transitie, zijn.

Dat geldt ook voor de problematiek van de arbeidsmarktmobiliteit, mede in relatie tot het immigratievraagstuk. In een eerder debat heb ik al eens gezegd dat wij binnen een jaar of vier te maken zullen hebben met een tekort van 400.000 mensen op onze arbeidsmarkt, in heel verschillende lagen van de arbeidsmarkt. Wij kunnen dat blijven ontkennen, maar wij zullen mensen van buiten onze grenzen nodig hebben om dat probleem op te lossen, niet alleen in de zorg en productiebedrijven, maar ook in hogere segmenten van onze arbeidsmarkt. Dat betekent niet dat je de grenzen moet opengooien en iedereen die naar binnen wil, moet toelaten. Je moet daar op een veel verstandigere en genuanceerdere manier mee omgaan dan nu af en toe mogelijk is.

Er zijn heel ingewikkelde discussies gevoerd over soevereiniteit en identiteit. Het woord "soevereiniteit" durf ik in eigen kring bijna niet te laten vallen, al ben ik ermee opgevoed. De

kringenleer is een heel eind opgeschoven, denk ik. Wij spreken nu over de vraag wat wij zelf nog kunnen. Wij moeten bewust omgaan met het overdragen van bevoegdheden en het opgeven van een zekere soevereiniteit en een stuk autonomie. Dat moet je op een eerlijke manier doen. Je doet het vanuit het besef dat je er met elkaar beter van kunt worden. De staatssecretaris heeft er ook al iets over gezegd. Ik vond het een mooi moment in zijn bijdrage. Soevereiniteit is een mooi beginsel, maar hoe onaantastbaar maak je haar? Wij spreken over het overdragen van de volkswil. Dat is een heel oud vraagstuk, uit de 18de en 19de eeuw. Wij hebben daar ons systeem van checks and balances bij bedacht. Het blijft een buitengewoon ingewikkeld vraagstuk. Wat willen mensen nu eigenlijk? Ook daar is sprake van overdracht. Wij krijgen een mandaat. Als Eerste Kamerleden zitten wij hier nog met een indirect mandaat. Daar moet je mee spelen en daar moet je in vertrouwen mee durven omgaan. Dat vergt dus ook balans in macht en tegenmacht; daar kom ik straks op terug. De staatssecretaris heeft gezegd dat "soevereiniteit" een ongetemd begrip is met een absolute kant en een relatieve kant, waar spanning tussen zit. Ik herken mij zeer in zijn betoog. Ik zou willen dat we dit vaker zouden uitleggen in het publieke debat, liefst iets minder abstract dan we hier doen. We moeten leiderschap tonen en zeggen: daar leven we in en dat doen we om daar winst te halen.

We hebben ook vrij uitgebreid gesproken over mensenrechten. Kort en goed blijft de minister bij de termen "perifere zaken" en "jurisprudentiële inflatie". Dat zijn heel zware termen met betrekking tot de zeer cruciale problematiek van de mensenrechten. Mijn oordeel blijft dat er aanleiding is voor zorg. De minister heeft een heel lichte poging gedaan om zijn woorden te nuanceren door nog eens het belang van het EVRM en het Hof te benadrukken en dat is prachtig, maar er blijft te weinig helderheid over het bewaken van de balans tussen de executieve macht en de rechtsprekende macht. Ik denk dat de minister daarover twijfel heeft laten bestaan.

Dat vind ik niet goed. Je moet hier buitengewoon voorzichtig mee omgaan. Je kunt wel spreken over "margins of appreciation", maar collega's hebben er al diverse malen op gewezen wat dit op gang brengt in de delen van Europa waar nog echt zorg moet bestaan over mensenrechten. Je mag deze twijfel niet laten bestaan. De notitie die de minister heeft toegezegd, is dus buitengewoon urgent. Er mag geen twijfel bestaan over de werking van het EVRM en het werk dat het Hof in dezen moet kunnen blijven doen. Die twijfel bestaat wel als je hierover blijft spreken in termen van "jurisprudentiële inflatie". Dat moet de minister niet willen.

Ik heb nog één opmerking over Kosovo. Ik was tevreden met het antwoord van de staatssecretaris. Hij heeft beargumenteerd dat het van belang is om te blijven investeren in Kosovo; zo heb ik hem tenminste verstaan. In de taakverdeling die we in Europa hebben gekozen, hebben we volgens de staatssecretaris geen bilaterale verantwoordelijkheid meer, maar weten

we ons wel degelijk medeverantwoordelijk in multilateraal verband. Dat lijkt mij op dit moment voldoende.

Tot slot: wij hebben gesproken over actief burgerschap en over het belang van een visie op de toekomst van Europa. De staatssecretaris zei: c'est l'Europe qui protège. Volgens mij vond hij dat wat ondeugend, want hij keek alsof hij zich afvroeg of dat wel regeringsbeleid was, maar dit is wel een buitengewoon belangrijke uitspraak. Er komt een notitie over de manier waarop vanuit deze houding met de burger kan worden gecommuniceerd, opdat we actief invulling gaan geven aan Europees burgerschap. De staatssecretaris heeft gezegd: we moeten Europa beschouwen als een arena met plussen en minnen. Benoem die en wees daar helder over, maar wees ook helder over de zaken die je wel en niet wilt en wees helder over het feit dat we elkaar in Europa nodig hebben.

De heer **Kox** (SP): Ik heb voor de heer Eigeman een vraag over Kosovo. Hij vraagt wel van alles aan de regering, maar hoe beoordeelt de PvdA de situatie in Kosovo? We kunnen wel zeggen dat we iets voor Kosovo moeten doen, maar dit gaat over een protectoraat dat op geen enkele manier zelfstandig kan bestaan. De minister en de staatssecretaris hebben gezegd: het is het duurste protectoraat ooit. Dit wordt geregeerd door een club die tot in de top buitengewoon dicht bij de georganiseerde criminaliteit staat. Er is sprake geweest van orgaanhandel en corruptie. Waarom blijven we zeggen dat Kosovo als een soort land moet worden behandeld? Waarom zeggen we niet wat het is, namelijk een georganiseerde boevenbende die door de EU overeind wordt gehouden? Het waren liberalen die in de Raad van Europa voor ons vaststelden dat dit zo was; dit is dus niet slechts mijn mening.

De heer **Eigeman** (PvdA): We hebben in januari gezien dat er vervolgstappen worden genomen om het protectoraat verder om te bouwen tot een Europese staat die volwaardig mee kan doen. Daar zitten een heleboel haken en ogen aan. Ik heb de rapporten van de Raad van Europa ook gelezen. De problemen die de heer Kox signaleert, moeten worden aangepakt. Dat kan Kosovo niet alleen. Ik heb aangegeven dat ik vind dat Nederland zich daadwerkelijk moet blijven inspannen om mee te doen aan die opbouw. Dat betekent dat je buitengewoon selectief zult moeten zijn in de manier waarop je ondersteuning biedt, maar je kunt Kosovo niet zomaar loslaten. Als je het laat vallen, betekent dat voor 1,8 miljoen mensen een nieuwe ramp.

De heer **Kox** (SP): "Let's call a spade a spade", zeggen de Engelsen dan. Er is niet vastgesteld dat er iets niet goed is -- de gewone verschrikkelijke corruptie waarover mevrouw Broekers het had -- maar dat Kosovo wordt geregeerd door een groep mensen, inclusief de minister-president van het spul, die nauw verbonden is met georganiseerde criminaliteit, van orgaanhandel tot alle andere

vormen. Het wordt overeind gehouden door EULEX, door de Europese Unie. We kunnen wel zeggen dat we het moeten ombouwen, maar als iets in zijn aard totaal rot is, moet er toch iets anders gebeuren? Zo gaat het toch niet? Meteen nadat het rapport in de Raad van Europa ter sprake is gekomen, heeft EULEX in Kosovo eindelijk een aantal mensen gearresteerd. Er was op de BBC een prachtige reportage over de credits van de Raad van Europa, maar feit blijft dat Kosovo geen kenmerken heeft van een land dat zich ontwikkelt. Het is een protectoraat met een georganiseerde boevenbende aan de top. Die berichten moet de heer Eigeman toch ook hebben gezien.

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik vind het te makkelijk om te zeggen: Kosovo is een georganiseerde boevenbende en laat het dus maar vallen. Het gaat om 1,8 miljoen mensen. Er is dus belang bij het opbouwen van een fatsoenlijke rechtsstaat daar; klaar.

De heer **Kox** (SP): Ik zeg op geen enkele manier: laat maar vallen. Als we één groep mensen niet moeten laten vallen, zijn het de inwoners van Kosovo wel. "Georganiseerde boevenbende" is echter geen populistische kreet, maar een vastgesteld feit. Als we daar niets aan doen, kunnen we in Kosovo wel samenwerken en er nog meer geld in pompen, maar dat gaat niet werken. Je moet de trap toch vanaf de bovenste trede schoonvegen? Dat doen we op geen enkele manier. We zeggen nu: de man is gekozen en mag dus blijven zitten.

De **voorzitter**: De heer Eigeman rondt af.
**

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik rond af. Het debat over Europa is de afgelopen jaren sterk gepolitiseerd. Dat is niet altijd een onverdeeld genoegen, maar het is wel noodzakelijk. Als je de actieve band met de burger invulling wilt geven, zul je moeten erkennen dat er politieke discussies zijn. Ik kan weer verwijzen naar het citaat van Taylor dat ik gebruikt heb. Je moet fragmentatie zo tegemoet treden dat mensen het gevoel hebben dat ze tot een politieke gemeenschap behoren. Dat moet de komende jaren de inzet zijn bij de verdere vormgeving van Europese ontwikkeling.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Ik bedank beide bewindslieden voor hun reactie. Ik heb met veel aandacht geluisterd naar het betoog van de minister van Buitenlandse Zaken. Het was heel boeiend. Jammer genoeg heb ik niet de antwoorden op mijn vragen gehoord. Graag hoor ik die alsnog. Korthedshalve verwijs ik naar mijn inbreng in eerste termijn. Ik geef er wel een kleine toelichting op.

Ik ben het met de minister eens dat er op een aantal terreinen vooruitgang is geboekt in het GBVB, maar recent is heel duidelijk zichtbaar geworden dat de Hoge Vertegenwoordiger niet de

drijvende kracht is achter die vooruitgang. Zij zit op de achterhand en komt daar pas in beeld. De kern van mijn vraag is dan ook of het niet beter is om gewoon te erkennen dat de werkelijke krachten en machten elders liggen, met name bij de Europese Raad of bij een aantal regeringsleiders, en daarmee de focus wat van de Hoge Vertegenwoordiger af te nemen. Anders ontstaat een situatie waarin we een functionaris hebben aan wie van buitenaf weliswaar veel pretenties worden toegedicht, maar die dat gezien de institutionele positie niet kan waarmaken. Dat is dan weer slecht voor de beeldvorming over en het gezag van de EU. Daarnaast zou ik in deze context graag van de minister horen welke mogelijkheden hij ziet voor een versterkte samenwerking op het gebied van het GBVB. Volgens mij is die mogelijk gemaakt met het Verdrag van Lissabon.

Ik bedank ook de staatssecretaris voor zijn antwoorden, ook voor zijn antwoord en visie dat er nu reeds sprake is van een monetaire en een economische unie en dat beide onderdelen hand in hand moeten gaan, met als doel het garanderen van de stabiliteit van de euro. In het debat is een aantal keren het woord "sovereiniteit" gevallen. Zelf voel ik mij het meest thuis bij het idee van het poolen van soevereiniteit, maar daar gaat het hier eigenlijk niet om. Los van de Europese Unie vind ik dat wij geen overtrokken of geïdealiseerd beeld moeten hebben van het begrip soevereiniteit, zeker niet als dat gekoppeld wordt aan werkwoorden als overdragen of inleveren. Dan kom je volgens mij terecht in een wat vruchteloze discussie. Bij overdracht van bevoegdheden is naar mijn idee de kern dat die overdracht niet zomaar gebeurt; wij beogen er iets mee. De eigenlijke vraag die je moet stellen, is niet of je nu wel meer of minder soevereiniteit hebt, maar of hetgeen je beoogt met die overdracht van bevoegdheden ook werkelijk wordt bereikt. Ik heb in mijn eerste termijn juist die vraag centraal willen stellen. Het is heel goed om af en toe stil te staan bij de vraag waar het in de kern nu eigenlijk om gaat in de Europese Unie. Ik heb het idee dat wij het zicht daarop soms kwijtraken, enerzijds omdat wij door de vele activiteiten soms door de bomen het bos niet meer kunnen zien, of anderzijds omdat wij, zoals dat bij alle instituties het geval is, te maken hebben met een soort eigen autonome dynamiek die doorgaat en waardoor er af en toe te weinig countervailing powers of checks and balances zijn die ons af en toe weer even bij de les halen. Die beide ontwikkelingen zijn fnuikend voor de toekomst van de EU.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik kan dit betoog goed volgen. Bevoegdheden afstaan aan andere organen doe je met een doel, je beoogt er iets mee. Mevrouw Van Bijsterveld vult dat echter niet in. Ik vraag haar wat wij daarmee beogen.

Dit veronderstelt een actor die dit actief doet. Wij dragen actief bevoegdheid over, of laten toe dat die overgedragen wordt. Nu vindt er echter een ontwikkeling plaats waarbij wij daartoe gedwongen worden. Dan is het dus geen eigen keuze. Door de verwevenheid van belangen in Europa worden wij gedwongen om dat te doen. Ik

verwijs naar wat er gebeurt met economic governance. Dat is niet iets waar wij voor kiezen, maar vanwege schuldenproblemen in andere landen in Europa worden er mechanismen in het leven geroepen die ons ertoe dwingen die soevereiniteit over te dragen.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): De heer Kuiper stelt twee vragen. Naar mijn idee was het bij de oprichting van de instellingen die nu de Europese Unie zijn geworden, heel duidelijk wat wij ermee beoogden. Kort samengevat: vrede, veiligheid en eendracht tussen de volkeren. Ik denk dat bij het Verdrag van Lissabon of misschien wel bij het Verdrag van Maastricht die grondslag van de EU gaandeweg veranderd is. Wij lezen in alle documenten van de EU maar ook in die van de regering dat het nu niet meer *dé* uitdaging is maar dat er een andere uitdaging in de wereld is waarop Europa eigenlijk een antwoord is. Wij beogen er inderdaad iets mee, maar wat wij ermee beogen is niet voor eens en altijd helemaal vastgesteld. Het was lange tijd vrede, veiligheid en eendracht tussen de volkeren, maar ik denk dat wij nu een iets andere richting opgaan en dat dit ook een deel van de discussie is.

De heer Kuiper zei dat wij er nu toe gedwongen worden. Ik zie dat iets anders. Ik heb het idee dat wij met de instelling van de monetaire unie inderdaad een bewuste stap hebben gezet, maar dat wij de noodzakelijke pendant ervan -- de economische poot -- niet mee hebben laten opgroeien, zodat er eigenlijk sprake is van een onbalans. Wij hebben toen stap A gezet maar deels om politieke redenen stap B niet. Nu blijkt dat dit een vergissing geweest is en dat wij stap B alsnog moeten zetten.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik constateer dat wij een discussie voeren. Mevrouw Van Bijsterveld zegt dat het goed is dat wij bevoegdheden overdragen aan andere organen en dat wij dat doen omdat er nieuwe uitdagingen zijn. Vroeger waren dat vrede, veiligheid en welvaart en nu staan wij voor nieuwe uitdagingen. Ik constateer dat mevrouw Van Bijsterveld het niet verduidelijkt maar het houdt bij de formulering: wij staan voor nieuwe uitdagingen. Ik denk dat dit onvoldoende is voor het zetten van zulke verstrekkende stappen waartoe hier bij verschillende woordvoerders grote bereidheid bestaat.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Ik wil wel heel kort een poging doen zonder hier een nieuw debat te openen. De nieuwe uitdagingen hebben volgens mij zowel een interne als een externe kant. De interne kant is dat er binnen Europa een aantal maatschappelijke en politieke vraagstukken ligt met een echt grensoverschrijdend karakter. Het is belangrijk dat een lidstaat niet probeert om dat in zijn eentje op te lossen en daarvoor de structuren van de Europese Unie benut. Dat zijn de interne uitdagingen. De externe uitdaging betreft de veranderde machts- en krachtsverhoudingen in de wereld om ons heen. De Europese Unie kan daarbij natuurlijk een nuttige rol

vervullen omdat zij groter is dan een enkele lidstaat, maar niet zodanig groot dat er geen enkele daadkracht meer kan worden ontplooid. Misschien zitten wij wat die daadkracht betreft een beetje op de grens. De Europese Unie is als het ware de natuurlijke structuur om die uitdagingen te lijf te gaan. Als dat niet mogelijk is, kun je ook proberen om die versterkte samenwerking te benutten. Daarom vraag ik de minister hoe hij dat ziet in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands veiligheidsbeleid.

Voorzitter. Ik sprak over de bomen in het bos en over de eigen dynamiek. Het is inderdaad fruikend als je dat op zijn beloop laat. Daarom is het af en toe wel goed dat je af en toe bij les wordt gehouden. Het is eigenlijk een beetje vanuit die achtergrond dat ik de communicatie met de burger heb aangeroerd evenals de kwestie van de subsidiariteit.

Communicatie met de burger is natuurlijk ontzettend urgent. Het idee van de arena van de staatssecretaris spreekt mij inderdaad erg aan omdat je dan onderscheid kunt maken tussen enerzijds de institutionele staatsrechtelijk oneigenlijke structuur van de EU en anderzijds de actuele politiek. Je kunt dus voor de EU als instelling zijn, maar je kunt wat stoeien over de inhoud net zoals dat bij een staat gebeurt. Wij zijn natuurlijk allemaal voor de Staat Nederland, maar wij hebben verschillende politieke opvattingen. Ook de invalshoek van de dilemma's klonk mij heel goed in de oren. Nee, natuurlijk moet er geen marketing plaatsvinden vanuit de EU en zeker niet vanuit de overheid, maar ik denk dat de communicatie met de burger twee kanten heeft. Je moet een goede antenne hebben voor de zorgen die bij de burger leven en die serieus nemen, maar tegelijkertijd is het van belang dat degenen die een goede pro-Europese opinie hebben, het lef hebben om die naar voren te brengen in het bredere verband. Ik noem dat geen marketing of marketing door de overheid, maar het lef hebben om te laten zien waar je voor staat. Ik denk dat iedereen hier daarin een rol heeft, maar zeker de regering. Ik zou dat niet willen overslaan.

De heer **Engels** (D66): De voor de hand liggende vraag is dan: waar is het lef van het CDA? Hoe moet in de visie van het CDA in de huidige tijd van toenemende scepsis en noem maar op, de communicatie met de burger plaatsvinden? Misschien kan de regering daarmee haar voordeel doen.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Dat is een heel mooie vraag. Ik wil mijzelf geen lef toedichten, maar ik heb in de onderwerpen die ik vandaag heb aangereikt en in de vragen die ik heb gesteld, wel geprobeerd de visie van het CDA te geven.

De heer **Engels** (D66): Ik heb nu hetzelfde probleem als de heer Kuiper net had. Het klinkt allemaal heel goed wat u zegt, maar als ik vraag wat dit concreet betekent en welke kant het op gaat, is er weinig houvast. Dat was bij het eerdere

debat ook al een beetje zo. Op dit punt constateer ik dat weer.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik zal een verdere poging doen. Ik heb volgens mij in mijn eerste termijn een heldere visie neergezet op het financieel-economische beleid. Ik heb onder andere gezegd dat we de inzet van het kabinet voor het Meerjarig Financieel Kader steunen. Een ander punt is de kwestie van de subsidiariteit.

Ik wil eerst nog even terug naar de communicatie. Ik ben erg verheugd over de notitie die de staatssecretaris in het vooruitzicht heeft gesteld. Kan de staatssecretaris aangeven wanneer deze ongeveer komt? Kan hij ook toezeggen dat hij daarin ingaat op de visie op de EU die eraan ten grondslag ligt? Welke instrumenten denkt de staatssecretaris te gebruiken om die communicatie handen en voeten te geven?

Dan kom ik bij de subsidiariteit. Daarmee geef ik gelijk antwoord op de vraag van de heer Engels. Ik ben blij dat het begrip subsidiariteit niet alleen wordt toegepast op de relatie tussen Europa en nationale overheden, maar ook op de relatie tussen maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Eén ding is mij niet helder. De EU heeft bevoegdheden op allerlei terreinen waarover we in het verdrag kunnen lezen. Welke sfeer is er overgebleven voor de lidstaten en wat moet de EU doen? Wij hebben het idee dat er een trend is -- een "mission creep" is niet helemaal de goede term -- dat de EU veel regelt wat eigenlijk niet nodig is. Wij vinden het dus noodzakelijk om die countervailing powers te hebben. Waar komen deze vandaan? Ik denk niet zozeer van de Commissie. Misschien komen ze een beetje van de regering en ook wel van ons, maar dat functioneert eigenlijk niet zo goed. Welke visie heeft de Commissie en welke visie heeft de regering op de vraag wat de EU wel of niet moet doen? In onze nationale sfeer is het al duidelijk dat we met een centralistische sturing via regelgeving tegen de grenzen oplopen van wat we in de maatschappij kunnen bereiken. Hier realiseren we ons dat, maar binnen de EU denkt men naar mijn idee nog te zeer in de oude sjablonen van regelgeving. Misschien moeten we er toch eens op een heel andere manier naar kijken.

De heer **Engels** (D66): Ik had een heel simpele vraag om iets te horen over de CDA-fractie en haar visie op de communicatie met betrekking tot Europa vanuit de traditie van de jaren vijftig tot nu. U geeft steeds antwoorden waarin u aangeeft wat u hierover tegen de regering zegt. Hoe gaat het CDA de samenleving laten zien hoe wij in de huidige tijdgeest kunnen communiceren met de burger? Gaat het CDA vooroplopen in de eurosceptis? Of gaat het CDA een andere boodschap verkondigen? Gaat de CDA-fractie hierin actief een rol spelen of blijft zij passief? Dat was mijn vraag.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik denk dat wij niet passief zijn. Uiteraard staan wij achter de inhoud van de verdragen, ook als het gaat om de competentieverdeling. Wij vinden subsidiariteit daarin wel een heel belangrijk element. Dat zult u

ook van het CDA herkennen. Subsidiariteit werkt ook in de richting van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. We zeggen dus ja tegen Europa, maar we willen geen uitdijende bevoegdheden op dat vlak. We zijn wel pro Europa.

Het is verrassend dat de staatssecretaris kwam met een opsomming van enkele verschillen tussen de EU en de Verenigde Staten. We hebben inderdaad in Europa een andere taalsituatie, maar dat bedoelde ik natuurlijk niet met mijn vraag. Volgens mij zijn de countervailing powers en de checks and balances in Europa lastig te organiseren. Daarom zou een vergelijking met de Verenigde Staten best eens aardig kunnen zijn. Mijn hypothese is dat de EU op een aantal terreinen als constructie sui generis nog wel eens veel verder ingrijpt in de nationale rechtsordes dan een fully fledged federatie als de Verenigde Staten. Als dat het geval is en er zelfs in een federatie iets meer van de eigen sfeer van bepaalde lidstaten kan worden bewaakt, zou dat voor ons wel eens heel leerzaam kunnen zijn. Er wordt niet tot in detail met administratieve sturing gewerkt, maar alleen met de hoofdlijnen van het beleid. We hoeven dit niet na te doen, maar het helpt misschien om met een frisse blik te kijken naar de competentieverdeling tussen de EU en de lidstaten. Dat was eigenlijk mijn vraag. Ik vraag de staatssecretaris daarop wat dieper inhoudelijk in te gaan.

*N

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording van een aantal vragen. Ik heb echter de antwoorden gemist op een viertal vragen. De eerste vraag had betrekking op de extra bijdrage van de Nederlandse regering aan het Hof, de Commissaris voor de Rechten van de Mens en de CPT, zoals momenteel het geval is. Wordt deze gecontinueerd?

De tweede en de derde vraag hadden betrekking op het recent AIV-advies. Wat vindt de regering van het advies van de AIV om te komen tot een betere afstemming van departementale reacties op kritische commentaren van internationale toezichthoudende organen? Wat vindt de regering van de tweede suggestie van de AIV met betrekking tot de voorlichting door de regering over de uitspraken van het Luxemburgse Hof van Justitie over het EVRM en de beginselen op het terrein van asiel en immigratie?

De vierde vraag gaat over de relatie tussen de Raad van Europa en de EU met betrekking tot de ontwikkeling van het mensenrechtenbeleid. Complementariteit is wenselijk. Doublure en overlap moeten worden voorkomen.

De minister kondigt een nieuwe beleidsnota aan met een uitvoeriger standpunt ten aanzien van het EVRM, het Hof en de Raad van Europa. Het valt te betreuren dat die nota er nu niet ligt, temeer daar de regering zich in de voorliggende notitie reeds kwalificerende opmerkingen permitteert ten aanzien van het Hof. Deze verontrusten ons zeer. Deze opmerkingen zijn niet voor meerdere interpretaties vatbaar. De minister weigert

vervolgens in het debat die kwalificaties nader te onderbouwen. Des te meer reden voor een motie, waarin de opvatting van deze Kamer wordt uiteengezet, alsmede haar wensen ten aanzien van de nakoming van de verplichtingen die voortvloeien uit het EVRM en de toetreding van de EU tot het EVRM.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Bemelmans-Vidéc, Engels, Kox, Eigeman, Koffeman, Strik, Lagerwerf-Vergunst, Kuiper en Ten Hoeve wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen,

kennis genomen hebbende van de notitie "Verantwoordelijk voor vrijheid; Mensenrechten in het buitenlands beleid" (31735, nr. 1) waarin wordt gesteld dat het Hof zijn eigen gezag niet moet verzwakken door uitspraken te doen over zaken die slechts op perifere wijze verband houden met mensenrechten en dat het Hof zich zou moeten bezighouden met toezicht op de kern van het Europese mensenrechtenacquis;

overwegende dat deze suggesties als onjuist en niet passend moeten worden gekwalificeerd;

overwegende dat de rechtsvorming door het Hof dient te worden gerespecteerd en er geen reden is voor de regering om meer ruimte te bepleiten voor de "margin of appreciation" van verdragspartijen bij de invulling van standaarden;

verzoekt de regering om zich, in lijn met 60 jaar Nederlands mensenrechtenbeleid en in het bijzonder het buitenlandse beleid van het vorige kabinet, te blijven inzetten voor de mensenrechten conform haar verplichtingen die voortvloeien uit het EVRM en de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens;

verzoekt de regering tevens, actief de toetreding van de EU tot het EVRM te blijven bevorderen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter B (32502, 32500-V).

**

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Voorzitter. Dit is mijn laatste bijdrage aan een plenair debat in dit huis. Staat u mij toe tot slot kort recht uit het hart te spreken met de woorden van een groot man.

"Er is geen enkel mensenrecht gegarandeerd als men zich niet inzet om alle mensenrechten te beschermen. Als men de schendingen van een van de grondrechten van de mens, ongeacht welk, aanvaardt zonder te reageren, brengt men alle andere in gevaar. Een wereldomvattende benadering van de mensenrechten is dan ook onvermijdelijk, evenals

een serieuze inspanning om ze te beschermen. Men kan de toekomst alleen met vertrouwen tegemoet zien en tegemoet treden als een cultuur van mensenrechten die de verschillende tradities eerbiedigt, een integrerend bestanddeel van het zedelijk erfgoed van de mensheid."

Was getekend, Johannes Paulus II.

De **voorzitter**: Mevrouw Bemelmans, dank u wel. U weet natuurlijk nooit met zekerheid of dit uw laatste inbreng in de Eerste Kamer is geweest. De laatste vergadering van de Kamer in deze samenstelling vindt plaats op 24 mei. Op 31 mei zal afscheid worden genomen van de vertrekkende leden. Als voorzitter veroorloof ik mij, gelet op mijn verleden in de Raad van Europa, de luxe om mij aan te sluiten bij de woorden van grote waardering die de leden hier tot uitdrukking hebben gebracht voor het werk dat u daar verricht hebt.

**

*N

De heer **Peters** (SP): Voorzitter. Ik zal het woord "zwanenzang" maar niet hanteren, want dan krijg ik corrigerende opmerkingen van u over de tijdelijkheid van zo iets. Ik vond het buitengewoon prettig om met de minister en de staatssecretaris te discussiëren. Ik vond het zeer interessant dat de minister de handel als een rode draad in zijn betoog vlocht, daartoe uitgedaagd naar aanleiding van de referentie van 260 jaar geleden van De Montesquieu. Ik zal de minister voorlichten over de mening van de SP over handel. Ik doe dat als zoon van een handelaar/exporteur in/van groenten en fruit. De SP is voor ondernemen, de SP is voor handel, de SP is voor internationale samenwerking. Maar: op een eerlijke manier ondernemen, op een eerlijke manier internationaal samenwerken. Ik neem aan dat het kabinet en alle hier aanwezige partijen dat volledig en altijd onderschrijven.

Ik zal niet al mijn vragen die niet beantwoord zijn oprakelen, maar een paar interessante haal ik eruit. In de Tweede Kamer ligt een voorstel voor, waarop collega Kuiper met een kort en duidelijk ja reageerde. Het gaat om de vraag of er een tweederdemeerderheid moet zijn voor het aannemen van de aspecten rondom een economische regering. Hoe staat het kabinet hier tegenover? Ik kan ook vragen om een referendum, maar die vraag word geloof ik helemaal niet beantwoord. Ik ben er wel benieuwd naar, ook naar de reactie van de andere woordvoerders. Wat vindt de regering ervan dat de vakbonden ook al de gordijnen zijn ingejaagd?

Er zijn toezeggingen gedaan, met name over de informatievoorziening.

Ik heb nog een vraag die ik in eerste termijn niet heb gesteld, maar die tijdens het debat naar boven is gekomen. Wij kennen de situatie van Griekenland. Wij kunnen een maatregel nemen waarmee Griekenland wordt uitgeperst. Dat betekent dat er weinig mogelijkheden zijn om te investeren in datgene wat het land nodig heeft, namelijk de mogelijkheid om erbovenop te komen. Je kunt hard zijn en je kunt hard knijpen, maar dan

dreig je zaken die nog moeten opbloeien, de kop in te drukken, bijvoorbeeld het onderwijs in Griekenland. Ziet de regering mogelijkheden, wil de regering in EU-verband mogelijkheden nastreven om te investeren in de groei van een land als Griekenland?

Inzake de communicatie houd ik niet van het beeld van die arena. Ik ben genoeg in stierenvechtarena's geweest. Daar is altijd strijd. Je moet uitgaan van de stappen die je nodig hebt om de bevolking duidelijk te maken wat je wilt en wat je je voorneemt om te doen. Je moet dus toetsen hoe mensen erover denken. Dat is de eerste stap. De tweede stap is een eerlijke voorlichting over waar je mee bezig bent en wat je denkt dat er gaat gebeuren, met alle vraagtekens die daarbij horen. Je moet samenwerken om er samen beter van te worden, zonder op democratisch niveau in te leveren. Dat is helemaal niet eenvoudig, maar het is wel heel elementair en vitaal. Europese eenwording moet niet federalistisch zijn, moet stapje voor stapje plaatsvinden. Hardlopers zijn doodlopers. Maak eerst af waar je aan begonnen bent. Dat zijn boodschappen die in zo'n stappenplan kunnen voorkomen.

Ik heb een litanie van wat ook elders te lezen valt. Het gaat om wat "Brussel" volgens ons niet moet doen. Met "Brussel" bedoel ik de EU-Raad, maar ook de Commissie en alle instituties. Over de cao's gaan wij zelf. De pensioenen zijn aan Nederland. De zorg kunnen wij zelf wel regelen. Van het onderwijs moeten ze afblijven. Wat moet "Brussel" wél doen? Een minimumloon regelen voor alle lidstaten. De hoogte ervan moet afhangen van het bruto nationaal inkomen. Daarnaast moeten maatregelen worden genomen tegen bonussen voor speculanten. Er moet een bankenbelasting komen en een belasting op financiële transacties. Er moeten afspraken komen over een minimumtarief voor de vennootschapsbelasting. Er moet actie worden ondernomen tegen uitbuiting van werknemers uit andere lidstaten. Er moeten heldere boekhoudregels komen opdat lidstaten niet kunnen sjoemelen met de boeken.

De heer **Engels** (D66): Het zijn heldere keuzes van de SP, maar objectief gesproken maken ze een nogal dogmatisch-ideologische indruk.

De heer **Peters** (SP): Ik ben erg blij met die opmerking. Dogmatisch betekent dat je weet waarvoor je gekozen hebt, dat je erachter staat en dat je daarnaar streeft. Bent u ook zo dogmatisch?

De heer **Engels** (D66): Nee, ik ben vrijzinnig, antidogmatisch. Ik onderschrijf de keuzes van de SP op dit punt niet, maar dat zal u niet verbazen.

De heer **Peters** (SP): Ik zal u iets vertellen uit mijn historie.

De **voorzitter**: Doet u dat vooral heel kort.

**

De heer **Peters** (SP): Ik was actief lid van D66, maar ik heb mij bekeerd tot een betere dogmatiek. Misschien dat uw tijd ook nog komt.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Waarbij ik tegen collega Engels wil zeggen: enige ballotage is natuurlijk niet te vermijden. Iedereen is welkom, onder omstandigheden.

Ik heb een serieus probleem, een serieus meningsverschil en een serieuze kans. Voorafgaande daaraan krijg ik graag op enigerlei wijze nog antwoord op enkele door mij gestelde, maar nog niet beantwoorde vragen. Hoe legt de regering haar bijzondere positie uit ten aanzien van de stellingname over de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa? Deze zaak hebben wij overgenomen gekregen. Verder wil ik graag weten wat de regering bedoelde met de uitspraak dat ze zich meer wil inzetten voor verkiezingswaarnemingen. Was dat ondersteuning van de missies van de parlementaire assemblee van de Raad van Europa en die van de OVSE, of zijn er andere plannen? Ik heb gevraagd of de regering boter bij de vis kan geven in het Comité van Ministers van de Raad van Europa, en zo ja, wanneer. Ook heb ik de minister gevraagd of hij wil spreken in Straatsburg. Zo ja, dan regel ik voor hem een prachtige plek in het programma. Tegenwoordig ben ik al zo invloedrijk dat ik dat daar kan doen! Dit is een serieus aanbod. De laatste die er was, was Frans Timmermans, die de Raad van Europa in 58 talen toesprak, en daar praten ze nu nog over. Deze minister en de staatssecretaris kunnen het gewoon bij Engels houden, maar we moeten daar op zijn minst ons gezicht laten zien. In Straatsburg mag je altijd komen, maar je moet ook altijd vragen beantwoorden in een serieus debat.

Een serieus probleem noemde ik: het kabinet heeft al een oordeel over het EVRM en het Hof en een plan om bij te sturen, terwijl de onderbouwing nog moet komen. Dat is een heel vreemde figuur. Muren bouwen, een dak leggen, en geen fundament hebben. Het valt te proberen, maar de voorspelling dat het redelijk gammel is, is niet erg vreemd. Ik hoorde her en der in Europa al wat gemor over het EVRM en het Hof, en ik vond dat eigenlijk allemaal erg kleinzielig. Wat Britten zaten te mopperen dat sommige gevangenen stemrecht moesten krijgen, wat Nederlanders mopperden ergens over, en het ging totaal voorbij aan het grote belang van het uitvoeren van de vonnissen van het Hof. Ik vind dat de regering alles mag onderzoeken, ik stel het erg op prijs dat dat is toegezegd, maar eerst onderzoeken en dan de conclusie. Als je iets gaat onderzoeken terwijl de conclusie al klaar is, moet je een PR-bureau inschakelen, maar geen onderzoekstoezegging doen. Ik vind dat een slechte zaak. De regering kan zo niet doorgaan. De motie van de Eerste Kamer is op dat punt erg duidelijk. Wij zijn weliswaar zomaar de Eerste Kamer -- de minister weet er alles van -- maar als deze Kamer zegt dat iets niet kan, kan het niet. Dit kan echt niet. Ik hoop dat de bewindslieden deze domme en gevaarlijke politiek, om het toch maar een beetje hard te zeggen, gewoon aan de kant willen leggen. Eerst

onderzoeken en daarna kunnen we over de conclusies praten, niet omgekeerd.

Ik heb ook een serieus meningsverschil. Ik ben het eens met de minister dat democratie meer is dan vrije en eerlijke verkiezingen, hoewel het al een hele klus is om vrije en eerlijke verkiezingen te organiseren. Maar het is natuurlijk ook democratisch -- dat ben ik helemaal met de minister eens -- dat de minderheid moet accepteren dat de meerderheid de baas mag zijn, maar dat de meerderheid moet accepteren dat de minderheid er ook nog is. Het recht van iedere individuele burger moet altijd door minderheid en meerderheid worden gegarandeerd. Maar het kan niet zijn, mijnheer de minister -- daarover verschillen wij principieel van mening -- dat er ook nog goed gestemd moet worden. Dat maken de mensen zelf uit. Ik sprak met de mensen van de EU-missie in Palestina en zij zeiden: dat hebben we helemaal fout gedaan. We hebben de verkiezingen georganiseerd en betaald, samen met de Amerikanen, we wisten dat Hamas op de verkiezingslijsten stond, maar ja, onze peilingen wezen uit dat er niets fout zou gaan, en toen won Hamas ineens. Dat kan niet. Je kunt niet achteraf zeggen: sorry, maar u hebt verkeerd gestemd. We krijgen op 24 juli verkiezingen in Tunesië, en in november in Egypte, en we krijgen eind van dit jaar hopelijk verkiezingen in Palestina voor het presidentschap en voor het parlement. Wij kunnen alles van die landen eisen, maar we kunnen niet eisen dat de mensen op de goede partijen stemmen. In Egypte gaat de mantelorganisatie van de Broederschap meedoen, en die gaat tussen de 20% en de 40% van de stemmen halen. Ze heeft enige relatie met andere organisaties in het Midden-Oosten. Als wij voorafgaand daaraan zeggen: als u op die partij gaat stemmen, hebt u helaas een probleem, dan zijn wij degenen die niet-democratisch zijn. Ik wil graag horen wat de minister daarvan vindt, want dat kan zo echt niet.

Ten slotte kom ik toe aan een serieuze kans. Ik ben erg blij dat de minister op een apart briefje heeft genoteerd dat de Raad van Europa, met zijn verschillende organen, wellicht goed advies en goede assistentie zou kunnen leveren bij het transitieproces in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Zoals gezegd: de Raad van Europa heeft -- dat is geen verdienste, maar een feit -- ervaring en expertise opgedaan bij het transitieproces in Centraal- en Oost-Europa. Meer deskundigheid dan wie dan ook ter wereld, denk ik. Nogmaals, dat is geen verdienste, maar dat is nu eenmaal de oogst van het feit dat de Raad van Europa daarbij betrokken was, en eigenlijk vorm heeft gekregen door de transitie in Centraal- en Oost-Europa. Als het gaat om constitutionele en democratische hervormingsmogelijkheden zou de Raad van Europa wel eens de meeste -- ik gebruik een term die onze voorzitter in zijn vorige functie gebruikte -- value for money kunnen leveren. Als de EU zich dat realiseert en zich toelegt op eerlijke handel en eerlijke economische ontwikkeling, en middelen beschikbaar stelt aan de Raad van Europa om de lead te nemen bij die transitieprocessen, zou ik dat een heel goede deal vinden, en een win-win-

winsituatie voor de Arabische wereld, voor de Europese Unie en voor de Raad van Europa. Schoenmaker blijf bij je leest. Het zou zonde zijn als de EU probeert om ook die dingen te doen waarvan al vaststaat dat de Raad van Europa ze voor minder geld beter zou kunnen doen. Ik krijg daarover graag het oordeel van de regering.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Dank aan de bewindslieden voor de beantwoording. Beide bewindslieden hebben aan de ene kant voor een belangrijk deel in algemene termen geantwoord op hetgeen door deze Kamer in eerste termijn naar voren is gebracht. Daarbij zijn interessante beschouwingen gegeven, bijvoorbeeld over het begrip "soevereiniteit". Die interessante beschouwingen betekenen aan de andere kant dat op sommige concrete vragen nog geen concrete antwoorden zijn gegeven. Daar heeft mijn fractie toch nog wel behoefte aan. Als we het hebben over communicatie en Europa, is het heel erg belangrijk dat wij daarover zo concreet mogelijk proberen te praten. Dat slaat aan bij de burger. Prachtige vergezichten over checks and balances zijn ongelooflijk belangrijk -- ik zal daarover nooit iets anders zeggen -- maar laten we wel goed in de gaten houden dat we daarmee onze burgers verliezen. Zij willen concrete antwoorden op concrete vragen.

Ik zal de volgorde van mijn betoog in eerste termijn aanhouden. Ik begin met de financieel-economische ontwikkelingen. De aanscherping van het Stabiliteits- en Groeipact is prima. De VVD-fractie is ook positief over het euroland, en de uitwerking daarvan. Ik heb ook gezegd: rechtsonder dwang, of linksom met dwang. De landen zullen het zelf moeten doen. Als het niet lukt -- ik heb die vraag gesteld, maar beantwoord haar alvast voor de regering -- zal er niet aan ontkomen kunnen worden dat de nationale schulden moeten worden geherstructureerd.

Ik heb een vraag gesteld over de groei van 5% bnp per jaar. Zijn er economen die er vertrouwen in hebben dat landen als Griekenland, Ierland, Portugal en misschien straks ook nog andere landen kunnen voldoen aan de verplichtingen die ze nu opgelegd krijgen: een groei van 5% van het bnp per jaar? Graag een geruststellend antwoord van de staatssecretaris. Dan weten we immers waaraan we toe zijn. De kans dat dat niet lukt, is groot, en dan zitten we meteen in de herstructurering.

De heer **Kox** (SP): In eerste termijn vroeg ik iets aan mevrouw Broekers over de herstructurering, en toen zei ze: ik wacht het antwoord van de regering af. Maar nu heeft ze zelf al het antwoord gegeven. Zij zegt: dan valt er niet aan te ontkomen dat te herstructureren. Hoe ziet de VVD dit? Kun je failliet gaan binnen euroland? Is dat mogelijk? En hoe stelt de VVD-fractie zich dat voor, een land dat failliet gaat? Ik bedoel, Argentinië heeft dat ons al zeven keer voorgedaan. Het valt dus heel goed te doen, er valt goed mee te leven. Maar kun je failliet gaan

als je deel uitmaakt van een groter geheel? Kan een onderneming zeggen: we laten de inkoopafdeling failliet gaan? Ik denk dat dit niet kan. Als mevrouw Broekers zoiets zegt, heeft dat dus heel verregaande gevolgen.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik ben het met u eens dat dit een heel moeilijke zaak is. Ik probeer alleen te bekijken waarop we dan uitkomen. Op dit moment denk ik dat we dan tegen die herstructurering aanzitten; anders zou ik niet weten hoe we het moesten oplossen. Maar misschien is er een andere oplossing -- en ik hoop dat ik dat antwoord van de regering krijg -- waardoor de eurozone wel goed in elkaar blijft steken. Daarover hebben we het namelijk allemaal.

De heer **Kox** (SP): Herstructureren en uit de euro stappen, dat kan ik me voorstellen. Maar herstructureren en in de euro blijven? Als dat zou kunnen, zou het een mooi idee zijn, maar kunt u ons de contouren daarvan schetsen?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Die contouren vallen in zoverre te schetsen dat een 100%-lening maar voor 70% zou kunnen worden terugbetaald, wat betekent dat de banken in Duitsland, Nederland en andere landen die hebben geïnvesteerd, een enorme klap krijgen. En wie betaalt uiteindelijk de rekening? Dat is de burger. Maar goed, ik hoop dat ik van de bewindslieden een prachtig antwoord krijg. Ik heb er namelijk om gevraagd, maar het niet gekregen.

Nu de Arabische regio. Ik heb de regering gevraagd of zij iets kon zeggen over het instellen van de grenscontroles, waarover hier en daar het nodige wordt geroepen. Dit is een kleinigheid, maar ik zou daar toch nog wel iets over willen horen. Ook wil ik vragen of op Europees niveau wordt gewerkt aan een visie en oplossingen, om te voorkomen dat het immigratieprobleem de solidariteit en stabiliteit van en in Europa ondermijnt. Staat de regering positief tegenover de suggesties van Commissaris Füle? We hebben het daar al even over gehad, de minister zei dat dit over landbouwproducten gaat. Het is mij nog niet duidelijk of de regering hier positief tegenover staat, maar misschien heb ik het niet voldoende duidelijk gehoord. Ik had het net over de communicatie. Het standpunt van de VVD is duidelijk: we moeten proberen om zo concreet mogelijk met elkaar te spreken over Europa en de problemen van Europa. Ik ben blij dat de staatssecretaris hierover een notitie heeft toegezegd.

Nog een vraag over het buitenlands beleid. Ik vroeg of de eigenzinnige houding van Duitsland met betrekking tot de resolutie van de Veiligheidsraad over Libië onderwerp van bespreking is geweest tijdens het recente staatsbezoek. Ik zou toch graag een antwoord krijgen op die vraag, want de reactie lijkt mij interessant.

Over de uitbreiding nog het volgende. De minister heeft heel duidelijk gezegd: strikt en fair. Mijn fractie vindt dat een heel goede aanpak van de regering. Het probleem van de corruptie wordt

daarmee echter niet opgelost. Corruptie vormt een groot probleem, niet alleen in Oost-Europa, niet alleen in landen die willen toetreden, maar op dit moment ook in verschillende landen in de EU zelf. Ik noemde bij interruptie al het voorbeeld van Italië, met de pakketkantoren van TNT die worden beheerst door de maffia. Ook het feit dat in Griekenland slecht belasting wordt betaald en er veel betalingen zonder rekeningen, dus zwart, worden verricht, valt misschien niet onder het zware woord "corruptie", maar het klopt ook niet. Dat zijn heel lastige problemen.

Ik wacht het uitvoerige standpunt van de regering over de mensenrechten, de Raad van Europa en het mensenrechtenhof graag af. Het is erg belangrijk dat de regering met een uitgewerkt standpunt komt. Tot slot: Europa biedt veel meer voordelen dan nadelen; ik heb dit al in eerste termijn gezegd. Europa is het waard om hard aan en voor te werken. Ik wil nogmaals mijn waarschuwing geven voor de drie bedreigingen van de stabiliteit van de Europese Unie: ten eerste de financieel-economische crisis, ten tweede de mogelijke toekomstige onhanteerbare toestroom of toevloed van migranten en ten derde de corruptie.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Dank aan de bewindslieden voor de beantwoording. De bewindslieden hebben de titel "Europese algemene beschouwingen" recht gedaan, want het waren mooie beschouwingen. Daar staat tegenover dat nogal wat concrete antwoorden zijn uitgebleven. Ik geef de bewindslieden graag de kans om dit in tweede termijn goed te maken.

Ten aanzien van het economisch beleid, waar de heer Peters zo-even ook over sprak, heb ik gevraagd hoe het zit met landen als Griekenland en Portugal, die nu heel hard moeten bezuinigen. Hoe kunnen wij, om hun een toekomstperspectief te geven, ervoor zorgen dat ze naast het snoeiwerk ook nog kunnen investeren in cruciale sectoren als onderwijs en innovatie? Kunnen wij hiervoor de structuurfondsen benutten door wijzigingen aan te brengen in de prioriteit?

Ik heb gesproken over lidstaten na toetreding. Hoe kun je ervoor zorgen dat het interstatelijk vertrouwensbeginsel gefundeerd is doordat het niveau van een democratische rechtsstaat in alle lidstaten aanvaardbaar is? Op veel cruciale aspecten toetsen wij wel tijdens het toetredingsproces -- denk aan corruptie, de machtsverhoudingen binnen een staatsrechtelijk bestel, de trias politica -- maar na de toetreding hebben wij geen handvatten meer voor toetsing. Is dat niet curieus en heel onwenselijk? Het voorbeeld van de Mediawet werd aangehaald. Ik heb dat ook genoemd. Dit is echter een uitzondering. De Mediawet valt immers onder het wetgevingsacquis, maar heel veel andere elementen van een rechtsstaat vallen niet onder bepaalde Europese wetgeving. Wij stemmen bijvoorbeeld in met de overdracht van gevangenen en het erkennen van vonnissen, terwijl de detentieomstandigheden verre van voldoen aan de Europese standaarden. Zouden

wij acties van de Commissie tegen lidstaten niet ook mogelijk moeten maken ten aanzien van de toetredingscriteria? Ik begrijp dat dit een verdragswijziging vergt, maar wij zijn toch bezig, begrijp ik. Graag een reactie: wordt de wenselijkheid hiervan onderschreven door de regering?

Dan kom ik bij het nabuurschap. Minister Rosenthal stipte aan dat er meer geïnvesteerd wordt in de civil society. Dat is mooi, maar wat is er de afgelopen jaren aan gedaan in de Arabische landen en wat kunnen wij er verder aan doen in de Oost-Europese buurlanden? Laten wij lessen trekken. Een sterke civil society hebben wij eigenlijk voor al onze doeleinden nodig. Ook hebben wij een rem nodig op de wildgroei aan corruptie.

Mevrouw Broekers-Knol heeft vragen gesteld over de migratie en de onderlinge solidariteit die aansluiten bij mijn eerdere vraag hierover. Ik praat niet zo graag in watertermen als het gaat om migratie. Wij moeten onderling solidariteit hebben en een en ander niet overlaten aan de landen aan de buitengrens.

Ook ten aanzien van het Midden-Oosten is er nog een vraag blijven liggen. Misschien is het vreemd om voor deze regio die term te gebruiken, maar zelfs in relatieve zin is Israël momenteel op oorlogstour door expliciet huizenbouw te ondersteunen en door te dreigen met annexatie op het moment dat de staat Palestina erkend zou worden. Staat de regering achter de erkenning van de staat Palestina met inachtneming van de grenzen van 1967? Zo ja, hoe reageert de regering dan op uitlatingen van Israël hierover en op de zich voortzettende uitbreiding van de nederzettingen? Graag een helder antwoord. Juist als je goede vrienden bent met Israël, moet je een kritische aanpak effectief en wenselijk vinden. Immers, deze verslechtering of zelfs een status quo is evenmin gezond voor de Israëlische bevolking.

Minister Rosenthal reageert onbevredigend op de vragen over het Mensenrechtenhof. Het is al eerder geconstateerd, er zijn heel harde woorden gebruikt in een notitie, maar blijkbaar moet de uitwerking nog volgen. Ik had graag tekst en uitleg gekregen over die harde woorden, maar de regering verschuilt zich achter iets wat nog gaat komen. Dat bevreedt mij zeer, want het lijkt mij niet niets om over mensenrechten, een zo cruciaal onderdeel van ook onze eigen rechtsstaat, uitspraken te doen, en je vervolgens te hullen in vage termen of het af te schuiven naar de toekomst.

Mijn collega Kox ziet echt geen spookbeelden. Het is de harde realiteit: de Russische Federatie, waar de mensenrechtenverdedigers worden vervolgd die de regering zo graag wil beschermen, kijkt reikhalzend uit naar pleidooien voor een afzwakking van de rechtsmacht van het Hof. Deze paradox lijkt de regering niet te willen erkennen. De nationale perceptie heeft de regering zo in haar greep, dat zij eigenlijk de functie van een internationale rechtsorde niet lijkt te willen erkennen.

De allerbeste manier om grove mensenrechtenschendingen te voorkomen, is natuurlijk een strikt en fair mensenrechtenhof. Dat werkt heel wat beter dan een laatste waarschuwing uit Den Haag. Burgers in landen die de mensenrechten schenden, moeten een heel hoge prijs betalen als de minister het pleidooi voor de verruiming van de margin of appreciation voortzet. Hij baseert zich op uitspraken die Nederland aangaan, althans, daarvan ga ik uit. Zijn VVD-collega Blok deed dat tenminste in het ingezonden stuk. Hij verwees naar de M.S.S.-zaak. Dat is bij uitstek het verkeerde voorbeeld, omdat het daarbij klip-en-klaar ging om een schending van de artikelen 3 en 13 EVRM. Ook ten aanzien van interim measures is het natuurlijk zo dat het Hof die zaken alleen toewijst om onherstelbare schade te voorkomen. Dat is bij uitstek iets wat aan de onafhankelijkheid van de rechter toebehoort. De regering laat het juist aankomen op een rechterlijke uitspraak, en verwijt het vervolgens de boodschapper als hij rechtspreekt. In dit soort zaken geldt eigenlijk alleen een verwijt aan de regering dat zij niet zelf de verplichting van het EVRM nakomt.

Dat gebeurt naar onze mening ook te vaak ten aanzien van de EU. Ik vind het daarom buitengewoon wrang dat de minister bij uitstek spreekt over "rechtersrecht". Politici zijn volop aan zet als het gaat om het maken van wetgeving, en zij opereren daarbij binnen de kaders van de fundamentele verplichtingen die zij zelf zijn aangegaan. Deze checks and balances van de trias politica vormen juist het fundament van een democratische rechtsstaat. Het gaat niet alleen om de democratie, maar om de democratische rechtsstaat. Juist als je het wilt hebben over de bescherming van minderheden ten opzichte van de meerderheid -- dat is nu net een uitgangspunt van dit kabinet -- is die rechterlijke macht van eminent belang.

Ook over de Nederlandse jurisprudentie is de regering nogal eens verongelikt de laatste tijd. Het inperken van de rechterlijke vrijheid gebeurt ook hierbij; denk aan het voorstel voor de invoering van minimumstraffen ten aanzien van bepaalde delicten. Wanneer kunnen wij een discussienota verwachten over de activistische koers van de Nederlandse rechters? Als de minister dat een heel vreemde vraag vindt, wat is dan het verschil met de nota die de minister gaat uitbrengen over een internationale rechter?

Ten aanzien van de SGP-zaak heb ik nog geen antwoord gekregen. Dat zou ik wel heel graag hebben, want dat is in dit verband heel belangrijk. De minister lijkt het Hof namelijk juist als een vierde automatische instantie te willen gebruiken.

Mijn fractie verzoekt de regering dus dringend om af te zien van deze schadelijke koers. Daarom hebben wij ook uit volle overtuiging de motie van mevrouw Bemelmans ondersteund.

Ten slotte krijg ik nog graag duidelijkheid over de vraag wat de regering doet om de capaciteit van het Hof te verbeteren. Wat zal de inzet van de regering op dit punt zijn bij de Izmirconferentie? Kunnen wij rekenen op blijvende

steun aan de capaciteit van mensenrechtencommissaris Hammarberg? Hij heeft maar twintig vaste fte's. Ik heb buitengewoon veel bewondering voor wat hij weet klaar te maken; nu ten aanzien van 47 lidstaten rapporten uit te brengen en blijvend te monitoren op de naleving van de mensenrechten. Zelf geeft hij aan dat hij dit werk eigenlijk alleen kan doen als hij 30 fte zou hebben. Dat lijkt mij niet te veel gevraagd voor een mensenrechtenbureau dat zo'n enorme organisatie omspant. Graag krijg ik hierop een antwoord. Is de regering bereid om dit werk van Hammarberg te blijven ondersteunen?

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Dit zijn algemene Europese beschouwingen. Ik denk dat het daarom goed is dat wij zo uitgebreid met elkaar over het begrip "sovereiniteit" hebben gesproken. Verschillende collega's hebben daaraan bijgedragen. Dat zou niet zijn gebeurd als we niet het gevoel hadden dat hier iets fundamenteels wordt geraakt in onze relatie tot Europa.

Als het woord "sovereiniteit" wordt gebruikt in internationale verdragen, bijvoorbeeld in het Verdrag van Lissabon, gaat het over gemeenschappen die op een of andere manier zichtbaar moeten blijven binnen Europa, over politieke gemeenschappen die in belangrijke mate zeggenschap hebben over zichzelf. De staatssecretaris noemt het begrip "sovereiniteit" een ongetemd begrip, maar ik vind dat een vlucht in iets algemeen, iets wat uiteindelijk nietszeggend is. In deze zaal zitten staatsrechtgeleerden en juristen en ik denk dat in de verschillende handboeken best overeenstemming is over het begrip. Bij soevereiniteit gaat het om een autoriteit die geen andere autoriteit boven zich heeft. Het gaat om zeggenschap over je eigen dingen, waarbij je geen verantwoording hoeft af te leggen aan iets of iemand anders. Het gaat om de eigen verantwoordelijkheid van een gemeenschap die in eigen naam autoriteit kan uitoefenen.

Daar komt de staatsrechtgeleerde!

De heer **Engels** (D66): In handboeken staatsrecht staat dat van wederkerigheid en tweezijdigheid sprake is. Je hebt een nationale constitutie, een nationale staat en een nationale soevereiniteit, en je hebt een internationale rechtsorde. De Europese Gemeenschap, nu de Europese Unie, is gebaseerd op een autonome rechtsbron die een eigenstandige rechtsorde vertegenwoordigt en dus ook een deel van de soevereiniteit van de lidstaten heeft overgenomen. Dat hebben zij zelf gewild. We kunnen dus niet de soevereiniteitsvraag puur defensief en vanuit angst benaderen. Ik denk dat dit alleen staatsrechtelijk al niet goed is.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik benader die vraag niet defensief en vanuit angst. Als Europa autoriteit heeft of zeggenschap, is dat een afgeleide van de nationale soevereiniteit, want die is opgedragen bij verdrag. Ook het woord "tweezijdigheid" is interessant, omdat het hierbij

gaat om zeggenschap over een eigen gemeenschap en die gemeenschap zegt ook wat terug. Het gaat hierbij dus om een democratisch leven, om een politiek bestaan met elkaar, om een politieke gemeenschap. Ik denk dat dit ook uitgedrukt wordt als je zegt dat zeggenschap en soevereiniteit een doel dienen, zoals mevrouw Van Bijsterveld heeft gezegd. Dat is heel terecht. Welk doel zou dat dan zijn? Dat is inderdaad het dienen van een gemeenschap die ook kan functioneren als gemeenschap. Ik erken de Europese verwevenheid. Dat voor die Europese verwevenheid ook weer autoriteit en zeggenschap nodig zijn, erken ik ook. Maar die verwevenheid is er al, misschien zelfs in een meer primaire zin, tussen een overheid en de eigen politieke gemeenschap. Die verwevenheid is er dus ook in nationale zin tussen een overheid en mensen die zich door die overheid laten gezeggen of leiden. Dat zijn geen onverschillige dingen. Het zijn belangrijke zaken waar we aan raken in verband met Europese samenwerking. Als wij soevereiniteit overdragen, moet dat heel zorgvuldig gebeuren en wel zo dat de gemeenschap waarvoor een overheid verantwoordelijkheid draagt, zich niet vervreemdt en zich als een dolende hoop individuen gaat voelen. Die gemeenschap moet het gevoel hebben dat er voldoende zeggenschap blijft om een politieke gemeenschap te kunnen zijn. Voor dat belang zal ik altijd opkomen.

Voorzitter. De minister heeft toegezegd, ons iets over het begrip "natiestaat" aan te reiken in reactie op het rapport van de WRR. Ik zie daarnaar uit. Ik beschouw dit als een toezegging. Ik zou graag willen dat wij op deze manier klaarheid krijgen over het in belangrijke mate zeggenschap houden over zaken die hier spelen, zaken waarvoor een gemeenschap zelf verantwoordelijkheid wil dragen.

Ik zeg dat omdat er glijdende schalen zijn. Die zijn wij voor ons. Ik gaf het voorbeeld van de discussies over de competence catalogue. In het verleden zeiden we dat sociale zaken daarvan uitgezonderd moeten zijn. En zie hier, we spreken daarover. Economic governance zou ervan uitgesloten moeten zijn, maar we zien het nu al aankomen. Nu zeggen we misschien nog dat onderwijs een nationale zaak is, maar over een aantal jaren zijn er wel zo veel randvoorwaarden gecreëerd door de Europese Commissie dat er op die manier ook beleidsaangrijpingspunten zijn vanuit Europa. Laten we dat gewoon erkennen. Dat is de dynamiek van Europa. Zo komt het op ons af. Alleen als een gemeenschap zelf zegt dat ze ergens verantwoordelijkheid voor wil dragen, daar helder over is en daar uitspraken over doet, kan ze daar op een normale, gezonde manier weerstand aan bieden. Dat is geen conservatisme; dat is zelfbewustzijn en opkomen voor een politieke gemeenschap die voor haar eigen zaak verantwoordelijkheid wil dragen.

Ik heb een paar dingen gezegd over financiële instrumenten. Dat laat ik verder passeren. Misschien komt dat ook nog aan de orde naar aanleiding van de vragen van mevrouw Broekers-Knol.

In de stukken wordt iets gezegd over de Staat van de Unie als document. Die komt in september weer. De Kamer heeft in de commissie die daarover gaat, gezegd het belangrijk te vinden dat alle documenten die gaan over Europa, op den duur worden samengevoegd, dus met de appreciatie van het kabinet van het werkprogramma van de Commissie. Daar ligt ook een stukje huiswerk bij onszelf. Wij moeten daar nog over spreken met de commissie van de Tweede Kamer. Hier is althans de wens uitgesproken om op die manier jaarlijks één document te krijgen waarin de regering heel duidelijk maakt waar zij staat met betrekking tot de zaken die in Europa spelen, en waarin ook sterker een politieke visie naar voren kan komen. Daar hebben verschillende mensen hier verschillende keren om gevraagd. Ik breng het nog eens onder de aandacht, maar dat is ook een opdracht aan onszelf. Wij moeten daar het gesprek nog verder over voeren met onze collega's van de Tweede Kamer. Dat is echter wel belangrijk, ook om de positie van Nederland als lidstaat in Europa daarin te kunnen benoemen, zoals ook collega Van Bijsterveld net zei.

*N

De heer **Engels** (D66): Mijnheer de voorzitter. Ik dank de bewindslieden. Ik heb met veel genoegen naar hen geluisterd. Zij waren openhartig en als zij niet openhartig waren, dan wisten zij begrijpelijk te maken waarom. Verder was het bij tijd en wijle een reactie op niveau. Daar kom ik zo nog even op terug.

Het was daarnaast overigens geen verrassing dat de verschillen van inzicht tussen mijn fractie en het kabinet op een aantal punten niet kleiner zijn geworden. Ik zou daar nog heel lang op door kunnen vragen en over kunnen debatteren, maar ook dan zal het zo blijven. Ik vind dat ook niet erg, want het is weliswaar een debat, maar een debat is niet alleen bedoeld om elkaar proberen te overtuigen maar vooral om posities te markeren. Dat hebben wij vandaag voor een deel gedaan.

Ik maak nog een enkele opmerking. De eerste gaat over de manier waarop het kabinet zich positioneert ten opzichte van Europa. De minister heeft gezegd uit te gaan van een kritisch-constructieve benadering en daarbij de mantra "strikt en fair" te gebruiken. Toen heb ik een hele tijd zitten nadenken of ik dat positief of negatief moest duiden tegen de achtergrond van de opvattingen van mijn fractie daarover, maar gelukkig kwam de staatssecretaris later nog met het verhaal dat dat positief was bedoeld. Dat is een positieve houding. Op dat type uitspraken zitten wij te wachten. Die horen wij graag, want daar spreekt uit dat het kabinet niet defensief en angstig denkt maar met een open blik naar Europa en de toekomst kijkt.

Wat de minister betreft, sluit ik mij aan bij de vele opmerkingen die ik zelf in eerste termijn bij interruptie heb gemaakt over het Hof. Alle collega's op een na hebben daar tot nu toe heel helder op gereageerd. Ik kan mij daar volledig bij aansluiten.

Ik vat het nog even samen. Ik vind het principieel-constitutioneel onjuist om een discussie te voeren over een verandering in de rechtsmacht van het Hof. Ook vind ik het politiek-inhoudelijk volkomen fout om dat te doen. Ik vind het moeilijk te begrijpen dat er nog een visie moet komen terwijl wij het antwoord al weten. Dat antwoord staat namelijk in de nota nu. De minister heeft in de contouren geschetst dat het gerechtvaardigd is om de vraag te stellen. Dan is dat een retorische vraag, maar wij weten het antwoord al. Gelukkig heeft de voorzitter echter voor elkaar gekregen dat wij nog een keer over die nadere visie kunnen spreken voordat wij uiteengaan in juni. Vandaar dat mijn fractie geen enkele moeite had om de motie van mevrouw Bemelmans te ondersteunen.

Dan wil ik ingaan op wat de staatssecretaris heeft gezegd. Ik heb geboeid zitten luisteren naar zijn uiteenzetting over de trits soevereiniteit, bevoegdheden en verplichtingen. Het was een evenwichtig betoog waarin heel veel relativerende en nuancerende elementen zaten. Ik wil hem daar graag complimenten voor maken. Er sprak een wat meer afgewogen visie uit die getuigt van werkelijkheidszin, vooral omdat de nadruk werd gelegd op de handelingsvaardigheid. Die is absoluut nodig, zeker voor Nederland. Het antwoord op de vraag of er sprake is van aantasting van de soevereiniteit, was "nee". Daarmee ben ik het eens. Het antwoord op de vraag of er sprake is van overdracht van bevoegdheden, was ook "nee". Daarmee ben ik het ook eens. De staatssecretaris heeft heel genuanceerd aangegeven dat er wel sprake is van gezamenlijke verplichtingen in Europees perspectief. Die zijn we aangegaan omdat we nu eenmaal in die bijzondere rechtsorde zitten waarover ik net al sprak. Dat is een volkomen begrijpelijke situatie. Het is niet zo dat we worden gedwongen of niet anders kunnen, maar het is iets wat we al heel lang hebben gewild. Daar gaan we wat mij betreft gewoon mee door.

Het was interessant dat het begrip "autonomie" ineens opdook in de discussie. Ook daarop is de staatssecretaris op voortreffelijke wijze ingegaan. Uiteraard raakt Nederland in Europees perspectief een deel van zijn autonomie kwijt, in die zin dat het niet meer alleen zelfstandig over alle aangelegenheden beslist. Terecht werd opgemerkt dat dit slechts één kant van het verhaal is. Er is ook een andere kant. Die opgeschaalde werkelijkheid is er nu eenmaal en die hebben we gewild. Dat kan leiden tot een maatschappelijk debat in de vorm van reacties van burgers. Misschien leidt die mogelijke aantasting van de autonomie -- die de staatssecretaris zelf niet zo duidt -- tot een gevoel van onbehagen, onvrede en onzekerheid. Dan is het juist de verantwoordelijkheid van het kabinet, van andere constitutionele organen, van volksvertegenwoordigers en uiteindelijk ook van de CDA-fractie zou ik eraan willen toevoegen, om het debat met de burgers te voeren, zodanig dat die angst, de onzekerheid en het defensieve er niet meer zijn. Dat zou in ieder geval mijn oproep zijn. Autonomie is nu eenmaal een wederkerig begrip.

Met name naar aanleiding van de reactie van de staatssecretaris stel ik vast dat het kabinet

niet behept is met eurosceptis. Het zou te veel gevraagd zijn als ik had moeten constateren dat het kabinet heel eurofiel is geworden. Ik denk dat de D66-fractie en het kabinet elkaar kunnen vinden op de vaststelling dat er sprake is van eurorealisme. Zo vat ik het betoog van de staatssecretaris op. Daarmee is de afstand tussen de D66-fractie en het kabinet die er op veel onderdelen is, vandaag op dit punt verkleind en dat stemt mij tot vreugde.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De heer Engels is van een partij met het woord "democraten" in de naam. Als de bevolking echter niet begrijpt wat er in Europa gebeurt en defensief en angstig reageert, dan moeten wij het nog maar eens uitleggen. Betekent dit dat de heer Engels gelijk zou hebben? En hebben de mensen in het land die onbehagen voelen door dat verlies van autonomie daarmee ongelijk?

De heer **Engels** (D66): Ik vind het jammer dat de heer Kuiper dat zo zegt. Die woorden heb ik namelijk niet gebruikt. Ik heb niet gezegd dat het dan nog maar eens moet worden uitgelegd, want daar zit iets denigrerends in; alsof mensen dom zijn en het wel begrijpen als je het uitlegt. Ik heb heel nadrukkelijk gewezen, en ik vraag daar echt aandacht voor, op de verantwoordelijkheid die ambtsdragers moeten nemen inzake de werkelijkheid van de relatie tussen Nederland en de Europese Unie op het punt van de communicatie. Dat is heel wat anders dan er een reclameobject van maken of een kwestie van nog een keer uitleggen. Dat was ik met mevrouw Van Bijsterveld eens. Laat ik het vriendelijk zeggen: ik neem aan dat de heer Kuiper mij niet goed heeft begrepen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Laat ik dat dan maar aannemen. Toch zou de heer Engels woorden als "defensief" misschien niet moeten gebruiken voor de typering van reacties van mensen.

De heer **Engels** (D66): Daar heeft de heer Kuiper een punt. Toch wil ik daar helder over zijn. Bij een deel van de bevolking waarvan wij ongelukkigergewijs nu in de coalitie een bepaalde vertegenwoordiging kunnen waarnemen, is in mijn observatie die angst en onzekerheid meer aanwezig dan bij andere delen van de bevolking; als hij begrijpt wat ik bedoel. Daar blijf ik bij.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Graag dank ik de minister en de staatssecretaris voor de uitgebreide beantwoording. De minister sprak over zijn kritisch-constructieve opstelling tegenover Europa. De staatssecretaris sprak over een positieve houding ten opzichte van Europa. Met beide uitspraken was ik wel gelukkig. Ik meende het nuanceverschil in deze benaderingen in de sfeer van de verdere beantwoording terug te kunnen vinden. Zoals ik al zei, ben ik echter met beide benaderingen niet ontevreden.

De discussie over soevereiniteit was heel interessant, zoals altijd. Die interesseert mij

eigenlijk ook. "Soevereiniteit is een ongetemd begrip" zei de staatssecretaris. Zoals wij zojuist in een interruptiedebatje vaststelden, betekent het feit dat ieder lid van de EU zich terug kan trekken, het recht van secessie of in dit geval van het opzeggen van lidmaatschap, uiteindelijk dat de soevereiniteit teruggenomen kan worden. De volle verantwoordelijkheid voor de eigen zaken blijft dus uiteindelijk bij de staten liggen. In dit verband ben ik het eens met de heer Kuiper. Hij zegt dat een gemeenschap het recht moet hebben om dat wat zij vaststelt zelf te willen doen, inderdaad zelf te doen. Dat recht lijkt mij door het recht van afscheiding, van terugtrekking, fundamenteel bij de staten te liggen. Eigenlijk zou dat recht misschien nog beter bij de volksgemeenschappen kunnen liggen. Een staat en een volksgemeenschap is niet in alle opzichten identiek. Ik ben het dus met de heer Kuiper eens, maar ik weet niet of dit in alle gevallen op de staten geprojecteerd zou moeten worden.

De staatssecretaris sprak over het poolen van soevereiniteit in plaats van het afstaan van soevereiniteit, de overdracht van soevereiniteit. Dat vind ik wel een aardige benadering, want die geeft de sfeer weer waarmee wij in Europa bezig zijn, namelijk de sfeer van praktische regelingen. Wij poolen wat wij met elkaar op ons zien afkomen. Wij zoeken met elkaar naar wegen daarvoor. Dat is praktisch. Dat poolen van soevereiniteit moet en zal er in een aantal gevallen ook mede toe leiden dat bepaalde zaken overgedragen worden aan de Europese Commissie zodat die ze verder regelt. Dan wordt het echt supranationaal; dan wordt het communautair.

De staatssecretaris zei zelf al dat een communautaire opzet vaak meer in het Nederlandse belang is dan een intergouvernementele opzet. Die is misschien wel heel duidelijk geweest bij de regelingen die getroffen moesten worden bij het europluspact. Kunnen daarvoor automatische sancties neergelegd worden puur bij de Europese Commissie? Kan de Europese Commissie de constatering doen en de sanctie opleggen of moet er toch teruggevallen worden op de staten? In dat geval, maar naar mijn overtuiging in het algemeen, is het in het belang van Nederland om meer het supranationale te zoeken.

De staatssecretaris zegt dat de Europese Raad op het ogenblik uitdrukkelijk de taak, de functie, heeft van verzoening tussen communautair en intergouvernementeel. Ik kan mij daar wel wat bij voorstellen vanuit mijn gezichtspunt. Vanuit Nederlands gezichtspunt zeg ik erbij dat dit dan ook moet blijken uit het feit dat de Europese Raad bereid en in staat is om intergouvernementeel tot afspraken te komen en die dan ook over te dragen naar de Europese Commissie. De Europese Raad doet dit echter, in ieder geval naar mijn gevoel, op dit moment nog te weinig. Als de staatssecretaris zegt dat het in het belang van Nederland zou zijn dat dit wel gebeurt, zou het kabinet dit misschien ook duidelijker moeten maken. De uitdrukking, het beeld, van het kabinet naar buiten toe is namelijk in hoofdzaak dat ook Nederland op het ogenblik kiest voor intergouvernementeel. De regeringen

willen de zaken met elkaar regelen en die niet in handen leggen van de Europese Commissie. Als wij dit wel willen, moeten wij dit wat duidelijker naar buiten brengen.

Er zijn enkele zaken die ik in eerste instantie aan de orde gesteld heb en waarop ik niet echt antwoord heb gekregen. Ik heb het gehad over solidariteit bij een aantal aspecten. Het heeft mij gestoord dat onze minister de verantwoordelijkheid voor de massa-immigratie van Tunesiërs in Italië volledig bij Italië heeft neergelegd en dat hij zich kwaad heeft gemaakt over het feit dat Italië gemeend heeft de verantwoordelijkheid voor een deel naar Europa terug te moeten schuiven. Zijn wij niet bereid om te constateren dat iets dergelijks in principe een verantwoordelijkheid van Europa is? Het is in de praktijk vreselijk moeilijk om tot gemeenschappelijk asielbeleid te komen, maar dat komt toch omdat wij te weinig bereid zijn om gemeenschappelijke verantwoordelijkheid daarvoor te accepteren? Daarover wil ik graag nog duidelijk iets van een van de bewindslieden horen. Beschouwen wij het als een Europese verantwoordelijkheid of schuiven wij het principieel af op het land dat het overkomt?

Solidariteit speelt op dezelfde manier een rol bij de landen die de ellende van de eurocrisis moeten dragen. Het heeft mij gestoord dat de Nederlandse minister ook daarbij de indruk wekte dat wij landen hoge rentes opleggen, wij er zelf geen cent op tekort zullen komen en dat wij ze het vel over de oren zullen halen, omdat zij het hebben gedaan; zij zijn de boosdoeners. Dat is geen solidariteit en dat heeft veel praktische bezwaren, omdat het de verdere economische ontwikkeling van die landen belemmert. Het stoort mij dus dat een Nederlandse minister zich op die manier uitdrukt. Ook daarop krijg ik graag een reactie van de bewindslieden.

Ik heb in eerste instantie de democratisering van Arabische landen aan de orde gesteld. Gelukkig is mevrouw Strik daar in een interruptie op doorgeslagen. Collega Kox heeft daar ook nog een duidelijke uitspraak over gedaan. De uitspraken van de minister daarover waren voor mij namelijk niet heel helder en gingen ook niet ver genoeg. Collega Kox zei dat wij niet kunnen voorschrijven hoe in Arabische landen gestemd moet worden. Dat lijkt mij een heel concrete uitdrukking van het probleem. De minister heeft helemaal gelijk als hij zegt dat wij daar democratie willen, maar dat wij daar evengoed respect voor minderheden en mensenrechten willen. Daar doe ik niets aan af, maar hoe gaan wij daar dan mee om? Naar mijn idee moeten wij er als volgt mee omgaan. Wij moeten de uitkomst van het democratisch proces volledig respecteren, maar het democratisch gekozen bewind dat daar zetelt, moeten wij zo veel mogelijk stimuleren tot het tonen van respect voor minderheden en mensenrechten. Europa heeft zeer veel middelen om landen in die richting te stuwten, maar dat hebben wij bij Hamas verzuimd. Willen wij dat opnieuw of gaan wij daar anders mee om? Die vraag stel ik aan de minister.

Tot slot merk ik op dat er genoeg over de functie van het Hof van Justitie gezegd is. Ik voeg daar niks meer aan toe, maar ik ben het van harte eens met de motie van mevrouw Bemelmans.

De voorzitter: Wij zijn toegekomen aan de dupliek. Ik begrijp uit het gebaar van de minister dat hij behoefte heeft aan een korte schorsing.
**

De vergadering wordt van 21.40 uur tot 21.51 uur geschorst.

*N

Minister Rosenthal: Voorzitter. Ik dank de woordvoerders voor de inbreng in tweede termijn. Laat ik allereerst heel kort zeggen dat, wanneer het gaat om de positie die de regering inneemt in de richting van de Europese Unie, de trefwoorden zijn "constructief-kritisch" wat de uitbreiding betreft en "strikt en fair"; ik herhaal het. Wat een aantal zware punten betreft, voel ik mij thuis bij de opmerkingen van mevrouw Broekers-Knol. Wij hebben natuurlijk te maken met een financieel-economische problematiek, met een problematiek rondom immigratie en asiel en inderdaad ook met de problematiek van de corruptie. Ik zeg er wel nadrukkelijk bij dat ik niet onmiddellijk lidstaten van de Unie de maat wil nemen op het punt van datgene wat mevrouw Broekers heeft gezegd, bijvoorbeeld Italië en Griekenland. Ik begrijp het, maar het lijkt mij te ver gaan om nu daarop allerlei vergezichten te ontvouwen. Wij hebben met corruptie al voldoende aan de orde in andere contreien, ook bij kandidaten voor het lidmaatschap.

Een klemmend punt in de tweede termijn is geweest -- de heer Eigeman startte daarmee -- de thematiek van de mensenrechten, het EVRM en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Ik heb goed kennisgenomen van de motie die door mevrouw Bemelmans als eerste ondertekenaar is ingediend. Ik houd het bij datgene wat ik in de eerste termijn heb gezegd. Voor de regering staat de betekenis van het EVRM en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens buiten kijf. Het heeft goed werk gedaan en doet goed werk, maar op twee punten legt de regering een aantal zaken scherp neer. Ik kan mijzelf wel herhalen en uitputten in verdere formuleringen, maar dat doe ik op dit moment niet meer. Het betreft de margins of appreciation en het Comité van Ministers. Ik heb in de eerste termijn -- ik herhaal mijzelf dan -- op een vraag over de status van de passage in de mensenrechtennotitie gezegd dat u die niet moet beschouwen als een voorlopig standpunt, maar als een standpunt dat de regering inneemt, zij het dat die mensenrechtennotitie in eerste instantie niet ging over de situatie in Europa, maar juist in hoge mate over de mensenrechten en de schendingen daarvan in die delen van de wereld waar ze het ergst worden geschonden. Het staat ook in de mensenrechtennotitie. Dat is vooral buiten Europa. De mensenrechtennotitie ging primair over de situatie in de wereld. Wij hebben het gehad over

het verschil dat moet worden gemaakt en het resultaat dat moet tellen. Dan kijk je toch vooral naar een aantal wrede regimes ver weg en regimes waar doodstraffen om politieke redenen, martelingen en verdwijningen aan de orde van de dag zijn. Hoewel in de notitie expliciet aandacht is besteed aan de positie van het Europees Hof en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, heeft dat heel compact plaatsgehad. Maar in de compactheid ligt de duidelijkheid zonder meer besloten.

Dat brengt mij bij de motie van mevrouw Bemelmans-Vidéc. Hoewel het voorlaatste en het laatste dictum voor mij geen problemen opleveren, moet ik zeggen dat de overwegingen dat wel degelijk doen. Kort en goed, de regering zou het prettig vinden, als de Kamer bereid zou zijn de motie aan te houden totdat de verder en dieper gaande notitie die haar zal toekomen, haar heeft bereikt en daarover is gediscussieerd. Is het voor de Kamer niet mogelijk om de motie aan te houden, dan rest mij niet anders dan deze te ontraden.

De heer **Kox** (SP): Zou ook de omgekeerde weg mogelijk zijn? De minister kan zich dat wel voorstellen, want hij heeft hier lang genoeg verkeer. Hij zegt dat het geen voorlopig standpunt is, maar een standpunt waar hij de argumenten nog bij zal leveren. De Kamer vindt dat niet goed. Die wil eerst de argumenten en dan het standpunt horen. Waarom zegt de minister, dit gehoord hebbende, dan niet het volgende: wat er staat, staat er, maar ik ga eerst de argumenten zoeken en daarna beslis ik of ik die zin overeind houd? Hij vraagt de Kamer nu niet te doen wat volstrekt logisch is. Als hij aan de andere kant van de tafel had gestaan, had hij dat ook normaal gevonden. Hij heeft namelijk een standpunt, maar de onderbouwing moet nog geleverd worden. Wij zeggen: zonder onderbouwing geen standpunt. Hij kan ook zeggen dat hij dit punt in zijn notitie even boven de markt houdt. Dat zou galant zijn tegenover de Kamer.

Minister **Rosenthal**: Ik wil geen onduidelijkheid laten bestaan. In de motie van het lid Bemelmans-Vidéc met letter B wordt letterlijk geciteerd uit de notitie "Verantwoordelijkheid voor vrijheid. Mensenrechten in het buitenlands beleid" en wordt vervolgens gemeld dat de desbetreffende suggesties als onjuist en niet passend moeten worden gekwalificeerd. Dat kan ik niet voor mijn rekening nemen. Daarmee ben ik voor dit moment uitgepraat.

De heer **Kox** (SP): U kunt dat niet voor uw rekening nemen, maar het omgekeerde ook niet. U hebt nog geen argumenten geleverd. U zei zojuist dat u nog moet nadenken of u in de casuïstiek gaat vervallen of een soort algemeen oordeel gaat geven. U hebt geen onderbouwing. En dan zegt u dat deze Kamer niet mag zeggen: zonder onderbouwing geen mening.

Minister **Rosenthal**: Hoewel ik mij in eerste termijn compact over de materie heb uitgesproken, heb ik daarin wel degelijk de achtergronden uiteengezet bij het standpunt dat in de notitie "Verantwoordelijkheid voor vrijheid. Mensenrechten in het buitenlands beleid" is neergelegd. Het komt dus niet out of the blue. Wij willen allerlei facetten nader bekijken, namelijk hoever wij gaan met betrekking tot de verdere ruimte in de "margins of appreciation" en hoe wij ons precies positioneren ten aanzien van een versterking van de positie van het Comité van Ministers. Daar gaat het om. Wat wij niet voor onze rekening nemen is dat, zoals in de motie wordt gesteld, de suggesties die in de notitie "Verantwoordelijkheid voor vrijheid. Mensenrechten in het buitenlands beleid" zijn gedaan, als onjuist en niet passend moeten worden gekwalificeerd. Dat is de lijn die ik hier met betrekking tot een en ander hanteer.

Dan voeg ik er nog één punt aan toe waar de heer Eigeman ten principale naar vroeg. Hij spreekt expliciet over het bewaken van het belang van het onderscheid tussen executieve en rechtsprekende macht ter zake. Dat betekent echter niet dat de rechtsprekende macht volledig zijn eigen grenzen kan bepalen en dat de executieve die volledig heeft te aanvaarden. De regering staat op het standpunt dat via een actievare rol van het Comité van Ministers de wisselwerking tussen die twee, dus ook in de checks and balances, interactief en niet alleen eenzijdig wordt ingevuld; dat is een nadere adstructie bij dit punt.

De heer **Eigeman** (PvdA): Moet ik het dan zo begrijpen dat de minister die fragiele balans waar verschillende collega's vanuit verschillende invalshoeken over hebben gesproken, niet meer erkent? Als reactie op onze kritische noties zegt hij dat de rechtsprekende macht zich ook niet van alles mag permitteren. Het gaat er juist om dat wij buitengewoon voorzichtig moeten zijn om als politici grenzen te stellen aan wat de rechtsprekende macht doet. Het is prima dat er verkenningen worden gedaan en het debat nog eens in alle voorzichtigheid wordt aangegaan. Maar op dit moment moet het uitgangspunt zijn dat wij uiterste voorzichtigheid betrachten en onszelf beperkingen opleggen in de zin zoals door verschillende collega's is aangegeven. Wij moeten niet de weg opgaan die de heer Blok, VVD-fractieleider in de Tweede Kamer, is opgegaan in zijn verhaal in de krant van twee weken geleden.

Minister **Rosenthal**: Dan herhaal ik wat ik in de eerste termijn ook heb gezegd, namelijk dat ook ik een fervent pleitbezorger en voorstander ben van de democratische rechtsstaat op alle denkbare niveaus waarop wij er over kunnen praten, zowel op nationaal niveau, als op internationaal en Europees niveau, maar dat wij wat dat betreft moeten waken voor een ontwikkeling van rechtsstaat naar rechtersstaat, zowel nationaal als ook op Europees vlak.

De heer **Eigeman** (PvdA): U maakt er echt een karikatuur van en ik maak daar groot bezwaar tegen. Ik ben erg blij dat wij nog steeds de motie op dit punt hier hebben liggen en ik hoop van ganser harte dat we die niet aanhouden maar die gewoon in stemming brengen, zodat u duidelijkheid hebt over hoe de meerderheid in deze Kamer hierover denkt.

Minister **Rosenthal**: Akkoord.

Mevrouw **Bemelmans-Vidéc** (CDA): Ook ik wil graag tot uitdrukking brengen dat ik schrik van deze karakterisering van de minister.

Minister **Rosenthal**: Ik herhaal wat ik in eerste termijn daarover heb gezegd en ik heb toen niet gemerkt dat die schrikreacties bij de Kamer op deze manier naar voren kwamen. Dat zij dan gezegd.

Ik kom bij een paar punten die door mevrouw Van Bijsterveld aan de orde zijn gesteld. Dat is allereerst de positie van de Hoge Vertegenwoordiger, mevrouw Ashton. Laat ik daaromtrent het volgende zeggen. Kritiek op de Hoge Vertegenwoordiger is natuurlijk op zichzelf gauw te geven; we willen natuurlijk meer. Maar de Hoge Vertegenwoordiger is nu bezig en heeft op een aantal punten zonder meer sterk opgetreden. Zij heeft met commissaris Füle snel een stevig transitiepakket op tafel gelegd ter ondersteuning van de Arabische regio. Als voorzitter van de Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken is zij er ook in geslaagd om snel steun te krijgen van de 27 lidstaten voor dat pakket. Laat ik terzijde opmerken, zonder in een eulogie te willen vervallen, dat de algemene opvatting is dat de Hoge Vertegenwoordiger ook in een aantal zaken die niet meteen op het puur Europese vlak liggen, bijvoorbeeld in de onderhandelingen van de E3 plus 3 met Iran over de nucleaire toestanden, voortreffelijk heeft geopereerd en blijft opereren. Dat neemt niet weg dat de constellatie der dingen een ingewikkelde is. De taakverdeling tussen de president van de Europese Raad, Van Rompuy, en de Hoge Vertegenwoordiger, mevrouw Ashton, is zich op een aantal zaken nu aan het zetten. De toppen worden voorgezeten door de heer Van Rompuy. Wat betreft het overige externe beleid speelt de Hoge Vertegenwoordiger een belangrijke en stevige rol. Laat ik er in een moeite door ook bij zeggen, omdat dit ook in eerste instantie aan de orde is gesteld en ik daar toen geen expliciet antwoord op heb gegeven, waarvoor excuses, dat de EDEO inmiddels honderd dagen actief is en deze inmiddels begint te lopen. Ook daar moeten natuurlijk allerlei operationele obstakels worden overwonnen, maar wel kan gezegd worden dat het met de EDEO de goede kant begint op te gaan. Wel moeten we realistisch zijn. Wanneer het om de EDEO gaat zet bijvoorbeeld Nederland heel sterk in op samenwerking op Europees vlak via de externe dienst ter zake van consulaire taken. Maar daar lopen wij bijvoorbeeld ook tegen het simpele feit aan dat een land als het Verenigd Koninkrijk daar helemaal niets van wil weten. Dat is het soort obstakels en hindernissen dat moet worden

overwonnen. Ik zie zelf geen reden om het ambitieniveau van de EDEO naar beneden bij te stellen of om nu al te gaan sleutelen aan de structuren, zoals dat door sommigen wel wordt gesuggereerd.

Dat is wat ik wilde zeggen over de Hoge Vertegenwoordiger en de positie van de EDEO.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik dank de minister voor het antwoord. Om alle misverstand te vermijden, meld ik dat het mij niet ging om de persoon van de functionaris, maar om het karakter van de functie.

Minister **Rosenthal**: Dat begrijp ik. Het is goed dat mevrouw Van Bijsterveld dat nog even verheldert. Op dit punt wordt nogal eens gevraagd waar de Hoge Vertegenwoordiger is. Dan wordt het vaak gepersonaliseerd, maar ik denk dat dit inderdaad niet terecht is.

Ik ga in op een aantal vragen van mevrouw Bemelmans. Zij heeft gezegd dat ik in eerste termijn vier vragen ben vergeten. Daarvoor excuus. Ik beantwoord de vragen nu achtereenvolgens.

De eerste vraag ging om een mogelijke extra financiële bijdrage door Nederland aan het Hof, aan de Hoge Commissaris voor de mensenrechten en de CPT. Nederland levert in 2011 een bijdrage van 0,25 mln. uit het Mensenrechtenfonds. Dat is onder meer bestemd voor het Human Rights Trust Fund, dat nu zeer in de belangstelling staat en dat assistentie biedt bij het op nationaal niveau implementeren van het EVRM in een aantal landen dat verantwoordelijk is voor veel zaken bij het Hof. Daarbij zij gemeld dat Nederland als sinds jaar en dag een rechterlijk ambtenaar in opleiding, een raio, detacheert bij de griffie van het Hof. Inmiddels volgen andere landen dit voorbeeld. Daarnaast financiert Nederland twee werknemers op het bureau van mensenrechtencommissaris Hammarberg. Ik voel er niet direct voor om mee te gaan met de suggestie van mevrouw Strik om de mensenrechtencommissaris te bedienen met tien extra fte's. Wij zitten in sobere tijden en dat geldt hier toch ook.

Het is overigens nog niet mogelijk om welke toezeggingen dan ook te doen over bijdragen uit het Mensenrechtenfonds voor het jaar 2012.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Mijn suggestie aan de regering was niet om het op te vullen tot 30 fte. Ik schetste alleen maar even wat de reële behoefte was. Ik denk niet dat Hammarberg wat dat betreft te onbescheiden is geweest, want het laat alleen maar de reikwijdte van zijn werk zien. Ik wil wel heel graag precies weten wat de minister van plan is volgend jaar aan deze mensenrechtencommissaris toe te kennen.

Minister **Rosenthal**: Ik heb gezegd dat ik nog niet kan melden ...

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Die 2 fte?

Minister **Rosenthal**: Dat heb ik gemeld. Die 2 fte worden nu gefinancierd voor het bureau van de mensenrechtencommissaris Hammarberg. Ik heb daar net aan toegevoegd dat het nu nog niet mogelijk is om toezeggingen te doen over bijdragen uit het Mensenrechtenfonds voor het jaar 2012.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): En wanneer is dat wel duidelijk?

Minister **Rosenthal**: Dat kan ik op dit ogenblik nog niet precies zeggen. Dat heeft natuurlijk alles te maken met de budgettering voor 2012.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Zal de minister de Eerste Kamer daarover inlichten zodra dat bekend is?

Minister **Rosenthal**: De votering van gelden van de belastingbetaler komt natuurlijk altijd zowel bij de Tweede als de Eerste Kamer terecht. Dit dus ook.

Dan ga ik in op de tweede vraag van mevrouw Bemelmans, over de departementale afstemming inzake internationale toezichthoudende instanties. Ik voel heel goed wat de strekking van de vraag is. Ik zal die vraag dan ook bezien in samenspraak met de betrokken collega's. Dat zeg ik toe.

De derde vraag van mevrouw Bemelmans gaat over het Hof in Luxemburg. Zij stelt voor om op basis van een AIV-advies een jaarlijkse rapportage inzake asiel en immigratie naar de Kamer te sturen. Het parlement wordt momenteel al geïnformeerd over belangrijke zaken van het Hof en zaken waar Nederland bij betrokken is. Ik ben bereid het specifieke verzoek van mevrouw Bemelmans nader te onderzoeken, maar ik zeg wel dat wij te maken hebben met schaarse ambtelijke capaciteit.

De vierde vraag van mevrouw Bemelmans heb ik al beantwoord bij de reactie op haar motie.

Dan kom ik bij de vraag van de heer Peters over handel en ondernemen, waarbij wij ons beiden volledig kunnen vinden in het prachtige citaat van Montesquieu over handel als medicijn tegen destructieve vooroordelen. Ik houd het vast. Daar komt bij dat dit natuurlijk met zich brengt eerlijkheid en fair trade. Dat moge ook volstrekt duidelijk zijn. Om die reden heb ik in eerste termijn ook gezegd dat het van groot belang is dat de Europese Unie met die ene stem die wij hebben in de World Trade Organization, helpt aan de vervolmaking van de wereldhandel, op faire en eerlijke wijze.

Dan kom ik bij de vragen van de heer Kox. Dat waren er vijf. Zijn eerste vraag betreft de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa. Ik heb in mijn notities staan dat wij economische soberheid betrachten en dat we van doen hebben met een groot aantal banken die we al in de picture hebben, het is niet anders: de World Bank, de EBRD, de Europese Investeringsbank et cetera.

Als de vraag gericht is op het vullen van de kredieten van de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa, kan ik niet zeggen dat we dat zomaar kunnen doen. Wij moeten dit ongetwijfeld ook

bekijken in het licht van al die andere gelden waarmee die goede zaken worden bediend.

De heer **Kox** (SP): Ik hoef het nu allemaal niet precies te weten, maar het problematische was dat alle Europese landen hebben ingestemd, behalve Nederland, Zwitserland en Liechtenstein. Het kan toevallig zijn, maar op zo'n moment vraag ik mij af of wij hier te veel kruidenier zijn geweest. En nog een keer, deze verruiming van de garantie kost ons niet eens geld. Ik vraag om er nog een keer naar te kijken. Het zou kunnen dat Nederland iets te voorzichtig is geweest.

Minister **Rosenthal**: Ernaar kijken of wij in het goede gezelschap van Zwitserland en Liechtenstein willen blijven of ons willen scharen bij anderen, dat wil ik graag doen.

De heer Kox heeft ook een vraag gesteld over verkiezingswaarnemingen van de Raad van Europa en de OVSE. Ik zeg erbij -- waarmee ik een beetje langs het punt heen schiet, maar het gaat er wel over -- dat ik in het algemeen erg geporteerd ben voor veel meer mogelijkheden voor parlementariërs om hoe dan ook bij verkiezingswaarnemingen aan bod te komen. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat we nogal eens te maken hebben met een soort van closed shop, waar je van buitenaf niet meer in komt, waar ik het inmiddels met een aantal leden van het parlement over heb gehad. Daar wil ik mijn tanden in zetten. Dat doe ik bij de Europese Unie en ook bij de andere organen die er te vinden zijn.

Vandaag de dag zijn verkiezingswaarnemingsmissies in toenemende mate niet meer missies die zich op de zaak storten, een dag voor en een dag na de verkiezingsdag, maar gaat het vaak om veel langere trajecten, waarbij ook het hele verkiezingsproces aan de orde is. Dat soort zaken wil ik in dit verband meenemen. Brussel en de EU worden daarmee sterk geadresseerd, omdat de neiging tot closed shop daar naar mijn oordeel te sterk aanwezig is. Het is om zo te zeggen vanuit een goed gesternte.

De heer **Kox** (SP): Wij kunnen het vaak eens zijn, mijnheer de minister. Ik denk dat het erg goed is om daarnaar te kijken. We hebben natuurlijk de hele systematiek van de Raad van Europa, die verkiezingswaarnemingen op deze manier doet, samen met ODIHR van de OVSE. Ik deel de zorg dat er iets op slot zit. Mijn andere zorg is dat er van alles en nog wat komt waarnemen. Dat wordt ingevlogen, heeft een leuke avond, kijkt naar de verkiezingen en is alweer weg voordat de conclusies zijn getrokken. Het is een heel belangrijk mechanisme, maar ik meen te mogen zeggen dat het snel kan devalueren, als we daar niet goed mee omgaan. Ik ben heel blij met de toezegging dat de minister daarop doorgaat.

Minister **Rosenthal**: Dan de derde vraag van de heer Kox, over een bezoek aan Straatsburg. Straatsburg is mij dierbaar en ik zal mij daar zeker naartoe begeven. Geen misverstand daarover.

De vierde vraag van de heer Kox gaat over een zwaar punt. Het is in de eerste termijn al aan bod gekomen en is ook in de tweede termijn alweer aan de orde gesteld. Het is de kwestie van de betekenis van democratische verkiezingen in landen die wij naar betere tijden en een betere toekomst op weg willen helpen. Ik blijf staan op het standpunt dat er steeds drie zaken een rol spelen. De maatschappelijke en economische hervormingen zet ik even apart. Vervolgens gaat het om twee kanten van dezelfde medaille. De eerste kant is die van democratie aan de hand van vrije en eerlijke verkiezingen. De andere kant van de medaille, die ik even hoog heb als de eerste kant, is rechtstatelijkheid, constitutionele borging, rechten van de mens en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het zal mij niet overkomen dat op een bepaald moment in een bepaald land met zogeheten vrije en eerlijke verkiezingen, maar toch met veel pressie, een meerderheid aan het bewind komt die vervolgens binnen de kortste keren de rechtstaat, de constitutie, en alles wat eraan vast zit, de nek omdraait. Dat zal wat mij betreft niet gebeuren. Het zijn voor mij twee kanten van dezelfde medaille.

De vijfde vraag van de heer Kox betreft de rol van de Raad van Europa in de Arabische regio. Ik proef daarin bij de heer Kox: laat de Raad van Europa de lead nemen. Ik neem aan dat hij het zo niet heeft bedoeld. Wat mij betreft is dat ook niet de bedoeling. Uiteraard heeft de Raad van Europa een uitstekende staat van dienst. Dat is zonneklaar. Daarvan moeten wij ook gebruikmaken. De Europese Unie heeft echter het meest brede instrumentarium in handen, ook tegenover de Arabische regio. De Raad van Europa kan zich daarbij, met de door de jaren heen ontwikkelde expertise, uitstekend aansluiten. Wij moeten erop toezien dat dit metterdaad gebeurt.

De heer **Kox** (SP): Voor alle duidelijkheid, de Raad van Europa moet de lead nemen op het gebied waar deze capabel is en niet op al die andere gebieden. Natuurlijk is het instrumentarium van de Europese Unie het grootst. Bij transitie, het opstellen van nieuwe constituties, adviezen over welk kiesstelsel gekozen moet worden en hoe die in de praktijk gebracht moeten worden, is de kennis van de Europese Unie echter minimaal. Dat werk is bij Oost- en Centraal-Europa geheel gedaan door de Venice Commission en de Raad van Europa. Daar zit dus de kennis. Mijn voorstel zou zijn om daarvan gebruik te maken. De Europese Unie kan zeggen: wij vinden het erg belangrijk dat het wordt gedaan en omdat de Raad van Europa meer expertise heeft moet die het doen. De Raad moet dat doen wat hij goed kan. Dat zal de EU mogelijk maken. Voor de rest doet de EU al die zaken die zij zelf veel beter kan. De Raad van Europa heeft niks met economie, macht en handel, maar juist alles met constitutionele en democratische hervormingsprocessen. Wij zijn een dief van onze eigen portemonnee als wij van die kennis geen gebruikmaken.

Minister **Rosenthal**: Met die laatste opmerking ben ik het uiteraard volmondig eens. Laten wij vaststellen dat wij bij de relatie tussen de Europese Unie en de Raad van Europa, ook op het gebied van het steunen van constitutionele processen et cetera, in de Arabische regio en elders, vooral moeten kijken naar de complementariteit en het comparatieve voordeel dat behaald kan worden uit de op verschillende plekken aanwezige expertise.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik reageer even op het voorlaatste punt, de verkiezingsuitslag. Mag ik het antwoord van de minister zo begrijpen dat hij bij een verkiezingsuitslag niet een bepaalde groepering bij voorbaat uitsluit, maar zorgvuldig bekijkt of recht wordt gedaan aan alle mensen die in het land wonen, dat de minderheden worden beschermd en dat enige rechtsstatelijke waarborgen worden opgenomen?

Minister **Rosenthal**: Ik wil niet in een soort westers paternalisme vervallen in de richting van allerlei landen die nu op gang zijn in democratische richting. Dat wil ik voorkomen! Wat wel speelt, is dat ik mij zeer ongelukkig zou voelen en meer dan dat, op het moment dat er groeperingen en organisaties zich in een verkiezingsproces zouden begeven, die alles wat te maken heeft met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, bijvoorbeeld met voeten treden. Dat is een van de problemen waarvoor wij staan. Ik zal nu niet op de ins en outs ingaan -- dat lijkt mij voor dit moment niet opportuun -- maar als ik kijk naar bijvoorbeeld de Egyptische constitutie zoals die nu wordt geschreven, zie ik in de artikelen 2 en 7 een bepaalde spanning. Ik heb dan aan artikel 7, dat de nadruk legt op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, om het maar even huiselijk te zeggen, meer dan aan artikel 2 dat vooral ingaat op de dominante positie van de sharia in Egypte. Zo zit het maar net. Dit voelen degenen die de constitutie in Egypte schrijven zeer wel aan.

Ik kom nu bij de vraag van mevrouw Broekers over een heel ander onderwerp, al heeft het ook betrekking op de Arabische regio. Zij vroeg naar de handel tussen de Arabische regio en Europa, het openen van de markt in het bijzonder voor landbouwproducten. Laat ik simpelweg zeggen dat dit punt op initiatief van Nederland op de agenda van de Europese Unie is geplaatst, in eerste instantie met de noordelijke lidstaten in volgorde van opkomst als ondersteunende actoren. Nu begint het ook geleidelijk aan een breder gevoelen te worden, maar het laatste woord is daarover nog niet gezegd omdat dit natuurlijk rechtstreeks ingaat tegen het belang van de zuidelijke lidstaten van de Europese Unie.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De minister neemt mij de woorden uit de mond want de zuidelijke lidstaten zullen hiermee best problemen hebben, want zij zitten natuurlijk met de tomaten, olijven en dat soort zaken.

Minister **Rosenthal**: Ja zeker. Ik heb inmiddels het lijstje zien langskomen van de landbouwproducten

die dan tegen een lagere prijs naar ons toe zullen komen en daar horen prachtige producten bij als olijven, olijfolie, wijnen en wat dies meer zij.

Mevrouw Broekers vroeg verder naar datgene wat tijdens het staatsbezoek vorige week is gewisseld tussen Nederlandse en Duitse autoriteiten over de positie van Duitsland inzake Libië. Helaas voel ik mij niet gemachtigd om uit allerlei besloten gesprekken tijdens het staatsbezoek te vertellen, maar ik kan wel zeggen dat in vrijwel alle arena's -- om dit woord van collega Knapen over te nemen -- waar over dit soort zaken wordt gepraat, er voortdurend ook aandacht is voor de positie van Duitsland. Het is bekend dat de Duitse regering vasthoudt aan het standpunt dat zij heeft ingenomen over de implementatie van resolutie 1973 van de Veiligheidsraad, maar tegelijkertijd op zoek is naar een compensatoir gedrag voor zaken die uit de EU zouden moeten komen. Op dat punt is de Nederlandse regering weer heel terughoudend. Dit geldt bijvoorbeeld voor een militaire ondersteuning van humanitaire interventies vanwege de Europese Unie.

Ik kom nu bij de vragen van mevrouw Strik. Haar eerste vraag had betrekking op het nabuurschap en de civil society. Ja zeker, de civil society is een cruciaal onderdeel van de ontwikkelingsprocessen, ook in de richting van democratie en wat niet al. Wij zien dit heel nadrukkelijk terug in het feit dat dit in Egypte, als het daar de goede kant op gaat, ook te maken heeft met de wetenschap dat de civil society daar tegen de verdrukking in toch her en der wortel heeft geschoten. Ik heb laatst met een van de voorvechters van die civil society hier in Den Haag mogen spreken, mevrouw Fatah van de Aprilbeweging. Zij is heel moedig en ook obstinaat in het vasthouden aan de democratiseringsprocessen. Het tegendeel is natuurlijk het geval in een land als Libië, waar de civil society totaal afwezig is en we nu alleen maar heel kleine sprankjes zien van een jeugdbeweging die aan het opkomen is tegen de verdrukking in. Ik wijs er verder op dat de Nederlandse regering vertegenwoordigers van de civil society in een land als Wit-Rusland tegen de verdrukking in zo veel mogelijk probeert te steunen, met visa en hulp buiten het eigen land, en voor zover mogelijk in het eigen land.

De tweede vraag van mevrouw Strik ging over het Midden-Oosten: het uitroepen van een onafhankelijke Palestijnse staat. Het uitgangspunt van de Nederlandse regering, en van veel andere landen, is dat we alles op alles moeten zetten om een unilaterale uitroeping van een Palestijnse staat te voorkomen. De Europese Unie heeft op dat punt nu een actievere aanpak dan een tijdje terug. Ook ikzelf ben geëvolueerd in de richting van een actievere opstelling van Europa. Dit gebeurt in het bijzonder in het kader van het Kwartet. Zoals in het regeerakkoord staat: er moet een even-handed approach zijn. Dit wordt wel eens misverstaan. Het gaat daarbij om de volgende uitgangspunten: een tweestatenoplossing, de grenzen van voor juni 1967, het uitonderhandelen van Jeruzalem en

natuurlijk het illegaal zijn van settlements. Die laatste horen er dus niet te zijn. De even-handedness geldt echter ook voor die delen van Israël die voortdurend onder vuur liggen van beschietingen uit de Gazastrook.

Ik kom bij een derde vraag van mevrouw Strik, over de SGP. De Nederlandse regering vindt het onwenselijk om nu maatregelen te treffen op basis van de uitspraak van de Hoge Raad, in het besef dat die mogelijk zouden moeten worden teruggedraaid na een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Zoals collega Donner heeft gezegd: het verdient aanbeveling om nu even pas op de plaats te maken. That's all there is.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het Hof hoeft dus geen interim measure te treffen, want de regering schort het zelf al op; heel fideel. Wat is dan het standpunt van de regering als verweerder in deze zaak? Gaat zij wel het standpunt van de Hoge Raad verdedigen? Anders wordt er daar van twee kanten gezegd: nou ja, misschien moet die uitspraak maar ongedaan worden gemaakt.

Minister **Rosenthal**: Ik houd me nu maar aan datgene wat collega Donner hierover heeft gezegd. Van mijn kant kom ik daar nu niet verder mee; daar houd ik het maar even op. Ik begrijp dat mevrouw Strik het punt inbrengt in het kader van het bredere verhaal over de positie van het EHRM. Ik houd het nu even op de fasering die erin zit.

Ik kom bij de vraag over Izmir en Interlaken. Onze inzet daar is op dit moment onderwerp van overleg in de ministerraad. Zoals toegezegd, komt er nog een brief in de richting van zowel de Eerste als de Tweede Kamer. De vraag over de hulpverlening van Commissaris Hammarberg heb ik al beantwoord.

Als ik het goed zie, kom ik nu nogmaals bij een vraag van de heer Kuiper, over de positie van de natiestaat. Ik herhaal wat ik in eerste termijn heb gezegd: het gaat om de en-enformule. In het internationaal verkeer brengt die met zich mee dat je moet werken langs de lijnen van zowel multilaterale als bilaterale interactie.

Ik moet nog even een punt ophelderden. Ik heb in mijn eerste termijn gezegd dat de Kamer nog een reactie van de regering op het WRR-rapport "Aan het buitenland gehecht" kan verwachten. Er is echter al een reactie op gekomen. Daar werd ook aan gerefereerd, aan die reactie van vier pagina's. Ik houd even open of er nog een uitgebreidere reactie van de regering komt of dat ik in goed Nederlands moet zeggen "that is it". Ik wil geen zaken voorspiegelen die in de boezem van de ministerraad c.q. de regering net even wat anders liggen. Ik wil dat nog nader onderzoeken. Dat neemt niet weg, zo zeg ik ook tegen de heer Kuiper, dat de problematiek van de Europese Unie en internationale organisaties aan de ene kant en de natiestaat aan de andere kant prangend is en dat die ook niet weg is. Die zal ongetwijfeld in velerlei vormen en gedaanten terugkomen, ook in de Eerste Kamer.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik vraag de minister om, als hij daarover een besluit heeft genomen, dat ons schriftelijk te laten weten zodat wij daarop kunnen reageren.

Minister **Rosenthal**: Akkoord. Hiermee heb ik, met het doorschuiven van een paar vragen naar mijn gewaardeerde collega Knapen, mijn inbreng in tweede termijn afgerond.

*N

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng in tweede termijn. Ik wil kort de vragen langslopen, ook om te vermijden dat er vragen over het hoofd worden gezien, zoals in de eerste termijn het geval was.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg wanneer een notitie over de communicatie over Europa kan worden verwacht -- ik neem hierbij ook de oproep van de heer Eigeman wat betreft actief burgerschap mee -- en of hier ook iets in komt te staan over visie en instrumenten. Dat laatste deel van de vraag kan ik bevestigend beantwoorden. De notitie kan over vier of vijf weken worden verwacht.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg ook waar de counterveiling powers, de tegenkrachten, vandaan komen waar het gaat om de waargenomen tendens van de Europese Commissie en de Europese instellingen om dingen naar zich toe te trekken. Dat is de achterliggende gedachte. Wij hebben de geleen oranjekaartenprocedure en de subsidiariteitstoets. Wij hebben tegenwoordig ook een vrij scherpe proportionaliteitstoets. Bij de fiches doen wij zelfs een coherentietoets. Wij proberen vanuit zo veel mogelijk invalshoeken te kijken of iets nodig is.

Tegenkrachten kunnen ook worden opgeroepen door de civil society, door burgers en burgerorganisaties. Waar het om Europa gaat, hebben wij de handicap dat er geen Europese mediawereld is. De mediawereld is in Europa nationaal georganiseerd, waardoor vaak de indruk ontstaat dat hoofdsteden van staten het centrum van het gebeuren zijn. Dat is natuurlijk een euvel. Wij proberen wel -- daar zijn wij niet alleen in -- om met de moderne media, de veel meer doelgerichte en narrow casting media, deze onderwerpen zo veel mogelijk voor het voetlicht te brengen om mensen met elkaar te verbinden over grenzen heen en hun dus ook opvattingen te ontlokken. Vroeger waren het vooral bedrijfsorganisaties die goed de weg wisten te vinden naar Brussel om als tegenkracht te fungeren. Intussen zijn er ook veel niet-gouvernementele organisaties die zich grensoverschrijdend manifesteren. Dat alles -- hetgeen wij doen, hetgeen waar het parlement extra mogelijkheden voor heeft gekregen en hetgeen wij kunnen doen om groepen te verbinden -- moet ertoe bijdragen dat die constructieve tegenkrachten voortdurend in beweging blijven om checks and balances te hebben waar het gaat om beperking van de zuigkracht van Brussel.

Mevrouw Van Bijsterveld wees ook nog op het andere punt waaraan wij vanmiddag wat voorbij zijn gegaan. Hoe zit het met de Verenigde

Staten en met de Europese Unie daar waar het met name gaat om subsidiariteit en centralisme? Het is zeker zo dat er in de Verenigde Staten onderdelen zijn die niet zo geharmoniseerd zijn als binnen de Europese Unie. Ik wijs alleen maar op de sales taxes in New York. Daar zijn tegenstellingen te construeren die wij in Europa niet kennen. Maar er is natuurlijk wel een groot verschil. Mijn kinderen zaten op de lagere school in Amerika, waar ze iedere ochtend begonnen met "I pledge allegiance to the flag". Als je die samenhang hebt, is het managen van het verschil natuurlijk gemakkelijker dan wanneer het verschil het uitgangspunt is. Dus in die zin is het een heel lastige vergelijking om die zo een-op-een te maken.

De heer Peters vroeg hoe het kabinet staat tegenover het referendum en tegenover het idee van een tweederdemeerderheid.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): ik ben blij met uw antwoord maar ik heb er nog even een vraag over of ik het goed begrijp. U zegt eigenlijk: omdat er in Amerika zoiets is als een Amerikaanse identiteit, door de staten heen, kun je misschien volstaan met minder concrete wetgeving op allerlei punten, en kunnen verschillen in wetgeving tussen staten gemakkelijker worden geaccepteerd, terwijl je als je in Europa het verschil als uitgangspunt neemt vanwege verschillende identiteiten, dat een beetje moet compenseren met wetgeving op dat vlak. Of zie ik dat niet goed?

Staatssecretaris **Knapen**: Laat ik proberen het met een ander voorbeeld duidelijk te maken. Doordat de Verenigde Staten een collectieve identiteit zijn met eenzelfde taal, zie je -- daar zijn wel wat meer redenen voor, maar ik wil het op dit tijdstip wat kort houden -- dat de mobiliteit daar heel groot is. Ongeveer 10% van alle Amerikanen verplaatst zich gemiddeld één keer per jaar. Dat betekent dat de mogelijkheid om mensen bijvoorbeeld naar een regio te laten gaan waar de economische groei heel sterk is om daar te gaan werken en dus het vragen-aanbodspel op de arbeidsmarkt te gaan spelen, een andere is dan binnen Europa. Het is hier nu eenmaal niet zo dat een doorsnee-Nederlander, -Duitser of -Belg zegt: het is op dit moment buitengewoon aantrekkelijk in Warschau, laat ik eens een baan in Polen gaan zoeken. Die mobiliteit is een andere. Dat betekent dat de mechanismen van verschil ook op een andere manier worden georganiseerd. Is dit een beetje een adstructie?

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Dan zegt u eigenlijk dat je het via wetgeving gemakkelijker moet maken om inderdaad te gaan verhuizen of tot een zekere mobiliteit te komen onder een aantal andere overeenkomsten, die er in Amerika niet zijn. Ik zou er even ook een vraag aan willen vastknopen ...

De **voorzitter**: Ik wil op dit tijdstip eerlijk gezegd ...
**

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ja, maar het is wel van belang voor dit punt.

De **voorzitter**: ik wil dit als laatste interruptie beschouwen, want wij gaan ver over de tijd heen. Kort graag.

**

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Het gaat mij ook niet om een puur academische vergelijking, maar echt om de vraag waar wij nu met Europa heengaan. Het is mij wel opgevallen dat wij de laatste tijd van Europa best veel conceptrichtlijnen krijgen op het terrein van het familierecht of familierechtelijke aspecten. Ik ga ervan uit dat dat in de Verenigde Staten echt een kwestie is van de verschillende lidstaten. Ik begrijp uw verklaring daarvoor, maar de vraag is wat je dan in Europa zou willen op dat terrein en hoe ver je daarin zou moeten voortschrijden, als je ziet dat dat in een federatie gewoon afwezig is. Ik zie uw antwoord als een soort verklaring voor het geheel, maar de normatieve vraag blijft dan toch wel staan wat je zou moeten willen in Europa.

Staatssecretaris **Knapen**: De Europese Unie is op een andere manier ontstaan en is ook op een andere manier verbonden. De Europese Unie is begonnen op basis van een interne markt. Een groot aantal andere zaken die in de Verenigde Staten overkoepelend en bindend zijn, zoals buitenlandse politiek, defensie of het rechtsstelsel, zijn op een andere manier van bovenaf begonnen dan in Europa. Dat betekent dat de opbouw eerder van onderaf plaatsvindt. Dit wil men compenseren in een omgeving waarin men internationaal vrij verkeer van personen en van goederen wilt laten gelden, wat vaak leidt tot centrale regelgeving die afwijkt van wat je in de Verenigde Staten tegenkomt.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg vanmiddag of wij ons voordeel kunnen doen met het decentrale element van de Verenigde Staten. In hoeverre is dat nuttig voor de Europese Unie? Wij kunnen daarmee zeker ons voordeel doen, maar wij hebben dit ook op onze eigen manier georganiseerd, namelijk via de uitgangspunten van subsidiariteit, proportionaliteit en de punten die ik zojuist heb genoemd. Dit evenwicht stamt uit een heel andere geschiedenis en uit andere zorgen. Daarom vind ik het wat lastig om op basis van een vergelijking de plussen en de minnen hieruit te halen. Ik zie het punt dat mevrouw Van Bijsterveld aanvoert echter wel degelijk. Je kunt heel ver komen in eenheid terwijl je er toch erg veel verschillen op nahoudt.

De **voorzitter**: Staatssecretaris, kunt u de resterende vragen bondig beantwoorden? Hiermee zeg ik ook dat ik de leden van de Kamer geen interrupties meer toesta.

**

Staatssecretaris **Knapen**: De heer Peters heeft gevraagd wat het kabinet vindt van een referendum over de verdragswijziging. Deze verdragswijziging is beperkt. Het gaat hierbij om een "enabling clause" om een permanent crisismechanisme te kunnen oprichten. Er is geen sprake van overdracht van bevoegdheden op dit punt. Er wordt

gebruikgemaakt van een artikel in het Verdrag van Lissabon dat erin voorziet om het op deze manier te doen. Ik doel op artikel 48, lid 6, van het EU-Verdrag. Dat artikel maakt het mogelijk om deze procedure op deze manier toe te passen. Men beroept zich dus slechts op het verdrag als men voorstelt het op deze wijze te doen. Er hoeft daarom geen sprake te zijn van een referendum. In het verdrag staat namelijk: als u dit type wijziging aanbrengt dat in die en die categorie valt, kunt u dat als volgt doen.

De heer Peters vroeg hoe het staat met het punt van de ratificatie van internationale verdragen. In Nederland is ratificatie mogelijk met een enkelvoudige meerderheid in beide Kamers. Een tweederdemeerderheid is dus niet aan de orde. Er ligt een voorstel om dit te wijzigen. Dat is ingediend door het Kamerlid Van der Staaij. Dat ligt er nog, want de heer Peters weet dat het vorige kabinet hierop nog negatief heeft geadviseerd.

De heer Peters, mevrouw Broekers-Knol, de heer Ten Hoeve en mevrouw Strik hebben vragen gesteld over Griekenland. Het is duidelijk dat het aanpassingsproces van Griekenland buitengewoon pijnlijk is. Griekenland maakt echter wel degelijk werk van de noodzakelijke hervormingen. Recent is het plan nader gespecificeerd om voor 50 mld. te privatiseren of te verkopen. Soms gaat het niet om privatisering. Het vroegere vliegveld van Athene wordt bijvoorbeeld gewoon verkocht als een project. Dit plan zou kunnen leiden tot een daling van de Griekse bruto nationale schuld met ongeveer 20% van het bruto nationaal product in de komende vier of vijf jaar. Er valt zeker nog veel te doen. De Europese Commissie en het IMF hebben kritische kanttekeningen geplaatst, met name omdat enkele structurele hervormingen wat zijn vertraagd. Er zijn ook wat vertragingen en wat tegenvallers bij het verbeteren van het systeem van belastinginning. Ik ben ook bekend met de geruchten over een mogelijke herstructurering.

Mevrouw Broekers vroeg de regering of er economen zijn die hier nog vertrouwen in hebben. Zondag in Washington heb ik er één ontmoet, Dominique Strauss-Kahn. Hij had er vertrouwen in. Hij kan het weten, want hij heeft er zicht op vanuit het IMF. Overigens komen het IMF, de EC en de Europese Centrale Bank in juni met hun volgende review. Tot nader order is er geen aanleiding om niet te vertrouwen op wat er in Griekenland op dit moment gebeurt. De vraag is wel of wij zo'n land op dit moment juist niet moeten helpen met zaken als innovatie, groei en financiële middelen voor onderwijs. Op dit moment moet er primair worden gesaneerd. De concurrentiekracht moet worden teruggewonnen. Dat heeft primair te maken met het feit dat het land een groot aantal jaren een beetje in de schaduw boven zijn stand heeft kunnen leven. Er zijn wel structuurfondsen. Een land als Polen is van mening dat het dankzij die Europese fondsen relatief ongeschonden uit de crisis is gekomen. Als je die fondsen goed gebruikt, dan kun je daar je voordeel mee doen. In de toekomst zullen wij proberen om met behulp van de modernisering van de cohesiefondsen meer bij te dragen aan groei en innovatie. Het is wel zaak om

te letten op wat je doet. In Italië worden na vele decennia nog steeds cohesiefondsen beschikbaar gesteld voor het zuiden. In die zin is de vraag gerechtvaardigd of het wel werkt. Ja, er zijn dus Europese fondsen, maar de kritische vraag die mag worden gesteld, is hoe die worden toegepast. De recente geschiedenis van Griekenland geeft wat dat betreft geen fraai beeld.

Ik kom bij de vraag van mevrouw Broekers wat de regering vindt van de plannen van de Commissie over economische ondersteuning van Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Daar wordt druk aan gewerkt. Er liggen al programma's van de EU, maar er komt ook een extra programma van de EU voor Tunesië. Dat is afgelopen week door Commissaris Barroso in Tunis gemeld. Er komt tevens een groot programma aan van de Wereldbank.

Mevrouw Broekers heeft ook een vraag over migratie en onderlinge solidariteit gesteld. Dat is een heikel punt. Aan de ene is die onderlinge solidariteit een basisprincipe binnen de EU, maar anderzijds moeten wij zicht houden op de proporties. Ik ben een week of twee geleden zelf in een vluchtelingenkamp vlak bij de Libische grens geweest. Het kamp lag er keurig bij, maar er zaten nog ongeveer 20.000 tot 25.000 mensen in. Het waren voor een groot deel gastarbeiders, die gevlucht waren uit Libië. Ze willen naar huis. De vraag was dus wie die mensen helpt. Wij hebben middelen beschikbaar gesteld, samen met andere landen, voor vliegtuigen, want de meeste van die mensen willen simpelweg naar huis.

Wat betreft de vluchtelingen die nu in Italië aankomen, is het goed om in de gaten te houden waar wij het over hebben. Het gaat om twee dingen. Ik heb zelf in Tunesië vastgesteld wat het betekent wanneer in een stad van ongeveer 30.000 mensen in anderhalve maand tijd 5000 mensen vertrekken, mensen tussen de 20 en de 35 jaar. Dat laat een gat achter. Vroeger had de politie in Tunesië, om minder aantrekkelijke redenen, maar toch, de autoriteit om die mensen tegen te houden, maar nu niet meer. Dat schept problemen, ook in Tunesië. Het idee van de Commissie vorige week om snel iets extra te doen in Tunesië heeft ook hiermee van doen. Als je kijkt naar de vluchtelingen die zijn gearriveerd, dan gaat het om grote aantallen. We moeten het echter ook niet overdrijven. Kijk naar het aantal asielzoekers. Duitsland en Frankrijk hebben gezegd dat zij de Tunesische vluchtelingen niet wensen op te nemen. Houd even in de gaten dat vorig jaar Frankrijk 52.000 asielzoekers heeft opgenomen. Duitsland had er 49.000 en Italië 10.000, veel minder dan Nederland. Houd in dit verband ook in het achterhoofd dat Italië ook maar een fractie bijdraagt aan de internationale ontwikkelingssamenwerking, aan Unesco, aan Unicef, aan de UNHCR, van wat een aantal landen in Noordwest-Europa doet. Al die dingen mogen verdisconteerd worden als het gaat om de solidariteit, zonder dat we het meteen terugspelen met een reactie in de trant van: wij zijn niet thuis. We hebben daar rekening mee te houden. Beelden geven inderdaad vaak een dramatische indruk,

maar wij hebben deze achtergrond toch ook te verdisconteren. Vervolgens gaan we uiteraard spreken over de vraag wat hier in Europees verband aan moet worden gedaan.

Dan was er nog een vraag van mevrouw Strik over het interstatelijke vertrouwensbeginsel. Hoe zit het daarmee? Zeker is dat de Kopenhagencriteria op papier strikt zijn, maar dat er in de praktijk soms wat soepel mee is omgesprongen. Als een land eenmaal binnen is, dan is het heel lastig om nog actie te ondernemen. Wij hebben in het Stockholm Programma het initiatief genomen om een evaluatieprogramma te maken op een aantal punten, onder meer op het EU-arrest. Dat evaluatieprogramma moet ertoe leiden dat we, ook al hebben we weinig formele middelen, een forum, een platform creëren om hierover het gesprek aan te gaan en om ook met peer pressure te kunnen werken om bepaalde dingen in de goede richting te veranderen. Het is zeker waar -- dat zien we nu ook met Bulgarije en Roemenië en Schengen -- dat het, als een land eenmaal binnen is, veel lastiger is om nog invloed uit te oefenen. Het is veel beter om dat van tevoren te doen. Dan heb je namelijk leverage, omdat het land immers binnen wil komen. Zo is het.

De heer Kuiper had een suggestie om de documenten in de Staat van Europa samen te voegen in één document. Dat is natuurlijk voor een deel aan de Kamer en moet binnen de commissies van beide Kamers besproken worden. Het kabinet staat daar positief tegenover en werkt daar graag aan mee.

De heer Ten Hoeve heeft nog gevraagd of Nederland kiest voor een intergouvernementele benadering, terwijl een communautaire benadering vaak belangrijker is. Dat is niet het geval. De realiteit van de versterkte samenwerking, waarvan de eurozone en Schengen voorbeelden zijn, is dat de afspraken intergouvernementeel zijn. Daarbij moet een brug worden geslagen tussen de communautaire en de intergouvernementele benadering. De Europese Raad en de Commissie doen dit ook. Deze route staan wij niet voor, maar dit is wel de route die ons gewezen wordt als wij rekening houden met de realiteit.

De heer Ten Hoeve sprak ook nog over de manier waarop bewindslieden over Griekenland spreken. Ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is, al is dat misschien niet gepast als iemand namens de regering spreekt. Dat gezegd zijnde, is het goed om een paar dingen even vast te houden. In de lastige weken van de harde onderhandelingen zijn redelijk wat frustraties naar boven gekomen. Dat mag men in mindering brengen op de sterke woorden die hier en daar eens vielen. Feit is verder dat wij over Griekenland hebben te spreken zoals wij over iedere lidstaat spreken waarmee wij in de Unie verbonden zijn.

De heer Peters heeft zijn afkeur gemeld van het gebruik van het woord "arena", omdat hij dit woord associeert met stierenvechten. Iedereen heeft zijn eigen achtergrond. Ik heb bij het woord "arena" geen seconde gedacht aan stierenvechten, maar had een ander beeld.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: De ingediende motie zal op 10 mei in stemming worden gebracht.

**

Sluiting 23.00 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 19 april 2011:

Wijziging van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet ter implementatie van Richtlijn 2009/44/EG van het Europees Parlement en de Europese Raad van 6 mei 2009 tot wijziging van Richtlijn 98/26/EG betreffende het definitieve karakter van de afwikkeling van betalingen en effectentransacties in betalings- en afwikkelingssystemen en Richtlijn 2002/47/EG betreffende financiële zekerheidsvereenkomsten wat gekoppelde systemen en kredietvorderingen betreft (PbEU L 146/37) (32457);

b. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken (onder voorbehoud) te doen plaatsvinden op 19 april 2011:

Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en van de Wet rechten burgerlijke stand in verband met de goedkeuring van de op 10 september 1998 te Parijs tot stand gekomen Overeenkomst betreffende de afgifte van een attestatie de vita met bijlagen (Trb. 2004, 283) (31962);

Goedkeuring van de op 10 september 1998 te Parijs tot stand gekomen Overeenkomst betreffende de afgifte van een attestatie de vita, met bijlagen (Trb. 2004, 283) (32028, R1889);

Aanpassing van de Wet handhaving consumentenbescherming en de Luchtvaartwet ter implementatie van Verordening (EG) nr. 1008/2008 inzake gemeenschappelijke regels voor de exploitatie van luchtdiensten in de Gemeenschap (PbEU L 293) (32481);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht ter implementatie van richtlijn nr. 2007/44/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 5 september 2007 tot wijziging van Richtlijn 92/49/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2002/83/EG, 2004/39/EG, 2005/68/EG en 2006/48/EG wat betreft procedureregels en evaluatiecriteria voor de prudentiële beoordeling van verwervingen en vergrotingen van deelnemingen in de financiële sector (PbEU L 247) (Wet implementatie richtlijn deelnemingen in de financiële sector) (32292);

c. de stemming over de volgende motie te doen plaatsvinden op 19 april 2011:

Motie van het lid Koffeman (PvdD) c.s. over het integraal uitvoeren van het Kierbesluit (32500 XIV/32500 F, G);

d. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 17 mei 2011:

Het afschaffen van de beperkte opbouw van minimum vakantierechten tijdens ziekte, de invoering van een vervaltermijn voor de minimum vakantiedagen en de aanpassing van enige andere artikelen in de regeling voor vakantie en verlof in Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek (32465);

e. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Regels voor het verlenen van vergunning voor de onrechtmatige bewoning van recreatiewoningen (Wet vergunning onrechtmatige bewoning recreatiewoningen) (32366);

f. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissies voor Justitie en voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Regels betreffende de regulering van prostitutie en betreffende het bestrijden van misstanden in de seksbranche (Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche) (32211);

g. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op 24 mei 2011:

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het beperken van de mogelijkheden om een taakstraf op te leggen voor ernstige zeden- en geweldsmisdrijven en bij recidive van misdrijven (32169);

Aanpassing van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven in verband met uitbreiding van de categorieën van personen die recht hebben op een uitkering uit het fonds en verruiming van de gevallen waarin men aanspraak kan maken op een dergelijke uitkering, aanpassing aan de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en enkele andere aanpassingen (32363).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet milieubeheer en diverse aanverwante wetten (Verdere invulling van hoofdstuk 9) (31501);

Wijziging van de Wet milieubeheer, houdende aanpassing van hoofdstuk 2 aan de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en aanvulling, verduidelijking en vereenvoudiging van de in hoofdstuk 16 opgenomen regeling van de systemen voor de handel in broeikasgas- en NO_x-emissierechten in verband met aanbevelingen uit het project Evaluatie Emissiehandel, proefprojecten

voor de opslag van CO₂ en wijzigingen van verordening (EG) nr. 2216/2004 van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 21 december 2004 inzake een gestandaardiseerd en beveiligd registersysteem overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad en Beschikking 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 386) (Aanpassingswet handel in emissierechten II) (32197);

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met wijzigingen van de regeling van de voorwaardelijke veroordeling en de regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling (32319).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken van 13 april 2011 (griffiennr. 148297);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 12 april 2011 (griffiennr. 148298);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Defensie, inzake aanvullende Kamerbrief inzake Nederlandse bijdrage aan uitvoering VN Veiligheidsraad resolutie 1973-Libië (griffiennr. 148194.02);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende mededeling van de goedkeuring van o.a. Wijziging van Bijlage 3 bij het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden, het Koninkrijk België en het Groothertogdom Luxemburg inzake grensoverschrijdend politieel optreden; Luxemburg, 10 maart 2010 (griffiennr. 148279);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van o.a. de op 21 mei/6 oktober 2010 te Cotonou tot stand gekomen notawisseling houdende een verlenging van het verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Benin betreffende de status van civiel en militair personeel van het Nederlandse ministerie van Defensie, aanwezig op het grondgebied van Benin voor de oefening "DASSA 2009" (Trb. 2010, 265) (griffiennr. 148281);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van o.a. de bij Resolutie MEPC.190(60) en Resolutie MEPC.194(61) aangenomen wijzigingen van de Bijlage bij het Protocol van 1997 tot wijziging van het Internationaal Verdrag ter voorkoming van verontreiniging door schepen, 1973, zoals gewijzigd door het Protocol daarbij van 1978; 26 maart 2010 en 1 oktober 2010 (Trb. 2011, 44) (griffiennr. 148280);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van o.a. de op 21 december 2009 en 30 juni 2010 te Bern aangenomen wijzigingen van de Aanshangsels E (CUI), F (APTU), G (ATMF) en C (RID) bij het Verdrag betreffende het internationale spoorwegvervoer (COTIF) (Trb. 2011, 15) (griffiennr. 148282);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van het op 10

september 2009 te Parijs tot stand gekomen Verdrag ter bevordering van de economische betrekkingen tussen het Koninkrijk der Nederlanden, ten behoeve van Aruba, en het Koninkrijk Noorwegen (Trb. 2009, 164 en Trb. 2010, 79), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 148320);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van o.a. het op 9 april 2009 tot stand gekomen verdrag houdende verlenging van het Multilateraal Verdrag inzake de exploitatie van het Caribische Centrum voor Epidemiologie (Trb. 2011, 14) (griffiennr. 148311);

een, van alsvoren, inzake het voornemen tot verlenging van de Notawisseling houdende een verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten betreffende de status van militair- en burgerpersoneel van de Amerikaanse Strijdkrachten tijdens militaire training en oefeningen op de Nederlandse Antillen en Aruba; 's-Gravenhage, 3 mei 2005 (Trb. 2005, 176) (griffiennr. 148313);

een, van alsvoren, houdende mededeling van de op 26 april 2010 te Kopenhagen aangenomen wijzigingen van Bijlage I bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering (Trb. 2010, 324); en de op 2 april 2009 aangenomen wijziging van Bijlage I bij de Overeenkomst inzake het internationale vervoer van aan bederf onderhevige levensmiddelen en het gebruik van speciale vervoermiddelen bij dit vervoer (ATP) (Trb. 2010, 325) (griffiennr. 148314);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van vier fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Mededeling evaluatie van de EU-overnamekosten (griffiennr. 148321);

een, van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, ten geleide van het rapport "Koude uitsluiting" (griffiennr. 147880.02);

een, van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, inzake ontwerpregeling tot wijziging van de Regeling monitoring handel in emissierechten ter implementatie van richtlijn 2009/29/EG inzake handel in broeikasgasemissierechten (griffiennr. 148318);

een, van alsvoren, ten geleide van een ontwerpregeling bevordering aankoop schone en energiezuinige wegvoertuigen (griffiennr. 148323);

een, van alsvoren, inzake besluit lozen buiten inrichtingen (griffiennr. 148324).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende geschriften:

een, van R.O.C., inzake staat van bestuur land Aruba (griffiennr. 148316).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties;

een, van P.M.d.J., inzake wetsvoorstel 31058 (Wet vereenvoudiging en flexibilisering bv-recht) (griffiennrs. 145911.04 en 145911.05);

een, van B.N. te H., inzake noodkreet om hulp (griffiennr. 148305);

een, van L.S., inzake kaderwet prostitutie (griffiennr. 148302).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van F.J., inzake persoonsgegevens (griffiennr. 148301).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van R.M., inzake langstuderen (griffiennr. 148300).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid;

een, van J.D., inzake gedragscode hypothecaire financieringen (griffiennr. 148289).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Financiën, voor Economische Zaken en voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu/Wonen, Wijken en Integratie;

een, van P.v.d.V., inzake invoering van een wet met betrekking tot het feit dat van een werkend kind wordt verwacht dat deze de ouder moet onderhouden in geval er sprake is van een bijstandsuitkering (griffiennr. 148293);

een, van A.S. te R., inzake bureaucratie (griffiennr. 148292).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van D.M.R.G. te D., inzake klachtindiening met betrekking tot medische zorg (griffiennr. 148126.02);

een, van A.d.H. te P., inzake het wetsvoorstel 31466 (EPD) (griffiennr. 141709.114). Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport/Jeugd en Gezin.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.